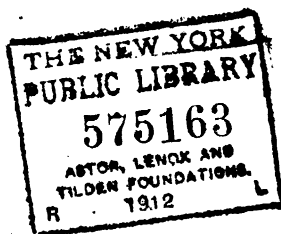
Historiske Skildringer.

Andet Bind.

Kjøbenhavn.
Forlagt af C. A. Reitzel og H. H. Thiele.
Trykt i Thieles Bogtrykkerie.
1826.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
575163
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
R 1912 L

Historiske

Skildringer.

Andet Bind.

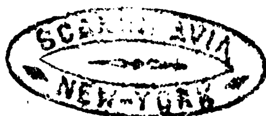
Indhold.

	Side
Frederik den Første, Konge af Preussen og Churfyrste af Brandenburg	1
Jernmasken	63
Luther paa Rigsdagen i Worms (1521)	87
Den sicilianske Vesper (1282)	119
Agnes Bernauer	139
Jacob den Tredie, ogsaa kaldet Ridder Sanct Georg	163
Jordskjælvet i Lissabon (1755)	213
Zaragozas Beleiringer (1808 og 1809)	239

Frederik den Første,

Konge af Preussen og Churfyrste af Brandenburg.

Født 1657, † 1713.

Ingen Stat i Europa har saa hurtigt og i en saa høi Grad udviklet sine indre Kræfter, og udvidet sit Omfang, som Preussen. Men man kan ei heller om nogen Stat paastaae med saa megen Sandhed og Almindelighed, at dette var et Værk af dens Regenter, som om den preussiske. Hvilke udødelige Fortjenester har først i denne Henseende den store Churfyrste Frederik Wilhelm erhvervet sig! Ved den Viisdom, det Mod og den Virksomhed, som paa en hæderlig Maade udmærke hans hele Regjering, i alle Krigens og Fredens Anliggender, lagde han Grunden til den Anseelse, med hvilken hans Efterfølgere have hersket.

Under de sørgeligste Omstændigheder og med de mørkeste Udsigter havde Frederik Wilhelm i Aaret 1640 tiltraadt Regjeringen, som tyveaarig Yngling. Mark-Brandenburg var under Trediveaarskrigen flere Gange blevet aldeles udplyndret af talrige fiendtlige Skarer. Flere tusinde Indvaanere havde forladt deres Fædreneland, for at søge roligere Bopæle, og hvad der havde overstaaet Krigens Trængsler, blev et Rov for Hunger og Pest. De Svenske vare forstørstedelen i Besiddelse af de brandenburgske Lande; hele Provindser af disse vare ikkun græsselige Udørkener, og forhenværende Stæder og Landsbyer kjendte man nu blot af Askehobene. De clevifke Lande vare besatte af Spanierne og Hollænderne, som

her inddreve utallige Brandskatter, og selv Preussen havde endnu ikke forbundet de Svenskes Ødelæggelser. Under saa skrækkelige Omstændigheder, hvor Frederik Wilhelm var Regent, og dog ikke i Besiddelse af sine Provindser, Churfyrste uden churfyrstelig Magt, og Bundsforvandt uden Venner, begyndte han sin Regjering.

Store Sjele udvikle hurtigst deres ophøiede Egenskaber i Ulykkens Skole og under Kamp med ugunstige Begivenheder. Frederik Wilhelm besad alle de Egenskaber, der udgjøre den store Mand, og Forsynet gav ham Leilighed til at vise dem. Allerede ved sin Regjerings Tiltrædelse gav han Beviser paa Klogskab og Mod, hvilke ellers ere Frugter af en lang Erfaring. Uden at misbruge sine krigerske Talenter, anvendte han dem alene til sine Undersaatters Beskyttelse og sine Bundsforvandtes Forsvar. Han var forsigtig og viis; dette gjorde ham til en stor Statsmand. Han var virksom og menneskekjærlig; dette gjorde ham til en god Fyrste. En Fjende af alle, ofte kun alt for farlige Kjerlighedsudsvævelser, indskrænkede han sin Tilbøielighed alene til sin Gemalinde. Elskede han end Viin og Selskaber, saa skedte det dog uden i nogen Henseende at gaae til Overdrivelse. Hans heftige og levende Temperament bragte ham let i Hidsighed; men om han end ikke altid var Herre over Vredens første Udbrud, saa vidste han dog strax i det næste Øieblik at fatte sig, og hans Hjerte vederlagde rigeligt de Feil, hvortil hans varme Blod undertiden henrev ham. Hans Sjel var Dydens Bolig, og lige saa lidet som Lykken gjorde ham overmodig, lige saa lidet kunde Ulykkestilfælde nedslaae hans Mod. Han var høimodig, blid, gavmild, menneskekjerlig, og handlede aldrig imod sine Grundsætninger. Udrustet med saadanne Egenskaber, blev han Fædrenelandets Frelser og Beskytter, Ska-

der af det brandenburgske Huses Magt, Fyrsternes Voldgiftsmand og sin Nations Stolthed.

Frederik Wilhelm havde i November 1646 formælet sig med Prindsesse Louise Henriette af Nassau-Oranien, og hun fortjente at være Gemalinde til en Fyrste af saa ophøiede Egenskaber. Hendes Indsigter, Hjertensgodhed og Retskaffenhed, hendes Iver for overalt at stifte Held, gjorde hende velsignet af Samtidige og beundret af Efterverdenen. Hun bidrog uendelig meget til Landets indvortes Forbedring, hun drog flere hollandske Godseiere til Mark-Brandenburg, hun hævede, oplivede og vakte Landhuusholdning, Havedyrkning, Industrie, og meddeelte sin Gemal, selv i de meest forviklede Statssager, Raad, som de meest erfarne Ministre neppe vidste at give. Hun ledsagede ham paa alle hans Feldttoge, og var i egentligste Forstand Landets Moder. Saa meget desto større var den almindelige Smerte, da hun døde 1667, efterat hun havde født sin Gemal 6 Børn. Blandt disse var Frederik, hvem vi ville ledsage igjennem hans Liv, den tredie Prinds, født i Königsberg den 11te Juli 1657.

Det er bekjendt, at man dengang endnu gjorde meget af Astrologie og Spaadomme, ligesom der og paa samme Tid, navnligen ved Universitetet i Gießen, holdtes Forelæsninger over Chiromantiken eller den Konst, at spaae af Haandens Lineamenter. Allerede længe havde man i Prosa og Vers spaaet Churhuset Brandenburg den kongelige Værdighed, og navnligen havde den preussiske Digter Dach ved Prinds Frederiks Fødsel sagt i et Digt:

Nicht vergebens ahnt es mir,
Daß wir werden unter Dir
Unserm Haupt und Fürsten leben.

Endnu større Fordringer paa Spaadomsgave gjorde i den følgende Tid Rector Bödeker i Berlin, idet han i et Digt til Prindsens Fødselsdag havde forkyndt:

Friedrich wird in Königsberg geboren, — und
Friedrich wird ein König werden.

Imidlertid var der paa den Tid aldeles ingen Udsigt til, at disse poetiske Smigrerier vilde gaae i Opfyldelse; thi Prindsen havde ikke engang Haab om at blive regjerende Churfyrste, efterdi han havde en ældre Broder, Carl Emil, som først ved sin uventede Død aabnede ham Ret til Regjeringen.

I sin Barndoms første Aar var Prinds Frederik saa sygelig og svag, at man troede, han neppe kunde naae Ynglingsalderen. Ogsaa yttrede sig snart Følgerne af et ulykkeligt Fald, som en Ammes Uforsigtighed havde foranlediget. Han blev liden og saa ilde dannet og forvoxen, at man ei uden Grund kaldte ham den pukkelryggede Æsop. Imidlertid drog man al Omsorg for hans Opdragelse og Underviisning. Fra sit 16de Aar kom han under Friherre Otto af Schwerins Veiledning, en Mand af Lærdom og Smag, der under Titel af Overpræsident beklædte en Premierministers Værdighed. Prindsens egentlige Lærer var Eberhard von Dankelmann, ligeledes en Mand af Talenter, Kundskaber og utrættelig Virksomhed. Ham havde Prindsen at takke for en temmelig Kundskab i forskjellige Sprog, i Historien og andre nyttige Indsigter. Da Schwerin var en meget ivrig Calvinist, holdt han ogsaa sin Lærling til den punktligste Jagttagelse af alle den reformerte Kirkes Skikke, og gjorde ham endog bekjendt med alle den da herskende Skoletheologies lærde Spidsfindigheder og Sophisterier. Dette havde den Følge, at Frederik sit hele Liv igjennem ei alene var en ivrig Tilhænger af den

reformeerte Troesbekjendelse, men ogsaa overhovedet meget samvittighedsfuld i at iagttage Religionens udvortes Skikke. Han efterlod ogsaa en af ham selv skreven Bønnebog, hvoraf han betjente sig ved sine daglige Andagtsøvelser.

Frederik Wilhelm havde efter sin første Gemalinde Louises Død, den 15de Juni 1668, atter formælet sig med Enkehertuginden af Celle, Dorothea, Prindsesse af Holsteen=Sønderburg. Men Ingen vilde billige dette Valg, da Rygtet skildrede denne Fyrstinde som stolt og hævngjerrig, vredagtig og gjerrig. Fremtiden modsagde paa ingen Maade disse slette Formodninger. I Besynderlighed viste Churfyrstinden sig som en høist avindsyg og uretfærdig Stedmoder imod de churfyrstelige Børn af første Ægteskab. Selv fødte hun Churfyrsten fire Sønner og tre Døttre, og hendes fornemste Bestræbelser gik ud paa at forskaffe de Første uafhængige Etablissementer. Hun følte den stærkeste Modbydelighed for Prinds Frederik, især deleshed efterat han, ved sin ældre Broders Død, syntes at være bestemt til eneste Arving af Churværdigheden. Den Tanke var hende aldeles utaalelig, at den vanskabte, hende saa høist modbydelige Yngling engang skulde være hendes veldannede og af hende saa høit elskede Sønners Souverain. Hun behøvede derfor den hele Magt, som hun havde over sin Gemals Hjerte, for at bevæge ham til, i det mindste at dele de ved den vestphalske Fred nyerhvervede Lande mellem hendes Børn.

Det lader sig let tænke, at Churprinds Frederik paa ingen Maade kunde være en Stedmoder bevaagen, der gjorde saadanne Anslag imod en Deel af hans Arv. Af Naturen lunefuld, heftig og uden klog Selvbeherskelse, gjorde han hende engang bittre Bebreidelser,

hvilke hun strax med fuldt Maal gav ham tilbage. Begge Parter bleve saa hidsige imod hinanden, at Samtalen gik over til en heftig Ordstrid, og man udstødte endog Trusler fra begge Sider. Churfyrstinden svor i den høieste Forbittrelse: at det engang skulde angre Prindsen, at han saa forvovent havde tilsidesat al Ærefrygt for hende.

Følgen af dette fortrædelige Optrin var, at Churprindsen hemmeligt forlod Berlin, og begav sig til Cassel til sin Tante, Landgrevens Enke. Foruden en Kammertjener, var Ingen i hans Følge, uden Dankelmann, der, fra hans Lærer, var bleven hans Geheimesecretair og Fortrolige.

Da Churfyrsten erholdt Efterretning om sin Søns hemmelige Undvigelse, geraadede han i den heftigste Vrede. Han betragtede dette Skridt som en Krænkelse af hans faderlige og souveraine Myndighed, og da Churfyrstinden ikke undlod at spænde hans Uvillie stedse høiere, saa vilde han gjøre den Ulydige aldeles arveløs. Ministrene forhindrede vel dette overilede Skridt, men Churfyrsten lod sig ikke afholde fra at gjøre et Testament, hvori han deelte alle sine Lande mellem de øvrige Børn og lovede den Ældste alene Churværdigheden, hvilken han ikke kunde fratage ham.

Saaledes formørkede Forbittrelse og stedmoderlige Overtalelser en ellers saa viis Fyrstes klare Forstand, saa at han truede med at ødelægge sit eget Værk, en mangeaarig Regjerings Arbeide. Ved utrættelig Virksomhed havde han hævet Brandenburg til en Stat, der indgjød sine Naboer Agtelse, og nu vilde han atter nedrive Alt, danne lutter afmægtige Fyrster og smaae Stater, som snart kunde tilintetgjøres af mægtigere. Selv den yngste Prinds af første Ægteskab, Ludvig, erklærede sig ganske imod dette Testament. "Mit Huses

Storhed," sagde han, "er mig kjerere, end min egen, i Grunden dog kun ubetydelige Fordeel. Jeg vil hellere være en mægtig Broders Undersaat, end Herre over et lille Land, som enhver Usurpateur kunde frarive mig." Men Frederik Wilhelm fulgte denne Gang mere Stedmoderens egennyttige Indskydelser, end Sønnens fornuftige Forestillinger. Neppe lykkedes det med den yderste Møie Churfyrsten af Sachsen, Hertugen af Brunsvig og Fyrsten af Dessau at stifte en tilsyneladende Forsoning. De bragte det saa vidt, at Churprindsen skriftligt erklærede, at han havde feilet, og edeligen forsikkrede, at han ikke oftere vilde forlade Landet uden sin Faders Tilladelse. Churfyrsten derimod lovede at forglemme det Forefaldne, atter at skjænke Sønnen sin Kjerlighed, og at samtykke i hans Formæling med Prindsesse Elisabeth Henriette, en Datter af Landgreven Wilhelm den Fjerde af Hessen.

Churprindsen kom nu vel atter tilbage til sin Faders Hof, men den gode Forstaaelse var dog kun tilsyneladende. Det uretfærdige Testament blev ikke tilbagekaldt, og Prindsens Formæling gav Churfyrstindens Had ny Næring. Hans legemlige Svaghed og Ufuldkommenhed havde stedse givet hende Haab om, at han ikke vilde leve længe. Døde han nu ugift, saa kom vel Churværdigheden nærmest til hans Broder Ludvig; men da denne hidtil havde yttret liden Lyst til Giftermaal, og Haabet saa let bliver til Tro, meente Churfyrstinden, at han aldrig vilde gifte sig, og at Churværdigheden saaledes tidligt eller sildigt vilde komme til hendes ældste Prinds. Hun modtog derfor Churprindsessen med temmelig Kulde, da denne 1679 blev hende forestillet i Potsdam; men endnu langt mere fortrydelig blev hun, da denne i det følgende Aar fødte en Datter, og derved aflagde Beviis paa sin

Frugtbarhed. En ny Tildragelse formerede den gjensidige Forbittrelse.

Da Churprindsen en Dag havde spiist til Middag hos sin Moder, fik han, efterat han nylig havde drukket en Kop Kaffe, et saa heftigt Anfald af Kolik, at man maatte bære ham hjem som død. Hurtigt udbredte sig blandt Hoffolkene og Prindsens Betjente det Rygte, at han havde faaet Gift. Man løb efter en Læge; men da ingen var i Nærheden, gav Dankelmann ham et Brækpulver, som han bar hos sig. Pulveret gjorde sin fulde Virkning, og Prindsen blev i kort Tid atter frisk. Lægen erklærede hans Sygdomstilfælde for en blot Indigestion; men selv tvivlede han ikke om, at hans Moder havde villet forgive ham. Derfor forlod han pludselig Hoffet, og begav sig til sit Gods i Köpenick, efterat han i Forveien havde skrevet til sin Fader, at han maatte fjerne sig fra Berlin, efterdi han ikke mere var sikker. Da derpaa hans Gemalinde, efter en tre Dages Sygdom, pludselig døde i den femte Maaned af sit andet Svangerskab, og Churprindsens Broder Ludvig ogsaa sank i Graven kort efter sin Formæling, bleve Rygterne om hemmelig Forgiftelse stedse stærkere, og ei alene Hoffolkene, men ogsaa de øvrige Undersaatter talede ganske høit derom. Man manglede imidlertid ganske historiske Beviser for med Ret at paabyrde Churfyrstinden saadanne Forbrydelser; tvertimod taler Meget for hendes Uskyldighed i denne Henseende.

Churprindsen sluttede imidlertid den 26de September 1684 en ny Ægteforbindelse med en Datter af Ernst August, siden efter første Churfyrste af Hannover, Søster til Kong Georg den Første af England, een af de skjønneste og aandrigeste Prindsesser paa sin Tid. Hun havde i sin Ungdom gjennemreist

Italien og Frankrig, og var egentlig bestemt for den franske Throne. Men Skjebnen vilde, at en saa dannet Aand, som hendes, der ikke var fremmed selv i de høiere Videnskaber, skulde blive den preussiske Thrones første Prydelse. Med Held bestræbte hun sig for at stifte en Forsoning mellem sin Gemal og sin Svigermoder, og paany at bringe Freden tilbage i den churfyrstelige Familie.

Churfyrsten havde allerede i lang Tid lidt af Gigt; dette Onde blev stedse værre med Alderen, og udartede tilsidst til Vattersot. Da alle Hjelpemidler forfeilede deres Virkning, saae han med urokkelig Standhaftighed sin Død imøde. Endnu kort før denne, havde han i en Statsraads-Forsamling foreholdt sin Søn alle en Regents Pligter, og fremfor Alt anbefalet ham Kjerlighed til sine Undersaatter. Den 29de April 1688 opgav han sin Aand med heltemodig Rolighed. Ved hans Død kom Frederik til Regjeringen, og satte sig strax i Besiddelse af sin Faders fulde Efterladenskab, uden at tage Hensyn til hiint upolitiske Testament, der indeholdt de brandenburgske Landes Sønderlemmelse. Enkechurfyrstinden, der havde haabet at see sine fire Sønner som regjerende Herrer, opløftede vel et heftigt Skrig; men den Tid, i hvilken hun havde Indflydelse paa Regjeringen, var forbi. Hun maatte give efter; hendes stedmoderlige Uretfærdigheds Bygning styrtede sammen. Hendes Sønner fik nogle Herskaber, dog uden Landshøihed, Apanage og Værdighed. Striden derom varede i flere Aar, og Churfyrstinde Dorothea døde, endnu før denne var bilagt, den 6te August 1689 i Karlsbad, elsket af Ingen, ei beklaget af Hoffet og ei savnet af Landet.

Frederik, som Churfyrste den Tredie af dette Navn, havde i sin Fader et stort Mønster, hvilket det burde have været hans første Bestræbelse at ligne, efterat

han var kommen til Regjeringen. Men Faderens Aand og Sindelag hvilede ikke over Sønnen! Af dennes kongelige Tænkemaade arvede han intet, uden hans Stræben efter det Høie og Prægtige, hvilken man har erklæret for Forfængelighed, fordi den ikke var forbunden med den Standhaftighed og Selvstændighed, der kræver en uafladelig Haandthævelse af den indre Værd. Den ødsle Pragt med hvilken Ludvig den Fjortende dengang havde omgivet sit Hof, forekom ham at være den jordiske Majestæts høieste Triumph, og han agtede sine haardt beskattede Undersaatters Klage ringe, imod den Fryd, han følte ved et festligt Indtog, et Bilager, eller en Audients, ved hvilken han kunde stille sin Hofstats, sin Stalds, sine Kudskes, sit Slots og sin Garderobes Pragt til Skue. Uden Sands for Nydelsen af en egentlig og ædel Selskabelighed, forsamlede han ikkun Mennesker omkring sig, for at kunne figurere iblandt dem. I hans Hjerte herskede en Tomhed, en Uro og Keedsomhed, der blot kunde udfyldes ved indvortes Narrespil og uværdige Forfængeligheder. Han vilde være stor, men da han ikke besad nogen Smag for og Begreb om det sande Store, lod han sig nøie med at blænde Øinene ved Skinnet. Han søgte at efterabe større Hoffer i Pragt, og at gribe Skyggen istedetfor Legemet.

Allerede ofte har man gjort den Bemærkning, at forvoxne og ildedannede Personer ere iøvrigst betænkte paa at udzire deres Legemer, og de forfængeligste i Pynt og Pragt. Dette traf punktlig ind hos Churfyrst Frederik. Saa vanskabt han var, saa forfængelig var han tillige: liden af Person og grændseløs i sine Ønsker efter Pynt og Flitterstads, — det sikkreste Tegn paa en umandig Characteer. Han havde vel Kundskaber og Aandskræfter nok til at skatte Forstand, Indsigter og

Videnskab, og til at befordre dem i sine Stater; men hyppigen gjorde hans svage Character ham til Gjenstand for Dadel, ja selv for Spot. Han var afhængig af sine Yndlinges Planer, og hvo der vidste at smigre hans Forfængelighed, formaaede Alt over ham.

Den nye Fyrstes Pragtsyge røbede sig tydeligt nok allerede i de første Dage af hans Regjering. Hans Faders Liigbegjængelse blev foranstaltet med en Pragt, som man endnu aldrig havde seet, og som var meer end kongelig. Tillige gav han de europæiske Magter, hvilke han lod Regjeringsforandringen tilmelde, saa meget at bestille med Complimentering, at over 40 Condolence- og Gratulationsgesandter indtraf i Berlin. Hans Stedmoders Død, saa lidet han havde havt Aarsag til at elske hende, tilbød ham atter en forønsket Leilighed til at bære sin Forfængelighed til Skue i en pragtfuld Liigbegjængelse. Bekosteligst vare de Reiser, hvilke han, meest af Keedsomhed, foretog sig til Preussen, til fremmede Fyrster, eller til Rhinen, hvor hans Tropper fægtede mod Frankrig. En uhyre Sværm af Betjente og unyttige Folk befandt sig stedse i hans Følge. Blot paa den lille Reise fra Berlin til Sonnenburg brugte han 672 Forspændsheste. Allene til Paukerne og Trompeterne, som aldrig maatte savnes, behøvedes 8 stærk bespændte Vogne. Man kan tænke sig, hvilke Summer der udfordredes, da Frederik i Marts 1690 reiste til Preussen til Hyldingen. Paa enhver Station maatte hundrede Heste holdes i Beredskab; overalt stode Triumphbuer; Gaderne vare tapetserede og besatte med Grantræer; ofte fandt det hele Hof ikke Plads nok til Natteqvarteer. Man havde opbygget lette Træhuse, og udsmykket dem saaledes indvendigt, at Churfyrsten allevegne troede at være i Berlin; thi overalt herskede asiatisk Pragt. I Königsberg var

der aldeles ingen Ende paa Ereportene, Blomsterkrandsene, Fyrværkerierne, de som Gudinder forklædte Piger, yppige Maaltider og forfængelige Forlystelser. For at bestride denne Ødselhed, saae man sig allerede i de første Aar nødt til at udskrive en Kopskat, den meest trykkende og forhadte af alle Afgifter.

Ministrene stræbte strax i Begyndelsen forgjæves at standse Finantsernes voxende Uorden. I Spidsen for dem stod nu Dankelmann, forhen Frederiks Hovmester, og siden hans private Secretair. Da Churfyrsten, siden den formodede Forgiftelse, i ham saae sit Livs Frelser, skjænkede han ham sin hele Tillid, og ophøiede ham under Titel af Overpræsident til første Statsminister. Han overlod ei alene næsten udelukkende hele Statsforvaltningen til ham, men foretog sig endog i sine private Anliggender Intet, uden hans Raad. Dankelmann var ei den Tillid uværdig, som hans Herre satte til ham. Han havde et klart Blik, foragtede Svig og Rænker, og var utrættelig virksom. En af hans fornemste Bestræbelser gik ud paa at hæve Misforholdet mellem Indtægter og Udgifter, ved at indskrænke de sidste og bestyre de første med Orden og Regelmæssighed. I denne Hensigt gjorde han sig megen Umage for at afholde Churfyrsten fra overflødige og unyttige Pengeudgifter. Men, saa megen Magt han ogsaa endnu havde over sin fordums Lærling, og saa klogt han end forstod at benytte den, saa var dog Churfyrstens Hang altfor afgjort, og der blev fra Hoffolkenes Side arbeidet alt for stærkt og mangfoldigt mod Ministeren, til at han i denne Henseende efter Ønske havde kunnet opnaae sit Øiemed. Desaarsag bestræbte han sig for at lede disse Udgifter mere paa ærefulde og nyttige Gjenstande, fornemmelig til Fordeel for Kunster og Videnskaber, hvilke han kjendte og agtede.

Til sine Hensigters Befordring havde han oplyste Medhjelpere i sine sex Brødre, hvilke han efter Graden af deres Talenter og Duelighed stillede i Spidsen for de forskjellige Provindsers Forvaltning.

Den Dankelmannske Familie blev paa denne Maade ikke alene anseet for den fortrinligen begunstigede, men ogsaa for den almindeligt og udelukkende regjerende. Naturligviis maatte Niddet derved opvækkes, uagtet det længe ikke vovede sig anderledes imod den, end ved sagte Knurren, eller i det Høieste ved et vittigt Indfald af Hoffolkene. Disse kaldte de syv Brødre for Spot Syvstjernen, og søgte at paadigte dem allehaande Ondt, naar de fandt Nogen, som vilde laane dem Øre dertil. Men Churfyrsten havde skjenket Brødrene Dankelmann sin hele Tillid, og blandt Publikum agtede man dem som talentfulde, retskafne Mænd; derfor bleve Intriguer og Bagvaskelser uden Virkning.

Men det er vanskeligt, stedse at holde sig i en Fyrstes Gunst, der ikke seer med egne Øine. Frederik var jo længere jo mere en Bold for Hofkabaler, og disse vare fornemmelig stilede mod den begunstigede Minister. Dankelmann var ikke blind for sine Modstanderes Rænker og Kabaler; men han stolede paa sig selv og sin personlige Indflydelse hos Churfyrsten, og behandlede Hoffolkene, der hemmelig arbeidede imod ham og søgte at styrte ham, uden Undtagelse med Stolthed og Ringeagt. Ved denne Uforsigtighed udfordrede han dem paa en vis Maade, og stadfæstede ved sit Forhold og sin Skjæbne den Erfaring: at Foragt mod en Fjende skjenker denne en Fordeel, som han kjender for godt til at lade den ubenyttet, og gjør det til en næsten uundgaaelig Følge, at han maa bukke under for Hiin.

I Spidsen for Hoffabalen, som havde dannet sig mod Dankelmann stod en Hofmand, af hvem han for ventede Alt, kun ikke denne Plan og Hensigt. Dette var en pfalzisk Adelsmand, Johan Kasimir von Kolbe, som ved Ministerens Protection havde erholdt anseelige Hofbetjeninger, og derved var kommen Churfyrstens Person nærmere. Denne Mand, der syntes at være født til Hofmand, var smidig, indsmigrende, efter Udseende fordringsløs og en af de sorgfrie Sjæle, der ganske og med Lethed indskrænke sig til det, som Skjebnen uden deres Medvirkning og Bestræbelse viser sig tilbøielig til at tilvende dem. Dankelmann saae ikke ugjerne, at Churfyrsten udmærkede Baron von Kolbe, da han ansaae ham for aldeles uskadelig og troede ved Forpligtelse og personlig Tilbøielighed at besidde hans Hengivenhed. Maaskee havde han i Grunden ei heller havt noget at befrygte af ham, dersom Kolbe var bleven sig selv overladt; men hans Gemalinde, en af de intrigganteste Skabninger, som nogensinde have spillet en betydelig Rolle ved et Hof, en Person, som Ministeren foragtede formedelst hendes Vellysts og Koketteries Kunster, vidste at gjøre ham til den utaknemmeligste Forræder imod hans Velgjører.

Fru von Kolbe var en Datter af en Skipper fra Emerich i det Clevische, der anlagde en uprivilegeret Kroe, og lokkede Gjæster til sig ved sine Døttres Yndigheder. En af Churfyrstens Kammertjenere kom engang i denne Kroe, forelskede sig i den ældste Pige, og bragte hende som sin Kone med sig til Berlin. Den adelige Hr. von Kolbe fandt intet uadeligt i at gjøre denne Fru Kammertjenerinde sin Opvartning. Han avlede et Par Børn med hende, og da Kammertjeneren døde, ægtede han denne Lucretia. Churfyrsten beærede Brylluppet med sin Nær-

værelse, og dette Fruentimmer, uden udmærket Skjønhed, uden Aand og Talenter, uden fiin Levemaade, blot bevandret i Koketteriets almindelige Kunster, udøvede saavel over Churfyrsten som over sin Gemal et Herredømme, hvoraf faa Fruentimmer af hendes Art kunne rose sig i et eller andet Forhold. Ministeren Dankelmann gjengjeldte hun den Ringeagt, som han udviste imod hende, med et dødeligt Had, og hendes hele Stræben gik ud paa at fjerne ham fra Churfyrsten. Ikkun Frederiks yderlig svage Characteer gjorde det muligt for saadanne Skabninger, som Kolbe og hans Kone vare, og nogle rænkefulde Hofmænd, som forbandt sig med dem, at styrte en Minister af erkjendt Retskaffenhed og Indsigter. En særdeles Omstændighed lettede dem imidlertid Udførelsen af deres ondskabsfulde Anslag.

Det var dengang Enthusiasmens Tid for Fyrsterne, idet Alt stræbte efter Kronen. Sachsen udstrakte Hænderne efter den polske, Hannover efter den engelske, Savoyen efter en, der skulde skabes paa Sicilien. Hvilken Spore for den pragtfulde Churfyrst Frederik, hvem man desuden allerede ved hans Fødsel havde spaaet en Kongekrone! Vel var hans Hertugdømme Preussen kun lidet; men Dannemark var jo ei meget større, og kaldtes dog ogsaa et Kongerige. Og stod det end ikke i hans Magt at opnaae andre Kongers Storhed, saa vilde han dog overalt see sig omringet af Majestætens Glands, en Forfængelighed, der upaatvivleligt gjorde hans Hof til et af de pragtfuldeste i Europa. Churfyrsten talede flere Gange med Dankelmann om dette for ham høist vigtige Anliggende; men Ministeren fandt ikkun liden Smag i saadanne Samtaler. Hans Herres Kjerlighed til Pragt og Ødselhed var ham ikkun alt for vel bekjendt; men det var let at forudsee, at den kongelige Værdighed

end mere ville forhøie den, og saaledes gjøre Throne og Scepter til en yderst trykkende Byrde for dette ubetydelige Riges Undersaatter. Han gjorde sig derfor al Umage for at lede Churfyrsten fra disse Ideer; men dette var ikke efter den forfængelige Fyrstes Smag, som tvertimod glædede sig over, at andre Hofmænd fandt Sagen langt mere passende. Det syntes ham nu, at Dankelmann dog tiltog sig for megen Frihed, at han tilsidesatte den skyldige Respect mod sin Behersker, og anmassede sig at tage Bestemmelser angaaende hans Person og hans Beslutninger. Neppe blev Baron Kolbe og hans Anhang dette vaer, saa vovede de stedse dristigere Skridt, for ganske at berøve Ministeren hans Herres Tillid; og en Omstændighed bidrog til at fremskynde hans Fald.

Frederik reiste i Aaret 1697 til Haag, for der at tale med Kong Wilhelm den Tredie af England. Efter den brugelige Skik sad Kong Wilhelm i en Lænestol; Churfyrsten bød man en sædvanlig Stol. Dette var intet Besynderligt, men en bekjendt Hofskik. Frederik fordrede ligeledes en Lænestol; den blev ham nægtet. Denne barnagtige Narrestreg bragte ham i en saadan Vrede, at han nu fattede den faste Beslutning, at forskaffe sig Kongeværdigheden, for at han ogsaa i en Konges Nærværelse kunde sidde i en Lænestol. Saasnart han derfor var kommen tilbage til Berlin, foredrog han sin Mening angaaende Kongetitelen i Statsraadet, og forlangte at høre sine Ministres Mening. Alle istemmede lave Smigrerier; Dankelmann ene talede derimod som sand Patriot. Han fremstillede først Vanskelighederne ved Udførelsen, idet Keiseren, det tydske Rige, Polen og andre Magter ustridigen vilde sætte sig derimod. Men desforuden var hele Sagen unyttig; thi hvortil saa megen Umage for en blot tom Titel? Landet sukkede

allerede nok under byrdefulde Skatter, og den tomme Titel vilde ikkun formere Pragten og dermed Afgifternes Mængde.

Denne Tale var fornuftig, sand og patriotisk, men vistnok ikke efter Churfyrstens Smag. Da nu Ministeren mærkede, at dennes Yndest for ham dagligen aftog, og at han ikke mere kunde holde sig længe mod Hoffnogernes Kabaler, saa forlangte han sin Afsked. Denne erholdt han, efter Udseende, i de naadigste Udtryk; thi det hed iblandt Andet i hans Entledigelse: "At, da han siden 1663 havde viist hans Churfyrstelige Durchlauchtighed de vigtigste Tjenester, og Han næst Guds Hjelp havde ham at takke for sit Liv, vilde Han paa Grund af hans svækkede Helbred ikke modsætte sig hans Ansøgning, og til Beviis paa Hans naadige Tilfredshed skulde han nyde en aarlig Pension af 10,000 Rigsdaler, beholde Postmesterembedet arveligt, Præsidentposten i Cleve, og Amtmandskabet i Neustadt an der Dosse, med Forsikkring om stedsevarende Naade."

Dankelmann forlod nu Hoffet, og begav sig til Neustadt an der Dosse. Men neppe havde han opholdt sig nogle Dage der, saa blev han ved et Detaschement Ryttere arresteret ved Nattetider, og Morgenen derefter ført til Spandau og derfra til Fæstningen Peiz. Hans Fiender havde overgivet Churfyrsten 31 Klagepunkter, som deels vare ubetydelige, deels grebne i Luften, deels uden tilstrækkeligt Beviis. Men man havde besluttet at finde den Faldne strafskyldig, og saaledes kom det da lidet an paa Beskyldningerne og Beviserne for disse. Hans Dom faldt saaledes ud, at han for Livstid skulde blive Statsfange, miste sine Godser og sin hele Formue saavelsom den ham fra Begyndelsen tilkjendte Pension. Denne barbariske og høist uretfærdige Dom, der opvakte

almindelig Forundring og Bestyrtelse, blev punktligen udført. I 16 Aar vansmægtede Dankelmann i Fængsel, og først efter Frederiks Død nød han den Fyldestgjørelse, at blive kaldt til Berlin af dennes Søn og Efterfølger, og modtaget ved Hoffet med særdeles Udmærkelse. Han levede til Marts 1722, da han døde i Berlin som en Olding paa 79 Aar.

I Dankelmanns Sted erholdt nu General von Barfuß, der i Forbindelse med Kolbe paa det ivrigste havde virket til Ministerens Fald, en Overpræsidents Værdighed. Kolbe selv blev derimod optagen i Grevestanden, og han havde med Forsæt bragt Generalen paa en Post, til hvis Bestyrelse han manglede Aand og Kraft, for atter at fjerne ham fra denne, saasnart det vilde være ham beleiligt. Dette skedte efter faa Aars Forløb, og fra nu af havde Kolbe uindskrænket Indflydelse. Churfyrsten gjorde ham til Overkammereer, Overstaldmester, Generalpostmester, Overdirecteur for Domænerne, øverste Forstander for Skoleembederne, Overopsynsmand for Universiteterne og Akademierne; kort, der blev intet Overembede tilbage, som Kolbe ikke erholdt. Ved Churfyrstens Mægling ophøiede selv Keiseren ham til Rigsgreve, og efter et gammelt Slot i Pfalz, som tilhørte hans Familie, antog han Navnet Wartenberg. Men selv paa Magtens og Høihedens Tinde syntes han ikke at kunne undertrykke den Følelse, at han kun var bestemt for det Middelmaadige.

Ingen forstod bedre den Kunst, at bringe den svage Fyrste til at troe, at han regjerede selv og ene, end Greven af Wartenberg. Han vidste at beskjæftige ham saa meget med vigtige Smaating, at han aldeles ikke kunde beholde hverken Lyst eller Tid tilovers til at tage Deel i Regjeringsanliggender. Ingen hørte saa velvilligt

paa Ansøgninger, Ingen forstod saaledes at vække Forhaabninger uden at give Haab, og at sætte sin Villie igjennem uden at modsige, som den nye Minister. Alle kom han imøde med Venlighed og tilsyneladende Tjenstiver, og ikke sjelden bestræbte han sig for at erstatte de Fornærmelser, som hans Gemalindes Hovmod og Mangel paa Opdragelse kun alt for hyppigt foranledigede. Denne drev sin Uforskammenhed saa vidt, at hun endog fornærmede Frederiks fortræffelige Gemalinde paa en lige saa ubesindig som grov Maade. Hun tiltog sig Friheder, som ingen Prindsesse af Huset turde driste sig til, og alle disse Uartigheder fandt Frederik sig i med en Taalmodighed, eller rettere med en Svaghed, som neppe lader sig begribe.

Hvilken Huusholdning Ministeren Wartenberg med hans dyrebare Ægtefælle forresten har maattet føre i Landet, lader sig slutte af den eneste Omstændighed, at Grevinden inden 10 Aars Forløb havde paa Undersaatternes Bekostning anskaffet sig Diamanter alene for en halv Million, og at man kunde beregne Meublerne og de øvrige Effecter til en Millions Værdie. Hvo der tillige erindrer, at Begge vare ganske fattige, og altsaa først havde sammenskrabet Alt i Berlin, han kan umuligen tvivle om, at de jo have udsuet Landet og udpresset Undersaatternes Blod. Vel fik han i aarlig Løn den uhyre Sum 120,000 Daler, men saa stor ogsaa denne Indkomst var, saa var den dog neppe tilstrækkelig til at fyldestgjøre hans sædvanlige Pragt, end mindre til at samle saadanne Skatte, som man fandt hos ham.

Efter Dankelmanns Fald blev Kongeværdighedens Antagelse, der laae Churfyrsten saa meget paa Hjerte, dreven med den største Virksomhed. Ludvig den Fjortende havde allerede raadet hans Fader at antage

en Værdighed, der ikke stod i noget Misforhold til hans Magt, og Frederik, for hvem den ydre Glands havde saa høi Værd, længtes saa meget mere derefter, da Wilhelm af Oranien, med hvem han søgte at kappes, havde besteget Kongethronen i England, og Churfyrst August af Sachsen i Polen, og Churhusene af Hannover, Baiern og Pfalz havde temmelig sandsynlige Udsigter til en lignende Ophøielse. Frederik forudsaae maaskee ogsaa, at denne Titel maatte bevirke, at han blev bedre behandlet af Polen, der endnu aldrig kunde vænne sig af med at ansee Hertugen af Preussen for sin Lehnsmand, og at dette Skridt var det eneste mulige Middel til at gjøre sit Huus uafhængigt af det østerrigske.

Fra hans Undersaatters Side havde det vistnok ingen Vanskelighed, at Churfyrsten lod sig give Kongetitlen; men hvad kunde det hjelpe, naar de andre europæiske Magter, og især Keiser Leopold, ikke erkjendte ham derfor? men man kunde forudsee, at der fornemmelig i den sidste Henseende vilde reise sig store Vanskeligheder, omendskjøndt Frederik allerede længe havde bestræbt sig for, ved mangfoldige Føieligheder mod Huset Østerrig, at lette sig Opnaaelsen af sin Yndlingsplan. Han havde understøttet Erkehertug Josephs Udvælgelse til romersk Konge, sendt 6000 Mand til Hjelp mod Tyrkerne i Ungarn, og stemt for Overdragelsen af den niende Churstemme til Brunsvig-Hannover, hvormed Keiseren betalte dette Huses Hjelpetropper. I Tillid til disse og andre Føieligheder tilkjendegav man først den keiserlige Gesandt ved Berlinerhoffet, Grev von Colowrath, at Churfyrsten havde isinde at antage Kongeværdigheden i Preussen, og at man haabede, at Keiseren gjerne vilde indrømme ham denne Værdighed og erkjende ham som Konge af Preussen.

Grev Colowrath viste ved denne Erklæring en synlig Forundring og en lidenskabelig Bevægelse. Han yttrede den Formening, at han ikke dristede sig til at bekjendtgjøre noget herom for sit Hof, da dette ellers vilde holde ham for en Visionær og sætte Mistillid til hans Indsigter. Han frabad sig derfor et Hverv, der aldrig vilde lykkes og realiseres, men vel kunde bevirke Mistillid og Uenighed. Herpaa svarede man: at det stod i Churfyrstens Magt, som souverain Hertug af Preussen, at antage Krone og Scepter og kalde sig Konge, uden at Nogen formaaede at hindre det. Man forlangte derfor ingenlunde af Keiseren Tilladelse til dette Skridt, men man underrettede ham blot af Høiagtelse om dette Foretagende. Keiseren tabte Intet ved, at Churfyrsten var souverain Konge, da han som Churfyrste allerede havde lige Rang med Kongerne. England, Dannemark, Polen og Generalstaterne havde ogsaa allerede erklæret sig beredvillige til at erkjende Churfyrsten som Konge af Preussen.

Grev Colowrath gav nu vel sit Hof Efterretning om denne Sag, men Forslaget stred altfor meget imod det østerrigske Kabinets Politik, til at det havde kunnet finde Bifald. Man frygtede, at Kongen af Preussen vilde afkaste de Lænker, som man havde paalagt Churfyrsten af Brandenburg. De keiserlige Ministre erklærede sig derfor aldeles imod denne Anerkjendelse. Nu sendte Frederik Grev von Dohna til Wien for at stemme Ministeren til sin Fordeel. Men endskjøndt denne besad megen Duelighed og Øvelse, og ei heller behøvede at skaane sin Herres Guld, var dog al hans Møie forgjæves. Den keiserlige Storkantsler Grev Kinsky, der stod i Rygte for Gjerrighed, afslog endogsaa en Gave af 200,000 Gylden, som Brandenburg tilbød ham for

en Titel, med de Ord: "Jeg vilde blive Forræder imod min Monark, dersom jeg vilde forlede ham til et Skridt, der sikkert engang vilde angre ham."

Da Underhandlingerne aldeles ingen Fremgang havde, begav Grev von Dohna sig atter til Berlin, og lod blot sin Chargé d'Affaires Bartholdi blive tilbage i Wien til Sagens videre Besørgelse. Denne erholdt en Depesche fra sit Hof, i hvilken det blev ham befalet at henvende sig til en vis Minister, hvis med Chiffre skrevne Navn han ikke kunde læse. Imidlertid forekom det ham, at man meente den keiserlige Skriftefader Wolf, en Jesuit der forhen havde staaet ved Gesandtskabet i Berlin. Til denne henvendte han sig nu, bad om hans Anbefaling, og gav tillige sine Ord en større Vægt ved Foræringer og Løfter. Skriftefaderen fandt sig meget smigret ved den Tillid, man viste ham; tillige haabede han herved at faae Leilighed til at udbrede den katholske Religion og især sin egen Orden i det Brandenburgske. Han opbød derfor alle Intriguer, der stode i en Jesuits Magt; og det lykkedes ham virkeligen at overvinde den fromme Keiser Leopolds Utilbøielighed mod den preussiske Kongeværdighed.

Der sammenstødte dengang flere Omstændigheder, som vare Pater Wolf behjelpelige ved hans Foretagende. Kong Carl den Anden af Spanien var sit Endeligt nær, man rustede sig næsten overalt til en stor Krig, og Frederiks Bistand kunde derfor ikke være Keiseren ligegyldig. Denne lod desuden Keiseren vide, at han søgte hans Samtykke mere af Venskab end af særdeles Nødvendighed, da han, hvis man endnu tøvede længere, vilde alene med sine Undersaatters Samtykke erklære sig for Konge, og at i en muligt opstaaende Krig ingen Hjelp fra hans Side kunde forventes. Alt dette, saavelsom

Sømagternes og det baierske Hofs gunstige Forbønner, bevægede endelig Keiseren den 16de November 1700 til et Forlig, hvori han lovede at anerkjende Churfyrst Frederik som Konge. Men denne Titel maatte han vistnok betale meget dyrt. Ei at tale om hvad der var blevet ødslet paa Reiser, Gesandtskaber og Bestikkelser, maatte Frederik endnu indgaae følgende haarde Betingelser med Østerrig: han skulde under den forestaaende spanske Arvefølgekrig paa egen Bekostning stille 10,000 Mand i Marken, holde et Compagnie i Rigsfæstningen Philipsburg, paa Rigsdagen sige Ja til alle Keiserens Fordringer og Auslag, ikke forlange nogen Betaling for de tilbagestaaende Subsidier, og forpligte sig til ei at fritage sine tydske Rigslande fra nogen Forpligtelse mod Riget.

Saaledes endtes en Underhandling, der havde varet over i 6 Aar. Frederik var høiligen fornøiet over Tractatens Afslutning, og lod strax ved sine Ministre bekjendtgjøre for alle Hoffer, at han var findet at antage Kongetitlen. Flere af disse havde allerede foreløbigen givet ham den Forsikkring, at de ingenlunde vare imod hans Forehavende.

Det var naturligt, at Kroningshøitidelighederne ogsaa bleve foretagne i det nye Riges Hovedstad. Frederik forlod derfor Berlin i Midten af December Maaned, i Selskab med sin Gemalinde, sin Søn og sin Broder, for at begive sig til Königsberg. Reisen selv var saa pragtfuld, og Følget saa talrigt, at Hoffet maatte reise i fire adskilte Hobe. Den første Hob udgjorde Kongen og Dronningen med hendes Brødre, den anden Kronprindsen, den tredie Hofstaterne og den fjerde Garderne. Foruden deres egne og de kongelige Heste, brugte de endnu 30,000 Forspandsheste, og Kongen reiste med 300 Stads- og Rustvogne.

Den 29de December indtraf Frederik i Königsberg, hvor der var truffet de meest glimrende Forberedelser deels til hans Modtagelse og deels til den forestaaende Kroning. Den sidste blev bestemt til den 18de Januar 1701, men den høitidelige Forkyndelse derom skedte tre Dage i Forveien. Optoget herved bestod af en Trop Dragoner, for at holde Gaderne ryddelige, af et dobbelt Chor af to Par Hærpauker og 24 Trompetere, der under Marschen bestandig lode sig høre; af fire Herolder i blaa Fløiels, med Guld broderede Handsker, hvide Fjer og sorte Fløiels Hatte, hvilke holdt i Hænderne store Heroldstave, der foroven vare prydede med gyldne Kroner, betrukne med blaat Fløiel, og omvundne med Guldtresser; af to Overmarschaller, en Hofmarschal, en Overmundskjænk, en Mængde Hofkavalerer og Officerer, og en Trop Dragoner.

Hele dette Tog satte sig i Bevægelse paa Slotspladsen, drog igjennem alle Stadens Hovedgader, og paa alle offentlige Pladse oplæste den første Herold en Bekjendtgjørelse, der tillige i talrige Aftryk uddeeltes blandt Folket og lød saaledes: "Da det ved Guds alvise Forsyn er kommet saa vidt, at dette hidtil souveraine Hertugdømme Preussen er ophøiet til et Kongerige, og dets Souverain, den Allerdurchlauchtigste, Stormægtigste Fyrste og Herre Hr. Frederik, er bleven Konge i Preussen, saa bliver saadant hermed for Alle og Enhver bekjendtgjort, publiceret og udraabt: Længe leve Frederik, vor allernaadigste Konge! Længe leve Sophie Charlotte, vor allernaadigste Dronning!"

Medlemmerne af Königsbergs Magistrat stode foran de tre Raadhuse, og bragte de tre Overmarschaller og deres hele Følge allehaande Confect og kostelige Drikke i store Sølvkurve og Drikkekar, hvorved de paa Torvet op=

plantede Artilleriestykker bleve affyrede. Hele Staden gjenlød derved af Jubel og Vivatraab, og den hele Dag var i alle Stadens velhavende Indvaaneres Huse, som ved Hoffet, en Glædesdag.

Da den følgende Dag var en Søndag, blev den helliget til den religiøse Festlighed, og fornemmeligen til Bøn om Himmelens Velsignelse til den forestaaende Kroning. Den følgende Dag stiftede Frederik den gyldne Ørns Orden*), hvis Riddere ikke maae være flere end tredive, som have sexten Ahner, og maae love at leve kydsk og retfærdigt, at elske Kunster og Videnskaber, at understøtte Enker og Faderløse. Kongen sad under denne Høitidelighed med bedækket Hoved paa en Throne. Enhver Ridder nærmede sig Thronens Trin, knælede ned, og efterat Kongen havde hængt Ordensbaandet og Korset paa ham, blev han stædet til Haandkys.

Endelig frembrød den med saa megen Længsel ventede og saa dyrt kjøbte Kroningsdag. Der blev paa den præket i alle Kirkerne; men Kroningen selv skulde holdes

*) Den er endnu, uden at have lidt nogen Forandring, den fornemste blandt de preussiske Ordener, og bliver kun uddeelt til Prindserne af det kongelige Huus, udenlandske Fyrster og Rigets første Statsbetjente. Ordenstegnene ere et gyldent Kors med 8 Spidser og gyldne Knapper, blaat emailleert og kantet med Guld, mellem hvis Vinkler fire dobbelte sorte Ørne med udbredte Vinger ere anbragte. I Midten staae uden Omskrift Bogstaverne F. R. (Fredericus Rex) i Guld. Dette Kors bæres i et bredt orangefarvet Baand, hvortil endnu hører paa det venstre Bryst en Sølvstjerne med en sort flyvende Ørn. Den sorte Ørn har Preussen i sit Vaaben, og Baandets orangegule Farve blev valgt til Minde om Kongens Moder, som var en Prindsesse af Oranien.

i Slotskirken, hvor Gudstjenesten begyndte Kl. 10. Denne Kirkes øverste store Chor var for Tilskuerne, men den nederste Plads, af hvilken man havde borttaget alle Stolene, for Kongen, hans Følge og de fremmede Ministre. For at lade Salvingsstedet, da Alteret stod midt i Kirken, falde samtlige Tilskuere i Øinene, havde man foran Alteret anlagt en Skranke af to Fod fra Jorden, og hævet begge Thronerne tre Trin i Veiret. Skrankerne vare beklædte med karmoisinrødt Fløiel og brede Guldtresser; den øvrige Kirke med rødt Skarlagen og de rigeste Tapeter. Hvælvingen foran Alteret var smykket med en stor Fløiels Baldachin med en ualmindelig tyk Kampane, fuld af derpaa broderede Kroner og Ørne saavelsom andre passende Prydelser. Alteret selv tilligemed dets Gulv var over Fløielet endnu beklædt med et massivt gyldent persisk Tæppe. Foran det stod en Fodskammel og et Tabouret; paa den første skulde der knæles ved Salvingen, paa det andet skulde Kronen og Scepteret nedlægges. Thronhimlene vare af karmoisinrødt Fløiel; de viste Deres Majestæters Navnetræk og nogle af Famas Trompeter tilligemed andre Zirater. Stolene vare forsynede med Billedhugger- og drevet Arbeide, og af forgyldt Metal. Paa Stolens Ryg var hos Kongen afbildet Viisdom og Styrke, hos Dronningen Gudsfrygt og Retfærdighed; disse Sindbilleder holdt en Krone over begge de kongelige Personers Hoveder.

Kroningen selv skedte i Slottets store Audientssal for hele Hoffets Øine. Frederik lod sig af sin Overkammereer i sit Sovegemak iføre den kongelige Prydelse, og i Audientssalen satte han med egen Haand Kronen paa sit Hoved, og tog selv det kongelige Scepter i Haanden til et Tegn paa sin Uafhængighed, som han selv sagde, uden at lade sig det række af en Anden. Rigs-

seglet, Rigsæblet og Rigssværdet erholdt Cantsleren, Landhofmesteren, og Overborggreven. Derpaa satte Kongen, med Kronen paa Hovedet og Scepteret i Haanden, ogsaa Kronen paa Dronningens Hoved.

Kongens Klædning var rødt Skarlagen med et rigt Guldbroderie og med store Diamantknapper til 3000 Dukater Stykket, og Kaaben var af purpurfarvet Fløiel, fuld af stukne gyldne Kroner og Ørne, foret med Hermelin, og hang sammen fortil med en Agraffe af tre Diamanter, hvilke vare 300,000 Rigsdaler værd. Scepteret var af Guld, og heelt besat med Diamanter og Rubiner. Paa dets Spidse befandt sig en opreist Ørn med to ualmindeligt store Rubiner. Kronen var ligeledes af Guld, men istedetfor Løvværket, havde den lutter tæt til hinanden føiede Brillanter, af hvilke nogle holdt indtil 130 Gran. Dronningens Klædning bestod af en Guldbrokade med ponceaurøde Blomster, og af et Smykke af Brillanter, som imellem Broderierne bedækkede alle Klædningens Sømme, og hele Brystet. Kaaben og Kronen vare som Kongens. Paa den høire Side af Brystet havde hun en Aigrette af lutter store Perler, blandt hvilke een især hørte til de største Sjeldenheder. I denne Prydelse nedlode begge Majestæterne sig paa Thronen og modtoge Lykønskninger.

Da alle disse Ceremonier vare endte, begav Kongen sig med hele Hoffet i et langt pragtfuld Tog til Salvingen i Slotskirken. Et frygteligt Uveir havde raset hele Natten til langt ud paa Morgenen; men henimod Klokken 10 forsvandt Storm og Uveir. En klar og rolig Himmel begunstigede ikke alene det festlige Tog til Kirken, men blev ogsaa anseet som et Forbillede paa den nye Konges Regjering og for længere Tid udtydet som et Beviis paa Skjebnens Begunstigelse mod Dagens Fest.

Veien fra Slottet til Kirkedøren var belagt med Brædder og overtrukken med Klæde. Schweitzergarden, som besatte Veien, var paa gammel fransk Viis klædt i hvidt Atlask og Sølvmoor med opskaarne Ærmer, Knipslinger, Buxer og korte Kapper fulde af Guld- og Sølvkanter. De havde spidse Fløielshuer med Roser paa Hovedet og udskaarne Spændesko paa Fødderne. De bare perlefarvede Silkestrømper, og de runde Schweitzerkruser vare lagte i Folder. Da Biskopper stedse ere tilstede ved katholske Kongers Kroning, saa vilde Frederik, hvem Smaating stedse vare vigtige, ei heller være slettere betjent. Han udnævnte derfor saavel den reformeerte som den lutherske Hofpræst, af hvilke den første hed Ursinus, den anden von Sanden til Biskopper, og forhøiede deres Løn til 8000 Rigsdaler. Begge modtoge de kongelige Majestæter foran Kirkedøren med de Ord: "Ifølge Guds Villie træde Herrens Velsignede, vor Konge og Dronning herind, og Deres Indgang og Udgang være velsignet af Herren fra nu af indtil evig Tid ved Jesum Christum vor Herre, Amen!"

Ved Gudstjenestens Begyndelse*) blev Psalmen afsjungen: "Es woll uns Gott genädig seyn" ꝛc. Herpaa blev Bønnen forrettet fra Alteret og derefter Psalmen: "Allein Gott in der Höh' sey Ehr," afsjungen. Derpaa blev præket over de Ord: "Hvo mig ærer, den vil jeg og ære." Efter Prækenen blev sjunget: "Komm

*) Under denne tog Dronningen efter sin Sædvane en Priis Tobak. Kongen saae det. Det forekom ham at være en forfærdelig Vanhelligelse af Kroningen. Han sendte strax en Kammerherre til sin Gemalindes Stol, og lod hende forbyde at bruge Tobak, da det vanærede Kroningen.

Gott Schöpfer, heiliger Geist," derpaa førte Biskoperne det kongelige Par til den ved Alteret opførte Throne, og rakte dem Alterens Sakramente, dem reformeerte Brødet, den lutherske Kalken. Derefter blev Salveolien overrakt Kongen. Overkammereren hævede hans Paryk en Smule iveiret, for at aabne Panden for Salvingen, og Biskop Ursinus forrettede denne med de Ord: "Eders Kongelige Majestæt annamme og modtage denne Salving som et guddommeligt Varsel, hvorved Gud fordum ved sine Præster lod sit Folks Konger betyde, at han selv, den høieste Gud, havde beskikket, indsat og forordnet dem til Konger; og Herren vor Gud salver herved med den hellige Aand Eders Kongelige Majestæt! at De, som en Herrens Salvede, maa beherske og regjere dette Deres Folk og Kongerige med et glad, tappert og villigt Hjerte, og at De med al kongeligt Velgaaende i mange Aar og Tider maa tjene Deres Guds Raad og Villie! ved vor Herre Jesum Christum, Amen!

Choret svarede med Ledsagelse af alle Instrumenter, Pauker og Trompeter: Amen, Amen! Gud skjænke Kongen Lykke! Gud skjænke Kongen Lykke! Gud forlæne ham længe Livet!

Overkammereren tørrede nu Olien af paa Kongens Pande og Hænder med meget fiint Linned, rakte Biskop Ursinus Klædet, og modtog atter Salveolien af ham. Kongen satte derpaa Kronen paa sig, tog Scepteret, og begav sig med sit Følge til Thronen. Paa samme Maade blev Dronningen salvet. Efterat man havde istemmet: "o store Gud, Dig love vi," endtes Festlighederne med, at Overborggreven sænkede Rigssværdet, som han havde i Haanden og forelæste de Ord: "Hans Kongelige Majestæt i Preussen, vor allernaadigste Herre, har til Beviis paa Sin kongelige Clemenz og Naade, paa nærværende

Hans Kröningsdag allernaadigst besluttet: at alle og enhver i dette hans Kongerige sig befindende Fanger hermed skulle benaades, pardoneres og sættes paa fri Fod; hvorfra dog undtages alle de, der have krænket den guddommelige og menneskelige Majestæt, alle forsætlige Drabsmænd, og de, som for Gjeld ere satte i Fængsel. Gud bevare Kongen! Gud bevare Dronningen!"

Under Takkesangen bleve samtlige Kanoner paa Voldene affyrede, og der blev ringet med alle Klokkerne. Ved Udgangen af Kirken blev for 10,000 Daler Guld- og Sølvmedailler udkastet blandt Folket, og en stegt Oxe, der var fyldt med alleslags smaae Dyr, Faar, Raadyr, Grise, Høns, Gjæs og Dyrekjød blev givet det til Priis, ligesom der ogsaa sprang hvid og rød Viin for det af tvende kunstige Fontainer i Form af tvende Ørne. Ved det kongelige Taffel herskede den største Pragt og Ødselhed, om Natten afbrændtes et Fyrværkerie og hele Staden var illumineret. Men hvad der gjorde denne Dag meest mærkværdig, var tvende Fattighuses Stiftelse, til hvilke Kongen skjænkede en Capital af 100,000 Rigsdaler, og en Gave af 1000 Rigsdaler til det almindelige Hospital. Alle Slags Feste fortsattes imidlertid indtil den 8de Marts, paa hvilken Kongen afreiste med stor Pragt. Ogsaa paa Tilbagereisen manglede det ikke paa Æresbeviisninger og Feste af alle Arter. — Den 6te Mai holdt den nye Konge sit pragtfulde Indtog i Berlin, gjennem den Gade, der siden efter kaldtes Kongens Gade, og den 21de Juni lod han i alle sine Stater holde en Takke-, Bod- og Bededag, "for at anraabe om Himlens Velsignelse til den nuværende kongelige Regjering."

Kongerne af Polen, Storbrittanien og Dannemark vare de første, der anerkjendte Frederiks nye Titel og lykønskede ham dertil. Holland, Keiseren, Czar Peter

den Store og de fleste Rigsstænder gjorde det samme. Sverrig betragtede, formedelst den Beredvillighed, hvormed Polen, Rusland og Dannemark anerkjendte den nye Konge, denne som en Bundsforvandt af disse til dets Undertrykkelse, og opsatte derfor Bevidnelsen af sin Tilfredshed med dette Skridt saa længe, indtil det var fuldkommen overbeviist om Frederiks Neutralitet. Med det erklærede Portugal sig tillige for den ny antagne Titels Gyldighed. Spanien og Frankrig vare de eneste Magter, som nægtede Kong Frederik Titel af Majestæt, fordi de troede ved denne Vægring at fornærme Keiseren, med hvem de vare blevne uenige i Anledning af den spanske Arvefølge; og først ved Freden til Utrecht (1713) tilstode de hans Efterfølger kongelig Ære. Paven protesterede høitideligen imod det frække Foretagende af en Kjætter, der uden at have erholdt Tilladelse dertil af Hans Hellighed, hvem dog, som bekjendt, alle Verdens Riger ere underkastede, selv havde gjort sig til Konge. Først i Aaret 1787 blev Frederik Wilhelm den Anden, paa en preussisk Ministers Andragende, anført som Konge i den pavelige Calender. Frederik den Eneste blev deri ikkun kaldet Markgreve. —

De Samtidiges Domme over Kongeværdighedens Antagelse vare høist forskjellige. Nogle smilede, Andre befrygtede sørgelige Følger, naar den nye Værdigheds Haandthævelse skulde kræve flere Bekostninger, end det arme Land kunde udrede. Efterverdenen, som kan dømme af Følgerne, maa beundre Forsynets Veie, der betjente sig af en svag Regents Forfængelighed, til at aabne Banen for større Efterfølgeres Virksomhed. Skjønt siger en af disse: "Det var en Lokkemad, som Frederik kastede hen for alle sine Efterfølgere, og hvorved han syntes at sige dem: Jeg har erhvervet Eder en Titel,

gjører Eder værdige til den! Jeg har lagt Grunden til Eders Storhed, I maae selv fuldende Værket."

Den nye Konge gjorde Intet til dette Øiemed; han blev tvertimod med sin kongelige Værdighed yderst trykkende for Landet. Kroningsvæsenet alene havde kostet 6 Millioner Rigsdaler; men det var langt fra ikke Alt. Man maatte nu ogsaa underholde en kongelig Hofstat og føre kongelig Pragt. Flere Hofbetjente bleve antagne, og disse bleve ei alene langt prægtigere klædte, men ogsaa tildeels bedre lønnede. Man underholdt et Kapel, indrettede en italiensk Opera, lod Kunstværker komme fra Italien og prægtige Meubler fra Frankrig. Man byggede meget paa de kongelige Slotte, tog stedse flere Architecter, Billedhuggere, Malere og andre Kunstnere i Tjeneste, og formerede Udgifterne paa mangfoldige andre Maader. Den trykkende Pengenød og den Forstyrrelse i Finantserne, som deraf opstod, maatte man søge at afhjelpe ved alleslags Skatter og Afgifter. Paa den saakaldte Kroningsskat fulgte ufortøvet en høist trykkende Kopskat, som enhver Undersaat i den preussiske Stat uden Undtagelse maatte betale. Kongen taxerede sit Hoved til 4000, Dronningens til 2000 og Kronprindsens til 1000 Rigsdaler. Af de Militaire maatte fra Feldtmarschallen indtil Stabsofficeren en Maaneds Sold erlægges i Kopskat. I de civile Stænder bestemtes Skatten efter Indkomsterne, og lige ned til Hyrdedrengen maatte enhver give Penge — fordi han havde et Hoved.

Uagtet disse og lignende Afgifter bleve inddrevne med den yderste Strenghed, vare de dog langt fra ikke tilstrækkelige til at bestride Hoffets Forødelser. Stedse vare Kasserne tomme, og derfor fandt man stedse paa nye Arter af Skatter. Da Hovedet engang var belagt med Skat, tænkte man, kunde dets Bedækning ogsaa let be-

skattes. Parykmoden havde just dengang naaet sit største og meest udbredte Herredømme; i alle Stænder, og næsten i enhver Alder bedækkede man sit Hoved med denne selsomme Prydelse. Dette gav Plusmagerne Anledning til at anbefale en ny Parykskat, som ogsaa ufortøvet blev udskreven. Ifølge denne maatte alle de Parykker, som allerede vare i Brug, afleveres paa Stempelkammeret, taxeres og efter deres oprindelige Værd belægges med en Skat af 6 Procent. Samme Afgift blev fastsat for alle de Parykker, som for Fremtiden forfærdigedes i Landet; men for dem, der indførtes fra Udlandet, blev Afgiften forhøiet til 25 Procent af Indkjøbsprisen. Tilligemed Parykskatten blev ogsaa en Karetskat indført, og Stempelafgiften af Spillekort, som hidtil var kommen de Fattige til Gode, blev vel forhøiet, men de Fattige fik intet mere deraf; thi Hoffet behøvede Penge til sine Forødelser.

Da de kongelige Kasser lignede Danaidernes Kar, maatte Finantsbestyrerne bestandig anstrenge deres Indbildningskraft, for at opfinde nye Paalæg. Raden kom efterhaanden næsten til alle Nødvendigheds Gjenstande, som bleve belagte med de meest trykkende Afgifter. Saaledes maatte der f. Ex. af Skoe, Støvler, Tøfler, Strømper, Hatte, for hvert Stykke betales en Groschen; kun Fremmedes forslidte Sager og Børns Skoe under 3 Aar vare undtagne. Havde en Skomager tilskaaret Overlæderet til et Par Skoe eller Støvler, saa maatte han først lade det stemple paa Accisen, og betale sin Groschen før han turde forarbeide det. Tilladelsen til at bære noget Guld- og Sølvslitter paa Klæder, Veste, Buxer, Kapper, eller endog blot paa Skoe og Tøfler, maatte man tilkjøbe sig for en aarlig Afgift af een Rigsdaler. Paryk- og Karetskatten forhøiede man, hiin til een, denne til 8 Rigsdaler. Ogsaa Fruentimmer maatte

erlægge en Rigsdaler, naar de vilde smykke deres Hoved med høie Huer, Fontanger kaldede. Hvo der bar en ustemplet Paryk eller en skattefri Fontange, maatte være vel paa sin Post; thi enhver Accisebetjent havde Ret til paa offentlig Gade at rive dem den af Hovedet. Endnu haardere var det, at alle ugifte Fruentimmer fra den høieste Rang indtil den ringeste Tjenestepige, naar de ikke vare 40 Aar gamle, maatte hvert Fjerdingaar foraccise deres Jomfrustand med 6 Groschen. De, der drak Thee, Kaffe eller Chocolade, vare forbundne til at løse et aarligt Tilladelsesbeviis, hvilket kostede to Rigsdaler. Det var herved ingenlunde Hensigten at indskrænke Nydelsen af disse Drikke; tvertimod blev der befalet, at der i alle store Stæder i Monarkiet skulde oprettes offentlige Thee- og Kaffehuse, for ved en større Consumtion at formere Landsherrens Indkomster.

Det var ikke Hoffets Ødselhed ene, der ødelagde Finantserne, og stedse gjorde nye Paalæg nødvendige; men ogsaa Frederiks Deeltagelse i den spanske Successionskrig, hvis Ende han ei engang oplevede, udkrævede stedse nye store Offere. Han havde i Fordraget med Keiseren, angaaende den preussiske Kongeværdighed, forbundet sig til at lade 10,000 Mand marschere ham til Hjelp. Men snart lod han sig forlede til at formere Antallet langt over det Halve, og at stride for en Sag, der aldeles ikke angik ham og hans Land, i hvilken han intet kunde vinde, men derimod i ethvert Tilfælde maatte tabe uendelig meget.

Det smigrede ei lidet den forfængelige Fyrste, der selv var ukyndig i Krigen, at hans Tropper fægtede saa tappert, og stedse samlede nye Laurbær. Deres Mod hjalp til, at de vigtigste Seire bleve vundne, de stærkeste Fæstninger erobrede og Ulykken selv under lidte Nederlag

blev mindre. De erobrede Fæstningen Kaiserswerth, og bidroge ei lidet til at vinde det store Slag ved Höchstädt (1704), hvor de stode paa den høire Fløi, som Prinds Eugen kommanderede. Ved Fjendens Angreb vege de Keiserlige, men Preusserne bleve staaende og brøde ind i Fiendernes Rækker. Eugen stillede sig i Spidsen for dem, og sagde, høist forbittret over Østerrigernes slette Forhold, at han vilde fægte med brave Folk, og ikke med flygtende Tropper. De Franske tabte ved dette Preussernes brave Forhold 12,000 Døde og 14,000 Fangne, hvoriblandt vare 1200 Officerer. Et Besøg, som den engelske Feldtherre Marlborough gjorde Kongen i Berlin, havde til Følge, at Frederik, imod Subsidiepenge fra England og Holland, sendte endnu 8000 Preussere til Italien. Vel blev en af deres Anførere slagne ved Calcinato af Vendome, men Prinds Eugens Ankomst med sin Forstærkning gav snart de derværende Anliggender en gunstigere Vending for de Allierede. Preusserne, som stode paa Hærens venstre Fløi, havde den fornemste Deel i den berømte Seier ved Turin (1706), og nødte endog Paven til at anerkjende Carl den Tredie, som Konge i Spanien. Ei mindre udmærkede de sig i Nederlandene, i Særdeleshed i Slaget ved Oudenarde (1708). I det følgende Feldttog tjente 3000 Preussere i Italien og Nederlandene. Kronprinds Frederik Wilhelm gjorde dette med som Frivillig, og var i den vigtige Træfning ved Malplaqvet, i hvilken de preussiske Generaler Lottum og Finkenstein havde draget Seiren over paa de Allieredes Side, uophørlig i den stærkeste Ild.

Tilsidst havde Frederik 40,000 Mand under Vaaben, hvis Underholdning, Pensionerne iberegnede, hvilke dog kun de reformeerte og franske Officerer erholdt,

rigeligt kostede 20 Tønder Guld. Men det var dog alle unyttigt bortødslede Penge, hvoraf Brandenburg leed aabenbar Skade. Folkemængden formindskedes øiensynligen, Skatterne tabte sig i fjerne Udlande, og trykkende Byrder nedbøiede Folket. Soldaterne utilfredse med stedse at stride for en fremmed Sag, løb hyppigen bort med Mondur og Vaaben. Den jevnlige Deserteren bragte Kongen i en saadan Harme, at han lod udgaae et umenneskeligt Edict imod Desertion. Enhver opsnappet Flygtning skulde for det forsamlede Regiment erklæres infam, og derpaa Næsen og begge Ørerne skjæres af ham.

Kongens fortroligste Raadgiver i alle hans forkeerte Forholdsregler var endnu stedse Ministeren Wartenberg. Adskillige Fædrenelandsvenner gjorde et Forsøg paa at aabne den forblindede Fyrstes Øine for hans uværdige Yndlings Bedragerier, men da de bleve straffede med Cassation, Fængsel og Landsforviisning, vovede Ingen meer at aabne Munden mod Kongens Skjødebarn. Alt bøiede sig for ham, og han kunde ustraffet tillade sig de meest skrigende Uretfærdigheder. For at være desto sikkrere paa sit Herredømme, drog han en Mængde fremmede Folk til Hoffet, og gjorde dem til sine Creaturer. En vis Grev von Wartensleben, General i Hertugen af Gothas Tjeneste, blev paa Wartenbergs Anbefaling af Kongen ophøiet til Generalfeldtmarschal, og paa en ubillig Maade foretrukken alle preussiske Generaler, der vare meget ældre end han og havde tjent Fædrelandet længe. Hele Armeen yttrede sin Uvillie derover, og flere Officerer af høi Rang toge deres Afsked. Rigsgreve August von Witgenstein, en stolt, haardhjertet og rænkefuld Mand, fik Overopsyn over Finantserne og blev tillige Hofmarschal. Disse tre Mænd, hvis Navne alle begyndte med Bogstavet W, bleve kaldte

Landets Wee, Undersaatternes Svøbe, de sammensvorne Triumvirer. Da Wartenberg imidlertid kun besad Forstand nok til at udsuge Landet, men ei til at regjere det, saa behøvede han Folk, der kunde arbeide for ham. Da han nu i Sekretair von Ilgen fandt et dueligt Hoved, ophøiede han ham til Statsminister, betroede ham egentlig de udenlandske Anliggender, og brugte ham overhovedet til alle vigtige Forretninger. Denne Ilgen var ogsaa den Eneste, der under de følgende Konger holdt sig paa sin Post.

Den Pragt og Ødselhed, som herskede ved Hoffet, det stive Ceremoniel, hvori Frederik fandt saa megen Fornøielse, kunde ikke behage Nogen mindre, end hans aandrige Gemalinde, den ædle Dronning Sophie Charlotte, hvem en ugunstig Skjæbne havde forbundet med en Fyrste, der i enhver Henseende stod saa dybt under hende. Ofte skjemtede hun over det forfængelige Tant, som han tillagde en saa høi Værd. Med fortjent Foragt behandlede hun en Wartenberg og andre af hans Consorter, og dyb Smerte foraarsagede det hende, at den almindelige Velstand blev ødelagt og saa meget Godt ugjort. Da hun ei var istand til at oplyse sin Mand om det, der kunde bringe ham varig Hæder, stiftede hun i det mindste i sin Kreds saa meget Godt, som hun formaaede. Hun, der havde opholdt sig ved saa mange Hoffer og levet i Selskab med mange Nationers Lærde, bragte først den fine Smag for Selskabelighed, sand Cultur, Fiinhed i Omgang og Kjerlighed til de skjønne Kunster og Videnskaber til Berlin. Og hun hyldede ei blot de skjønne Kunsters og Videnskabers Muser, der som venlige Ledsagerinder vandre med os gjennem Livet; ogsaa i de alvorlige Videnskaber var hun indviet. Hendes Skarpsind gjennemtrængte de meest abstracte

Sandheder, og hendes Genie kappedes med en Leibniz's, hvem hun allerede havde lært at kjende ved sin Faders Hof i Hannover, hvor han siden 1673 var Hofraad og Bibliothekar. Hun bragte først denne store Philosoph og flere andre Lærde til Berlin; ogsaa bidrog hun det meste til, at det endnu blomstrende kongelige Videnskabers Akademie blev grundet der efter en Plan, som Leibniz ifølge hendes Opfordring havde udkastet, og at den første Præsidentpost blev ham overdraget.

En Fyrstinde med en saa uddannet Aand maatte see den Værdighed, hun beklædte, og den Glands, som dermed var forbunden, i dens rette Lys, og hun kunde kun benytte begge Dele til at udbrede Sandhed og befordre de Videnskaber, der behøve en vis Glands. Hun besad alle sit Kjøns Dyder, og ingen af dets almindelige Svagheder. Hun søgte sin Stolthed i det Store og Gode, som hun gjorde, uden at være forfængelig af en Glands, som Tilfældet havde laant hende. Derfor elskede hun ogsaa Utvungenhed, og hadede al Pragt og stivt Ceremoniel, for hvilket hendes Gemal var saa meget indtagen. Saa ofte hun kunde, unddrog hun sig Hoffet og dets stive Etikette, og opholdt sig i Landsbyen Lützow eller Litzen, ikke langt fra Berlin. Her anlagde hun et Slot, forskjønnede Landsbyen med mange Huse, gav den Udseende af en Stad, og kaldte den nu Lützenburg.

Omendskjøndt Frederik kun havde liden Smag for sin Gemalindes pragtløse Beskjæftigelser og Glæder, og med Hensyn dertil fandt meget at udsætte paa hende, viste han hende dog udvortes al den Ære, der tilkom hende, og følte dyb Sorg over hendes uventede Død. I Begyndelsen af Aaret 1705, reiste hun til Hannover, for at aflægge et Sygebesøg hos sin Moder. Allerede den Dag, hun afreiste, følte hun en Upasselighed, som

hun dog ei agtede paa; men underveis forværredes hendes Befindende, og hun kom syg til Hannover. Hun var endnu kun lidet opmærksom paa sin Svaghed, og tvang sig endog til at vise sig offentlig. Men Sygdommen forværredes i kort Tid saa meget, at Lægerne tvivlede om hendes Helbredelse. Dronningen hørte Forkyndelsen af Dødsfaren uden Frygt og Skræk, og skrev selv til Kongen, for at takke ham for hans Kjerlighed og tillige anbefale sine Betjente. Til sin Broder, hvis Bedrøvelse var meget stor, sagde hun: "Døden er mig ikke frygtelig; thi jeg har alt længe anseet den for uundgaaelig." Man vilde bringe en Geistlig til hende; men hun raabte ham imøde: "Lad mig dog døe uden Disputeren." Til en fransk Præst, som hun stedse havde agtet høit og som vilde meddele hende den sidste Trøst, sagde hun: "Jeg har i 20 Aar tænkt over Religionen, jeg har med Opmærksomhed læst de Skrifter, som handle om den; der bliver derfor ei den mindste Tvivl tilovers hos mig, og De kan altsaa ikke sige mig noget, som ei allerede skulde være mig bekjendt; jeg forsikkrer Dem hellígen, at jeg døer rolig." Da hun saae, at en Hofdame, som hun elskede meget, næsten henflød i Taarer, sagde hun til hende: "Troede De da, at jeg var udødelig?" Endnu i de sidste Minuter anbefalede hun sin Broder, Churfyrsten, de Lærde, som hun havde agtet, og de Kunstner, som ved hende vare komne i Veiret. Nogle Øieblikke derpaa rakte hun sin Broder Haanden og sagde! "Lev vel! jeg qvæles." Kort derpaa døde hun, endnu i sit 36te Aar, da der var gaaet Hul paa en Byld i Halsen.

Den første Februar i Aaret 1705 var den Dag, der ved et saa stort Tab satte Hoffet og hele Landet i Sorg. Aldrig blev en Fyrstinde saa almindeligen begrædt som hun, og aldrig fortjente nogen det mere end hun.

Kongen faldt i Afmagt ved den overraskende Efterretning om hendes Død; dog fattede han sig snart igjen, da Foranstaltningen til en pragtfuld Liigbegjængelse fordrede hans hele Opmærksomhed. Liget blev bragt fra Hannover til Berlin, hvor det i 5 Maaneder blev liggende paa et Sørgestellads (castrum doloris), fordi man behøvede denne lange Tid til at træffe alle Anstalter til den høitidelige Begravelse. I denne Tid brændte 3000 Voxkjerter Dag og Nat omkring Liigkisten. Hvilken Pragt man udkrammede ved Liigbegjængelsen, kan sluttes deraf, at alle Sørgeomkostningerne beløbe sig til 2 Tønder Guld, og Sørgestelladset i Domkirken foraarsagede alene en Udgift af 80,000 Rigsdaler. De Bygninger, som Dronningen havde ladet begynde paa i Lützenburg, lod Frederik fuldføre, og formerede dem endog med nye, samt befalede, at det kongelige Slot tilligemed Landsbyen, til Minde om hende, for Fremtiden skulde hedde Charlottenburg.

En Fyrste, der fandt saamegen Behag i Pragt og Ødselhed, kunde aldrig mangle Anledning til at bringe sin Forfængelighed nye Offere. Denne fandt han blandt andet, da hans Datter af første Ægteskab i Aaret 1700 formælede sig med Arveprindsen af Hessen-Cassel. Næsten i en heel Maaned forødte man meer, end selv den rigeste Monark paa Jorden kan forsvare for sin Samvittighed. Alle Klædningerne til hele Hoffet bleve forskrevne fra Paris. Bruden bar alene Ædelstene for meer end fire Millioner Rigsdaler; hendes Klædning veiede et Centner, formedelst Mængden af det derpaa anbragte Guld. Ti Personer bare Slæbet. Paa Vielsesaftenen satte Kjøkkenmesteren 500 Retter paa Brudetaffelet; for Hoffolkene vare 86 Borde dækkede. Paa de øvrige Dage levede man mere tarveligt; da tog det høie Herskab tiltakke med

46 Retter, Frugt og Confect uberegnet. Fra Dresden, Wien og Paris bleve Sangere og Tonekunstnere forskrevne med mange Bekostninger. Alle fremmede Musici, som meldte sig, vare velkomne, og erholdt Foræringer, af hvilke mangen arbeidsom Familie hævde kunnet leve hele Aar. Til Operaerne byggede man særskilte Theatre, alt med en Yppighed, som satte enhver i Forbauselse. Fyrværkerier, Maskerader, Dyrefægtninger, Illuminationer, fulgte som paa en fortryllet Øe i broget Vrimmel paa hinanden.

I Efteraaret 1706 formælede Kronprinds Frederik Wilhelm sig, og endskjøndt han allerede dengang tydeligt nok tilkjendegav sin Misfornøielse med Faderens Ødselhed, maatte dog igjen Alt opbydes, for at vise den kongelige Pragt i dens høieste Glands. For at bringe Kronprindsens Forlovede, Prindsesse Sophie Dorothea, fra Hannover, udfordredes paa hver Station 520 Heste og 65 Bøndervogne. Dertil kom endnu for Hofstaten, som var sendt hende imøde fra Berlin, 250 Heste, og desforuden endnu 50 Postvogne, hver til 2 Heste; overhovedet udkrævedes altsaa paa hver Station 870 Heste. For at bedømme den hele Masse af Leverancer til Hofgilder, som ved denne Leilighed bleve foranstaltede, behøver man kun at oversee dem, der gjordes fra en eneste Provinds, Neumark. De 6 Amter af Neumark leverede alene 85 Kalve, 1400 Høns, 146 Kalkuner, 160 Ænder, 160 Par Duer og 25 Skokke Æg. Men Leverancerne fra hele Neumark beløb sig til 640 Kalve, 7600 Høns, 1102 Kalkuner, 650 Gjæs, 1000 Ænder, 1000 Par Duer og 120 Skokke Æg. Dette leveredes ikkun fra een Provinds, der langtfra ikke var den største og rigeste, og efter dette Forhold maatte alle de øvrige levere deres Bidrag.

Den vedvarende Ødselhed, den Pragt og Overdaad, som herskede ved Hoffet, havde efterhaanden en meget skadelig Indflydelse paa Indvaanernes Levemaade, især i Residentsen. Efterabelsesſyge avlede en Kjerlighed til Luxus, til Pragt og til Forlystelse, som fra Hoffet udbredte sig til alle Stænder; men i samme Grad tiltog ogsaa Armod, Betlerie og Sædernes Fordærvelse. Alligevel vilde Kongen ikke indskrænke sine Fordelser. Han udskrev vel Bodsdage, men selv vilde han ikke gjøre Bod. Han dadlede Luxus hos sine Undersaatter, han lod udgaae heftige truende Edicter, han talede om Guds Vrede, der var optændt over Folkets Forfængelighed, Pragt og Ødselhed; men Ingen var dog en større Forøder, end han selv. De meest trykkende Paalæg vedvarede bestandigt, og man fandt stedse paa nye Midler til at skaffe Penge. Der nedsattes en kongelig Commission, som for en Ubetydelighed skulde opkjøbe alle Svinebørster fra hele Landet, og atter sælge dem for en høi Priis til England, Holland, Portugal ꝛc. Strax udkom en Forordning, at alle Undersaatter skulde indlevere Børster til Svinekommissionen; hvo der skjulte noget, skulde erlægge ubore Bøder eller lide corporlig Straf og indsperres i Fæstningen. Enhver Angiver, der beviste, at Nogen havde skjult en Haandfuld Svinebørster, fik 10 Rigsdaler til Løn for sit Forræderie. Dette latterlige Foretagende bestod imidlertid neppe i 2 Aar, og [illegible] aldeles.

Mere indbringende, men ogsaa skadeligere var en Afgift, som blev lagt paa Salt. Denne Forholdsregel var ei alene [illegible] trykkende for Kongens Undersaatter, men den havde tillige den skadeligste Indflydelse paa flere Industrigrene. I Handel med [illegible] Kjød, især Smør, Ost og Fisk, som i mange Provindser var meget betydelig, [illegible]

Thi da Udlændinge fik enhver Skjeppe Salt 15 Groschen lettere, saa kunde de ogsaa sælge saltede Ting til en saa meget lavere Priis, og droge saaledes al Fordeel til sig. Brandenburgerne søgte nu at indsalte med Sildelage, men Kjødet blev fordærvet, og deres Sundhed leed derunder. Kromændene paa Landet forbrugte mindre Salt, og havde mindre sundt og indbringende Qvæg, mindre Indtægt af deres Marker. Naar derfor de kongelige Kasser ved denne Afgivt vandt paa den ene Side, saa tabte de derimod paa den anden.

Af disse og lignende Forholdsregler, hvortil Frederik blev forledet af sine Yndlinge, er det indlysende, at han ei havde noget tydeligt Begreb om en Konges sande Bestemmelse. Alt for svag til at adskille vise Raadgivere fra daarlige, og alt for lad til at holde dem i bestandig Virksomhed, lod han Uværdige regjere over sit Folk, hvilke i hans Navn tillode sig de ugudeligste Udsvelser og svælgede i Overflod, medens Landet alt mere og mere forarmedes. Frederik, som i Grunden elskede sine Undersaatter, ahnede lidet eller intet af sine Staters Elendighed og mangfoldige Plager, som Aar for Aar alt mere tiltoge.

Saa lidet imidlertid Landets sande Vel befordredes ved Frederiks Regjering, saa skedte dog her og der noget Godt, som havde velsignende Virkninger og fortjener en hæderlig Omtale. Der gaves blandt Frederiks Raader ogsaa redelige og indsigtsfulde Patrioter, som gjerne befordrede det Gode, naar Hænderne ei vare bundne paa dem, og selve Kongens Forfængelighed og Æresyge gav mange Instituter Tilværelse, hvilke lige indtil vore Tider have holdt sig som gavnlige Mindesmærker om hans Regjering. Menneskekjerlig optog Frederik mange Fremmede i sine Stater, hvilke blind Religionsiver eller

den ødelæggende Krig havde fordrevet fra deres Fædreland. Efter sin store Faders Exempel, drog han mange nye Indvaanere fra Schweitz og Frankrig, og søgte at gjøre dem Opholdet i sine Lande behageligt, ved at bevilge dem egen Rettergang, ved Prædike- og Skole-Indretninger, hvortil det franske Gymnasium i Berlin fornemmeligen hørte. En heel Colonie erholdt han i Pfalzerne, som droge skareviis fra deres af de Franske ødelagte Fædreland til det Magdeburgske, til Mark-Brandenburg og Saal-kredsen, og efter den ved den nordiske Krig foranledigede rasende Pest fornemmeligen sendtes til Preussen tilligemed de nyankomne Colonister.

Disse Fremmede bidroge meget til Handelens Op-komst, og Kongen selv gjorde meget til dens Lettelse. Han fornyede de landsherrelige Saltsyderier i Halle, og lod Steenkulsbjergværkerne aabne i Wettin, Könnern og Löbegün. Han lettede Samfærselen mellem Sachsen og Brandenburg, og Salget af det halleske Salt ved de i Saalen anlagte Sluser. Sluserne i Berlin lod han opbygge af Steen og sætte i forsvarlig Stand. Konge-riget Preussen skjænkede han ved Frederiksgraven samme Fordeel, som Frederik Wilhelm havde forskaffet Mark-Brandenburg ved Anlægget af sin Kanal. Han gjorde et Forlig med Hamborg, ifølge hvilket Ingen uden bosatte Borgere i Berlin og Hamborg maatte transportere Kjøbmandsgods paa Elben, Havel og Spree, og forbød Opkjøb saavelsom Udførsel af Korn og de øvrige første Fornødenheder.

De Varer og Kunstproducter, som bleve forfærdigede under Frederiks Regjering, fornemmeligen i det Bran-denburgske, fandt betydelig Afsætning i Ind- og Udlandet. De franske Flygtninge leverede saa fortrinlige Silke- og uldne Tøier, at man kunde belægge Indførselen af uden-

landske med høiere Afgifter. De virkede Tapeter kappedes med de nederlandske, Tresserne kom de franske nær, og Speilene fra den neustadtske Speilhytte overgik de venetianske i Hvidhed. Man kunde undvære Glas, Blik, Messing, Kobber og Jern fra Udlandet, og Soldaterne kunde klædes med indenlandsk Tøi. Da Frederik skattede Pragt og udvortes Glands over alle Ting, saa fandt alle Slags Kunstnere hos ham gavmild Understøttelse. Han stiftede et Akademie for Malere, Billedhuggere og de mekaniske Kunster; indkaldte ofte til sit Hof berømte Mestere fra Italien og Frankrig; understøttede dem ved anseelige Pensioner, og de Værker, som de forfærdigede, smigrede ei blot Kongens Forfængelighed, men befordrede ogsaa den gode Smag og vakte Kunstsands. Blandt de 200 Kunstnere, som Frederiks pragtfulde Hof forskaffede Underholdning, udmærkede Schlüter sig fremfor alle andre ved sit Genie. Han var Bygmester og Billedhugger, bestyrede Opførelsen af det kongelige Slot i Berlin og Hovedbygningen af Slottet i Charlottenburg, prydede det berømte Berliner Tøihuus med Trophæerne og de fortræffelige Masker, og efter hans Model støbte Kanonstøberen Jakobi Churfyrst Frederik Wilhelms berømte Ridderstatue. Frederichsstadts Anlæg bidrog ei mindre til at forstørre Hovedstaden, end en Mængde andre Bygninger, f. Ex. Klosterkirken, og den kongelige Stald i Neustadt til at forskjønne den.

Fra Arilds Tid have Regenter, der vidste at skatte Aands- og Hjertesdannelses sande Værd, ogsaa søgt at forevige deres Regjerings Tid, og forskaffe sig et velsignet og hæderligt Minde derved, at de have stiftet Anstalter til at befordre denne. Indsigtsfulde have ei blot gjort dette for Hæderens Skyld, men af Overbeviisning om den Nytte, som slige Stiftelser skjenke den Nation, for hvis

Vel de ere pligtige at sørge. Endnu førend Frederik paasatte sig Kronen i Königsberg, grundede han Videnskabernes Høiskole i Halle, som bærer hans Navn. Var end Videnskabelighed i hans Øine ikkun en Hofprydelse, saa havde derimod hans Gemalinde Sophie Charlotte dybt gjennemskuet dens Værd, og hendes Indflydelse medvirkede ogsaa til Universitetets Stiftelse i Halle, hvilket i kort Tid kom i megen Flor. De berømte Mænd, som strax fra Begyndelsen betraadte Lærestolene der, forskaffede den hallesk Høiskole en Glands og et Tilløb af Studerende, hvorved den var istand til at kappes med enhver af sine ældre Søstre. Thomasius nedtordnede fra sin Lærestol Overtroen og Forfølgelsessygen til Jorden, Theologerne Spener og Franke, Stifterne af det hallesk Waisenhuus, befordrede religiøs Oplysning og virksom Christendom; i Lægevidenskaben gjorde Hoffmann Epoke, og i Philosophien Wolff. Ogsaa i den følgende Tid har denne Høiskole stedse besiddet fortrinlige Lærere, og paa den er den største Deel af de Mænd bleven dannet, som i mangfoldige Fag have erhvervet sig Fortjenester af Staten.

Mindre Berømmelse, men maaskee ikke ringere Nytte, erholdt de brandenburgske Stater ved Oprettelsen af Gymnasier og Skoler, hvori Ungdommen fandt Leilighed til at forberedes til høiere Læreanstalter. Foruden et fransk Gymnasium i Berlin, blev Frederiksskolen stiftet i Frankfurt an der Oder, Collegium Fridericianum i Königsberg tilligemed det reformeerte Collegium i Halle, og gavmild understøttede Frederik ei alene det af Franke stiftede Waisenhuus, men ogsaa det dermed forbundne kongelige Pædagogium. Forresten forblev han selv meget ligegyldig mod Lærdom, og kun da syntes han at ære den, naar hans Forfængelighed derved blev smigret.

Den største Uforstand, naar den ikkun smigrede ham, var end Smigeren høist plump og ufornuftig, erholdt samme Belønning, som den virkelige Fortjeneste. I Aaret 1709 kom Kongerne af Polen og Danmark, som begge hed Frederik, til Berlin, og Hofdigterne, hvilke sammenlignede de tre Konger, snart med Treenigheden, snart med hedenske Guder, høstede Roes og Belønning. Paa samme Tid nedkom Kronprindsessen med en Datter, og da de tre Konger stode Fadder, saa overrakte en Digter den preussiske Monark et Lykønskningsdigt, hvori han sammenlignede den nyfødte Datter med Barnet Jesus, og hendes Faddere med de hellige tre Konger. Denne dristige Tanke behagede ham saa vel, at han ei alene forsikkrede Digteren om sin særdeles Naade, men endog gjorde ham en Foræring af 1000 Ducater. Til at lønne saadan Dagrskab var der stedse Penge paa rede Haand; men de manglede altid, naar man skulde opfylde sin Pligt eller belønne den Værdige.

Kongens Smaahedsaand viste sig paa en paafaldende Maade ved hans tredie Formæling. Mange Yndlinge, som bemærkede Kronprindsens Misfornøielse med den elendige Bestyrelse, saae sig om efter en anden Støtte; denne troede de at finde i en ny Dronning, der som en Skabning af deres Politik maatte være dem forbunden. De overtalede Kongen, der i Vinteren fra 1707–1708 havde været meget syglig, og havde besluttet at ende sit Liv som Enkemand, til atter at formæle sig. De forestillede ham, at Lægerne ved Kronprindsessens sidste Nedkomst havde bemærket Spor til saadanne Svagheder, der gjorde hende uskikket til oftere at føde. Da Kronprindsens eneste mandlige Arving igjen var død, saa kunde det kongelige Huus ganske uddøe; Kongen maatte altsaa allerede derfor skride til et nyt Ægteskab.

Frederik, der frygtede Intet ængsteligere, end at den først nu erholdte Kongeværdighed atter skulde fortabes derved, at hans Huus uddøde, troede denne Snak, uden at erkyndige sig om Sandheden deraf, og besluttede sig til et tredie Ægteskab. Efterat nogle Partier vare foreslaaede og forkastede, faldt Kongens Valg paa Prindsessen af Oraniens Søster. Andragendet skedte i Kongens Navn, og man var allerede i det Rene med Hovedsagen, da en overdreven Fordring af Frederik, hvorved han beviiste sin Forfængelighed og Aands Svaghed for hele Verden, foraarsagede, at hele Projectet gik overstyr. Den preussiske Monark forlangte nemlig, at hans Brudes Moder skulde komme til Berlin med sin Datter, for paa Formælingsdagen at — bære hendes Slæb. Denne Fordring afslog Fyrstinden af Nassau aldeles. Hun erklærede, at hun hellere vilde give Slip paa den Ære, at viide sin Datter ved Kongens Side, end at tilkjøbe sig den ved en saadan Fornedrelse. Da nu Frederik ikke kunde overtale sig til at afstaae fra sin Fordring, saa lod han hellere Bruden end Forfængeligheden fare. Der blev imidlertid strax udkastet nye Projecter angaaende Formælingen, og Valget faldt nu paa Prindsesse Louise Dorothea, en Søster til den regjerende Hertug af Mecklenburg-Schwerin. Da her ingen saadanne Vanskeligheder traadte i Veien, som ved den forrige Forlovelse, blev Tractaten lykkeligen afsluttet; og efterat Bruden havde holdt sit høitidelige Indtog i Berlin, blev Vielsen fuldført den 28de November 1708.

Ogsaa ved denne Festlighed herskede ved Hoffet en Ødselhed, som dannede en skjærende Contrast med saa mange Undersaatters voxende Forarmelse. Skuespil, Dands, Maskerader, Fyrværkerier, Dyrefægtninger, Illuminationer og mangfoldige lignende Forlystelser for-

trængte hinanden. Men den Kedsomhed og mørke Alvor, der herskede ved alle Hoffeste, som Frederik foranstaltede, og det stive Ceremoniel, bortskræmmede ogsaa denne Gang den sande Glæde, og Ingen var maaskee mindre glad, end Brudgommen selv. Kronprindsen havde kort før Bryllupsfesten aabenbaret ham, at hans Gemalinde havde været frugtsommelig i 5 Maaneder. Kongen var ei lidet forbauset derover, han saae nu vel, at han var bleven bedraget af sine Raadgivere, og han forsikkrede sin Søn, at han aldrig vilde have tænkt paa en ny Formæling, dersom han havde vidst dette. Men da han nu havde gjort dette Skridt, beroligede han sig snart igjen, og syntes i Begyndelsen at være hjertelig forelsket i sin Gemalinde. Dog saasnart hendes Characteer udviklede sig, udslukkes denne Flamme saa hurtigt og aldeles, at man i kort Tid ei mærkede det ringeste Spor deraf.

Den nye Dronning havde tilforn ved sin Broders, Hertugens Hof, været vant til en utvungen Levemaade og en naturlig Frihed. Nu skulde hun afmaale alle sine Skridt efter et stivt Hofceremoniels og en besværlig Etikettes Forskrifter. Dette faldt hendes muntre Sind utaaleligt. Hun blev tungsindig, tabte al sin forrige Munterhed, og da hendes Sjæl dog vilde have noget, der forskaffede den Underholdning, kastede hun sig i det geistlige Andægteries Arme. En Hofdame, som i sin Ungdom havde offret til alle Lyster, og i den følgende Tid var bleven en Bedesøster, førte Dronningen stedse dybere ind i den mørke Skinhelligheds Labyrinther; ogsaa Dronningens Skriftefader undlod ikke at nære denne Stemning. Saaledes syntes Dronningens Hof efterhaanden at forvandle sig til et Kloster, og istedetfor den muntre Glæde, saae man nu Intet uden skinhellige Ansigter, og hørte andægtige Suk over de forfængelige Verdensbørns Ugudelighed.

Frederik fandt saa lidet Behag i denne Forandring, at hans Utilbøielighed imod hans Gemalinde snarere blev større, og at han aldeles fjernede sig fra hende. Hendes Indgetogenhed og Skinhellighed stod i aabenbar Modsigelse med hans Hang til glimrende Hoffeste og pragtfulde Forlystelser. Da han desuden ansaae den reformeerte Kirke, i hvilken han var opdragen, for Indbegrebet af den ene saliggjørende Sandhed, saa var det ham høist anstødeligt, at hans Gemalinde var en streng Forfægterinde af Lutheranerne. Begge kom engang i en heftig Ordstrid over deres Religionsmeninger, og Kongen erklærede reent ud, at han aldrig vilde have ægtet hende, dersom han havde vidst, at hun var Luthers Lære saa ivrigt hengiben. Man forbød de lutherske Geistlige at komme til Hoffet, og det kongelige Par levede ganske adskilt fra hverandre. Dronningen fordybede sig fuldkomment i en misforstaaet Gudsfrygt; hendes Sind blev stedse mørkere, hendes Sjæl tungsindigere; endelig forvirredes hendes Aand, og hun tabte Forstanden.

Adskillelsen mellem Kongen og Dronningen gav Intrigens og Kabalens Aand, som ved dette Hof allerede saa længe havde drevet sit Uvæsen, ny og mangfoldig Næring. Bagvaskelse, Forfølgelse og Tvist formeredes dagligt og lode Kongen liden Ro, da han kun alt for let lod sig indvikle i disse, og gjorde sig den utaknemmelige Umage at ville opløse denne forvirrede Væv. Sørgeligst saae det imidlertid ud med Finantserne. Krigen fortærede Penge og Mennesker, det overdaadige Hof udtørrede alle Pengekilder, og de herskende Yndlinge, der gjorde sig langt mere Umage for at skjule Staternes sande Tilstand for Kongen, end for at afhjelpe de Onder, under hvilke de lede, vedbleve at berige sig. Medens Postvæsenet indbragte Kongen 3000 Rigsdaler, nød Grev Warten=

berg som General-Erkepostmester en Løn af 30,000 Rigsdaler, og som Minister den uhyre Sum af 120,000 Rigsdaler. Kronprindsen sukkede over Regjeringens forgelige Bestyrelse; og da han med Rette ansaae Greverne Wartenberg og Witgenstein for Ophavsmændene til saa mange fordærvelige Foranstaltninger, arbeidede han uophørligt paa deres Fald. Men begge havde saaledes sikkret sig Kongens Gunst, at hans Bestræbelser længe vare frugtesløse; og kun en skrækkelig Ulykke kunde blive Middelet til at sætte disse to Mænd ud af Stand til for Fremtiden at skade.

Vinteren i Aaret 1709 udmærkede sig ved en lang, vedholdende, frygtelig Kulde, og med denne fulgte Dyrtid og Hungersnød, med hvilke Sygdomme og Død holdt deres gruelige Indtog. Fornemmeligen rasede dette Onde i det egentlige Kongerige Preussen, hvor Pesten i faa Maaneder bortrev 247,000 Mennesker. Af misforstaaet Politik dulgte man denne Ulykke for Kongen, og gav hellere mange Tusinde til Priis for den bittreste Elendighed. Kronprindsen var meget opbragt over den Haardhed, hvormed især Witgenstein afviste de Ulykkelige, der bade om Brød; og han meente, at nogle Indskrænkninger i Hoffets Svælgerier havde kunnet mætte mange tusinde hungrende Undersaatter. Men han blev ikke hørt; og de to altformaaende Ministre, Wartenberg og Witgenstein, afsloge ham endog den ubetydelige Sum af 10,000 Rigsdaler til at understøtte dem, der lede af Hunger. Ja, fordi de af Pest og Hunger bortrevne Preussere ei mere kunde bidrage til Hoffesterne, saa maatte de Overblevne betale for de Døde, og nu bære dobbelte Byrder. Kronprindsen geraadede i Raserie, og yttrede lydeligt: at man maatte styrte Ministre, hvem saa mange tusinde Nødlidendes Liv ei gik til Hjerte, og betragte dem

som kræftbefængte Lemmer af Statslegemet, der fortjente at bortskjæres. Men da Kronprindsen ikke kunde opnaae sin Hensigt paa Retfærdighedens lige Bane, maatte han tage sin Tilflugt til Hofkabalens krumme Veie.

Ved Kongens Hof levede to Brødre von Kamke, af hvilke den ældste var Overopsynsmand over Garderoben, men den yngste Geheime-Statsraad i Finantsfaget. Begge befandt sig ofte i Kongens Selskab, og han gav dem gjentagne Beviser paa sin Velvillie. Imidlertid holdtes de dog i et Slags Subordination af de almægtige Favoriter, for at de ei i nogen Maade skulle skade dem. Med disse forbandt Kronprindsen sig, for ved deres Mellemhandling at aabne Kongen Øinene. Den yngre Kamke paatog sig det farlige Hverv, at frarive en forblindet Fyrste hans mangeaarige Yndlinge. Kongen var ham i Besynderlighed bevaagen, ikke formedelst hans virkelige Fortjenester, men for hans Færdighed i Skakspil, og den Artighed, hvormed han flere Gange godvilligen lod den forfængelige Fyrste vinde. Desforuden besad han et Talent, som hos de Store have et fortrinligt Værd, og hvorved de i Grunden med Lethed oversee Mangelen af alle andre. Han var en fortræffelig Fortæller, der underholdt Kongen med Anekdoter, og meddeelte ham især alle Statsnyheder og Personaliteter, som han ansaae tjenlige for ham at vide.

En Aften, da Kongen havde et Spillepartie med Kamke, og just var i et godt Lune, benyttede denne det gunstige Øieblik, og skildrede Monarken de to Hofsnoges Ondskab og Uretfærdighed, saavelsom Landets Elendighed med de meest levende Farver. Frederik, som i Grunden havde en levende Afskye for al Uretfærdighed og Haardhed, og kun vidste det Mindste af det, der skedte under hans Navn, følte den heftigste Uvillie over det, han hørte,

og lod endnu samme Aften Grev Witgenstein arrestere i hans Huus. Da ved Undersøgelsen uhørte Undertrykkelser og store Forbrydelser bleve opdagede, bragte man ham paa Fæstningen Spandau, og afsatte ham erklærede ved Processens Begyndelse fra alle hans Embeder og Værdigheder.

Ved de første Beskyldninger, som bleve lagte den Fangne til Last, beraabte han sig paa Befalinger, som han havde erholdt af Overkæmmereren Wartenberg. Dette gav Anledning til ogsaa at henvende Kongens Uvillie mod denne, og bevirke hans Bortfjernelse. Statssekretair Ilgen affordrede ham Seglet i Kongens Navn, meldte ham hans Afsked fra alle Embeder, og forkyndte ham, at han tilligemed sin almindelig forhadte Kone skulde begive sig til sit Gods Wolfersdorf.

Saa uventet dette Slag end traf Yndlingen, vidste han dog at vedligeholde sin Fatning. Med tilsyneladende Rolighed overleverede han det Forlangte, og forsikkrede, at han stedse vilde vise villig Lydighed imod Hans Majestæts Befalinger. I Haab om at give sin Skjæbne en gunstigere Vending, bad han Kongen før sin Afreise om en Samtale. Den blev ham tilstaaet. Her opbød han alle Smigerens, Hofintrigens og Overtalelsens Kunster; her benyttede han enhver af Kongens svage Sider, hvilke han kjendte nøie, saa mesterligt, at Frederik udbrød i bittre Taarer, og havde uden Tvivl atter skjænket Greven sin hele Tillid, dersom han ikke ved en Mængde Vidners Nærværelse havde været nødt til at beherske sine Følelser. Imidlertid tog han en kostbar Ring af sin Finger, gav den afskedigede Yndling den, som et Tegn paa den vedvarende Agtelse, og lod ham gaae med den Forsikkring: det gjorde ham ondt at maatte skilles fra ham, men Statens Vel fordrede det.

Processen med den fangne Witgenstein blev imidlertid fortsat, og stedse tydeligere oplystes det, at ei alene denne, men ogsaa Wartenberg havde gjort sig skyldig i de groveste Bedragerier. Men Frederik var paa ingen Maade at bevæge til at drage den Sidste til Ansvar og lade ham afstraffe. Ofte klagede han bitterligt over, at man havde berøvet ham hans troeste Ven. Han anviste ham hans fremtidige Opholdssted i Frankfurt am Main, bestemte ham en Pension af 24,000 Rigsdaler, og overlod ham hans hele Formue, som han havde udpresset i det Brandenburgske, og som beløb sig til Millioner. Denne Yndlings Selskab var i saa høi Grad blevet en Trang for ham, at han flere Gange lod ham gjøre det Forslag at vende tilbage til Berlin, naar han ikkun vilde lade sin almindeligen forhadte Kone tilbage. Yndlingens Død, som allerede paafulgte i Aaret 1711, tilintetgjorde videre Underhandlinger. Hans Liig blev bragt til Berlin. Kongen saae Liigbegjængelsen fra sine Vinduer, hyppige Taarer randt af hans Øine, og i tre Dage vilde han ikke tale med Nogen.

Greven af Witgensteins Skjæbne var imidlertid ogsaa bleven afgjort. Efter et halvt Aars Fangenskab blev han for stedse forviist fra Kongens Stater, og maatte erlægge en Pengebøde efter Nogle af 80, efter Andre af 24,000 Rigsdaler. Han reiste til sine Godser og — tog en Formue af Millioner med! —

Efter Premierministerens og hans Medhjelpers Bortfjernelse, fik Kronprindsen noget mere Indflydelse paa de offentlige Anliggenders Bestyrelse; de ledigblevne Statsembeder bleve deels fordeelte blandt de gamle Ministre, deels givne til de Tilbagekaldte. Dette var de to værdige Grever von Dohna og von Dönhof, der vare blevne styrtede ved Wartenbergs Kabaler. De arbeidede

nu med dobbelt Iver paa at afhjelpe det Onde, men der behøvedes en fuldkommen Reform i Hofvæsenet og den foregaaende Statsforvaltning, for at læge saa mange Saar, og dette stod vistnok ikke i deres Magt. Imidlertid hjalp de dog saa meget, som det var dem muligt. Hofskuespillerne bleve afskedigede, og en Deel af deres Løn anvendtes til at betale Gjeld, en anden til at understøtte de Fattige. Den høie Afgift af Salt ophørte, og en egen Commission undersøgte Hofgjelden. Men da Kongen længtes efter Forlystelser, for at adsprede sig; da de overflødige Hofbetjente beholdt deres Poster, da endnu nogle kostbare Reiser bleve foretagne, og den fordærvelige Krig ikke fik nogen Ende, udfordrede alt dette saa store Pengeudgifter, at Undersaatternes Byrder ikke kunde lettes.

De Betrængtes Blik var fornemmelig henvendt paa Kronprindsen, om hvem man vidste, at han hadede al Ødselhed og ei nægtede de Trængende sin Understøttelse. Tidligere end man troede, opfyldtes deres Ønsker, som havde lidt under den nærværende Regjering. Kongen, der aldrig havde nydt en fuldkommen Sundhed, følte siden Begyndelsen af Aaret 1713 heftige Bryst- og Mavesmerter, og et ulykkeligt Tilfælde fremskyndede hans Død.

Siden Adskillelsen fra sin Gemål havde Dronningen næsten bestandig tilbragt sin Tid i stille Eensomhed, med Andagtsøvelser og Bøn. Det religiøse Sværmerie, hvortil hun hengav sig, gik efterhaanden over til dyb Tungsindighed, og tilsidst til fuldkommen Vanvid. Denne sidste havde man imidlertid omhyggeligen dulgt for Kongen, formodentlig for ei at forstyrre hans Sindsro. En Dag undveg den Ulykkelige i en heftig Paroxysmus fra sine Bevogtere, løb gjennem en bedækket Gang til Kongens Værelse, og styrtede sig midt igjennem en Glasdør, hvor-

ved hun sønrede sig haardt, ind i hans Kabinet Rasende faldt hun over sin Gemal, der slumrede i en Lænestol, og gjorde ham de heftigste Bebreidelser for hans koldsindige Forhold og hans udslukte Kjerlighed. Man tænke sig Kongens Skræk, da han opvaagnede af Søvnen, og nu med egne Øine saae, hvor vidt det var kommen med hans Gemalinde. Hun holdt fast paa ham, hendes Haar fløi udspredte omkring, hendes Hænder vare af det sønderbrudte Glas farvede med Blod, og af hendes Mund strømmede Fortvivlelse og Raserie. Betjentene ilede vel til, og førte den ulykkelige Dronning bort, der siden efter blev bortfjernet af Landet og bragt til Mecklenburg til sin Moder, hvor hun døde ei længe derefter. Men denne Begivenhed rystede Kongen saa voldsomt, at han fik en Feber og maatte lade sig bringe til Sengs, fra hvilken han ei mere stod op. I sin mørke Sindsstemning martrede han sig med den ængstelige Forestilling at han havde seet den hvide Kone.

I sex Uger varede Kongens Sygdom. Den 24de Februar 1713 tog han Afsked med Kronprindsen, og gav ham mange gode Formaninger, hvilke det havde været ønskeligt at han selv havde fulgt. Den øvrige Tid tilbragte han med Bøn og opbyggelige Samtaler, hvorhos han grundede sit hele Haab om Salighed paa Christi Fortjeneste. Den 25de Februar om Middagen Kl. 1, hensov han i sin Søns Arme, efter at have regjeret i 25 Aar og levet i 56. Af alle tre Ægteskaber overlevede intet Barn ham, uden Kronprinds Frederik Wilhelm, hans anden Gemalindes Søn.

Den preussiske Stat blev under Frederik den Første forøget med Grevskaberne Mørs, Lingen Neufchatel, det halve Mansfeld og Tecklenburg. Det sidste afkjøbte han en Rigsgreve, de andre Lande tilfaldt ham, da

Fyrsterne af Nassau-Oranien og Greverne af Mansfeld uddøde. Om denne Konges egentlige Værd som Regent har hans Sønnesøn Frederik den Anden fældet en streng, men retfærdig Dom. Han siger i "mærkværdige Begivenheder af den brandenburgske Historie":

"Frederiks Aand modtog ethvert Indtryk, ligesom et Speil, der opfatter alle Gjenstande saaledes som de frembyde sig. Hidsig af Egensindighed, rolig af Sorgløshed, forvexlede han Glands med Storhed, elskede Blomster mere end Frugter, Pragt mere end Nytte; opoffrede 30,000 af sine Undersaatter i Keiserens mangfoldige Krige, for at opnaae Kongeværdigheden, og stræbte kun efter denne Titel, for at smigre sin Stolthed og finde et antageligt Paaskud for sine overmodige Forødelser. Han var pragtfuld og høimodig; men ved hvilke lave Midler kjøbte han ikke den Fornøielse, at kunne tilfredsstille sine Lidenskaber? Sine Undersaatters Blod forhandlede han til Hollænderne og Englænderne. Han var i Begreb med at lade 15,000 Mand komme tilbage fra Flandern; man forærede ham en stor Brillant af Prindsen af Oraniens Efterladenskab, og dette Mandskab blev hos de Allierede."

"En Fyrste er, som Statens første Tjener, denne Regnskab skyldig for de offentlige Indkomster. Han maa bestemme en vis Sum til at vedligeholde sin Værdighed for; maa belønne Arbeider og Fortjenester, opretholde Stændernes Lighed, ei undertrykke de Fattige, for at mæske de Rige, formindske den offentlige Elendighed — kort, indrette sine Udgifter til sit Folks Bedste. Frederik den Førstes Udgifter vare ikke af denne Art; de vare en forfængelig Fyrstes Ødselhed, der bortkaster Penge. Hans Hof var et af de meest glimrende i Europa, og hans Gesandtskaber førte lige saa stor Pragt, som

de portugisiske. Hans Yndlinge nøde uhyre Pensioner, medens Folket levede i Elendighed. Hans Bygninger vare uforlignelig prægtige, hans Feste over al Maade kostbare, hans Stald meer end rigeligt forsynet med Heste, hans Huse med Kokke, hans Kjeldere med Viin. Som det synes, var hans Gavmildhed snarere en Virkning af tilfældige Omstændigheder, end af overlagt Valg. Hans Betjente gjorde deres Lykke, naar de havde taalt de første Udbrud af hans Heftighed. Han gav en Jæger, som skaffede ham Leilighed til at skyde en stor Hjort, et Lehn paa 40,000 Rigsdaler. Det Selsomme i hans Forødelser er ikke mere paafaldende, end naar man sammenligner det med Summen af hans Indkomster i Almindelighed, og kaster et opmærksomt Blik paa hans Liv. Man forbauses da over de kjæmpemæssige Dele i et Legeme, ved Siden af fortørrede og stedse mere hendøende Lemmer. Han var i Begreb med at pantsætte Krongodserne i det Halberstadtske til Hollænderne, for at tilkjøbe sig den store Diamant Pit *), som i den følgende Tid blev kjøbt under Regentskabet til Ludvig den Femtende. Han solgte 20,000 Mennesker, for at kunne underholde 40,000. Hans Hof lignede en stor Strøm, som opsluger Vandet af alle smaa Bække. Hans Yndlinge nøde hans Gavmildhed i Overflod, og hans Ødselhed kostede ham hver Dag umaadelige Summer. Men paa samme Tid blev

---

*) Denne Diamant, Regenten kaldet, er en af de største og prægtigste, man kjender, og dens Værd vurderes til 5 Millioner Franker. Efter Ludvig den Sextendes Henrettelse blev den i Revolutionens Løb sat som Pant for et Laan. Saaledes havde Forholdene forandret sig ved Frederiks Efterfølgeres vise Sparsomhed.

Preussen og Lithauen et Rov for Hunger og smitsomme Sygdomme, uden endog at værdiges den mindste Understøttelse af den gavmilde Monark."

"En gjerrig Fyrste ligner Lægen, der lader en Syg qvæles i sit Blod; men en ødsel ligner en anden, der dræber ham ved for megen Aareladning. Frederik den Første var aldrig bestandig i sin Tilbøielighed, enten fordi han fortrød sit slette Valg, eller fordi han ikke viste nogen Skaansel mod menneskelig Svaghed. Lige fra Friherre von Dankelmann indtil Grev von Wartenberg tog det en ulykkelig Ende med alle hans Yndlinge. Hans svage og overtroiske Aand havde en synderlig Hengivenhed for Calvinismen, til hvilken han gjerne havde omvendt alle andre Troesbekjendere. Fortjener Frederik den Første Roes, saa er det, fordi han sikkrede sine Stater en uafbrudt Fred, medens Nabolandene ødelagdes af Krig; at han af Naturen havde et godt Hjerte, og om man vil, at han aldrig krænkede den ægteskabelige Troskab. Forresten var han stor i smaae Ting og lille i store; og det er hans Ulykke at han i Historien staaer imellem en Fader og en Søn, der ved større Talenter aldeles fordunklede ham."

Jernmasken.

[illegible]

Faa Punkter i den nyere Historie have vakket Nysgjerrigheden saa meget, som Efterretningerne om den bekjendte Masque de fer. Den anonyme Forfatter af Mémoires sécrets de la Cour de Perse var den Første, som i Aaret 1730 gav Publicum noget Lys, men dog kun saa meget Lys, at Nysgjerrigheden blev endnu mere pirret. "Denne Fange," siger Forfatteren, "blev betroet Commandanten paa Øen St. Margarethe, men med den udtrykkelige Befaling af Ludvig den Fjortende, ikke at lade Nogen faae ham at see. Commandanten behandlede ham med den dybeste Ærbødighed, opvartede ham selv ved Taffelet, og tog udenfor Døren til hans Værelse Maden fra Kokkene, forat ingen af dem skulde faae hans Ansigt at see. Men engang skedte det, at denne Prinds*) med en Kniv ridsede sit Navn bag paa en Tallerken, og en Tjener, i hvis Hænder Tallerkenen kom, troede at fortjene en stor Belønning hos Commandanten ved at underrette ham derom; men Takken var — at man strax skaffede ham af Veien, og han maatte tage Hemmeligheden med i Graven, forat den kunde blive en desto sikkrere Hemmelighed. Fangen forblev saaledes flere Aar i Slottet paa Øen St. Margarethe, og han blev ikke bragt til Bastillen, førend Commandanten,

*) Forfatteren holder nemlig Fangen for Greven af Vermandois, Ludvig XIVs Søn med la Valiere.

til hvem han var betroet paa St. Margarethe, blev Gouverneur i Bastillen. Men saavel her som paa det forrige Sted brugte man den Forsigtighed at give ham en Maske paa, naar undertiden fremmede Personer skulde have Adgang til ham, paa Grund af Sygdom eller andre Aarsager. Saaledes have flere troværdige Personer seet ham, og efter deres Udsagn tiltalte den Fangne Gouverneuren med Du; men Gouverneuren beviste ham uendelig Agtelse."

Efter Forfatteren af Mémoires secrets de la Cour de Perse var Voltaire den første Skribent, der udførligt omtalte dette Factum. Stedet i hans siecle de Louis XIV. er følgende:

"Nogle Maaneder efter Cardinal Mazarins Død tildrog sig en Begivenhed, der er uden Lige, og hvorom, hvilket er lige saa sjeldent, ikke en eneste Historieskriver har vidst Noget. Man sendte i den største Stilhed en ung Fange til Slottet paa Øen St. Margarethe ved Kysterne af Provence. Han var af Væxt mere stor end lille, ung, smuk, en Mand fuld af Værdighed. Paa Henreisen bar han en Maske, der ved Munden havde Staalfjere, saa at han kunde spise med Masken for Ansigtet; men der var givet Befaling til at nedsable ham, saasnart han vilde aabenbare, hvo han var. Indtil 1690 forblev han paa St. Margarethe, og da Marquis Louvois engang besøgte ham her, talte Denne med ham paa en Maade, hvori var udtrykte lige saa megen Ærbødighed som Agtelse; Louvois satte sig ikke engang i hans Nærværelse. I Aaret 1690 blev Gouvernementet over Bastillen overdraget til den forrige Gouverneur over Pignerol, Hr. de Saint-Mars, en Officeer, som man kunde betroe Alt. Denne afhentede altsaa Fangen fra St. Margarethe, og bragte ham til Bastillen; men hele Reisen igjennem maatte han have Masken for Ansigtet."

"I Bastillen erholdt Fangen en saa god Bolig og Behandling som det var muligt. Alt hvad han forlangte blev opfyldt. Men i Intet syntes han at finde større Smag, end i overordentligt fiint Linned og Kniplinger. Han spillede Cithar. Hans Taffel var altid fortræffeligt forsynet med Spiser, og Gouverneuren satte sig sjelden i hans Nærværelse. En gammel Bastil-Læge, som havde behandlet denne selsomme Ubekjendte i mangen Sygdom, forsikkrer, at han aldrig har seet hans Ansigt, hvor ofte han end havde undersøgt hans Tunge og øvrige Legeme. Han var fortræffeligt skabt, pleiede denne Mand at sige; hans Hud syntes bruunagtig. Allerede ved sin Stemme kunde han interessere. Men aldrig klagede han over sin Stilling, og aldrig lod han sig mærke med, hvad han kunde være *)."

"Denne Ubekjendte døde endelig 1704, og blev begravet om Natten paa St. Pauls Kirkegaard. Er det ikke noget ganske overordentligt, at der paa den Tid, da den Fangne blev bragt til St. Margarethe, ikke savnedes nogen anseelig Mand i hele Europa — —"

"Hr. de Chamillard var den sidste Minister, som kjendte denne selsomme Hemmelighed. Hans Svigersøn, Marschal de la Feuillade, besvor ham endog paa hans Dødsseng at aabenbare ham, hvem dog Manden med Jernmasken havde været? Men Chamillard svarede: "Det er en Statshemmelighed; jeg har svoret, ikke at aabenbare den." —

---

*) Voltaire beraaber sig her, til Beviis for sine Efterretninger, paa en bekjendt Chirurg, den anførte Læges Svigersøn, og paa Hr. de Bernaville, som var Gouverneur efter Saint Mars.

I sine Melanges berigtiger Voltaire det først angivne Dødsaar. Han angiver som Begravelsesdagen den 3die Marts 1703, og tilføier endnu Følgende:

"Først sad den Fangne i Pignerol, derpaa blev han bragt til St. Margarethe, og endelig til Bastillen. Han var stedse betroet til een og den samme Mands Opsyn, nemlig Hr. de Saint-Mars, der ogsaa saae ham døe. Jesuiten, P. Griffet, har ladet Bastillens Journal trykke, hvilket han let kunde gjøre, da han paa Grund af sit Embede havde hørt Bastilfangernes Skriftemaal. Denne Journal bekræfter de i denne Historie antagne Data."

"Hvor har man ikke gjettet frem og tilbage, for at udfinde, hvem da Jernmasken egentlig har været! Nogle sige Hertugen af Beaufort. Men Hertugen af Beaufort faldt paa Candia i Tyrkekrigen; og Manden med Jernmasken blev bragt til Pignerol 1662. Desuden, hvorledes vilde man have ladet Hertugen af Beaufort arrestere midt i hans Armee, hvorledes ladet ham bringe til Frankrig, uden at Nogen skulde have mærket det? Hvorfor ogsaa arrestere? hvortil Masken?"

"Andre have tænkt paa Greven af Vermandois, Ludvig den Fjortendes naturlige Søn, der notorisk døde ved Armeen 1683 og blev begravet i den lille Bye Aire."

"Man gjettede ogsaa paa Hertugen af Monmouth, som Kong Jacob den Anden i Aaret 1685 lod offentlig halshugge i London. Han maatte altsaa ikke blot være opstaaet fra de Døde, men ogsaa være forsvunden 1662 istedetfor 1685! Kong Jacob, der aldrig tilgav, og just af den Grund vel fortjente sin Ulykke, maatte altsaa have benaadet Hertugen af Monmouth, og i hans Sted ladet en Mand henrette, der fuldkommen lignede ham. Hvor

fandt man vel den Soflas, der vilde have været saa god at lade sig halshugge offentligt, for at frelse Hertugen af Monmouth? Hele England maatte altsaa her have taget feil, og Ludvig den Fjortende være paa det Instændigste anmodet af Kong Jacob om at være hans Sergeant og Fangevogter. Ludvig den Fjortende maatte da ikke blot have beviist Kong Jacob denne Fornøielse, men ogsaa Kong Wilhelm og Dronning Anna, med hvem han var indviklet i Krig. Han havde da vedblevet med Hæder, at forvalte det ham af Jacob overdragne Fangevogter=Embede ogsaa for Kong Wilhelm og Dronning Anna."

"Men hvem var da denne bestandig Maskerede? Hvor gammel var han, da han døde? Under hvilket Navn blev han begraven? Det er klart, at naar han aldrig torde komme anderledes i Bastilgaarden, end med Masken for Ansigtet, aldrig torde tale med sin Læge, naar han ei var saaledes bedækket — at man troede at have Aarsag til at maatte frygte for, at hans Ansigtstræk skulde røbe en altfor paafaldende Lighed. Sin Tunge maatte han gjerne vise, kun sit Ansigt torde han ikke lade see. Til Apothekeren i Bastillen havde han nogle Dage før sin Død selv sagt, at han troede at være 60 Aar gammel! Dette har jeg hørt flere Gange af Hr. Marsobans Mund, Chirurg hos Hertugen af Richelieu og senere hos Hertug Regenten. Marsoban havde det fra sin Svigerfader, Apothekeren. Hvorfor gav man da ogsaa Manden med Jernmasken altid et italiensk Navn? man kaldte ham bestandig Marchiali. Forfatteren til denne Afhandling veed maaskee mere herom end P. Griffet; men han vil aldrig udlade sig videre derom."

La Grange=Chancel søgte at forbedre nogle Urigtigheder af Voltaire, og deels give sikkrere deels nær=

mere Oplysning om dette Factum. En af de mærkværdigste Berigtigelser er vel denne, at Historiens Begyndelse ikke falder i Aaret 1661 men i 1669. Dog synes her Voltaire ved nærmere Sammenligning af alle Omstændigheder at maatte beholde Ret.

"Jeg hørte," saaledes fortæller la Grange-Chancel, "af Hr. de la Mothe-Guerin, der var Commandant paa St. Margarethe i den Tid, da jeg sad der i Arrest, at den Fangne med Jernmasken ikke har været nogen Anden, end Hertugen af Beaufort, om hvem man i Almindelighed troede, at han var falden paa Candia. Men man havde, som alle hiin Tids Efterretninger oplyse, ikke kunnet finde hans Liig." Hr. de Saint-Mars, som forhen havde været Gouverneur af Pignerol og senere blev Gouverneur paa St. Margarethe, havde behandlet Fangen med stor Agtelse, selv altid anrettet Maden for ham, og paa Sølv, og ofte anskaffet Klædninger, saa kostbare som han havde forlangt dem. Hver Gang i Sygdomstilfælde en Læge eller Chirurg blev kaldet, havde han under Livsstraf blot tørdet vise sig med en Jernmaske. Men naar han var alene, underholdt han sig med at rykke Skjægget ud med smaae, polerede Staaltænger. Jeg har selv seet een af disse smaae Tænger hos Hr. de Beaumanoir, en Neveu af Hr. de Saint-Mars, Lieutenant ved et af de Fricompagnier, som ere bestemte til at bevogte Fangen. Flere Personer have desuden fortalt mig følgende mærkværdige Omstændighed. Da Hr. de Saint-Mars, som nuværende Gouverneur over Bastillen, førte sin Fange med Jernmasken derhen, spurgte den Sidste: "Har da Kongen givet nogen Befaling imod mit Liv?" Saint-Mars svarede: "Nei, min Prinds, De kan være fuldkommen rolig for Deres Liv; lad mig kun føre Dem."

"Endnu et lidet historisk Træk, som jeg har fra en vis Dubuisson, den berømte Samuel Bernards Casserer, der sad først nogle Aar i Bastillen og dernæst paa St. Margarethe-Øerne. Hans Fængsel paa det sidste Sted var i et Værelse lige over den Ubekjendtes. De kunde tale sammen igjennem Caminrøret og meddele hinanden deres Tanker. Men engang da Dubuisson tilligemed de Øvrige, der sadde fangne med ham i samme Værelse, spurgte den ubekjendte Fange, hvorfor han aldeles ikke vilde underrette dem om sit Navn og sit Livs Tildragelser, gav han til Svar: "Denne Meddelelse vilde ikke blot koste mig, men ogsaa alle dem Livet, for hvem jeg havde aabenbaret Hemmeligheden.""

Papon i sin Reisebeskrivelse har ikke meget forskjellige Efterretninger, kun at hans Anekdoter om, hvor farligt det var, tilfældigen at opdage noget nøiere om den Fangnes Person, i enkelte Omstændigheder afvige fra de øvrige Fortællinger. Ogsaa leverer han en kort Beskrivelse af det Værelse, hvor den Ubekjendte har siddet fangen. Værelset havde kun eet Vindue mod Nord- eller Søesiden. Det var brudt igjennem en tyk Muur og spærret ved tre Jernstænger, som stode lige vidt fra hinanden.

Da Saint-Mars, paa sin Reise til Bastillen med den Ubekjendte 1698, havde overnattet med ham paa sit Gods Palteau, benyttede Freron, Voltaires utrættelige Modstander, denne Omstændighed, og forespurgte sig hos den daværende Eier af Palteau, om ikke en eller anden mærkværdig Tradition havde vedligeholdt sig der. I année litteraire, Juni 1768, staaer det paafulgte Svar.

Af dette oplyses følgende Omstændigheder: "Paa St. Margarethe og i Bastillen var Fangen blot bekjendt

under Navnet la Tour. Gouverneuren og de øvrige Officerer beviste ham Agtelse, og opfyldte saa meget som muligt ethvert af hans Ønsker. Fangen spadserede ofte, men altid med en Maske for Ansigtet. Var han alene, uden at han kunde sees, saa bar han den ikke. Om en Jernmaske med Staalfjere har man her ikke sagt mig noget; jeg har først hørt tale om denne Omstændighed, siden Voltaires siecle de Louis XIV. er kommet for Lyset."

"Hr. de Blainvilliers, en Infanterie-Officeer, der havde Adgang til Hr. de Saint-Mars, fortalte mig ofte: Den gode la Tours Skjebne havde vakt hans Nysgjerrighed, og for engang at erholde nogen sikker Oplysning, havde han forklædt sig som gemeen Soldat og staaet Skildvagt i et Gallerie under Vinduerne af Værelset, som Fangen beboede. Han havde derfra meget vel kunnet see ham, og virkelig ogsaa været saa heldig. Den Fangne havde ingen Maske havt paa; hans Ansigt havde været hvidt, han selv stor og velskabt; han havde havt graae Haar, uagtet han, som det syntes, var i de bedste Aar. Hans Been havde forneden været lidet for tykt. Om Natten, da Blainvilliers lagde Mærke til ham, var han gaaet op og ned i Værelset, næsten den hele Nat. Hans sædvanlige Klædning, tilføiede Jagttageren, havde været bruun; man gav ham meget skjønt Linned, lod ham ogsaa faae Bøger. Gouverneuren og Officererne stode for ham, og ubedækkede, indtil han befalede dem at sidde ned og tage Hatten paa. Ofte havde de gjort ham Selskab og spiist med ham. — Maaskee er det ogsaa vigtigt her at anføre: "jeg har aldrig hørt, at denne ubekjendte Fangne har havt en fremmed Accent."

"Da Hr. de Saint-Mars 1698 forlod St. Margarethe-Øerne, og gik som Gouverneur over Bastillen til

Paris, tog han sin Fange med sig. De overnattede i Palteau paa Hr. de Saint-Mars Landgods. Manden med Masken blev bragt i en Lænestol, umiddelbart foran den, hvori Hr. de Saint-Mars selv var; adskillige Personer til Hest ledsagede dem. Bønderne gik deres Godsherre imøde."

"Hr. de Saint-Mars spiste med sin Fange, der sad saaledes, at han vendte Ryggen til Spisesalens Vinduer, som gik ud til Gaarden. Bønderne kunde derfor ikke see, om Fangen ogsaa under Maaltidet havde en Maske for Ansigtet; men de saae tydeligt, at Hr. de Saint-Mars, som sad ved Taffelet lige over for sin Fange, havde to smaae Pistoler liggende ved sin Tallerken. Kun een Tjener havde Opvartning ved Taffelet. Denne hentede Retterne i Forgemakket, hvor de andre Tjenere havde bragt dem hen, og lukkede altid Døren til Spisesalen omhyggeligt i Laas efter sig. Saa ofte Fangen maatte gaae over Gaarden, havde han altid sin sorte Maske for Ansigtet; men Tænder og Læber kunde man desuagtet meget tydeligt see. Isvrigt var han en stor Mand, og havde hvide Haar. Om Natten lod Hr. de Saint-Mars sin Seng opslaae ganske nær ved Fangens Seng."

"Endnu en vigtig historisk Omstændighed bør tilføies, som Hr. de Blainvilliers omtalte. Da nemlig den ubekjendte Fange døde 1704 i Bastillen, begravede man ham ikke blot hemmeligt paa St. Pauls Kirkegaard, men Liigkisten blev ogsaa fyldt med Materialier, som maatte fortære Liget."

Foruden disse blot historiske Efterretninger synes følgende to Stykker at være sande Documenter i denne Sag. I. Da den ubekjendte Fange ankom til Bastillen,

indførte Hr. du Jonca, som Lieutenant du Roi, hans Ankomst i Bastilbogen med følgende Ord*):

"Torsdagen den 8de September, Kl. 3 om Eftermiddagen, holdt Hr. de Saint-Mars, Gouverneur over Bastillen, sin første Indtrædelse. Han kom fra Øerne Sainte-Marguerite og Saint-Honorat, og bragte med sig i sin Bærestol en gammel Fange, som han havde i Pignerol, hvis Navn ikke nævnes, som man bestandig har holdt masqueret, og som først blev sat i Taarnet la Basiniere indtil Natten, og som jeg selv henved Kl. 9 om Aftenen bragte til det tredie Værelse i Taarnet la Bertaudiere, hvilket Værelse jeg havde draget Omsorg for at lade forsyne med Alt førend hans Ankomst, efterdi jeg havde erholdt Befaling dertil af Hr. de Saint-Mars.... Da jeg bragte ham til bemeldte Værelse, var jeg ledsaget af Hr. Rosargues, som Hr. de Saint-Mars havde bragt med sig, og som havde den Forretning at opvarte og drage Omsorg for bemeldte Fange, der underholdtes af Gouverneuren."

II. Da den ubekjendte Fange døde, blev hans Død indført af Hr. du Jonca i Bastilbogen med følgende Ord:

"Løverdagen den 19de November 1703. Den ubekjendte Fange, som altid var masqueret med en sort Fløiels Maske, som Hr. de Saint-Mars havde bragt med sig, da han kom fra Øen Sainte-Marguerite, og som han bevogtede i lang Tid — efterat han havde befundet sig ilde igaar, da han gik fra Messen, er død idag, henimod Klokken 10 om Aftenen, uden at have havt nogen stor Sygdom; det kunde ikke være mindre. Hr.

*) Jesuiten Griffet, der var Skriftefader i Bastillen, er den Første, der har bekjendtgjort saavel dette som det følgende Actstykke.

Guirant, vor Aumonier, skriftede ham igaar. Overraskket af Døden, kunde han ikke annamme Sacramentet, og vor Aumonier opmuntrede ham et Øieblik førend han døde. Han blev begravet Tirsdagen den 20de November, Kl. 4 om Eftermiddagen, paa Saint Pauls, vort Sogns Kirkegaard. Hans Begravelse kostede 40 Livres."

I Kirkeregistrene blev hans Begravelse indført med følgende Ord:

"Aar Tusinde Syv Hundrede og Tre, den 19de November, er Marchialy, 45 Aar gammel eller saa omtrent, død i Bastillen. Hans Legeme er blevet jordet i St. Pauls, hans Sogns Kirkegaard, den 20de dennes, i Paasyn af Hr. Rosargues Major og Hr. Reihl, Over-Chirurg i Bastillen, der have underskrevet. Rosargues. Reihl."

Føier man til alt dette endnu et Par smaae Træk, som Linguet vil have hørt af gamle Folk i Bastillen, og der, som han foregiver, skulle have vedligeholdt sig hos disse ved faderlig, troværdig Tradition, saa har man næsten alle vigtige Omstændigheder samlede, af hvilke man maa gjette Sandheden, om den ellers her endnu lader sig gjette. Men Linguet meddeelte Hr. de la Borde følgende Noticer, og Denne bekjendtgjorde dem i sit Skrift om Jernmasken.

1) "Fangen bar en Maske af Fløiel, men ikke af Jern, idetmindste saalænge han sad i Bastillen.

2) Gouverneuren selv opvartede ham, og tog ogsaa selv hans smudsige Linned fra ham.

3) Det var paa det Udtrykkeligste forbudet Fangen at tale med Nogen, naar han gik i Messen, eller at vise sin Figur. Invaliderne havde Befaling i dette Tilfælde at skyde paa ham, og deres Geværer vare skarp ladte.

Virkelig holdt Fangen sig ogsaa ganske skjult og stille, naar han saaledes kom frem.

4) Efter hans Død opbrændte man alle Møbler, hvoraf han havde betjent sig. Man brød Gulvet op i hans Værelse, rev Plafonden ned, og gjennemsøgte Alt, hvor et Papiir eller et Stykke Linned kunde skjules, fordi man vilde opdage, om han ikke nogensteds havde efterladt en Erindring om, hvad han havde været."

Naar man sammenlægger alle disse Efterretninger, er det klart, at man aldeles ikke kan tænke paa Fouquet, paa hvem man i nyere Skrifter har gjettet endnu mere end tilforn; og at den Hypothese, at Fouquet var Manden med Jernmasken, ei engang fortjener en alvorlig Gjendrivelse. Men det er ogsaa temmelig klart, at den af Hr. v. B. yttrede Mening*) kun har Lidet for sig, at man under Jernmasken maa søge en Halvbroder af Ludvig den Fjortende, en Søn af Cardinal Mazarin og Dronning Anna.

Man slutter overhovedet noget hurtigt fra Cardinal Mazarins maaskee upaatvivlelige Formæling med Enkedronningen til en ung Søn af Cardinalen og denne Fyrstinde. Man beviser denne unge Mazarin meget for stor Ære, naar man troer, at Louvois vilde have talt med ham fuld af Ærefrygt og staaende; ogsaa Bastilgouverneuren satte sig aldrig i hans Nærværelse. Man erindrer sig ikke den Tvivl — der dog, ved de bekjendte Forhold imellem den eftergivende Søn (Ludvig den Fjortende) og hans Moder Anna, ikke er nogen ganske ubetydelig Tvivl, — at denne Ubekjendtes Fængsling langt

*) See: Anekdoten vom Französischen Hofe vorzüglich aus den Zeiten Ludwigs XIV. S. 38-46.

snarere maatte være indtruffen først efter Enkedronningens Død, altsaa 1666, end allerede fem Aar tidligere, strax efter Cardinal Mazarins Død. Hvortil overhovedet den hele saa ængstelige Hemmelighed, naar den blot skulde tjene til at skjule en ikke roesværdig Familie-Artikel i det kongelige Huus eller den høisalige Enkedronning vedkommende? De trufne Foranstaltninger staae ei i noget Forhold til Sagen selv.

Saa vidt var altsaa ved de glimrende Hypotheser, som man har vovet for at afsløre denne Hemmelighed, endnu stedse Rum nok til en ny Hypothese, eller til et bedre Beviis for en af de Meninger, som man ved at gjette frem og tilbage hidindtil har berørt. En gammel Memoire, der første Gang kom for Lyset i Hertugen af Richelieus Mærkværdigheder T. III. pag. 75 &c., giver ved den Maade, hvorpaa den udfører sin Hypothese, denne Hypothese saamegen Sandsynlighed, at man, uagtet alle de Vanskeligheder, som ogsaa findes her, dog næsten maa holde den for den eneste rigtige, selv uden at regne de Kjendetegn paa Troværdighed, som denne Memoires Skjebne synes at give dens Indhold.

Saavidt man nemlig veed, var Hertug Regenten i Besiddelse af denne Memoire. Hertugen af Richelieu, der ønskede at have den, henvendte sig til sin Veninde Mademoiselle de Valois, der med megen Møie erholdt den af sin Fader Hertugen Regenten. — Den lyder saaledes:

Beretning om den ulykkelige Prindses Opdragelse, der blev unddraget Samfundet ved Cardinalerne Richelieu og Mazarin, og indespærret paa Ludvig den Fjortendes Befaling.

Skreven af denne Prindses Hovmester paa Sottesengen.

"Den ulykkelige Prinds, som jeg har opdraget og bevogtet indtil mit Livs Ende, blev født den 5te September 1638, Kl. 8½ om Aftenen, under Kongens Souper. Hans Broder, som regjerer for nærværende Tid, var født om Middagen Kl. 12 under sin Faders Diner; men lige saa prægtfuld og glimrende Kongens Fødsel var, lige saa sørgelig og omhyggelig skjult var hans Broders; thi da Gjordemoderen havde underrettet Kongen om, at Dronningen vilde nedkomme med et Barn endnu, havde han ladet Cantsleren af Frankrig, Gjordemoderen, Storaumonieren, Dronningens Skriftefader og mig blive tilbage i hendes Værelse, for at være Vidner til hvad der vilde skee, og hvad han vilde gjøre i Tilfælde af et andet Barns Fødsel."

"Allerede for længere Tid siden var Kongen ved Spaadomme bleven underrettet om, at hans Gemalinde vilde føde to Sønner; thi der var for flere Dage siden kommet nogle Hyrder, som sagde, at de havde guddommelig Aabenbaring derom, ligesom der ogsaa gik det Sagn i Paris, at dersom Dronningen nedkom med to Kronprindser, som man havde spaaet, vilde det blive til stor Ulykke for Staten. Erkebispen af Paris lod disse Spaamænd komme for sig og indespærre i Saint Lazare, efterdi Folket var kommet i Bevægelse derover. Dette gav Kongen meget at tænke paa, formedelst de Uroligheder, som han havde Grund til at befrygte i sin Stat. Det skedte ogsaa som Spaamændene havde forudsagt; hvad enten nu Hyrderne havde læst det i Stjernerne, eller Forsynet vilde advare Hans Majestæt for de Ulykker, som kunde komme over Frankrig."

"Cardinalen, som Kongen ved et Bud havde underrettet om denne Spaadom, havde svaret, at man maatte være belavet derpaa, at to Kronprindsers Fødsel

ikke var nogen Umulighed, og at man i dette Tilfælde omhyggelig maatte skjule den anden, efterdi han i Fremtiden maaskee kunde faae isinde at være Konge, bekrige sin Broder, for at vedligeholde en anden Forbindelse i Staten og blive Hersker."

"Medens Kongen svævede i denne piinlige Uvished, forkyndte Dronningens Skrig en ny Nedkomst."

"Vi sendte Bud til Kongen, der var nær ved at segne omkuld, da det ahnede ham, at han vilde blive Fader til to Kronprindser. Han sagde til Biskoppen af Meaux, som han havde bedet om at staae Dronningen bi: "Forlad ikke min Gemalinde, førend hun er forløst; jeg er i en dødelig Uro for hende.""

"Strax derpaa forsamlede han os, Biskoppen af Meaux, Cantsleren, Hr. Honorat, Gjordemoderen, Madam Peronete, og mig, og sagde til os i Dronningens Paahør, forat hun kunde høre det: at vi skulde indestaae med vore Hoveder derfor, dersom vi bekjendtgjorde en anden Dauphins Fødsel, og at han vilde, at hans Fødsel skulde være en Statshemmelighed, for at forebygge de Ulykker, som kunde skee; da den saliske Lov ikke bestemte noget om Succesºsionen i Tilfælde af to Kronprindsers Fødsel."

"Hvad der var blevet forudsagt, skēdte, og Dronningen nedkom under Kongens Aftensmaaltid med en Dauphin, der var nydeligere og smukkere end den første, og uophørlig græd og skreg, ligesom om han allerede følte Kummer over Indtrædelsen i et Liv, hvor han skulde udstaae saa mange Lidelser. Cantsleren opsatte Verbalprocessen over denne mærkværdige Fødsel, den eneste i sit Slags i vor Historie. Hans Majestæt fandt ikke den første Verbalproces god; han brændte den derfor i vor Nærværelse, og lod ham flere Gange gjøre den om, indtil

Hans Majestæt fandt den efter Ønske; uagtet alle Indvendinger af Aumonieren, der paastod, at Hans Majestæt ikke kunde fordølge en Prindses Fødsel, hvortil Kongen svarede, at han i dette Tilfælde havde en Statsgrund dertil."

"Tilsidst befalede Kongen os at underskrive vor Eed. Cantsleren underskrev først, derpaa Aumonieren, derefter Dronningens Skriftefader, og efter ham jeg. Eden blev ogsaa undertegnet af Chirurgen og Gjordemoderen, der forløste Dronningen; og Kongen føiede dette Papiir til Verbalprocessen, som han tog med sig, og hvorom jeg aldrig siden har hørt tale. Jeg erindrer, at Hans Majestæt underholdt sig med Cantsleren om denne Eedsformular, og at han talte længe meget sagte om Cardinalen. Derpaa blev det sidst fødte Barn overleveret til Gjordemoderen, og da man bestandig frygtede for, at hun skulde tale formeget om dets Fødsel, har man, som hun fortalte mig, ofte truet hende med, at hun skulde miste Livet, dersom hun lod et Ord falde derom. Man forbød endog os, der havde været Vidner til Fødselen, nogensinde at tale mellem os selv om dette Barn."

"Ikke een af os har endnu brudt sin Eed; thi Hans Majestæt frygtede Intet efter sin Død saa meget, som den Borgerkrig, hvilken disse to Børn, der vare fødte paa een Tid, kunde opvække, og Cardinalen vedligeholdt bestandig denne Frygt hos ham, da han endelig erholdt Overopsynet med dette Barns Opdragelse."

"Kongen befalede os ogsaa nøie at undersøge denne ulykkelige Prinds, der havde en Vorte ovenover den venstre Albue, en guulagtig Plet paa den høire Side af Halsen, og en mindre Vorte paa det Tykke af det høire Laar; efterdi Hans Majestæt, i Tilfælde af den Førstefødtes Død, havde isinde, og det med god Grund, at sætte den

Kronprinds i hans Sted, som han havde overlevet os. Desaarsag forlangte han vor Underskrift paa Verbalprocessen, som han lod forsegle med et lidet kongeligt Segl i vort Paasyn, og vi forseglede det efter Hans Majestæts Befaling, og efter ham. Hvad Hyrderne angik, som havde forkyndt denne Fødsel, da har jeg aldrig hørt tale om dem; men jeg har heller aldrig erkyndiget mig om dem. Cardinalen, som bar Omsorg for dette hemmelighedsfulde Barn, har vel kunnet lade dem bringe ud af Landet."

"Hvad denne anden Prindses Barndom angaaer, da behandlede Madam Peronette ham i Begyndelsen som sit eget Barn, der dog passerede for en uægte Søn af en eller anden stor Herre paa den Tid, da man af den Omhu, som hun bar for ham, og de Bekostninger, hun gjorde, kunde slutte, at det var et rigt og elsket Barn, uagtet det ei blev bekjendt."

"Da Prindsen blev noget større, lod Cardinal Mazarin, til hvem hans Opdragelse blev overladt efter Cardinal Richelieu, ham overgive til mig, forat jeg skulde underviise og opdrage ham som en Kongesøn, men hemmeligt. Madam Peronette vedblev at tage sig af ham indtil sin Død, med megen Hengivenhed fra hendes, og endnu mere fra hans Side. Prindsen blev underviist i mit Huus i Bourgogne med al den Omhyggelighed, som skyldtes en Konges Søn og en Konges Broder."

"Jeg har havt hyppige Samtaler med Enkedronningen under Urolighederne i Frankrig, og hendes Majestæt syntes at frygte for, at dersom dette Barns Fødsel nogensinde blev bekjendt saalænge hans Broder, den unge Konge, levede, kunde nogle Misfornøiede deraf tage Anledning til at gjøre Opstand, efterdi flere Læger holde for, at den sidst fødte af to Tvillinger er den først undfangne, og at han altsaa er retmæssig Konge,

uagtet denne Mening ikke er erkjendt af andre af denne Stand."

"Denne Frygt kunde imidlertid aldrig bevæge Dronningen til at tilintetgjøre de skriftlige Beviser for hans Fødsel, efterdi hun, i Tilfælde af den unge Konges Død eller andre Omstændigheder, havde isinde at lade hans Broder erkjende, uagtet hun havde et yngre Barn. Hun har ofte sagt mig, at hun omhyggeligen opbevarede disse skriftlige Beviser i sit Skatol."

"Jeg gav den ulykkelige Prinds en saa fuldkommen Opdragelse, som jeg ønskede at man skulde have givet mig selv, og erkjendte Fyrstesønner have ikke erholdt den bedre. Alt hvad jeg har at bebreide mig er, at jeg, uden at ville det, foraarsagede Prindsens Ulykke. Thi da han var henved 19 Aar, yttrede han en heftig Begjerlighed efter at vide, hvem han var; men da han saae, at jeg havde besluttet at tie, og at jeg viste mig fastere imod ham, naar han overvældede mig med Bønner, besluttede han fra nu af at skjule sin Nysgjerrighed og at indbilde mig, at han troede at være min Søn, skjøndt uægte født. Jeg sagde ham ofte, naar han under fire Øine kaldte mig Fader, at han tog feil; men jeg modsagde omsider ikke længere den Følelse, som han fremkunstlede, maaskee for at faae mig til at tale, og lod ham blive i den Formening, at han var min Søn; han syntes ogsaa at lade sig nøie dermed, men søgte Midler til at erfare, hvem han var."

"To Aar vare forløbne, da en ulykkelig Uforsigtighed fra min Side, som jeg endnu bebreider mig, gjorde ham bekjendt med hans Herkomst. Han vidste, at Kongen paa nogen Tid havde sendt Bud til mig; og jeg havde den Ulykke at efterlade Skrinet med Brevene fra Dronningen og Cardinalerne; han læste endeel og gjettede

Resten ved sin rigtige Dømmekraft, og han tilstod mig siden, at han havde borttaget det vigtigste Brev, der nøiagtigst betegnede hans Fødsel."

"Jeg erindrer mig, at en vranten og uartig Opførsel fulgte paa det Venskab og den Agtelse for mig, hvori jeg havde opdraget ham; men jeg kunde i Begyndelsen ikke indsee Grunden til denne Forandring; thi jeg er aldrig bleven underrettet om, hvorledes han var kommen i mit Skrin, og han har aldrig villet tilstaae mig Midlerne, hvad enten han var bleven hjulpen af nogle Haandværkere, som han ikke vilde røbe, eller han har havt andre Midler."

"Imidlertid begik han en Dag den Uforsigtighed, at bede mig om høisalig Kong Ludvig den Trettendes og den regjerende Konges Portraiter. Jeg svarede ham, at man kun havde nogle yderst slette, og at jeg ventede, indtil en Kunstner havde forfærdiget nogle bedre, førend jeg vilde anskaffe mig dem."

"Paa dette Svar, der ikke tilfredsstillede ham, bad han, om han maatte reise til Dijon. Jeg har siden erfaret, at det var for at faae et Portrait af Kongen at see, og for at reise til Hoffet, som var i St. Jean de Lys, paa Grund af Formælingen med Infantinden, og for at sammenligne sig med sin Broder, og see om han lignede ham. Jeg erholdt Kundskab om hans Reiseproject, og forlod ham nu ikke mere."

Den unge Prinds var dengang skjøn som Elskovsguden, og Elskoven havde ogsaa tjent ham meget godt til at erholde et Portrait af hans Broder. Thi i nogle Maaneder havde han fundet Behag i en ung Huusholderske, og vandt hende i den Grad, at hun, uagtet det var forbudet alle Domestikerne at lade ham faae noget uden min Tilladelse, alligevel gav ham et Portrait af

Kongen. Den ulykkelige Prinds gjenkjendte sig selv, og han kunde det let, efterdi eet Portrait kunde gjelde for dem begge. Dette Syn bragte ham i et saadant Raserie, at han gik til mig og sagde: "Det er min Broder, og jeg veed nu, hvem jeg er!" Med disse Ord viste han mig et Brev fra Cardinal Mazarin, som han havde frataget mig."

"Angesten for at see Prindsen undvige og komme til Kongens Bryllup lod mig befrygte et lignende Optrin; jeg afsendte hurtig et Bud til Kongen, for at underrette ham om, at mit Skatol var aabnet, og at jeg behøvede nye Forholdsregler. Kongen lod dem sende ved Cardinalen, og de bestode i, at vi begge skulde indespærres indtil ny Ordre, og at man skulde give Prindsen at forstaae, at hans Pretensioner vare Grunden til vor fælles Ulykke."

"Jeg har lidt med ham i vort Fængsel indtil dette Øieblik, da jeg troer, at Befalingen til at forlade denne Verden er udtalt af min Dommer i det Høie; og jeg kan ikke nægte min Sjels Rolighed eller min Fosterson et Slags Erklæring, som kunde angive ham Midlerne til at træde ud af den vanærende Tilstand, hvori han befinder sig, dersom Kongen skulde døe uden Børn. Kan vel en aftvungen Eed forbinde til Taushed med utrolige Anekdoter, som det er nødvendigt at lade komme til Efterverdenen?"

Denne Memoire siger altsaa rigtignok ikke ligefrem, at denne Ludvig den Fjortendes Tvillingbroder har været Manden med Jernmasken; men begge Historier — denne sidste, og den, som ligger i de bekjendte Efterretninger om Jernmasken, passe saa nøie sammen,

at man vel kan betragte den første som Begyndelsen til den sidste, og den sidste som Complement til den første.

Forfatteren til Hertugen af Richelieus Mærkværdigheder bemærker meget rigtig, at Manden med Jernmasken maa have været en Person, hvis blotte Udvortes let kunde have opdaget den store Statshemmelighed i hele Frankrig. Hvorfor havde da ellers den Ubekjendte maattet bære sin Maske overalt, hvor blot et Menneske kunde see ham? Naar han var en Tvillingbroder til Ludvig den Fjortende, og sin Broder fuldkommen lig, da opløses Gaaden lettelig. Man seer da ogsaa vel, hvorfor man hos den ubekjendte Fange ikke frygtede Noget saa meget, som at han blot skulde give sig tilkjende, og hvorfor ogsaa Fangen langt mindre tænkte paa Flugt, end paa at blive kjendt. Voltaire har sikkert allerede vidst Hemmeligheden; thi ogsaa han lægger en fortrinlig Vægt paa denne Omstændighed, som Andre saa let have overseet.

Louvois Ærefrygt er nu ogsaa begribelig. Ligeledes, hvorfor Saint-Mars, da han førte ham til Bastillen og vel ikke troede at blive hørt af nogen Fremmed, kaldte ham Mon Prince; og hvorfor Saint-Mars heller aldrig satte eller bedækkede sig i hans Nærværelse uden hans Befaling.

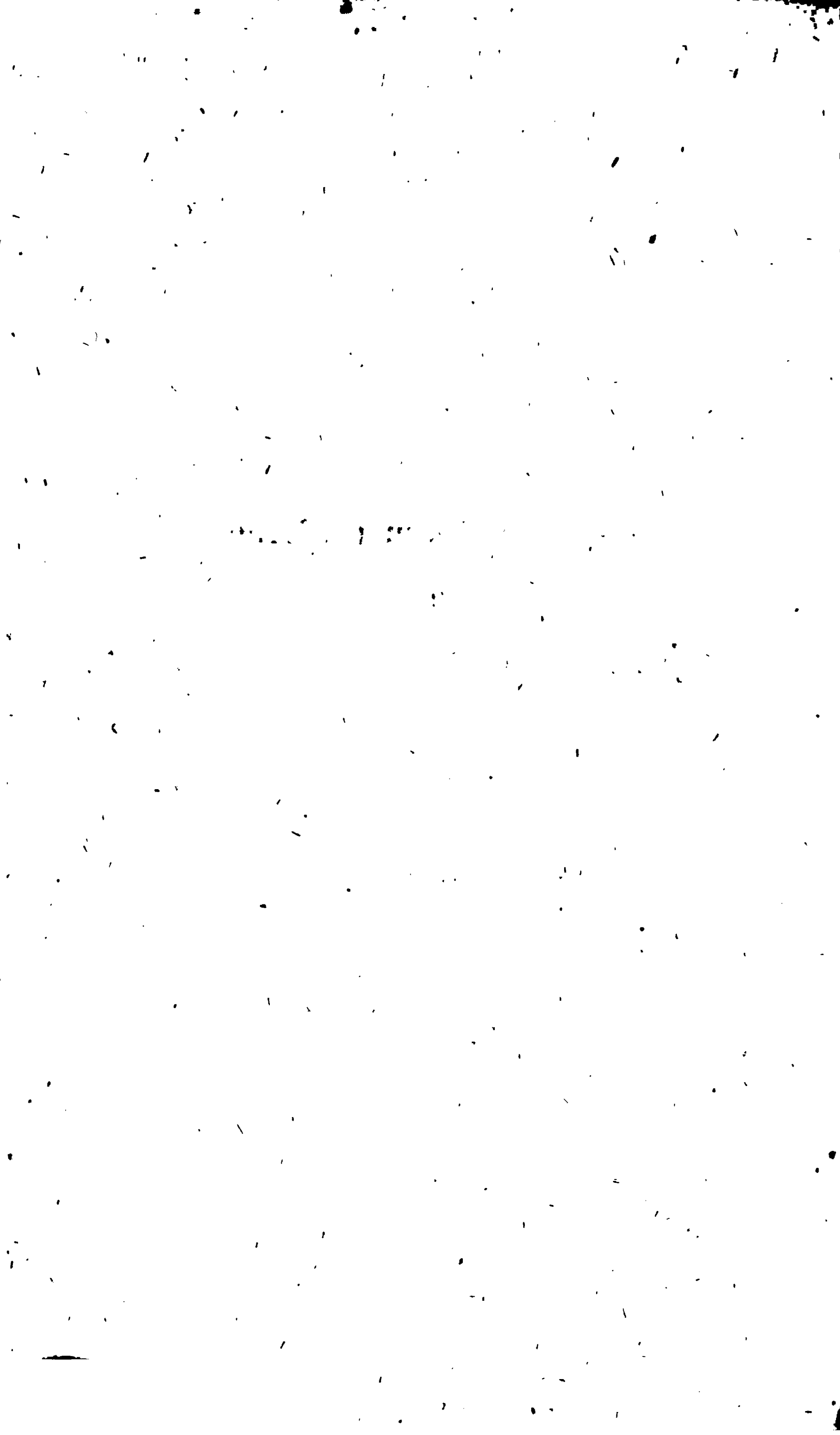
Hovedtvivlen synes Extracten af St. Pauls Kirke- og Dødebog at foranledige, hvor der (1703) gives ham en Alder af omtrent 45 Aar. Men er det ikke let at formode, at man, ved Indrykkelsen af en Artikel angaaende den ubekjendte Fange i en offentlig Kirkebog, med Flid har tilføiet Noget, som kunde vildlede Granskerne. Fangen selv har langt bedre vidst, hvor gammel han var. Han troede, omtrent 60 Aar, angav altsaa kun 5 Aar forlidet, og det synes høist naturligt,

at han snarere angav forlidet end formeget. Man havde vel lige saa lidet sagt ham hans Fødselsaar som de øvrige Omstændigheder ved hans Herkomst.

Dog skulde man ikke 1660 have bemærket den Mands Forsvinden, som blev fængslet tilligemed Prindsen? Han synes at have været en Mand, der enten ifølge sit Embede eller sine personlige Egenskaber nød en meget fortrolig Adgang til Ludvig den Trettendes Hof, hvis Forsvinden altsaa Historien næsten maatte have bemærket. Men der gives ved Hofferne et Slags Personer, der have meget fortrolig Adgang, og hvis Forsvinden Historien dog ikke let vilde bemærke. Det synes ogsaa klart af den hele Memoire, at Forfatteren allerede i flere Aar og sandsynligen i meer end et Decennium ganske havde trukket sig tilbage paa Landet, da hans Fostersøn ved den sørgeligste Opdagelse gjorde ham og sig selv ulykkelige. Hvorfor iøvrigt Forfatteren til denne Memoire ikke ligefrem har sat sit Navn derunder, lader sig forklare af meer end een Aarsag; saa at man idetmindste ikke deraf kan hente nogen stærk Grund imod dens Authenticitet.

Luther paa Rigsdagen i Worms.

1521.

En af de største Revolutioner, som Historien kjender, foranledigede Luther, Seierherren over en Magt, med hvilken de mægtigste Fyrster forgjeves havde kjæmpet i Aarhundreder. Uden at kunne tænke sig Muligheden deraf, aabnede han en Kamp, der gav Europa en anden Skikkelse, og skulde have Indflydelse paa ethvert vigtigt menneskeligt Anliggende.

Martin Luther besad alle de Egenskaber, der gjorde ham fremfor Tusinde skikket til et saa stort, farefuldt Foretagende. Han var en retskaffen Mand, som Ingen kunde bebreide nogen Last eller paabyrde nogen Forbrydelse. Som en fyrig Tilbeder af den christelige Religion, ivrede han for de Lærdomme, han deri erkjendte for sande, med en Enthusiasme, som ingen Fare kunde skrække. Hans aabne, frimodige, frygtløse Characteer gjorde ham uskikket til at anvende nogetsomhelst rænkefuldt eller listigt Hjelpemiddel for at opnaae sine Hensigter. Oftere endog tilsidesættende Klogskabens Regler, var han endnu langt mindre istand til at vinde Nogen ved Smigrerie. Brændende Iver for det, han betragtede som afgjort Sandhed, er det Hovedtræk i hans Characteer, der udmærkede ham gjennem hele hans Liv. Paa hans Tid vare Klagerne over Geistlighedens Umoralitet, over Pavernes Anmasselser, der ved tusinde Midler vidste at drage fremmede Penge til deres Hof, lyde-

ligere end nogensinde tilforn. Alle høiere Stænder vare opbragte mod de pavelige Bedragerier; og dog havde man paa nogen Tid begyndt at aabne en ny indbringende Mine for det romerske Hofs alt opslugende Skat.

Almindelig Aflad blev prækket overalt, og Folket kjøbte med Begjerlighed for sine rede Penge Fritagelse for Straf for enhver Synd. Mange tænkende Mænd havde fattet Afsky for denne Afladshandel; men kun Luther troede at burde yttre sin Harme offentligt. Da hans Forestillinger hos mange Bisskopper imod det mageløse Uvæsen, som især deelesbhed Tetzel drev med Afladen, ikke frugtede noget, søgte han at vise den i dens sande uværdige Skikkelse ved de 95 Sætninger, som han den 31te October 1517 lod opslaae paa Universitetskirken i Wittenberg. Disse Sætninger gave det første uberegnede Stød til en Kirkerevolution, hvis Følger endnu i vore Dage ere synlige. Nu indgave alle Partier, som vare interesserede deri, uafbrudt Klager til Rom. Luther blev citeret derhen, for at aflægge Regnskab for sit Kjetterie; men fra denne Reise, der kun vilde være falden ud til hans Skade, befriede hans Churfyrste, Frederik den Vise, ham ved den Vending, som han gav Sagen: at en Strid af denne Natur, opstaaet i Tydskland, ogsaa maatte afgjøres i Tydskland efter den tydske Kirkes Love.

Paa denne Forestilling blev den pavelige Befaling indskrænket til, at Luther skulde stille sig til Forhør for den i Augsburg tilstædeværende pavelige Legat, Cardinal Cajetan. Frygtsom fremtraadte Luther i October 1518 for den store skolastiske Theolog; modigere blev han under Samtalens Gang, da han følte, at han idetmindste i Bibelkundskab var sin Modstander overlegen; og hans Mod steg, jo nærmere han kom mod Enden,

saa at han tilsidst talte med Cardinalen som med sin Ligemand. Der afgjordes Intet ved denne Samtale, men endnu mindre ved den berømte Disputats, som blev holdt i Leipzig fra den 27de Juni til den 13de Juli 1519. Luthers Yttringer i flere til hans Forsvar udgivne Flyveskrifter, og i Disputationsiveren, benyttede hans Modstandere til hadefulde Beskyldninger imod ham. Han troede sig nu forpligtet til at forsvare enhver af disse Yttringer. Derved kom han paa Tanker og Undersøgelser, som han uden dette sandsynligviis aldrig vilde have anstillet, og endte med, at han opkastede sig til en erklæret Modstander af Paven og af flere Lærdomme, som hidtil almindelig vare antagne for sande.

Rom slyngede nu en Bandbulle mod den dristige Reformator. I denne Bulle blev han erklæret for en overbeviist, haardnakket og strafskyldig Kjetter, som man endnu vilde forunde 60 Dage til Betænkning, efter hvis Forløb han skulde være udelukket fra alt Samqvem med Christne, og Enhver, der endnu fremdeles gav sig af med ham, straffes for Kjetterie.

Bandbullen gjorde ikke den Virkning, som det romerske Hof havde til Hensigt. Det Lys, som Luther havde tændt, lyste fra den ene Ende af Tydskland til den anden, og overalt gaves der Mennesker, som lode hans Bestræbelser vederfares Retfærdighed. I Stilhed roste Mange hans Iver, skjøndt de endnu ikke vovede at erklære sig offentlig for ham. Bullens Bekjendtgjørelse vakte derfor hist og her store Bevægelser, og blev aldeles ikke tilladt i de chursachsiske Stater. Ja ei engang i de Egne af Tydskland, hvor man hidindtil syntes ivrigst at hænge ved den gamle Lære, fandt det romerske Hofs Fremfærd almindeligt Bifald. Luther blev derimod i samme Forhold dristigere og saa at sige ubøieligere, jo mere det

truende Uveir nærmede sig ham. Herved beviste han sin sande Aandsstørhed, da just de Omstændigheder, der tilbageskrække Mennesker af almindelige Evner fra at forfølge vigtige Planer, for ham vare nye Bevæggrunde til at fordoble sin almeennyttige Iver. Nu, efterat man offentlig havde brændt hans Skrifter i Rom, Maynz, Cølln og Løwen, og søgt at gjøre ham, hvis Samvittighed dog gav ham Vidnesbyrd om den ubestikkeligste Iver for Sandheden, almindelig forhadt som en Nidding og Forfører, nu troede han ikke længere at være forpligtet til den hidindtil iagttagne Moderation. For Notarius og Vidner nedlagde han en eftertrykkelig Appel af den pavelige Bulle til en almindelig Kirkeforsamling, og i nogle endnu eftertrykkeligere Gjendrivelser deraf erklærede han Paven for en Tyran, en Kjetter, en Frafalden og en aabenbar Fiende af den christelige Religion. Det allerkjækkeste Skridt gjorde han den 10de December 1520 i Wittenberg. Ved en offentlig Placat indbød han de Studerende til at forsamle sig om Morgenen Kl. 9 paa en bestemt Plads. Da de vare komne sammen, gik Luther med dem og forskjellige Magistre og Professorer ud af Stadens Port, lod oprette og antænde et Baal, og kastede den kanoniske Rets Bøger tilligemed den pavelige Bandbulle i Ilden med de Ord: "Da du har bedrøvet Herrens Hellige, saa bedrøve og fortære den evige Ild dig." Derpaa fører Luther Toget tilbage til Staden under lydelig Jublen, lader hele Forsamlingen skilles ad, begiver sig til sit eensomme Værelse, skriver en Retfærdiggjørelse af sin Opførsel, og lader den udgaae i al Verden.

Luthers Handling maatte nødvendigviis opvække Forbauselse og tildeels Afsky paa en Tid, da en betydelig Deel af Menneskene endnu ikke havde løsrevet sig fra den

overtroiske Tilbedelse af Christi Statholder. Imidlertid var den ganske i Luthers Aand, der ei alene ikke vilde indrømme sine Fiender nogen Fordeel over sig, men og-saa gjerne drev sin Hevn og sin Fiendes Ydmygelse saa vidt, som han troede nødvendigt for ganske at kuldkaste ham. Saa strengt imidlertid dette Skridt blev dadlet paa den ene Side, saameget bidrog det dog paa den anden til at forskaffe Luther flere og flere Tilhængere. Forbuddet at læse hans Skrifter havde, som altid er Tilfældet, netop den modsatte Virkning; Enhver læste og studerede dem. Hele Tydskland lærte deraf, hvor uretmæssig Pavens Magt var, hvor mange Vildfarelser den romerske Kirkes Lærdomme indeholdt, og hvor nødvendig en almindelig Forandring og Revolution var.

I Rom foretog man imidlertid nye volдsomme Skridt, for at undertrykke Kjetteriet. Da de 60 Dage vare forløbne, inden hvilke Luther skulde gjenkalde sin Lære, og han tvertimod bestandig blev dristigere, slyngede Paven i Januar 1521 en ny Bandstraale imod ham, som bekræftede den forrige, og ligeledes var affattet i de haardeste Udtryk. Det hed deri: "Alle, som holdt med Luther, om de end vare af nok saa høi Stand og Værdighed, skulde sættes i Band, erklæres i evig Fordømmelse og tilligemed deres Efterkommere berøves alle Æresposter og Godser." Alle Erkebisper, Biskopper og Præster blev det befalet, "at, naar Kjettermesterne i den Anledning meldte sig hos dem, skulde de inden tre Dage — for hele Folket, paa Søn- og Helligdage i deres Kirker, under Ringning med Klokkerne og ved antændte Voxlys, som man skulde udslukke, kaste til Jorden, træde med Fødder og tregange stene — erklære Luther og hans Tilhængere for fordømte Kjettere." Men denne skrækkelige Bulle virkede lige saa lidet som den første, og i Sachs-

fen turde den ikke engang bekjendtgjøres. Saa smerteligt skuffet i sin Forventning, valgte nu Paven en nye Vei, for at befæste sin vaklende Anseelse. Han henvendte sig til den unge Keiser Carl den Femte, og opfordrede ham med Heftighed til ved den verdslige Arm at fuldbyrde de mod Luther udslyngede geistlige Forbandelser.

Keiseren, en ligesaa statsklog som indsigtsfuld Regent, geraadede ved denne Opfordring i en ikke ringe Forlegenhed. Thi uagtet Luthers nye Lærdomme vare ham forhadte, erkjendte han dog Nødvendigheden af at sætte Grændser for det romerske Hofs Anmasselser, Plyndringer og Voldsomheder. Dertil kom, at han ikke vilde fornærme Churfyrsten af Sachsen, hvem han fornemmelig skyldte den tydske Keiserkrone, og som beskyttede Luther. Politiken raadede ham derfor at gaae forsigtigt tilværks. For at holde sine spanske Undersaatter i Lydighed, være sin Modstander i Italien, Kong Franz den Første af Frankrig, voxen, ikke gjøre sig Paven til aabenbar Fiende, og være stærk i Tydskland ved de geistlige Fyrsters Hengivenhed, maatte han forsvare Catholicismen. En offentlig Overgang til det nye Partie stred imod hans hele Tænkemaade, og vilde, om han ogsaa havde været mere tolerant, have styrtet ham i den uundgaaeligste Fare, da Sagen endnu ikke havde udviklet sig, og den øvrige christelige Verdens Bifald endnu var uvist. Istedetfor altsaa enten at føie Paven i hans Forlangende, eller at af afvise ham, valgte han en Middelvei, og en saadan, hvorved hans keiserlige Anseelse viste sig i en høi og ualmindelig Glands.

Keiseren havde udskrevet sin første Rigsdag til Worms paa Hellig tre Kongers Dag i Aaret 1521, en af de anseeligste og meest glimrende, der nogensinde vare blevne holdte. Enhver var begjerlig efter at see,

hvorledes den nye Keiser vilde forholde sig ved denne første vigtige Leilighed. Paa den 6te Januar forsamlede sig i Worms: Keiseren med sin Broder, Erkehertug Ferdinand, sex Churfyrster, og en Mængde andre Fyrster, Erkebisper, Biskopper, Prælater og Abbeder; ligeledes en Mængde Rigsgrever og Herrer, de Deputerede fra alle Rigsstæder, og Gesandter næsten fra alle kongelige Hoffer og Republiker i hele Europa, blandt hvilke ogsaa vare to pavelige Legater. Oprettelsen af det saakaldte Rigsregiment, Fornyelsen af Rigskammerretten, Landefredens Opretholdelse og et forestaaende Romertog bleve forelagte som Gjenstande for Raadslagningen. Dog fornemmelig mærkværdig bliver denne store Rigsforsamling til Worms for alle Tidsaldere, fordi Luther blev indkaldt til den paa Grund af sine Reformer.

Men denne Indkaldelse modsatte den pavelige Legat Aleander sig paa det Heftigste. Han havde selv paa sin Reise til Worms med Forbauselse bemærket den enthusiastiske Bevægelse, som Luthers Skrifter foraarsagede overalt, og den iøvrigt ganske usædvanlige fiendske Stemning imod Pave og Geistlighed, hvoraf han selv endog paa mange Steder maatte erfare meget følelige Virkninger. Næsten endnu skadeligere for Pavens Anseelse, end Luthers Angreb, troede han medrette den Omstændighed at være, at en verdslig Fyrste anmassede sig at være Dommer i en Religionsstridighed, hvori Paven alene havde Ret til at dømme. Det var et uhørt Indgreb i den høieste pavelige Magt, endnu engang at ville undersøge en Sag, hvorover den allerede havde fældet en afgjørende Dom. Ikke dette, men Fuldbyrdelsen af den allerede erklærede Band imod den ugudelige Kjetter, ventede Hans Hellighed af Keiseren. I en fyrig Tale, som han holdt til de forsamlede Fyrster,

yttrede han sig endnu udførligere desangaaende, og erklærede, at han, da Paven eengang havde fældet Dom i denne Sag, ei engang vilde tilstede en Engel fra Himmelen nogen gjentagen Undersøgelse. Han bad Keiseren ikke at tilsaie Paven den Skam, at give denne Bespotter af Kirken, Geistligheden og Helgenerne, hvis Lærdomme vare af den Natur, at hundredtusinde Kjettere fortjente at brændes derfor, sikker Leide til Worms, og høre ham der.

Denne Forestilling gjorde saa meget Indtryk paa Keiseren, at han begyndte at vakle. Han erklærede derfor Rigsdagen, at han var sindet at udstæde Befaling over hele Riget, at de lutherske Bøger skulde brændes. Men Rigsstænderne svarede Keiseren paa denne Erklæring at det vilde være farligt med Edicter at fordømme Luther uhørt, hvis Meninger allerede havde udbredt sig gjennem hele Tydskland. De androge derfor paa, at han først skulde indkaldes til Worms under sikker Leide, og forhøres af forstandige Mænd. Vilde han tilbagekalde sine Vildfarelser, saa skulde han behandles med Lemfældighed, men saafremt han haardnakket vedblev sine Meninger, da vilde de yde Keiseren al Bistand til Vedligeholdelsen af Fædrenes Tro, og ikke modsætte sig Bekjendtgjørelsen af hans Edict. Paa samme Tid fremtraadte Churfyrsterne og Stænderne med deres egne Klagepunkter imod den romerske Stol, som de allerede længe havde holdt i Beredskab (de havde ikke mindre end 101), og lagde et stort Synderegister for Dagen af allehaande pavelige Anmasselser, Udpresninger og Undertrykkelser. Selv Hertug Georg af Sachsen, Luthers erklærede Fiende, indgav endnu tolv særskilte Klager, hvori han fornemmelig i dristige Udtryk ivrede mod Aflads-Uvæsenet,

og androg paa en almindelig Kirkereformation ved et Generalconcilium.

Dette almindelige Modangreb, der kom den pavelige Legat meget uventet, gavnede idetmindste saameget, at der for det Første ikke blev talt mere om at opbrænde de lutherske Skrifter. Blot en Forordning blev udstædt, hvorefter disse Skrifter, som iøvrigt deri ikke vare betegnede med det ringeste dadlende Udtryk, indtil Sagens Afgjørelse skulde udleveres til ethvert Steds Øvrighed, og af denne til Keiseren. Men til Luther selv udgik fra Keiseren et høitideligt Kald til at indfinde sig i Worms og stille sig for Rigsdagen.

Allerede tilforn havde Churfyrsten af Sachsen, der i Luthers offentlige Fremtrædelse for saamange af hans forbittrede Fiender saae den meest truende Fare, ladet ham spørge: om han vel var sindet at møde, dersom han blev kaldet? Han svarede: "Dersom jeg er for svag til at gaae, vil jeg lade mig kjøre; thi det er ikke at tvivle om, at det er Guds Villie, naar Keiseren lader mig kalde. Ville de afgjøre Sagen med Magt, — thi neppe ville de indkalde mig, for at lade sig overbevise af mig, — saa maa man befale Sagen Gud i Vold. Han lever og hersker endnu, der opholdt de tre Mænd i den gloende Ovn. Men vil han ikke opholde mig, saa er mit Hoved en ringe Sag. Flye vil jeg ikke, gjenkalde endnu mindre, saa sandt min Herre Jesus styrke mig; thi jeg kan ikke gjøre nogen af Delene, uden Skade for Religionen og mange Sjeles Lyksalighed." Og til en Ven skrev han: "Tænk kun ikke, at jeg vil gjenkalde det Ringeste. Men jeg vil svare Keiseren: Dersom jeg alene skulde møde for at gjenkalde, vilde jeg ikke komme. Thi jeg kunde ogsaa her gjenkalde, naar det alene var derom at gjøre. Men vil han kalde mig for at lade mig

dræbe, og paa Grund af dette Svar holde mig for Rigets Fiende, da vil jeg love at komme; thi jeg vil ved Christi Naade ikke flye eller lade hans Ord staae i Fare." Endnu bad han Churfyrsten, at han dog maatte bede Keiseren for ham, ikke blot, at han erholdt Sikkerhed paa Reisen og blev beskyttet imod sine Fienders rasende Angreb, men ganske fortrinligt: "at hans Sag blev undersøgt af Mænd, der vare retskafne, lærde, indsigtsfulde, ikke tvetydige, men christelige, fromme, saavel verdslige som geistlige; der vare vel grundede i Bibelen, og tilfulde forstode og kunde adskille de guddommelige og menneskelige Love; men at det ogsaa tillige blev paalagt dem at høre ham med den høieste Omhyggelighed, og for Guds Skyld ikke tillade, at nogen udvortes Vold blev ham tilføiet."

Under 6te Marts 1521 blev Indkaldelsesskrivelsen med Udskriften: "Til den agtbare, vor kjære Andægtige, Doctor Martin Luther af Augustinerordenen," udstædt med følgende Ord: "Carol af Guds Naade, udvalgt romersk Keiser, til alle Tider Rigets Formerer o. s. v. o. s. v. Agtbare, Kjære, Andægtige. Efterat Vi og det hellige romerske Riges Stænder, nu her forsamlede, have foretaget og besluttet at indhente Kundskab om den Lære og de Bøger, som for nogen Tid siden ere udkomne af dig, give Vi dig Vor og Vort Riges frie Sikkerhed og Leide til at komme hid og igjen drage bort til dit sikkre Opholdssted, og sende dig det med Begjering, at du snarlig giver dig paa Veien, saa at du paa den en og tyvende Dag under saadan vor Leide bestemt og vist kan være hos Os, og ikke udebliver, heller ikke frygter nogen Vold eller Uretfærdighed, da Vi fast ville holde ovenmeldte Vor Leide, hvorpaa du ogsaa kan forlade dig i Fremtiden; og du gjør deri Vor alvorlige Mening."

Luthers Venner skjelvede ved denne Indkaldelse, saa naadigt den ogsaa var affattet, og bade ham paa det Indstændigste, dog ikke selv at levere sig i sine Fienders Hænder. Men ogsaa ved denne Leilighed beviste han sin allerede saa ofte prøvede Standhaftighed og hiint Mod, der udmærker den store Mand og stiger høiere med den forstørrede Fare. Thi han afviste ikke blot de hyppige Opfordringer, hvorved man vilde bevæge ham til at lade den hele Reise fare, saavelsom Erindringerne om den ulykkelige Huß's afskrækkende Exempel, der, uagtet det keiserlige Leide, paa Kirkeforsamlingen i Costnitz var bleven et Rov for sine Fienders Fanatisme; men han brændte ret egentlig af Begjerlighed efter at bekjende og forsvare sin Tro offentligt for Rigsstænderne. Han kjendte den Fare, som han udsatte sig for, i dens hele Størrelse, og ventede Døden med saadan Vished, at han ogsaa sidenefter betragtede sin Frelse som et Vidunder af Gud. Men i hans Charakteer laae Alt, hvad der gjør Mennesket skikket til at blive en Martyr, og han vilde være bleven det, dersom ikke hans Venner ofte havde dæmpet hans Heftighed og gjort Følgerne af hans Uforsigtighed gode igjen.

Den 4de April 1521 tiltraadte Luther sin Reise med glad Hjerte, skjøndt saa udmattet af en snigende Feber, at han nær var bleven liggende underveis. I hans Følge befandt sig den keiserlige Herold Caspar Sturm, den berømte Retslærde Hieronymus Schurf, hvem hans Churfyrste havde givet ham med som Advocat, hans troe Colleger Jonas og Amsdorf, og hans Broder Jacob Luther. Ved hans Afreise fra Wittenberg henflød Alle i Taarer, fordi man, skrækket ved Huß's Exempel, frygtede for aldrig at see ham mere. Fra sin Ven Philip Melanchton tog han Afsked med de Ord: "Kommer jeg ikke tilbage, og myrde mine Fien-

der mig, saa besværger jeg dig, kjære Broder, ophør ikke at lære og at forblive ved Sandheden. Arbeid imidlertid tillige for mig, da jeg ikke kan være her. Du kan gjøre det endnu bedre. Derfor er der heller ikke meget tabt i mig; du bliver dog endnu tilbage; I dig har Herren en lærdere Stridsmand." Studenterne fulgte ham til Porten, og gjorde Korsets Tegn bag efter ham, saalænge de kunde see ham.

Hele Reisen fra Wittenberg til Worms lignede et Triumphtog. Luther prækede paa nogle Steder offentligt, og glædede sig ved enhver Leilighed, hvor han høit kunde bekjende den erkjendte Sandhed. Overalt, hvor han kom hen, blev han modtagen af Mængdens Jublen og Beundring, som tildeels havde forsamlet sig fra fjerne Egne, for at see den underfulde, modige Mand, som havde vovet at stille sig imod Paven.

Det fattedes vistnok heller ikke paa advarende Erindringer om ikke selv at levere sig i sine Fienders Hænder. Luthers Fiender havde blandt Andet truffet den listige Foranstaltning, at opholde ham underveis ved venskabelige Samtaler, forat hans Leide imidlertid skulde udløbe; men Luther mærkede deres List, og lod sig ikke opholde. Pavens Folk opbøde Alt for at afskrække ham fra at komme til Worms, eller forat han idetmindste skulde lade den bestemte Frist forløbe. Baal bleve oprettede: hans Skrifter foreløbig kastede i Luerne, Keiser og Fyrster bestormede om ikke at holde en Erkekjetter den lovede sikkre Leide. Den keiserlige Skriftefader Glapio vilde underveis lokke ham til at forsinke sig, ved at indbyde ham til en Religionssamtale, forat Fristen for det sikkre Leide imidlertid skulde udløbe; dog Luther mærkede Snaren, lod sig ikke opholde, men sagde: "Har den keiserlige Skriftefader noget at tale med mig om, saa

kan det bedre skee i Worms." Det lød, som om han satte sin eneste, høieste Ære i just at døe i Worms, — i den høie Rigsforsamlings Paasyn, og han var blot bekymret for, at han underveis skulde blive myrdet ved sine Fienders Rænker. Engang da han reiste gjennem en lille Bye, fik han Øie paa den offentlig opslaaede pavelige Befaling til hans Fængsling. Den keiserlige Herold spurgte ham: "Hr. Doctor, vil I drage videre?" og Luther svarede: "Ja, i Guds Navn." Allerede havde han lykkelig naaet Frankfurt, og med freidig Haand skrev han til Worms til sin Ven Spalatin, Frederik den Vises Hofpræst: "Jeg kommer, min Spalatin, uagtet Satan opbyder Alt, endog Sygdom, for at holde mig tilbage. Jeg befinder mig virkelig slet ikke vel; men Christus vil seire, og jeg maa komme til Worms, trods Helvedes Porte." Men jo nærmere han kom, desto ængsteligere bleve hans Venner, og selv Spalatin sendte ham nu et Bud, der skulde advare ham og bevæge ham til at vende om. "Nei," sagde Luther, "og om de end gjorde en Ild imellem Wittenberg og Worms, som naaede til Himmelen, vil jeg dog, da jeg er bleven indstævnet, møde i Herrens Navn, og træde i Behemots Gab imellem hans store Tænder, bekjende Christum, og lade ham styre Alt." Paa denne Reise skal han, begeistret af sit Foretagendes Storhed, have forfærdiget den heroiske Psalme: Vor Gud han er saa fast en Borg o. s. v. hvortil han ogsaa componerede Melodien *)

---

*) Grev Felix af Wartenberg, en heftig Fiende af Lutheranerne, kunde ikke lide denne Psalme, og sagde paa Rigsdagen i Augsburg: Han vilde ikke hvile, førend han havde hjulpet til at ødelægge Lutheranernes faste Borg. Men man fandt ham Mor-

Endelig saae man Worms's gamle Taarne, og Luther brændte af Begjerlighed efter at komme ind i Staden. Saare ubeleiligt kom de Venner ham derfor, som Spalatin sendte ham imøde udenfor Portene. De besvore ham endnu, dog ikke saa aabenbart, ja næsten letsindigen at levere sig selv i sine utallige Dødsfienders Hænder. Men han sagde: "Og om der end var saamange Djævle i Worms, som der er Tagstene paa Husene, vilde jeg dog derind. Er end Huß brændt til Aske, saa er dog Sandheden ikke bleven brændt med ham. Beder kun Gud, at han vil være Christo, sin Søn, gunstig. Er hans Sag i Sikkerhed, saa er min ogsaa."

Den 16de April, om Formiddagen Kl. 10, ankom Luther til Worms. Han kjørte paa en aaben Vogn, i sin simple Munkeklædning, den enkelte Mand, der havde erklæret Jordens mægtigste Tyran Feide. Foran Vognen reed den keiserlige Herold i sin Rustning med Ørnevaabenet, tilligemed sin Svend. Mange af Adelen og andre Fornemme, som vare redne eller kjørte Luther imøde, ledsagede ham ind i Staden. En utallig Menneskevrimmel, dreven af Nysgjerrighed eller Deeltagelse, strømmede den underfulde Mand imøde, og Keiserens Livvagt havde Møie med at vedligeholde Rolighed og Orden. Stærkest trængte Mængden sig sammen omkring hans Logis, der var Johannesordenens Comthurie, hvor Rigsarvemarschallen, Ulrich af Pappenheim, og flere Fornemme havde deres Bolig. Mange Grever, Herrer og Riddere, henrevne af Høiagtelse for en saa mo-

genen derpaa død i Sengen, efterat han om Aftenen iforveien havde drukket til Bevidstløshed hos Abbeden af Weingarten.

dig, ridderlig Mand, besøgte ham fra om Aftenen til silbigt ud paa Natten, og underholdt sig med ham. En Deel af Natten, som gik foran den vigtige Dag, paa hvilken han skulde forsvare sin Sag for Fyrster og Lærde, tilbragte han eftertænkende i sit Vindue. Han betragtede Himmelen, hvorfra han ventede sin Bistand, og spillede paa sin Luth, hvis blide Toner allerede saa ofte havde skjænket hans Sind en himmelsk Rolighed.

I den samme Nat blev af ubekjendte Hænder paa Raadhuset i Worms opslaaet en Bøn til Keiseren, af det Indhold: at han ikke maatte fordømme Luther, uden at have hørt ham. Skedte dette, da vare Firehundrede af Adelen, ledsagede af ottetusinde Fodfolk og Ryttere beredte til at antage sig den Forfulgte og beskjerme ham imod hans Fiender.

Dagen efter at Luther var ankommen til Worms, blev han om Eftermiddagen Kl. 4 afhentet af Rigsarvemarschallen og den keiserlige Herold, og ført til Bispegaarden for den store Rigsforsamling. Han styrkede sig endnu med en hjerteopløftende Bøn, som han opsendte til sin Gud, og gik derhen med de Ord: "O Gud, du er ikke død; du lever! Men jeg gaaer og vil døe! Retfærdig er Sagen, og din er den; det være besluttet i dit Navn." Trængselen af Folk var igjen saa stor, at man maatte gaae med ham gjennem en Have og hemmelige Gange. Alle vilde see ham, og kun den udenfor staaende Vagt var istand til at holde Folket fra med Magt at trænge ind i Raadhuset. Imellem den store Folkemængde stod udenfor de aabne Salsdørre den tappre Ridder Georg af Fronsberg. Da Luther nu trængte sig igjennem, klappede Ridderen ham venlig paa Skulderen og sagde: "Munk, lille Munk, du gaaer nu en tungere Gang, end jeg og mangen Krigsmand have gaaet

i det haardeste Slag; men er du paa den rette Vei og vis i din Sag, saa bliv ved i Guds Navn, og vær kun ved godt Mod, Gud vil ikke forlade dig." Landgreve Philip af Hessen, som dengang endnu ikke kjendte Luthers Lære, rakte ham ved Indtrædelsen Haanden med de Ord: "Har I Ret, Doctor, saa staae Gud Eder bi."

Forsamlingen, for hvilken Luther fremtraadte, var lige saa talrig som glimrende. Den bestod af meer end 200 Personer, Keiseren og hans Broder, sex Churfyrster, 24 Hertuger, 8 Markgrever, 20 Biskopper og mange Prælater, Fyrster, Grever og Herrer. Bleg og udmattet af Sygdom, kunde Luther ved sin første Fremtrædelse ikke gjøre det fordeelagtigste Indtryk paa Forsamlingen. "Han vilde ikke bevæge mig til at blive en Kjetter!" skal Keiseren have sagt til sin Nabo. Dog snart overbeviste han Alle, der ved Ord og Blikke havde villet indgyde ham Mod, at slige Opmuntringer ikke vare nødvendige hos ham. Efterat han havde bøiet sig dybt for Rigets Overhoved, Churfyrsterne og Stænderne, stod han der, fuld af fromt Mod, og ventede paa de Spørgsmaale, som man vilde forelægge ham. Paa et Bord laae alle de Skrifter, som han havde bekjendtgjort ved Trykken. Churfyrsten af Triers Cantsler, Johan af Eck, gjorde ham i Forsamlingens Navn de Spørgsmaale: Om han erkjendte alle de Bøger, der vare blevne trykte under hans Navn, for sine? og: om han vilde gjenkalde dem, eller ei?

Alles Øine vare fulde af Forventning fæstede paa ham, og Luther vilde besvare det første Spørgsmaal med et rask Ja, da hans Advocat, Doctor Schurf, i sin Clients Navn bad, at Bøgernes Titler særskilt maatte blive nævnte. Det skedte, og Luther bekjendte sig som Forfatter deraf. Men det andet Spørgsmaal,

om han vilde gjenkalde Indholdet af sine Skrifter, eller ei? besvarede han med den beskedne Bøn om Betænkningstid. "Da Sagen her angaaer Troen, Sjelens Frelse og Saligheden, ikke mindre det guddommelige Ord, der er det Vigtigste i Himmelen og paa Jorden, saa vilde det være formasteligt og farligt, naar jeg sagde Noget, som jeg ikke tilfulde havde overtænkt, da det jo var muligt, at jeg uforberedt kunde bortgive noget af Sagen, eller paastaae mere, end sandt er, hvilket kunde bringe mig i Fare for at lide Christi Dom: Hvo der fornægter mig for Menneskene, ham vil jeg ogsaa fornægte for min himmelske Fader. Jeg beder derfor Keiserens Majestæt om Betænkningstid, paa det at jeg, uden Skade for det guddommelige Værk og uden Fare for min egen Sjel, kan besvare det mig gjorte Spørgsmaal."

Efter en kort Raadslagning imellem Fyrsterne gav Johan af Eck ham den Besked: Han havde af den keiserlige Skrivelse meget vel kunnet see, hvorfor han var bleven indstævnet, og havde paa Reisen havt Tid nok til Betænkning. Imidlertid vilde Keiseren dog endnu indrømme ham en Dag, under den Betingelse, at han ikke skulde foredrage sin Erklæring skriftligt, men mundligt.

Luther lovede at adlyde, og forlod Forsamlingen. Idet han gik, blev han endnu opmuntret af mange Fyrster, der indsaae Sandheden af hans Paastand, at han ikke maatte lade Modet falde, og, som de udtrykkede sig, ei frygte dem, der kunde dræbe Legemet, men ikke Sjelen. Han kunde ei dølge for sig selv, at det dog ikke var nogen Ubetydelighed at forsvare det for Keiser og Rige, som han hidtil kun havde lært hjemme fra sin Prækestol eller sit Catheder. Hans Hjerte havde banket føleligt, han havde ikke fremstillet sig ganske saaledes, som

det vel havde været hans Forsæt; og Cantslerens Irettesættelse havde ikke været ufortjent. Denne Gang maatte han erklære sig med Bestemthed og Eftertryk, eller han vilde blive til Spot for hele Forsamlingen. Hans Churfyrste undlod heller ikke at styrke ham med kraftig Opmuntring, og han selv opløftede sig hjemme ved Bøn, prøvede og overveiede, hvorledes han vilde erklære sig, og hvad han vilde sige.

Den følgende Dags Session varede længe, og Luther kom først frem henimod Aften. Med freidigt Mod optraadte han for den glimrende Forsamling, og da Cantsleren Eck havde gjentaget den forrige Dags Spørgsmaale, begyndte han saaledes:

"Allerdurchlauchtigste Keiser! Durchlauchtigste, Højbaarne Churfyrster! Naadigste Herrer! Jeg fremtræder som den Lydige paa den Termin, der igaar aftes blev mig fastsat og forkyndt, og beder ved Guds Barmhjertighed, at Eders Keiserlige Majestæt og de Chur- og Fyrstelige Naader, som jeg haaber, naadigst ville høre denne ret- og sandfærdige Sag, og dersom jeg maaskee af Uvidenhed ikke skulde give Enhver den ham tilkommende Titel, eller forresten ikke vise mig med Geberder efter Hofskik, da naadigst at holde mig det tilgode, som En, der ikke har været ved Hove, men har siddet i et Kloster, og ikke kan vidne Andet om mig, end at jeg i det, som jeg hidindtil med eenfoldigt Hjerte har lært og skrevet, alene har seet paa og tragtet efter Guds Ære og de troende Christnes Nytte og Salighed, forat de kunne blive retskaffent og reent underviste."

Herpaa erklærede han sig angaaende Gjenkaldelsen af sine Skrifter med følgende Ord: "Jeg er vistnok Forfatter af de mig foreviste Skrifter, dog med Forbeholdning af, at Intet er forvansket deri af Andre. Men

hvad den forlangte Gjenkaldelse angaaer, da læres i nogle af dem saa simpelt, eenfoldigt og christeligt om den christelige Tro og gode Gjerninger, at endogsaa Modstanderne maae bekjende, at de ere nyttige, uskadelige, og værdige at læses af christelige Hjerter. Skulde jeg nu gjenkalde disse, da vilde det være det Samme, som om jeg ene blandt alle Mennesker skulde fordømme den af Venner og Fiender erkjendte Sandhed. I det andet Slags af mine Bøger er Pavedømmet og Papisternes Lære angreben, deres falske Lære, deres slette Levnet, deres forargelige Exempler, deres nedrige Kunster for at besvære Samvittigheden og deres utrolig tyranniske Gjerrighed straffede, der næsten har opslugt alle Jordens Midler og Rigdomme, fornemmelig den tydske Nations, og endnu vedbliver at opsluge dem. Om jeg endog gjenkaldte disse, vilde jeg dog ikke gjøre andet, end at jeg derved bestyrkede deres Tyrannie og stadfæstede deres ugudelige Regimente, især naar de kunde hovmode sig af, at jeg havde gjenkaldt paa Keiserens og det hele romerske Riges Befaling. — Det tredie Slags af mine Bøger er endelig stilet imod enkelte Personer, der havde understaaet sig at beskytte og forsvare det romerske Tyrannie, og at forfalske og dæmpe den guddommelige Lære, som jeg har lært. Jeg vil frit bekjende, at jeg i Henseende til disse ofte har været noget hidsigere og strengere, end jeg efter Religionen og mit Embede havde burdet, men selv disse kan jeg ikke gjenkalde, efterdi det ved en saadan Gjenkaldelse atter vilde komme saa vidt, at Tyrannie og ugudeligt Væsen, styrkede ved mit tilsyneladende Bifald, vilde tage Overhaand, og rase langt grusommere mod Guds Folk, end hidindtil er skeet. Dog da jeg er et Menneske og ikke Gud, saa kan jeg ikke hjelpe eller forsvare mine Bøger anderledes, end min Herre og Frelser Jesus Christus gjorde; da han,

adspurgt af Ypperstepræsten Hannas om sin Lære, havde faaet et Ørefigen af Ypperstepræstens Tjener, sagde han: Har jeg talt ilde, saa beviis, at det er uret. Derfor beder jeg ved Guds Barmhjertighed, at Eders Keiserlige Majestæt, Chur- og Fyrstelige Naader, eller hvo der kan gjøre det, han være sig af høi eller lav Stand, vil staae frem og ved prophetiske og apostoliske Skrifter overbevise mig om, at jeg har feilet. Dersom jeg da bliver overbeviist, skal jeg være fuldkommen villig og rede til at gjenkalde al Vildfarelse, og være den Første, der kaster mine Bøger paa Ilden."

Efterat Luther havde endt denne Tale, som varede to Timer, blev det befalet ham at gjentage alt det Sagte i Korthed paa Latin — formodentlig fordi Keiseren ikke kunde lide det tydske Sprog, og derfor spottende pleiede at sige: "jeg taler kun Tydsk med mine Heste." Luther adlød imidlertid paa Stedet, til stor Glæde for hans Churfyrste, der nu ret egentlig var stolt af, at han hidindtil havde antaget sig en saadan Mand og i en saadan Sag. Men da Luther havde endt, sagde Cantsleren Eck noget uvenligt til ham: For denne Forsamling skulde der ikke disputeres, men man forlangte et kort og simpelt Svar af ham: om han vilde gjenkalde, eller ei? Herpaa svarede Luther: "Siden da Eders Keiserlige Majestæt samt Chur- og Fyrstelige Naader forlange et simpelt, eenfoldigt og rigtigt Svar, saa vil jeg give et, som hverken skal have Horn eller Tænder, nemlig: Saafremt jeg ikke bliver overvunden og overbeviist med Vidnesbyrd af den hellige Skrift eller med offentlige og klare Grunde og Aarsager, og jeg altsaa ikke overtydes med de Sprog, som jeg har fremdraget og anført, eller min Samvittighed tages fangen i Guds Ord, vil jeg ikke gjenkalde, da det hverken er sikkert eller raadeligt at gjøre

noget imod sin Samvittighed. Paven og Concilierne troer jeg ikke paa, overbeviist er jeg ikke, gjenkalde kan jeg ikke, her staaer jeg, jeg kan ei Andet, Gud hjelpe mig. Amen."

Ingensteds viser Luther sig i et fordeelagtigere Lys, og aldrig røber hans hele Adfærd mere rolig Storhed, end ved denne vigtige, følgerige Leilighed. Enhver beundrede her hans uforfærdede Heltemod, hans urokkelige Standhaftighed, hans uhyklede Fromhed og den elskværdige Beskedenhed, hvorved han endmere forhøiede disse Dyders Glands. Hverken Trusler eller Ærgjerrighedens Tillokkelser kunde bringe ham ud af hans rolige Fatning. Han talte med Bestemthed og Værdighed, uden at blive overmodig eller henfalde til Spotterier, fordi han i Bevidstheden af sin gode Sag, ikke foredrog Andet end sin Overbeviisning, og hverken behøvede at tage sin Tilflugt til Tvetydigheder, eller til at yttre sine egne eller vække Andres Lidenskaber, for at haandthæve Samvittighedsfrihedens hellige Rettigheder. Selv Keiseren kunde ikke afholde sig fra at tilstaae: "Den Munk taler uforfærdet og med freidigt Mod."

Sildigt om Aftenen forlod Luther Forsamlingen, og da han kom hjem, sagde han med stor Glæde til sin Ven Spalatin: "Om jeg havde tusinde Hoveder, vilde jeg hellere lade dem alle hugge af mig, end gjøre en eneste Gjenkaldelse."

Først efterat Luther havde forladt Salen, erholdt Spanierne og Italienerne Besindelse og Aandedrag igjen, og bestormede nu Keiseren, at han strax maatte tilintetgjøre denne frække Munk; thi de tvivlede nu meer end nogensinde tilforn om at kunne seire over ham ved Grunde. De tydske Stænder derimod, henrykte over deres tappre og lærde Landsmand, modsatte sig dette blodtørstige For-

langende; men meer end alle den sachsiske Churfyrste: "O, hvor skjønt har Pater Martin talt for Keiser og Rige," sagde han til Spalatin; "han var modig nok, maaskee kun altfor modig." Selv den gamle Hertug Erik af Brunsvig, ellers det romerske Hof fuldkommen hengiven, blev dybt rørt af Luthers Foredrag. For at vederqvæge den Udmattede efter den lange Tale i en saa stor Forsamling, sendte han ham en Sølvkande med godt Einbecker-Øl i hans Logis. Luther, der i Førstningen ikke vidste, fra hvem denne Lædskedrik kom, forskede nøiere efter, og da han erfarede, at den var ham sendt af en catholsk Herre, Hertug Erik, der selv først havde drukket af denne Kande, og at han altsaa ikke havde noget Ondt at befrygte, drak han og sagde: "Som Hertug Erik idag har tænkt paa mig, saaledes tænke vor Herre Christus paa ham i hans sidste Kamp." Disse Ord mindedes ogsaa Hertugen sidenefter i sin Dødsstund, og forlangte af sin ved Sengen staaende Page Franz af Kramm, at han skulde vederqvæge ham med evangelisk Trøst.

Den nærmeste Følge af det Indtryk, som Luther havde gjort paa Rigsforsamlingen, var, at Stænderne dreve paa, at man endnu skulde give ham tre Dage Betænkningstid, og prøve nye Underhandlinger med ham. Det store Antal af hans Tilhængere i hele Tydskland, og deriblandt meget anseelige og mægtige, som yttrede deres Sindelag paa Rigsdagen selv, bidrog vel ogsaa til at forskaffe dette Forslag Indgang. Der blev altsaa udnævnt en egen Commission af Rigsfyrster, som bestod af Churfyrsterne af Trier og Brandenburg, Hertug Georg af Sachsen, Biskopperne af Augsburg og Brandenburg, den tydske Ordens Stormester og nogle Doctores. Disse skulde ved Forestillinger søge idetmindste at

bringe Luther til at underkaste sine Skrifter Keiserens og Stændernes Dom. Den duelige Cantsler af Baden, Doctor Vehus, anvendte stor Flid, for idetmindste at bevæge Luther til, at han skulde overlade til en almindelig Kirkeforsamling at afgjøre, om de af hans Skrifter uddragne Sætninger vare feilagtige. Men Luther veeg ikke fra sin Erklæring, at denne Afgjørelse, selv af en Kirkeforsamling, kun maatte skee efter Skriftens Udsagn. Endelig skiltes han fra Fyrsterne, som behandlede ham med usædvanlig Mildhed, med de Ord af Gamaliel: "Er Raadet eller Værket af Mennesker, saa vil det gaae tilgrunde; men er det af Gud, saa kunne I ikke dæmpe det. Dette maa Keiseren og Stænderne melde Paven. Jeg veed med Vished, er dette mit Foretagende og Værk ei af Gud, da vil det gaae tilgrunde inden tre, ja inden to Aar."

En saa høi Grad af Aandsstyrke og Characteerfasthed maatte nødvendigen gjøre Luther til en Gjenstand for almindelig Opmærksomhed og Agtelse, maatte gjøre ham, som en overordentlig Mand, kjær og dyrebar selv for Pavedømmets Tilhængere, naar de ikke lode sig henrive af en fuldkommen blind Religionsiver. Saaledes fortalte blandt Andre Spalatin: "Det er tilvisse sandt, at Gud hædrede Doctor Martin paa Rigsdagen til Worms saaledes, at der var langt Flere, som saae paa ham, end paa alle Fyrster og Herrer; saa fuldt af Mennesker var der hver Dag i hans Herberg, saalænge han var i Worms." For blot at anføre nogle Exempler, nød han en særdeles udmærket Agtelse af Churfyrsten af Trier, Richard af Greifenklau, af Churfyrst Ludvig af Pfalz, og af Landgreve Philip den Høimodige af Hessen, hvilken Sidste dengang endnu ikke havde erkjendt Fortrinligheden af den rensede Lære. Chur-

Fyrst Ludvig af Pfalz modsatte sig med ædel Uvillie nogle Rigsmagnaters Anslag, der søgte at overtale Keiseren til at bryde Luthers sikkre Leide og give den kjekke Reformator til Priis for den forbittrede Geistligheds Had og Hevngjerrighed. Uden ubetinget at billige Reformationen selv, afskyede han ethvert voldsomt og forræderisk Middel til dens Udryddelse, og yttrede denne Afsky saa lydeligt, at det nær var kommen til en Tvekamp imellem ham og Churfyrst Joachim af Brandenburg, efterat de først i en heftig Ordstrid havde yttret deres forskjellige Meninger om denne Sag. Landgreve Philip af Hessen var iblandt de talrige Store, der, efter Hertug Wilhelm af Brunsvigs og Grev Wilhelm af Henne-bergs Exempel, beærede Luther med deres personlige Besøg.

En vældig Støtte mod det pavelige Parties heftige Anslag fandt Luther i Churfyrst Richard af Trier, der hørte til de retskafneste tydske Prælater, og udmærkede sig ganske fortrinligt ved Maadeholdenhed og Tolerance. Han ønskede virkelig Afskaffelsen af mange af Pavedommets Misbrug, men tillige ogsaa Kirkefredens Vedligeholdelse, og gjorde sig derfor i en god Mening al optænkelig Umage for at rokke Luthers Standhaftighed. For fiin Verdensmand og Menneskekjender, til ikke at have erkjendt den strengeste Samvittighedsfuldhed, forbunden med en ædel og mod enhver vilkaarlig Magt kjæmpende Selvfølelse, som herskende Drivefjere i Luthers Characteer og Handlinger, troede han bedst at kunne vinde den ubøielige Mand deels ved at opstille frygtelige Rædselbilleder for hans ømme Samvittighed, deels ved Lokkemad for hans formeente Ærgjerrighed. Luther havde, som vi vide, allerede erklæret for Keiseren og Rigets Stænder, at han ikke erkjendte Pa-

vens og Conciliernes Magt, og at det var ham umuligt at beqvemme sig til den forlangte Gjenkaldelse, naar man ikke i Forveien af den hellige Skrift overbeviste ham om de ham tillagte Vildfarelser. Desuagtet gjorde Churfyrst Richard sig al mulig Umage for idetmindste at bringe ham til at gjenkalde de forhen paa Kirkeforsamlingen i Costnitz fordømte Artikler. Men hans Bestræbelser vare uden Virkning. Den ædeltænkende Fyrste var imidlertid saa langt fra af denne Grund at berøve den urokkelige Luther sin Yndest, at han tvertimod lovede at udvirke ham keiserlig Leide til at vende tilbage til Wittenberg, og efter fuldendt frugtesløs Samtale beholdt ham hos sig til Aften. Den churtrierske Cantsler Eck foreslog ved Taffelet Luthers Skaal. For at gjengjelde Høfligheden, satte Luther Glasset til Munden; men i samme Øieblik sprang det. Strax yttrede adskillige Herrer af Selskabet den Formodning, at Vinen i det sprungne Glas vel maatte have været forgiftet. Men Luther — der ogsaa ved dette, skjøndt overraskende, dog ganske naturlige Tilfælde ikke tabte sin sædvanlige Fatning, og ikke strax, som Hverdagsmennesker i hans Sted vilde have gjort, med Frygt erindrede sig alle virkelige og indbildte Efterstræbelser, for hvilke han allerede havde været udsat, — kun Luther var langt fra at formode en Forgiftelse. "Kjære Herrer," sagde han til sine forbausede Medgjester, "Drikken har enten ikke været mig beskjæret, eller ikke sund; og sikkert sprang Glasset, fordi man afkjølede det for hurtigt i koldt Vand."

Da ogsaa de sidste Forsøg til en almindelig Overeenskomst med Luther vare mislykkede, lod Keiseren ham den 25de April forkynde, at han endnu skulde have sikker Leide i 21 Dage, men strax forlade Worms, og underveis hverken præke eller paa anden Maade bringe

Folket i Bevægelse. Dertil svarede han med sin sædvanlige Frimodighed: "Guds Ord vil være ubundet *)." Han takkede Keiseren og Rigsstænderne skriftligt for den ham beviste Naade og for fri Leide, og erklærede derhos gjentagne Gange, at han stedse var rede til at underkaste sine Skrifter og Lærdomme Enhvers Prøvelse, dog saaledes, at altid kun den hellige Skrift erkjendtes for den øverste Voldgiftsmand, "der billigen, meer end Alt, maa blive alle Menneskers Dommer."

Den 26de April tog Luther Afsked med sine Beundere i Worms, og afreiste om Formiddagen Kl. 10 med Herolden Caspar Sturm og de Venner, der havde ledsaget ham fra Wittenberg. Herolden havde Befaling at bringe ham tilbage til denne Stad; men da de kom til Friedberg, bad Luther ham at reise tilbage igjen, og medgav ham endnu en Taksigelsesskrivelse til Keiseren og Rigsstænderne.

De pavelige Legater havde opbudt Alt, for at bevæge Keiseren til ikke at holde den Luther givne Leide, da han, som en forstokket Kjetter, var aldeles uværdig dertil. Men den ridderlige tydske Fyrste viste dem tilbage med den Erklæring: "Og om end Tro og Love ikke fand-

*) Han prækede virkelig paa sin Tilbagereise paa meer end eet Sted, men vidste dog ogsaa at moderere sig i sin Iver for den evangeliske Friheds gode Sag, da han saa meget som muligt undgik ved sine Prækener at bringe Øvrighedspersoner og Kirkebetjente til noget Ansvar. Kun med megen Møie, og ved gjentagne Opfordringer af Abbeden i Hirschfeld, Crato Meilius, kunde han derfor bevæges til at præke i denne Stad; da han ikke gjerne ved sin Skyld vilde opbringe Keiseren mod Abbeden, og udsætte den Sidste for den Fare, som en ulydig Fyrste at blive berøvet sine Regalier.

tes nogensteds mere i Verden, skal man dog finde dem hos den tydske Keiser." Men da de med truende Ord erklærede, at en Mand, der beskyttede en Fredløs, en Kjetter, en Fiende af Gud og Kirken, selv var en Kjetter, da geraadede Keiseren i en ikke ringe Forlegenhed. Han torde nu engang ikke lægge sig ud med Papisterne, naar han ikke vilde befrygte de farligste Følger for sin egen politiske Storhed og Magt. Der blev ham derfor ingen anden Vei tilbage, end at erklære Sandhedens frimodige Bekjender, som han selv ikke havde kunnet nægte sin Beundring, i Rigets Act. Denne Actserklæring, som udgik den 26de Mai, følgelig flere Uger efter Luthers Afreise, var affattet i de haardeste Udtryk, og det blev deri under haard Straf forbudet Enhver, "at huse den under menneskelig Skikkelse og i en Munkehætte skjulte Djævel (Martin Luther), høre ham, give ham at spise eller drikke," og derimod befalet, "hvor man fandt ham, at gribe, binde ham og føre ham til Keiseren, ogsaa at tage alle hans Beundrere og Tilhængere tilfange paa offentlig Gade, berøve dem deres rørlige og urørlige Gods, og anvende det til sin egen Nytte."

I Rom herskede en stor Fryd over dette saakaldte Wormser=Edict; men Luther skadede det for det Første ikke, thi — han var ingensteds at finde. Dette havde hans Churfyrste, Frederik den Vise, sørget for. Endnu førend Luther forlod Worms, havde han aabenbaret ham, at han holdt det for nødvendigt, paa nogen Tid at unddrage ham saavel hans Forfølgeres som hans Venners og Tilhængeres Øine. Han underrettede ham om hele Planen ved den ham forestaaende voldsomme Bortførelse paa den tiltrædende Hjemreise, og holdt imidlertid sit Forehavende og dets Udførelse saa hemmelig, at kun 7 Personer foruden ham vidste noget bestemt derom.

Paa Reisen selv mødte intet usædvanligt Tilfælde ham; men da han nærmede sig Thüringerskoven, der allerede havde givet mangen Røverbande Beskyttelse og Opholdsted, da begyndte dog hans Hjerte at banke lidt stærkere. Nu befandt han sig med sine Reisefæller i en Huulvei; ovenover ham fremragede høie Bjerge, vidt omkring herskede Dødsstilhed, der kun nu og da afbrødes af Granernes Susen, eller naar et flygtende Raadyr ilede forbi. Disse jagede Dyrs Skjebne mindede Luther om hans, og den Tanke, at en Hob leiede Røvere kunde overfalde ham i denne Dal og levere ham i hans Fienders Hænder, voldte ham nogle bange Øieblikke. Dog snart hævede hans Aand sig fuld af stærk Tillid til Himmelens Gud, og hans Læber istemmede den høie Psalme: Vor Gud han er saa fast en Borg! Styrket og opmuntret fortsatte han sin Reise videre, indtil Landsbyen Möre i Nærheden af Eisenach, hvor han, efterat Dr. Schurf havde forladt ham og var reist forud til Wittenberg, opholdt sig i nogle Dage hos sine Paarørende. Den 4de Mai, om Morgenen, forlod han Møre, og fortsatte sin Reise videre til Slottet Altenstein. Imellem Schweina og Altenstein mødte han i en Dal fem Ryttere, der ved en øde Kirke i Skoven kom farende hen imod Vognen, fra det tykke Krat. Hans Broder Jacob blev ved det blotte Syn af dem saa forskrækket, at han sprang ud af Vognen uden at tage Afsked, og frelste sig ved en hastig Flugt til Waltershausen. En Ridder nærmede sig Vognen, imedens een af hans Svende greb Hestene i Tøilerne, og den anden truede Kudsken med draget Sværd. Med Magt — som det syntes — tvang han Luther til at stige af, og førte ham, uden i ringeste Maade at forurolige hans Reisekamerat Amsdorf, som man lod uhindret drage videre, tilligemed fire andre Ryttere med sig

ind i det Indre af Skoven. Her maatte den foregivne Fange løbe et Stykke Vei tilfods ved Siden af Hestene. Endelig satte man ham paa en Hest, og travede i flere Timer gjennem en Mængde Huulveie omkring med ham i Skoven, indtil man endelig om Midnat ankom til det faste Bjergslot Wartburg, der ligger en halv Miil fra Eisenach midt i Skoven. Her anviste man ham et Værelse, som var vel forsynet med alle Beqvemmeligheder, ogsaa med Bøger og Skrivematerialier, og en taus Huushovmester besørgede hans Opvartning. Folk i Nabolauget erfarede ikke, hvem han var; han gjeldte for en Statsfange, og naar han reed ud eller paa anden Maade lod sig see, hed han altid Junker Jørge. Ogsaa havde man, for at lede de Nysgjerrige paa et galt Spor, sørget for en Ridderdragt til ham, og sit Skjæg maatte han ligeledes lade voxe.

Længe forblev Luthers Opholdssted skjult baade for Venner og Fiender. Mange Tilhængere af den rensede Lære beklagede ham allerede som et Offer for hans Modstanderes Forfølgelser, og Pøbelen i Worms satte ved sine Trusler den pavelige Legat Aleander, hvem man havde mistænkt for denne hemmelige Bortførelse, i en ikke ringe Forlegenhed. Luther anvendte sit Otium i Wartburg ikke blot til dybere Forsken i den hellige Skrift, men ogsaa til at skrive imod forskjellige af sine Modstandere. De heftige Slag, som han bibragte dem, overbeviste dem endelig paa en meget følelig Maade om, at han endnu levede.

Den sicilianske Vesper.

1282.

Blandt Begivenhederne i det trettende Aarhundrede, udmærker sig hiin besynderlige Opstand, som vi kiende af Fortidens Annaler, under Navn af den siciliansk Vesper, saavel ved dens uventede Udbrud og overordentlig hurtige Udbredelse over hele Landet, som ved den uforsonlige Grusomhed hvormed den blev udført, og ved de indgribende Følger den frembragte. Efter Anseende Resultat af den meest udtænkte og kunstige Plan i et dristigt og forslagent Hoved, var den i Gierningen selv kun et hurtigt Værk af Tilfældet — som rigtignok en Række af tidligere Begivenheder tilveiebragte — Øieblikkets Affødning, en Lue, antændt ved et pludseligt Vindstød og ved sin egen Styrke opvoxet til en almindelig vidt og bredt ødelæggende Ildebrand. Den lærer Tyrannerne og alle uværdige Regentere hvilke frygtelige Explosioner den mishandlede Menneskehed er istand til, naar Undertrykkelsen har naaet en vis Grad. Og da den indtraf i et af de mørkeste Aarhundreder og blandt et Folk, der dybere end noget andet laae begravet i Aandsfattigdommens og Bigotteriets Nat; saa beviser den tillige, at der ikke altid behøves Oplysning eller saakaldet Fritænkerie til at frembringe slige Scener, og at Dumhed og Overtro er et usikkert Skjold for Despotismen.

Øen Sicilien, et af de frugtbareste Lande i Europa, stod i det tolvte og i den første Halvdeel af det trettende Aarhundrede under det schwabisk=hohenstaufiske Huses Re=

giering. Nogle Fyrster af denne berømte Keiserslægt, mere oplyste og dannede end den største Deel af deres Samtidige, havde begyndt en Kamp med det romerske Hierarchie; men deres Vaaben vare for afmægtige mod denne Kolos, som holdt hele Europa i Lænker. De bukkede under, og deres uforsonlige Fiendes Hævn kunde kun mættes ved at hele dette ulykkelige Huus, der havde vovet at sætte sig op imod hans Almagt, aldeles blev tilintetgjort. Conradin, den sidste mandlige Afkom af denne forhadte Slægt, endte den 29de October 1268 sit unge Liv paa Skafottet. Ynglingen døde som et Offer for den grusomme Politik af en Nation, som, med saa mange elskværdige Egenskaber, har forbundet sig ved barbarisk Grusomhed. Tydskland gjorde intet for at hævne sin Søn *); men Skiebnen selv paatog sig den uskyldig Myrdedes Hævn.

Carl af Anjou, Broder til Ludvig den Hellige, Konge i Frankrig, var den henrettede Ynglings Morder, og beherskede dengang som Konge Neapel og Sicilien, Conradins Arvelande, og disse havde han, understøttet af Paven og andre italienske Fyrster, bemægtiget sig med Sværdet. Den nye Monarks umættelige Erobringslyst, hvorved han allerede havde opsvinget sig til den mægtigste Regent i Italien, tørstede dog endnu stedse efter større Udvidelse af sin Magt, og opvakte derved snart de øvrige italienske Staters Jalousie og Bekymring. De frygtede, tidlig eller sildig at blive Offeret for hans Overmagt, og selv de, som engang havde staaet ham bi i hans Kamp mod Hohenstauferne, bleve nu hans offentlige og hemmelige Fiender.

*) Conradin var vel født i Neapel, men var dog af tydsk Stamme.

Stemningen hos hans nye Undersaatter var ham endnu mindre gunstig. Hele Skarer af franske Eventyrere vare fulgte Kongen, og til Tak, fordi de ved Erobringen af disse Lande havde laant ham deres Sværd, bleve disses Beboere givne til Priis for deres Undertrykkelser. Alle Rigets Provindser vare oversvømmede af disse Udlændinger, som ved deres Overmod og Rovgjerrighed, men i Særdeleshed ved deres tøilesløse Forhold mod Qvindekjønnet, gjorde sig almindelig forhadt. Den nye Regiering blev afskyet. Mange ønskede sig de gamle, lykkelige Tider under Hohenstauferne tilbage.

I Sicilien yttrede sig Folkets Misfornøiehed med det franske Herredømme heftigere end i Neapel. Dette Land blev regieret af Statholdere, og da Kong Carl sjelden eller aldrig kom derhen, saa var det ganske overladt til hans Repræsentanteres og deres Undergivnes og Tilhængeres Vilkaarlighed. Det var betynget med de meest trykkende Paalæg. Stædernes gamle Rettigheder og Friheder bleve ikke agtede. Kun Franskmænd fik geistlige og verdslige Embeder. Næsten alle Familier bleve, under Paaskud af at være hemmelige Tilhængere af det hohenstaufiske Huus, undertrykkede og forfulgte. Ingen Fader turde bortgifte sin Datter uden speciel Tilladelse; og denne gav man for det meste kun de Rige, naar Brudgommen var en Franskmand.

Det var let at forudsee Virkningen af en saa despotisk og uretfærdig Fremgangsmaade. Indbyggerne, ansporede af deres Himmelegns brændende Sol til heftige Udbrud af deres Lidenskaber, bare deres Undertrykkeres Jernaag med den største Uvillie, og rasende Forbittrelse ulmede i deres Bryst. Et Gesandtskab fra dem afgik til Neapel, for at forelægge en heel mishandlet Nations retfærdige Besværinger. Det fandt Gehør, og der udstedes

tes Befaling til Overstatholderen i Sicilien, Herbert d'Aurillon, at han skulde undersøge Folkets Klager, drage de Skyldige til Regnskab og afstraffe dem. Men denne Befaling blev ikke efterlevet, og forøgede kun Franskmændenes Overmod.

Efter dette frugtesløse Forsøg paa at forbedre deres sørgelige Forfatning, sendte Sicilianerne tvende Gesandter, Biskoppen Bartholomæus Patti og den benævnte Dominikaner Johan Marino, til Paven som Landets Overlehnsherre, for hos ham at søge Beskyttelse og Lettelse. Da Kongen fik Underretning om dette Skridt af hans sicilianske Undersaatter, blev han yderst forbittret derover, og lod Gesandterne kaste i Fængsel, i hvilket Munken ogsaa endte sit Liv.

Ingen af Alle følte sit Fædrelands haarde Skiæbne dybere og smerteligere end Johan af Procida; dog han udøste ikke sine Følelser i feige og frugtesløse Klager, der ikke passer sig for Manden, men i hans store Aand udviklede sig den høie Tanke at blive sine undertrykkede Landsmænds Frelser og Hævner. Denne ædle Sicilianer, født i Salerno, og Eier af den lille Øe Procida ved Sicilien og andre Godser, en af sit Fædrelands største Mænd, var udrustet med Talenter og Kundskaber af enhver Art, og havde, efter den Tids Skik, især erhvervet sig Kundskab i Lægevidenskaben, uden dog at være practicerende Læge. Allerede Frederik den Anden, denne Kiender og Beskytter af gode og dannede Hoveder, havde agtet ham høit. Efter Frederiks Død tjente han dennes naturlige Søn Manfred, og traadte tilsidst over paa den ulykkelige Conradins Parti. En saa tro Tilhænger af Hohenstauferne kunde umuligt være en Ven af Franskmændene. Følgerne af hans politiske Grundsætninger vare, at Kong Carl forviiste ham fra sit Hof, hvor

han i Begyndelsen opholdt sig, at de fleste af hans Godser bleve inddragne, og at man endog, som nogle Skribentere forsikkre, for at lade ham føle alle mulige Krænkelser, mishandlede hans Kone.

Procida stod i store og vidtløftige Forbindelser i sit Fædreland. Han kiendte den imellem alle Klasser af hans Landsmænd udbredte Afsky for den franske Regiering, og meddeelte nogle af sine fortroligste Venner sine hemmelige Planer til Siciliens Befrielse. Med Varme bleve de optagne af Mænd, der ligesom han elskede Fædrelandet og ønskede at sønderbryde dets Lænker. Han forlod derpaa Sicilien og begav sig til den aragonske Kong Peter den Tredies Dronning Constantias Hof. Hun var en Datter af Manfred, og med sin i Neapel fængslede Søster Bianca de eneste endnu levende Afkom af den hohenstaufiske Slægt. Peter og Constantia modtoge med udmærket Naade denne tro Ven af deres Familie. Han fik betydelige Godser i Kongeriget Valencia, Spaniens Paradiis, og blev overøst med Værdigheder og Æresposter.

Taknemmelighed bestyrkede hans hemmelige Beslutning, at rive sit Fædreland af Franskmændenes Hænder, og sætte det aragonske Kongepar i Besiddelsen af en Krone, som Carl af Anjou havde bemægtiget sig med Uret. Uagtet hans virksomme Aands Dristighed, indsaae han dog snart, at denne Plan ikke vilde lade sig udføre med Hensyn paa Neapel, fordi Kong Carls Indflydelse der, formedelst hans Tilstædeværelse, var langt større. Desto snarere troede han derimod at kunne udføre den i Sicilien, hvor Hadet imod Udlændingerne var større, og Hohenstaufernes Tilhængere talrigere.

Bestandig omsvævet af Forestillingen om sin store Plan og ansporet til at handle, forlod han igien Spanien,

og begav sig hemmelig til Malta, og derfra under Forklædning til Sicilien, hvor han i sin Fraværelse havde vedligeholdt sine Forbindelser.

Glade modtoge hans Venner den Hjemkomne som deres Frelser, og raadsloge med ham om de meest hensigtsmæssige Midler til at befrie deres Fædreland. At det var Dumdristighed, uden udenlandske Fyrsters Bistand at indlade sig i aaben Feide med saa mægtig en Monark som Carl, derom vare alle letteligen enige. De besluttede derfor at søge Hjelp og Understøttelse hos Paven, den græske Keiser og Kongen af Aragonien, som de Magter de med meest Sandsynlighed haabede vilde befordre deres Planer. Johan af Procida paatog sig den Forretning, at giøre ovennævnte Fyrster bekiendt med de Sammensvornes Forehavende, og at vinde dem for disses Interesse.

Først gik han som Tiggermunk til Rom, og det lykkedes ham, af den daværende Pave, Nicolaus den Tredie, af Familien Ursini, hvem Familietvist og andre Stridigheder havde gjort til Carls Fiende, at erholde det Løfte, at han vilde forlehne Peter af Aragonien med Sicilien, hvis det lykkedes de Sammensvorne at fordrive Franskmændene.

Fra Rom fortsatte Procida under samme Forklædning sin Reise til Constantinopel. Af alle europæiske Regentere havde Michael Palæologus, dengang Behersker i det græske Rige, de vigtigste Grunde til at ønske at Carls Magt maatte formindskes. Denne sidste, ophidset af Erobringssyge og af sin Beslægtede Philip, en Søn af den sidste, af Michael fordrevne, latinske Keiser Balduin, havde allerede for lang Tid siden besluttet, at vove et lignende Foretagende imod det græske Rige, som det hans Landsmænd i Begyndelsen af Aarhundredet, i Forbindelse med Venetianerne, udførte, og som endte sig

med Constantinopels Erobring. Allerede var han paa det ivrigste beskjæftiget med Udrustningerne dertil, en anselig Krigsmagt var samlet, og Tiden nærmede sig til Udførelsen. Hvad Under altsaa, at Michael hørte Procidas Forslag med største Bifald, og strax var beredt til med anselige Pengebidrag at understøtte et Foretagende, hvorved det Uveir, som svævede over hans Hoved, kunde blive afvendt.

Efter saa lykkelig at have tilendebragt sine Forretninger, vendte Procida igien tilbage til det aragonske Hof, aabenbarede nu Aragoniens Behersker Sicilianernes Ønsker, Pavens og den græske Keisers Løfter og opfordrede ham til, at gribe til Vaaben for at erobre Siciliens Krone. Peter yttrede i Førstningen Betænkeligheder, formodentlig fordi han syntes det var formeget vovet, at indlade sig i Kamp med saa mægtig og krigersk en Fyrste som Carl. Men Procidas gientagne Forestillinger, den forførende Udsigt til at forstørre sit Herredømme, som sjelden forfeiler sin Virkning endog paa det roligste Gemyt, og hans Gemalinde Constantias Bønner, som besvor ham, at vorde hendes Faders og ulykkelige Fetters Hævner, og at frarive hendes Dødsfiende Sicilien! — saa mange mægtige Bevæggrunde bestemte ham endelig til at give sit Samtykke.

Klogskab fordrede imidlertid at skjule saa vigtigt et Foretagende under Hemmelighedens Slør, og i Særdeleshed at holde det saa længe som muligt skjult for Carl, for ikke at bringe ham for tidligt i Vaaben. Peter lod derfor overalt udsprede det Rygte, at han vilde foretage sig et Tog mod Tunis, for at hævne Ludvig den Hellige paa de Vantroe. Dette fromme Paaskud blev overalt troet og bifaldet, og Peter fik Pengebidrag og Understøttelse, ikke alene af den græske Keiser, men endog af

Kong Philip af Frankrig, Søn af Ludvig den Hellige, for selv af Kong Carl. Saa lidet ahnede den sidste den snedige Aragoniers sande Hensigter og Procidas og hans Medforbundnes fordærvelige Anslag.

Flere Aar gik bort under hine Forhandlinger til Siciliens Befrielse, og altid vare Procidas Planer endnu ikke modne til at udføres; da indtraf der den overordentlige Begivenhed, som ganske uventet med Skræk og Blod næsten i et Øieblik gjorde Ende paa Franskmændenes Herredømme over denne Øe.

Franskmændene havde ikke hørt op med som orientalske Despoter at behandle de ulykkelige Indbyggere. Uden at agte paa Billighed og Love, udøvede de kun den Stærkeres Ret, fulgte deres Begierligheder, fra Overstatholderen til den ringeste Soldat, og tillode sig ethvert Slags Mishandling; og Historieskriverne have optegnet forskiellige Kiendsgierninger om deres Udsvævelser, som næsten synes utrolige, hvis ikke de sandfærdigste Kilder desangaaende vare enige.

Voldsomheder, som frækt spottede de helligste Menneskerettigheder havde tilsidst maattet oprøre den meest forvorpne Træl og sønderrive den sidste Taalmodigheds Traad. I de mishandlede Insulaneres Gemytter steg Forbittrelsen imod deres Undertrykkere til det Høieste, og Procidas og Hohenstaufernes Tilhængere tøvede ikke med, ved uophørlige Tilskyndelser, at oppuste den forborgne Ild til en høitluende Flamme. Kun endnu et lille Stød, og den skrækkeligste Explosion var uundgaaelig.

Denne farlige Stemning hos Folket blev ikke ubemærket af Franskmændene, saa stor endog den Sikkerhed var, hvori Troen paa deres Overmagt havde indbyšet dem.

Jean de St. Remi, Statholder i Palermo, en af de Befalingsmænd, som tillod sine Undergivne de største Udsvævelser, forbød derfor Indvaanerne i Palermo at bære eller bruge noget Slags Vaaben, for at giøre Udbruddet af deres Raserie uskadeligt, og befalede sine Krigsfolk paa det nøieste at vaage over Overholdelsen af denne Befaling. Den Kortsynede drømte ikke om, at just det Middel, hvorved han troede at forskaffe sig og Deeltagerne i sit Tyrannie Sikkerhed, skulde bevirke det Modsatte og blive Anledningen til hans Fordærvelse, i det det gjorde Palermo til Vuggen for en Revolution, i hvilken han og hans Landsmænd faldt som de første Offere.

Det var en ældgammel Skik hos Palermitanerne paa store Festdage at gaae til Kirken, udrustede med Sværd og Landse, og saaledes bevæbnet at fornøie sig paa Sletten uden for Staden, indtil Vesper-Klokken igien kaldte dem til Andagt. Gamle, fra Forfædrene arvede, Skikke og Sædvaner ere ethvert Folk hellige. Enhver Krænkelse af samme er farlig, og fører ofte til det skrækkeligste Raserie og Hævn. Derfor var der ei heller nogen Indskrænkning af deres naturlige Frihed, ingen Voldsomhed fra deres Tyranners Side, der saa smertelig krænkede Palermos Beboere, som Forbudet at bære Vaaben; og den uforskammede Maade, hvorpaa de franske Krigsfolk udførte de desangaaende erholdte Befalinger, forøgede endnu Forbittrelsen.

Nu indfaldt Paaskefesten (1282). Paaske Mandag, den 30te Marts, droge Palermitanerne, som Skik var paa denne hellige Dag, i talrige Skarer til Montreale, en Miil fra Staden, for der i Helligaands-Kirken at høre Vesperen. Den store Folkestimmel og den omtalte Folkeskik, foranledigede en strengere Visitation efter skjulte Vaaben, end almindelig var, og Krigsfolket

tillod sig ved den Leilighed mangen Uteerlighed og fornærmende Ondskab.

Paa engang opstod der en skrækkelig Tummel. Drouhet, en ung, kaad Franskmand, havde iblandt de forbistrømmende Folkegrupper bemærket et ungt, smukt Fruentimmer, og havde, under Paaskud af at søge om skjulte Vaaben, behandlet hende meget uanstændigt. Den Fornærmede, som var en Datter af en anseet Borger i Palermo, ved Navn Maestro Angelo, og i Følge nogle Efterretninger allerede Brud, skreg høit, og hendes Følge gjorde det samme. Disse Skrig kaldte den Mishandledes Fader og Brudgom derhen, og den første, grebet af et pludseligt Raserie, saasnart han fik at vide hvad der var skeet, raabte med høi Røst: "Ned med den Knegt, som mishandlede min Datter!" — Da styrter en modig siciliansk Yngling frem af den sammenstimlede Mængde, kaster sig paa Drouhet, river ham Sværdet af Haanden, og giennemborer den Ulykkelige, der saaledes maatte betale sin udsvævende Kaadhed med Livet.

Denne raske Handling er Løsenet til en almindelig Opstand. Raserie og Myrdelyst forplanter sig lynsnart til de tilstedeværende Sicilianerne. Pludselig blinke tusinde skjulte Dolke. Oprøret udbreder sig over hele Palermo. Dets Tyranners sidste Time er kommen. "Slaae til! Slaae Franskmændene ihjel!" er Feltskriget for den rasende Mængde. Et gyseligt Skuespil begynder. Med Vaaben, som Tilfældet giver enhver først i Hænderne, med Knippler, Knive, Stene, Dolke, Sværd, Landser, slaae, støde og hugge de deres Fiender til Jorden. Man lader ikke de sidste Tid til at samle og ordne sig. Hverken Alder eller Kiøn bliver skaanet. Enhver Franskmand, hvis Ulykkesstjerne fører ham de Rasende imod, falder som et Slagtoffer for deres Hævn. Hverken den Værge=

løses Jamren om Forbarmelse eller Tilbudet om betydelige Løsepenge redder fra den visse Død, og det allerede udgydte Blod forøger Tørsten efter meer. Hele Staden er en Skueplads for alle Slags Scener af Mord, Barbarie, og Gyseligheder. De Ulykkelige, som havde skjult sig i Kiældere og Kroge, blive dragne frem fra deres Tilflugtssteder og nedhuggede. Ja selv deres egne Døttre og Søstre, som vare frugtsommelige ved Franskmænd, skaaner Folkets Raserie ikke. Blandt alle Klasser af Indbyggerne havde dette affindige Raserie udbredt sig. Endog Munkene brøde frem af deres hellige Fængsler, ophidsede deres Landsmænds rasende Gemytter endnu meer, og rasede og myrdede selv.

Statholderen St. Remi, Ophavsmanden til disse Gyseligheder, flygtede til Castellet, men det blev stormet, og da han derpaa forklædt vilde undflye, blev han kiendt af sine Forfølgere og maatte dele sine Landsmænds tragiske Skiæbne.

Efter tvende Timers Forløb levede ikke en eneste Franskmand meer i Palermo. Saa skrækkelig hævnede denne Stads forbittrede Indbyggere de Forhaanelser, de havde maattet taale. En gammel siciliansk Historieskriver fortæller, "at endnu paa hans Tid havde der paa Kirkegaardene St. Cosmus og Damians lagt store Hobe af de dræbte Franskmænds Been, paa hvilke Sporene af de gyselige Saar endnu vare synlige."

Det pludselige Udbrud af dette Blodbad, lige som det var aftalt; den hurtige Udbredelse af Opstanden over hele Øen; og de paafølgende lignende Mordscener i flere andre Stæder, have sandsynlig foranlediget Skribenternes almindelige Paastand, at denne Opstand var et forud besluttet Værk af Procida og hans Tilhængere, at Klokkernes Ringen til Vesper var Løsenet dertil, og at Explo-

sionen var skeet over hele Øen paa en og samme Dag ved Vespertiden. Fremstillingen af hiin mærkværdige Begivenhed er dog urigtig. Man finder ingen Beviser for Procidas og hans Tilhængeres umiddelbare Medvirken ved Opstanden. Den Tid paa Dagen, paa hvilken den udbrød i Palermo, var blot tilfældig, og de bedste Historieskriveres Efterretninger bevise, at Mordet paa Franskmændene i de øvrige sicilianske Stæder forefaldt paa forskiellige Dage.

Efterat denne blodige Hævn var fuldført i Palermo, raabte Folket i sin Glæde over at have sprængt sine Lænker: Frihed! og udvalgte Maestro Angelo, Faderen til det af Drouhet fornærmede Fruentimmer, til deres Anfører.

Endnu samme Dag bemægtigede Oprørsaanden sig alle i Nærheden af Palermo beliggende Stæder. Ogsaa her bleve alle Franskmænd myrdede og forjagne. Den følgende Dag forefaldt lignende Optrin i forskiellige andre Stæder. Overalt saae man de gyselige Scener i Hovedstaden fornyede, og lignende Udbrud af det uforsonligste Raserie. Bourdac, Befalingsmand i Marsalo, havde endnu kort i Forveien før han faldt som et Offer for Folkets Hævn, givet den Befaling, at enhver Indvaaner skulde aflevere sit Guld og Sølv til det kongelige Skatkammer. To Dage efter Blodbadet i Palermo, bleve Franskmændene myrdede i Girgenti og Leucate. Den følgende Dag giennemborede Giovanni de Torella Statholderen i St. Giovanni, Louis de Montpellier, der havde bortført hans Kone. Endnu levende blev den Ulykkelige hængt uden for Vinduet af sin Bolig, og da Folket saae ham, styrtede det løs paa hans Landsmænd, og dræbte alle dem, som de kunde faae fat paa.

Den 4de April reiste Oprørets Storm sig i Catanea, og en Begivenhed, lig den i Palermo, var ogsaa her Anledning dertil. Jean Viglemade, en ung Franskmand, berygtet for sin uanstændige Opførsel imod det andet Kiøn, vilde med Magt røve et Kys fra en ung Kone ved Navn Julie Yanelli. Hendes Mand, som i samme Øieblik træder ind i Værelset, modsætter sig denne paatrængende Person og bliver ihjelstukken. Julie undviger imidlertid, løber igiennem Gaderne og opfordrer Folket til Hævn. Alt griber til Vaaben. Et skrækkeligt Blodbad begynder; og for at ingen af hine forhadte Udlændinger skulde undløbe Døden, lode de rasende Catanenser enhver, som forekommer dem mistænkelig, udtale Ordet Ciceri, for at kiende Franskmændene paa dette Schiboleth. To alene, hvoraf den ene var Statholderen Gatta, reddede sig ved Flugten, og undkom under Forklædning til Messina. Et betydeligt Antal af de Forfulgte havde kastet sig ind i Castellet Sperlinga, men det blev tvunget ved Hunger. Her i Catanea alene skulle 8000 Franskmænd være blevne nedsablede. — Kun en eneste Mand af denne Nation blev, ved den Kierlighed og Agtelse han ved sine Dyder havde erhvervet sig, reddet i dette alt ødelæggende Uveir. Det var Vilhelm de Procelles, Befalingsmand i Catalasiama, en provençalsk Adelsmand. Man skaanede ikke alene hans Liv, men gav ham endog et Fartøi, for sikkert at kunne undgaae Faren. Denne Agtelse for store og fortræffelige Egenskaber, som et rasende Folk her viiste, er saa meget mere overordentlig og beundringsværdig, som den brændende Tørst efter Hævn og Mord saa aldeles havde qualt alle menneskelige Følelser, at selv Uskyldigheden og den hjelpeløse barnlige Alder endog ikke blev skaanet.

Paa hele Øen vare nu Franskmændene udryddede; kun Messina og Taormina adløde endnu deres Herredømme. Indvaanerne i Palermo, som havde begyndt dette Sørgespil og først gienvundet Friheden, viiste sig ogsaa meest virksomme i at befordre det begyndte Værk. De oprettede tre smaa Hære, ophidsede de øvrige Stæder til Opstand, omkastede overalt Carls Vaaben og plantede i det Sted Kirkens Kors.

Imidlertid besluttede Herbert d'Aurillon, den franske Underkonge paa Sicilien, der holdt Messina besat med en talrig Hær, at giøre et Forsøg paa igien at underkaste sig Palermo. En lille Flode blev i den Hensigt udsendt; men Palermos bevæbnede Borgere sloge den paa Flugt. Seierherrerne, i Forening med andre Sicilianere, rykkede derpaa mod Taormina, angreb Staden, erobrede den i Paasyn af den Undsætning, som var sendt fra Messina, og huggede alle derværende Franskmænd ned.

Ogsaa i Messina herskede der allerede længe en taus Giæring blandt Indbyggerne; thi deres Landsmænds Exempel og Procidas Tilhænger, Alaimo de Lentinis hemmelige Opmuntringer havde meddeelt dem Oprørsaanden. Kun den talrige franske Besætning formaaede endnu at dæmpe Udbruddet af denne skjulte Ild. Dog her slog ogsaa Giengieldelsens blodige Time for Franskmændene.

En vis Collura indfandt sig engang bevæbnet paa Torvet. Strax omringede fire Franskmænd ham, for at føre ham, som en Overtræder af det bekiendte Forbud, i Castellet Matagriton. Allarmen fører flere Messinesere herhen. De tage deres Landsmænds Partie, og et skrækkelig Slagsmaal er Følgen deraf. Endelig kommer ogsaa Alaimo. Han skiller de Kiæmpende fra hverandre, og for at afvende al Mistanke fra sig, udleve=

rer han Collura med samt hans Medhjelpere til Vicekongens Krigsfolk, som lader dem tilligemed deres Koner kaste i Fængsel. Maaskee vilde denne Begivenhed ingen videre Følger have havt, hvis ikke Konernes Fængsling havde opbragt Indvaanerne. Her, saavel som i Palermo og Catanea, var det Fornærmelse imod Quindekiønnet, som vakte Folkets Raserie imod Franskmændene. Stormen reiser sig pludselig over hele Messina. Indvaanerne reise sig med Vaaben i Hænderne. Bartholomæus, en Slægtning af Collura, bliver udnævnt til Anførrer. Alle Gader svømme i et Øieblik af de dræbte Franskmænds Blod. Alaimo affaster nu ogsaa Forstillelsens Maske, løber under disse Mordscener igiennem Gaderne og raaber med høi Røst: "Frihed, Frihed! Ned med Franskmændene!"

For at undflye den uundgaaelige Død, kastede Herbert sig med sit Følge ind i Castellet Matagriton; og da han ingen Sikkerhed fandt her, trak han sig tilbage til Fæstningen Castelluzzo. Men han undgik ikke sin Skiæbne, Fordærvelsen fulgte ham i Hælene. Den utrættelige Alaimo benyttede Folkets første Enthusiasme. Ikke alene Castellet Matagriton, men ogsaa Fæstningen Castelluzzo blev angrebet og endnu samme Nat erobret med Storm. Besætningen nedhuggedes til sidste Mand. Alaimo gav Underkongen til Priis for den rasende Pøbels barbariske Kaadhed, der som i Triumph slæbte denne ulykkelige Mand igiennem Gaderne, derpaa qvalte ham og hængte hans Lig paa Torvet til offentlig Skue. Tretusinde Franskmænd faldt her, og kun een, Philip Scalambre, Befalingsmand i Val di Noto, som ved Popularitet og Retfærdighed havde vundet Folkets Gunst, blev ligesom Vilhelm de Procelles skaant.

Mordscenen i Messina var den sidste Akt af dette blodige Drama paa Sicilien, hvilket endte sig med Tilintetgiørelsen af alle Franskmænd, som befandt sig paa denne Øe, og efter Historieskrivernes Forsikkring kostede meer end 20,000 af dem Livet. Efter fuldført Hævn sluttede Stæderne Palermo og Messina et Forbund, og ordnede en Slags Regieringsforfatning for det fra sine Fiender befriede Fødeland. Ogsaa saae man hist og her det aragonske Vaaben reise sig, til hvilket man, i ærefuld Erindring af Hohenstauferne, føiede to Ørne.

Kong Carl befandt sig just hos den hellige Fader i Montefiascone, da der indløb en Skrivelse fra Erkebispen i Montreale til den sidste, hvori Prælaten mældte ham Revolutionen paa Sicilien og Mordet paa Franskmændene. Denne skrækkelige og uventede Efterretning gjorde det heftigste Indtryk paa Kongen. Uden Bevægelse stod han der som en Marmorstøtte, bed i stum Harme i sin Stok, og raabte endelig med rasende Mine: "Saa skal jeg da efterlade de kommende Slægter et Exempel, som skal opfylde alle baade nærmere og fjernere Tiders Rebeller med Skræk!"

Han tøvede ikke med at giøre Anstalter til at opfylde sine Trudsler. Paven, ikke meer hiin Nicolaus den Tredie, der havde begunstiget Procidas Planer, men hans Efterfølger, Martin den Fjerde, en Franskmand af Fødsel og Kong Carl bevaagen, sendte Cardinal Gerhard Bianchi til Sicilien, lod præke Korstog imod Indbyggerne og satte dem i Band. Den forbittrede Konge seilede derimod i Spidsen for 100,000 Krigere over til Øen. Det første Slag traf Messina. Staden blev beleiret, og vilde, trods sit lange og tappre

Forsvar, hvorved den frihedelskende Lentini erhvervede sig stor Berømmelse, dog tilsidst være falden og kommen skrækkeligt til at undgiælde den forbittrede og grusomme Seierherres Hævn, — hvis ikke endelig, da alt syntes tabt, den længe forventede Frelser var fremtraadt.

Kong Peter af Aragonien var endelig bleven færdig med sine Rustninger, og i Juli Maaned stukken i Søen med en Flaade paa 50 Galeier og 10,000 Mand Landtropper. Roger Loria, en Kalabreser, den modigste og meest uforfærdede Sømand paa den Tid, anførte Flaaden, som vendte sig mod den africanske Kyst. Her kom Procida, ledsaget af flere af sine fornemste Landsmænd, og tilbød Aragoniens Behersker endnu engang Siciliens Krone. Peter yttrede nu ikke meer nogen Betænkelighed for høitideligen at modtage dette ærefulde Tilbud. Han lettede Anker, forlod den africanske Kyst og seilede til Sicilien. Messina blev undsat, den mægtige og krigerske Kong Carl maatte vige for sin lykkelige Fiendes Vaaben og romme hele Øen. Peter blev nu proclameret til Konge i Sicilien.

I den Krig, som derpaa opstod imellem begge Fyrsterne om Besiddelsen af den sicilianske Krone, og i hvilken Frankrig tog virksom Deel imod Peter, overgav den hævnende Skiæbne Carls Søn, Carl den Halte, Prinds af Sorrento, i hans Fiendes Hænder. Den tapre Loria tog ham til Fange i det ærefulde Søslag ved Neapel (1284), og Sicilianerne, i Særdeleshed Indvaanerne i Messina, paastode at man burde forsone Conradins Skygge med Blodet af hans Morders Søn. Men den ædelmodige Dronning Constantia frasagde sig den for hendes Landsmænd og Kiøn saa søde Følelse af Hævn, modsatte sig hendes nye Undersaatters Forlangende og sendte den unge Prinds til Barcelona. Saale-

des reddede hendes Ædelmodighed Livet for Sønnen af hendes Slægts Dødsfiende. Carl beholdt sit Barn, men Smerten over de Uheld han havde lidt, bragte ham snart Døden, som han, efter flere Historieskriveres Forsikkring, gav sig selv med Strikken. Kort Tid efter døde ogsaa hans Modstander Peter af et dødeligt Saar, han havde faaet; men hans Efterkommere forsvarede sig i Besiddelsen af Sicilien, og for bestandig var Franskmændenes Herredømme over denne Øe tilintetgjort.

Agnes Bernauer.

† 1435.

I den første Halvdeel af det 15de Aarhundrede levede i Augsburg **Agnes**, Datter af en Bader, ved Navn **Caspar Bernauer**. Hendes Fødselsaar saavelsom de nærmere Omstændigheder ved hendes Opdragelse og hendes Forældres huuslige Forhold ere os fuldkommen ubekjendte, da Ingen har fundet det Umagen værd at indhente nærmere Efterretninger herom og opbevare dem for Historien. At hendes Opdragelse ikke er bleven forsømt, og at hendes Forældre maae have besiddet de dertil fornødne Midler, fremlyser allerede deraf, at samtidige Chronister rose hendes Aands og Hjertes Dannelse. Det er vel heller ikke tænkeligt, at en saa klog og dannet Prinds, som **Albrecht** var, skulde have fundet en raa og udannet Borgerpige saa elskværdig, at han havde valgt hende til sit Livs Ledsagerinde. Men endnu meer end hendes aandelige Fortrin roses hendes legemlige Egenskaber. Hun var dengang den skjønneste Pige i Augsburg, og blev derfor ogsaa fortrinviis kaldet **Engelen**. Hendes høie, ædle Væxt, det nøiagtige Forhold i hendes Lemmer, hendes Ansigts nydelige Form, som den skjønt hvælvede Pande, det smægtende himmelblaae Øie og den friske ungdommelige Farve gave en særdeles Ynde, hendes lange, blonde, i naturlige Lokker nedbølgende Haar, vakte i samme Grad almindelig Beundring, som hendes

ædle Anstand, hendes venlige, huldsalige Forhold og hendes høie Sædelighed fortryllede Alle.

Stille og glad havde hun hidindtil henlevet sin Barndoms Aar i sine Forældres Huus, og var modnet til en blomstrende Jomfrue, uden nogensinde at kjende hiin mægtige Lidenskab, der med saa mange Glæder ogsaa tilskikker de Dødelige saa mangen Kummer. Vel havde det ikke manglet paa Beilere, som gjerne vilde have gjennemvandret Livets Bane ved hendes Haand; men ingen af alle havde været istand til at indgyde hende sand Tilbøielighed. Dog ogsaa hun skulde snart ikke længere trodse Kjærlighedens Almagt. I Aaret 1428 skedte det nemlig, at den baierske Prinds Albrecht ankom til Augsburg. Magistraten i denne Stad, og især deles hed dens talrige Adel, opbød Alt, for at gjøre Baierns tilkommende Thronarving hans Ophold saa behageligt som muligt. Til den Ende foranstaltedes ikke blot flere Turneringer, i hvilke Prindsen selv kjæmpede med schwabiske Riddere og augsburgske Patricier, men der blev ogsaa givet Gjestebudde og Baller, hvortil Stadens ædle Døttre bleve indbudne og mødte i al deres Pragt. Dog hverken deres naturlige eller laante Yndigheder gjorde det mindste Indtryk paa Albrecht. En fattig, ubetydelig Borgerpige alene skulde det lykkes at røre hans for Kjærlighed kun altfor modtagelige Hjerte, og dette var Agnes, som dengang stod i sin Skjønheds herligste Flor.

Men førend vi gaae videre i Fortællingen, ville vi først nærmere lære at kjende den Mand, der, dristig hævende sig over Verdens Dom, ikke frygtende sin strenge Faders Vrede, tilbød en Pige af saa ringe Stand sit Hjerte og sin Haand.

Albrecht var en Søn af Hertug Ernst af Baiern og Elisabeth, en Datter af Hertug Bar-

nabas af Mailand. Født i Aaret 1401, erholdt han sin første Dannelse, efter den da brugelige Skik, af Fruentimmer ved hans Faders Hof, fra hvis Hænder han kom i de Geistliges, der underviste ham i Religionen og Begyndelsesgrundene af Videnskaberne. Senere blev han bragt til Prag, til sin Tante Sophie, den bøhmiske Konge Wenzels Gemalinde, hos hvem han erholdt en bedre Opdragelse. Her voxede han op til en skjøn, kraftfuld Yngling, og gjorde betydelige Fremskridt saavel i Sprog og Videnskaber som i Musiken og de ridderlige Øvelser. I samme Grad, som hans Forstand blev dannet, udvikledes ogsaa hans Hjertes Egenskaber. Af Naturen godmodig og blid, kunde han ikke let afslaae den Bønfaldende Noget, hjalp villig og med Glæde enhver Nødlidende, var retfærdig og billig selv imod den Ringeste, og erhvervede sig mange Venner ved sin inderlige Godmodighed. En af hans Yndlingsbeskjæftigelser var Jagten, hvortil han ofte hengav sig saa lidenskabeligt, at han ikke lod sig nøie med at fælde Vildtet i sin Faders Skove, men endog overskred Nabogrændserne, og derved paadrog sig mangen Fortrædelighed. Saaledes jagede han undertiden i Hertug Henrik af Landshuts Revier, som beklagede sig bittert derover for Hertug Ernst, og selv hos Landskabets Stænder.

De første Prøver paa sit Mod aflagde han i den blodige Træfning ved Alling *) paa Matthæidag 1422. Her henrev hans Mod og Kamplyst ham saaledes, at han næsten befandt sig ene mellem Fiendernes tætte Skarer, og det nær havde været ude med ham, dersom ikke hans Fader, underrettet om Sønnens Fare, var ilet til og

*) I denne Træfning blev den urolige Hertug Ludvig af Baiern=Ingolstadt slagen med sine Tilhængere.

havde frelst ham. Senere hjalp han sin Fader og Onkel, Hertug Wilhelm, at fordrive Hussiterne fra den fædrelandske Grund, hvorved han udviste en lige saa stor Tapperhed som Klogskab. Men desuagtet behagede den blodige Valplads og Vaabnenes Bulder ham mindre, end det stille huuslige Liv. Han havde allerede tilbagelagt sit 27de Aar, da hans Fader tænkte paa at give ham en Gemalinde. Albrecht vilde, med sin Modbydelighed for en kun ved Convenients, uden gjensidig Tilbøielighed sluttet Forbindelse, endnu længe have taget i Betænkning at gifte sig, dersom ikke hans Fader, hvem det var om en Thronarving at gjøre, havde opfordret ham dertil. Ingen af de daværende Fyrstehuse syntes den Sidste mere skikket, til at han deraf kunde vælge sig en Svigerdatter, end Huset Würtemberg, der stod i en venskabelig Forbindelse med det baierske Huus. Et glimrende Gesandtskab afgik derhen, for at anholde om Grevinde Elisabeths Haand for Prindsen. Tilbuddet blev modtaget med Glæde, og den 15de Januar 1428 sluttedes en Ægteskabscontract, hvorved man kom overeens om, at ingen af de Forlovede maatte indlade sig i nogen anden Forbindelse, men at de efter Pintsen samme Aar skulde holde deres Bilager. Bruden skulde bringe sin tilkommende Gemal en Medgift af 30,000 Gylden, hvorimod Prinds Albrecht lovede Elisabeth et Enkesæde af 30,000 Gylden. Men tillige blev deri ogsaa bestemt, at den af de contraherende Personer, som først brød Forlovelsen, skulde udbetale den anden en Skadesløsholdelse af 10,000 Gylden.

Denne Ægteskabscontract var bleven aftalt og sluttet imellem Hertug Ernst af Baiern og Churfyrst Ludvig af Pfalz, en nær Paarørende af Elisabeth, uden at man videre adspurgte begge Hovedpersonerne, som meest vare interessede derved. Prinds Albrecht fandt sig let

i sin Skjebne, da han hidtil endnu ikke selv havde giort noget Valg, og det ei var ham ubekiendt, at Fyrster maae bringe deres ægteskabelige Lykke til Offer for politiske Hensigter; men ikke saaledes Grevinde Elisabeth. Hun havde allerede skjenket en anden Mand sit Hjerte; Grev Johan af Werdenberg var den Lykkelige, som hun havde udkaaret til sit Livs Ledsager og elskede med en Lidenskab, som den pleier at være det ungdommelige Hjerte egen. Aldrig var det faldet hende ind, at denne Kjærlighed nogensinde kunde blive forstyrret, og at man vilde paanøde hende en Gemal, som hun ei engang kjendte, endsige elskede. Smertelig var derfor nu hendes Opvaagnen af den søde Drøm; forsvundet det skjønne Billede af huuslig Lykke, som hendes Phantasie havde udmalet sig; formørket Udsigten til et stille glæderigt Liv i Kjærlighedens Arme! Hun skulde nu ophæve en Forbindelse, som gjensidig Tilbøielighed havde knyttet og en længere Varighed grundfæstet! Hvor vilde hun være istand dertil? Men hvorledes vilde hun bortvende det Uveir, som trak sammen over hendes Hoved og truede med at sønderknuse hende? Skulde hun aabenhjertig tilstaae sine Forældre og Paarørende sin Kjærlighed og bønfalde om deres Samtykke? Vanskeligen vilde hun ad denne Vei have naaet sit Maal, da Churfyrst Ludvig og hendes øvrige Paarørende ikke gjerne vilde have opgivet deres Plan, og neppe havde indrømmet den lille ubetydelige Greve Fortrinet for den eventuelle Arving til den baierske Throne. Høist piinlig var derfor den Stilling, hvori de to Elskende befandt sig. Kun en eneste Udvei gaves der endnu, nemlig Flugten; saa vovelig den ogsaa syntes, saa meget i Begyndelsen den jomfruelige Blyhed kjæmpede derimod, seirede dog Kjærligheden over alle Betænkeligheder, da den fastsatte Formælingsdag stedse mere

nærmede sig, og der ei længer var nogen Tid at spilde. I al Stilhed traf de Elskende de nødvendige Forberedelser, og i den aftalte Time forlod den ængstelige Brud, ledsaget af sin Udvalgte, det faderlige Slot. —

Først sildig bemærkede man deres Flugt ved det würtembergske Hof. Alt geraadede i den heftigste Bestyrtelse; Grev Ludvig optændtes af den meest rasende Vrede. Til alle Kanter blev udsendt Iilbud og Ryttere, for at indhente de Flygtende og bringe dem tilbage. Men disse havde allerede vundet et betydeligt Forspring; de ankom lykkelig til deres Bestemmelsessted, Grev Werdenberg førte sin Elskede til Alteret, og svor hende evig Troskab. De Nygifte levede i Begyndelsen meget lykkelige; hvad behøvede de ogsaa mere, end deres Kjærlighed? Dog snart bortdunstede deres første Ruus, og Overlæget traadte nu i Lidenskabens Sted. De kunde nu ikke længere dølge for sig selv, at deres Pagt dog manglede deres Forældres og Paarørendes Samtykke og Velsignelse, uden hvilke deres Lykke stedse vilde være blandet med Kummer. Elisabeth gjorde derfor snart Forsøg paa at erholde Tilgivelse ved det würtembergske Hof for det begangne Feiltrin. Men endnu var Forbittrelsen altfor stor, til at der havde været at tænke paa nogen Udsoning *). Først nogen Tid efter lykkedes det Ulrik af Tek, Johan af Zimmern, Friherrerne af Mößkirch, Gaudenz og Rechberg, ved deres Forbønner igjen at udsone Grevinden med hendes Slægt-

*) Der var blevet anstillet strenge Undersøgelser, for at komme efter, hvo der havde været Elisabeth behjelpelig til hendes Flugt. Da man imidlertid ikke havde opdaget noget, skjød man Skylden alene paa hendes Moder, der stod i Ord for at være en løsagtig og vellystig Qvinde.

ninge. Elisabeth forblev nu Grev Werdenbergs Gemalinde, og erholdt en Medgift af 16,000 Gylden, hvorimod hun maatte renoncere paa sin Fædrene- og Mødrenearv, med Undtagelse af Borgen og Staden Neustadt ved Aisch. Da det med Arveprindsen af Baiern sluttede Fordrag først var brudt fra Elisabeths Side, maatte Grev Ludvig ligeledes udbetale den betingede Straf af 10,000 Gylden.

For Prinds Albrecht blev denne Flugt ikke længe en Hemmelighed. Dog var han kun lidet bekymret derover, og holdt sig, som vi ovenfor have seet, i Rigsstaden Augsburg skadesløs derfor ved de til hans Ære foranstaltede Festligheder. Her var det ogsaa, hvor han lærte at kjende den skjønne Agnes, der gjorde et saa dybt Indtryk paa ham, at han snart forglemte alle sine øvrige Forhold, og hengav sig til en Lidenskab, som han aldrig kunde vente billiget af sin Fader. Ved hvilken Leilighed Prindsen første Gang gjorde Bekjendtskab med Agnes, har Historien ikke opbevaret os. Maaskee saae han hende tilfældigen paa en Spadseretour, da det ikke er sandsynligt, at en saa fattig og ubetydelig Pige skulde have befundet sig i de selskabelige Cirkler, som Prindsen besøgte. Allerede det første Syn af hende opvakte Følelser hos ham, som han aldrig tilforn havde kjendt, saa meget han ogsaa hidtil havde fundet Behag i smukke Damers Selskab *). Han længtes derfor snart efter hendes nærmere Bekjendtskab, som han ogsaa let kunde opnaae, da den Agtelse, man i Almindelighed er den regjerende Fyrstes Søn skyldig, forskaffede ham Adgang overalt. Men hvor blev han først fortryllet, da han nærmere lærte

*) Ladislaus Suntheimus kalder ham en Elsker af Fruentimmer.

at kjende Pigen, og hun udfoldede alle de Aandens og Hjertets Fuldkommenheder for ham, som han aldrig havde ventet at finde hos en Pige af hendes Stand. Saa mange Fortrin og Yndigheder kunde han umuligen modstaae, og hans Tilbøielighed voxede snart til en saadan Grad, at alle Forestillinger, som hans Fornuft gjorde derimod, vare frugtesløse. Uden at bekymre sig om de strenge Love, som hans Stand foreskrev ham, og uden at betænke Følgerne, som et saa ubesindigt Skridt kunde have, svor han den hulde Pige evig Kjærlighed og Troskab, og bønfaldt inderligt om hendes Gjenkjærlighed.

En saa elskværdig Prinds, som Albrecht var, kunde umulig blive den unge, følelsesfulde Agnes ligegyldig. Ogsaa maatte det nødvendig smigre hendes Egenkjærlighed, at see sig tilbedet af en Mand, af hvis Udmærkelse enhver Fyrstedatter vilde have været stolt. Dog havde hun for megen Forstand, til ei at bemærke den uhyre Forskjel, der fandt Sted imellem hans og hendes Stand, og som ei tillod en ægteskabelig Forbindelse; men paa den anden Side var hun ogsaa altfor ærekjær og stolt, til at hun skulde nedværdige sig til en Fyrstes Frille. Med synlig Rørelse og bankende Hjerte hørte hun derfor den dyrebare Erklæring, men afviste den beskeden, saa megen Overvindelse det end kostede hende, idet hun gjorde Prindsen opmærksom paa deres Stands Forskjellighed, og bad ham indstændigen at forskaane hende for videre Erklæringer, hvortil hun i sit Forhold ikke kunde laane Øre, og som kun vilde forstyrre den Rolighed og Lykke, hun hidindtil havde nydt. — Men langtfra at disse Forestillinger skulde have gjort ham koldere, opflammede de kun end mere Ilden, som brændte i hans Barm. Hendes dydige Modstand og den øiensynlige Vold, hun derved gjorde paa sit eget Hjerte, indtog ham endnu mere;

og da hverken de indstændigste Bønner eller de ømmeste Kjærtegn formaaede at bøie Pigens faste Sind, tilbød han hende sin Haand under de høitideligste Forsikkringer om evig Kjærlighed og ubrødelig Troskab. Et høiere Beviis paa Oprigtigheden af sit Sindelag kunde han ikke give hende. Overvældet af sine egne Følelser, formaaede hun ei længere at modstaae. Med Taarer kastede hun sig i hans Arme, og lovede ham inderlig Gjenkjærlighed. I den ømmeste Forening henrandt nu Dagene som Minuter for de Elskende. Hver Dag skjenkede dem nye Glæder, og jo nærmere de lærte at kjende hinanden, desto inderligere følte de sig hendragne til hinanden indbyrdes. I Kjærlighedens Tummel fandt de nu det Skridt, de havde gjort, aldeles ikke saa paafaldende, isærdeleshed da Historien fremstillede dem flere Exempler paa, hvorledes selv Konger og Keisere havde udkaaret sig Gemalinder af den borgerlige Stand, uden at deres Ære havde lidt noget Skaar derved.

Men endnu manglede deres Pagt Kirkens Velsignelse, hvis offentlige Meddelelse Prindsen saameget mere undgik, som han for det første endnu maatte skjule sin Forbindelse med Agnes. Han forlod derfor med hende Staden Augsburg, og begav sig til sit Slot Voheburg, som hans Moder Elisabeth havde testamenteret ham. Her lod han sig hemmelig vie i nogle tause Vidners Nærværelse *), og besluttede at leve i Stilhed med

*) Adskillige have tvivlet om, at Agnes virkelig har været formælet med Prinds Albrecht. Men deels tale de fleste Kroniker temmelig tydeligt om et mellem dem sluttet Ægteskab, deels fremlyser dette af Stiftelsesdocumentet over den daglige Messe for Agnes af Aaret 1535, hvor hun udtrykkeligt kaldes "Frawen Agnesen der Parnawerinn."

sin unge Gemalinde saa længe, indtil hans bedagede Faders Død tillod ham at erkjende hende offentligt.

Ved Hertug Ernsts Hof vidste man dengang inket om dette Ægteskab. Rygtet havde vel allerede udbredt, at Prindsen havde medbragt en smuk Pige fra Schwaben til Voheburg; men Hertugen og hans Omgivelser holdt dette ikke for andet, end et flygtigt Galanterie af Prindsen, for hvilket Hertug Ernst selv ikke havde været ganske frie *). Da Albrecht imidlertid aldrig skilte sig fra sin Agnes, da han aldeles ikke mere lod sig see ved Hoffet, ikke mere tog Deel i noget Ridderspil, som han hidtil havde elsket lidenskabeligt, eller i nogensomhelst Hoffest, da aabnedes omsider Faderens Øine, og han overbeviste sig snart om, at hans Søns Kjærlighed til den skjønne Augsburgerinde ikke var nogen forbigaaende Tilbøielighed. Men herom skulde han snart erholde fuldkommen Vished. Han kunde umulig længere tillade, at den tilkommende Thronarving henlevede sin Tid i lad Rolighed og unddrog sig fra al Deel i Statsforretninger. Men til at vække ham af hans Uvirksomhed og give hans Tilbøielighed en anden Retning, syntes Skilsmissen fra Agnes ham at være det kraftigste Middel. For at bevirke denne, besluttede han at formæle ham med Anna, en Datter af Hertug Erik af Brunsvig. Han gjorde ham derfor skriftligt bekjendt med sine Ønsker, skildrede ham dette Giftermaal som en stor Lykke baade for ham selv og for Staten, og beraabte sig paa sin nærforestaaende Død, som gjorde ham det ønskværdigt, at see sin Søn formælet, og at kunne tage Haabet om en retmæssig Thronarving med sig i Graven.

*) Hertug Ernst havde selv to uægte Sønner og en Datter med "Casparn der Winzerinn."

Dette Forslag kom Prindsen aldeles uventet. Han kjendte sin Fader for godt til at kunne haabe, at han nogensinde vilde opgive denne Plan. Men hvorledes skulde han kunne skille sig fra en Qvinde, der ei alene udgjorde hans Livs hele Lykke, men med hvem han endog var forenet ved Ægteskabets Baand? Dyb Kummer bemægtigede sig derfor hans Sjel, og bange Bekymringer traadte nu i Stedet for den forrige Ro og Tilfredshed, som han hidindtil uforstyrret havde nydt i sin Gemalindes Omgang. Saa omhyggeligt han end stræbte at skjule hende sin Stemning og fortaug Aarsagen til sin Kummer, kunde dog ei den stille Græmmelse undgaae hende, der nagede hans Hjerte; og bevæget af inderlig Deeltagelse, holdt hun ikke op med sine indstændige Bønner, førend han endelig aabenbarede hende Kilden til sin Bedrøvelse. Agnes forfærdedes ved Efterretningen om den Fare, hvori deres Kjærlighed svævede. Hun følte nu tydeligt, at de glade Dage, som hun havde henlevet ved sin Ægtefælles Side, vare tilende, og skjelvede for det Øieblik, da hun aldeles skulde skilles fra den elskede Mand. Hede Taarer trillede ned ad hendes skjønne Kinder, og hun hensank i en Tungsindighed, som hendes Gemals Kjærtegn og de høieste Forsikkringer om hans vedvarende Kjærlighed ei formaaede at bortskræmme. Selv den Forsikkring, at han aldrig vilde give sit Minde til et andet Ægteskab, men standhaftig modsætte sig sin Faders Opfordringer i denne Henseende, kunde ikke adsprede de mørke Skyer, der omtaagede hendes bange Sjel.

Med mandig Frimodighed erklærede nu Albrecht sin Fader, at han ikke kunde antage det ham gjorte Giftermaalsforslag, da han, allerede eengang skuffet, ikke vilde hengive sig til et nyt Bedrag. Han bad ham paa det inderligste ganske at opgive denne Plan, og overlade

ham selv Valget af en Gemalinde. — Med den største Bekymring erfarede Hertug Ernst denne sin Søns bestemte Erklæring. Han saae nu tydeligt, at Ingen, uden Agnes, stod i Veien for denne Forbindelse, og at Prindsens Tilbøielighed til hende var alvorligere, end han selv i Begyndelsen havde formodet. Det var ham uforklarligt, hvorledes en Fyrstes Søn, den tilkommende Behersker af en betydelig Stat, kunde finde saa meget Behag i en uærlig *) Baders Datter, at han for hendes Skyld afslog en Prindsesse af et af de anseeligste Fyrstehuse. Dette kunde umuligen gaae naturligt til, og ganske i sin overtroiske Tidsalders Aand betragtede han denne uædle Lidenskab som en Virkning af Elskovsdrikke, hvilke Agnes maatte have bibragt ham. Han holdt hende desaarsag for en i Trolddom kyndig Qvinde, der havde forført hans Søn og i sin stolte Indbildning gik saa vidt, at hun haabede engang med sin Boler at bestige den baierske Throne og vanære hans Ahners hæderlige Minde. Uforsonligt var derfor hans Had til hende, og han besluttede at forsøge ethvert Middel, der stod ham aabent, til at bortfjerne hende fra sin Søn, og, hvis dette ikke kunde skee i Mindelighed, da endog at bruge Magt.

Den Stilling, hvori Albrecht nu befandt sig med Agnes, var vistnok yderst mislig. Vel havde han endnu to mægtige Talsmænd ved sin Faders Hof, sin Moder og sin Onkel, Hertug Wilhelm, der elskede ham inderligt; men den Første berøvede Døden ham kort

---

*) Badere bleve i ældre Tider, ligesom Hyrder og Rakkere, holdte for uærlige. Først i Aaret 1406 gav Keiser Wenzel et Privilegium, hvori han erklærede dem for ærlige Folk. Men det erholdt først gyldig Kraft under Keiser Leopold den Første.

derpaa, og den Sidste var ei istand til at dæmpe sin Broders Vrede og tilveiebringe en Forsoning imellem Fader og Søn, hvor megen Umage han end gjorde sig derfor. Dog bevirkede hans kloge og sindige Forhold saa meget hos Hertug Ernst, at han for det første ikke greb til noget voldsomt Skridt, hvortil han ofte fristedes i sin Hidsighed, og at der altsaa ikke blev tilføiet Agnes noget Ondt. Af Kjærlighed til sin Brodersøn formælede han sig endnu i de modnere Manddomsaar med Hertug Adolph af Cleves Datter, Margaretha, og troede, ved den derved givne Udsigt til den baierske Fyrsteslammes Forplantelse, at formilde Hertugen og forskaffe de Elskende nogen Rolighed. Men denne kunde ikke glemme den Skam, som hans Søn havde tilføiet ham, og paastod ivrigen, at den Qvinde, som var Aarsagen til hans Ærgrelse, skulde bortfjernes. Førend han imidlertid skred til voldsomme Forholdsregler, vilde han først gjøre endnu et Forsøg, om han ikke ad en lettere Vei kunde naae sit Maal. Han kjendte sin Søns ømme Æresfølelse, og vidste, at den mindste Krænkelse deraf vilde gjøre et dybt Indtryk paa ham. Herpaa havde han beregnet sin Plan.

Paa den hellige Clemens Dag i Aaret 1434 udskrev han en Tyrnering til Regensburg, og indbød dertil kun det samtlige pfalziske og baierske Ridderskab. Ogsaa Prinds Albrecht indfandt sig derved, hvad enten dette nu var af særdeles Tilbøielighed for slige Lystfægtninger, eller for at bevise sin Fader, at han i Kjærlighedens Arme endnu ikke havde glemt at bruge sine Vaaben. Da han holdt udenfor Skrankerne og begjerede at indlades, erklærede man ham, at man ikke kunde aabne dem for en saadan Ridder, der tvertimod Turneerordenen levede i utugtig Forbindelse med en Jomfrue. Denne Beskjæmmelse,

som vederfaredes ham for alle de baierske Riddere, hans tilkommende Vasaller og Undersaatter, bragte ham i det heftigste Raserie. Med frygtelig Stemme udraabte han: "Agnes er ingen Bolerske, men min Gemalinde, med hvem Ægteskabets Baand har forenet mig for det hellige Alter!" Med Magt vilde han nu bane sig Vei igjennem Skrankerne, men maatte vige for den fremtrængende Mængde, der behandlede ham uden Skaansel, ja endog tillod sig at antaste ham.

Dybt krænket og i rasende Forbittrelse begav han sig hastig tilbage til Voheburg, hvor den bekymrede Agnes ængstelig ventede paa ham. Hun erfarede den ham tilføiede Fornærmelse med inderlig Smerte, saameget mere, da hun maatte betragte sig selv som den eneste Aarsag dertil. Hun anklagede sig som den, der havde forstyrret hans Rolighed og Lykke, og forbandede sin Eftergivenhed og Svaghed, hvis fordærvelige Følger ogsaa maatte ramme ham saa haardt. Albrecht søgte at berolige hende, og traf nu Anstalter til at lade hende, som han offentlig havde erklæret for sin Gemalinde, fremtræde ham værdig. Han gav hende en fyrstelig Hofstat og det fornødne Tjenerskab, og befalede, at man herefter skulde ære hende som Hertuginde af Baiern. Til sit fremtidige Opholdssted valgte han Slottet Straubing, og skjenkede Agnes selv et af sine Slotte til Enkesæde.

Saa glædeligt og rørende dette Beviis paa hendes Gemals Kjærlighed ogsaa var for Agnes, og saa lindrende det var for hendes saarede Hjerte, kunde hun dog ikke dølge for sig selv, at dette Skridt af hendes Gemal kun endnu mere maatte opflamme hans Faders Vrede. Gjerne havde hun derfor under andre Omstændigheder anvendt hele sin Indflydelse, for at hindre det; men hendes egen Ære stod paa Spil derved, og saaledes maatte hun da

give efter for Prindsens Villie, og taalmodig oppebie de Følger, som deraf kunde opstaae for hende. Den udvortes Glands, hvori hun nu fremtraadte, kunde imidlertid ikke forjage hendes tungsindige Stemning, og al den Umage, som Albrecht anvendte, for at opmuntre hende og aabne hende Udsigten til en gladere Fremtid, bevirkede kun, at hun indesluttede sin Kummer i sit eget Hjerte, for ikke derved at blive besværlig for den elskede Gemal, og forlede ham til endnu raskere Skridt. Fuld af tungsindig Ahnelse af en mørk Skjebne, stiftede hun i Korsgangen i Karmeliterklostret i Straubing et Capel tilligemed et Gravsted, hvor hun engang ønskede at hvile, naar Græmmelsen havde gjort Ende paa hendes Liv.

Paa denne Tid — det var den 11te September i Aaret 1435 — døde ogsaa Albrechts Onkel, den brave Hertug Wilhelm, og efterlod en Søn, ved Navn Adolph, som var født et Aar tilforn, og en frugtsommelig Gemalinde. Hun fødte kort efter sin Gemals Død en anden Prinds, som i Daaben erholdt Navnet Wilhelm, men døde faa Dage efter Fødselen. Med sin Onkel havde Albrecht tabt sin eneste Støtte, og var nu aldeles given til Priis for sine Fienders Vold. Prinds Adolph gav kun lidet Haab om at naae Ynglingsaarene, da han var kommen til Verden med et svageligt Legeme og næsten altid skrantede. Denne Omstændighed blev benyttet af Agnes Fiender, til at gjøre hende endnu mere forhadt af den gamle Hertug Ernst. Man beskyldte hende, uden videre Hensyn, for at have bibragt den unge Prinds en langsomt virkende Gift, for at sikkre de Børn, som hun endnu haabede at faae, Thronfølgen i Baiern*).

*) Der findes ingensteds i Historien noget Spor til, at Hertug Albrecht har havt Børn med Agnes.

Saa urimelig og afskyelig denne Beskyldning ogsaa var, og saa lidet den stemte overeens med Agnes fromme Sind og moralske Characteer, fandt den dog kun altfor let Tiltro af Hertugen, som nu ei længere meente at burde vise nogen Skaansel mod en Person, der havde forført hans Søn ved bolerske Kunster og Elskovsdrikke, og forgivet hans Brodersøn. Ja en længere Overbærenhed syntes ham endog at være en Forbrydelse mod den Stat, som han beherskede, da den efter hans Søns Død var uden retmæssige Thronarvinger, efterdi de Børn, som Agnes maaskee endnu kunde bringe til Verden, vel neppe vilde blive erkjendte for retmæssige af Keiseren og Riget, hvoraf da let kunde opstaae Uroligheder og blodige Krige, som maatte blive til Fordærvelse for Landet. Han fattede altsaa den Beslutning at befrie sig fra disse Sorger ved en rask Magthandling. Men saalænge Albrecht var nærværende i Straubing, torde han ikke vel vove at træde Agnes for nær, da Hiin sikkert vilde forsvare hende med sit Liv. Han oppebiede derfor et Tidspunkt, da Albrecht var flere Dage borte fra Straubing. Neppe havde han ved sine Spioner erfaret sin Søns Afreise, saa begav han sig øieblikkelig derhen, lod den værgeløse Kone gribe, lænke og kaste i Slottets Fængsel. Derpaa nedsatte han en egen Commission, som skulde undersøge hendes Forbrydelser og dømme hende.

Med Værdighed og ædel Stolthed fremtraadte Agnes for sine Dommere og erklærede dem, at hun var Prinds Albrechts retmæssige Gemalinde, som Hertugen ikke havde Ret til at behandle paa en saa uværdig Maade. Aldrig vilde hun derfor erkjende den af ham nedsatte Ret som en saadan, der kunde fælde Dom over hende. Kun for sin Gemal og Keiseren var hun pligtig at forsvare sig. At overfalde en svag, værgeløs Qvinde

i hendes Beskytters Fraværelse, og kaste hende i Lænker, var just ingen Heltegjerning, som Hertugen havde Grund til at rose sig af. Hendes Gemal vilde sikkert ved sin Tilbagekomst vide at straffe en saa uretfærdig Fremgangsmaade med den tilbørlige Strenghed. Herpaa forlangte hun, at man ufortøvet skulde sætte hende i Frihed, tilbagegive hende til hendes Gemal, og erkjende hende som Prinds Albrechts retmæssige Gemalinde.

Disse dristige Ytringer af Agnes satte hendes Dommere i Forundring, og Hertug Ernst udnævnte nu et eget Raad under sit Præsidium, hvilket han forelagde Sagen til hurtig og lovlig Afgjørelse. Navnene paa de Mænd, som dannede dette Blodraad, har Historien ei opbevaret os; det kan ei heller være os meget magtpaaliggende at lære at kjende dem nærmere, da deres Minde kun maa opfylde os med Uvillie og Afsky. Men saa meget lader sig antage med Vished, at Hertugen kun valgte saadanne Personer til Medlemmer af dette Raad, paa hvis blinde Lydighed mod hans Villie og ubarmhjertige Strenghed mod den ulykkelige Gjenstand for hans Had og Hevn han med Sikkerhed kunde gjøre Regning. Derfor var det da heller intet Under, at Dommen aldeles faldt ud efter hans Ønsker. De overtroiske og uretfærdige Dommere erklærede hende for en Statsforbryderske, efterdi hun ved Elskovsdrikke havde forledet Landsherrens Søn til en vanærende ægteskabelig Forbindelse med sig, forgivet Hertug Wilhelms Søn, og i Forhøret tilsidesat den Hertugen skyldige Agtelse og Ærbødighed; hvorfore de tilkjendte hende Døden. Denne skulde fuldbyrdes paa hende derved, at hun skulde styrtes i Donau og druknes.

Hertugen stadfæstede den grusomme Dom, og overdrog Dommeren i Straubing, Emeran Nusperger

til Kalmperg, dens hastige Fuldbyrdelse. Den 12te October 1435 blev Agnes i Lænker hentet ud af sit Fængsel af Bøddelknegte, og bragt til Donaubroen. En betydelig Mængde Folk havde forsamlet sig, for at bivaane dette Sørgespil. Synet af den Ulykkelige, hendes Ungdom og overordentlige Skjønhed, og Taarerne, som hendes uforskyldte Lidelser afpressede hende, opfyldte selv de raaeste Gemytter blandt Folket med inderlig Medlidenhed. Der herskede en dyb, rædsom Stilhed. Da grebe Bødlerne pludselig deres Slagtoffer, og nedstyrtede det fra Broen i Bølgerne. Alle Tilstedeværende skrege lydeligt af Forfærdelse. Høit optaarnede Bølgerne sig over den Ulykkelige, og skjulte hende dybt i deres kolde Skjød. Dog med stor Anstrengelse lykkedes det hende, ved Hjelp af Benene, som man ikke havde bundet, igjen at naae Overfladen og at svømme til Bredden. Høit lød nu hendes Skrig om Hjelp. Pøbelen stod gabende, raadvild, om den skulde frelse hende; men en af Bøddelknegtene, som frygtede Hertugens Vrede, ilede til, greb en lang Stang, og trykkede dermed hendes Hoved under Bølgerne. — Saaledes endte den Ulykkelige sit Liv som et Offer for en ussel Fordom. Koldt og stivt blev hendes Liig nogen Tid efter draget op af Vandet og jordet paa Peterskirkegaarden i Altstadt i Straubing. Med synlig Rørelse forlode de Tilstedeværende denne Jammerens Skueplads.

Kort derpaa vendte Prinds Albrecht tilbage til Straubing, uden at ahne, hvad der var forefaldet. Med sørgelige Miner og bekymrede Hjerter traadte hans Tjenere ham imøde, men ingen vovede at gjøre ham bekjendt med hans Tab. Forgjeves gjennemstreifede han alle Værelser i sit Pallads, for at søge sin Agnes, som han nu i flere Dage ei havde seet. Da erholdt han endelig

den skrækkelige Efterretning om hendes Død. Uden Bevidsthed styrtede han til Jorden. Dog snart kom han til sig selv igjen, og svor nu i sin rasende Fortvivlelse at forsone sin Gemalindes dyrebare Skygge ved blodig Hevn over sin Fader og alle Ophavsmændene til hendes vanærende Død. Strax forlod han Stedet, hvor der var vederfaret ham en saa stor Ulykke, og flygtede til Ingolstadt, til sin Fætter, Hertug Ludvig den Skjæggede. For denne beklagede han sig over den ham tidligere tilføiede Beskjæmmelse og over det græsselige Mord paa hans Gemalinde, og bad ham indstændigen om hans Bistand mod sin Fader og hans Tilhængere. Ludvig, en urolig og krigersk Fyrste, som desuden ikke var en Ven af Hertug Ernst, men levede næsten i bestandig Feide med ham, hengav sig gjerne som et Redskab for den opbragte Søns Hevn. Og saaledes opstod den unaturligste af alle Krige, Krigen imellem Fader og Søn, under hvilken det arme Baiern næsten gik tilgrunde. I Spidsen for en velrustet Hær faldt Albrecht ind i de baierske Stater, trængte frem til München og Straubing, og rasede med Ild og Sværd, som om han vilde tilintetgjøre sin egen Arv. Ikke hans Faders ømme Bønner, ikke Erindringen om, at han engang havde frelst hans Liv i Slaget ved Alling, ikke Forestillingen om, at Landets arme Beboere dog ikke havde forskyldt disse gruelige Ødelæggelser, formaaede at styre hans Raserie. Overalt, hvor han drog hen med sin Hær, efterlod han sørgelige Spor af sin opflammede Hevn. Hertug Ernst befandt sig nu i den yderste Nød. Med blødende Hjerte saae han de i Flammer opblussende Landsbyer, saae han sine Undersaatter uden Skaansel blive myrdede og plyndrede, og sin Søns blodige og seierrige Vaaben stedse trænge videre frem. Ei formaaende at

opholde dem og standse Ødelæggelserne, besluttede han at søge Hjelp hos Rigets Overhoved. Han sendte derfor sin afdøde Broders Cantsler, Friedrich Aichstätter, til Keiser Sigmund med den indstændige Bøn, at han vilde gjøre sin Anseelse som det tydske Riges Beskjermer gjeldende hos den Rasende, og befale ham at afstaae fra sit strafværdige Foretagende og vende tilbage til Ære og Pligt. Denne gjorde ogsaa ufortøvet Prindsen de kraftigste Forestillinger, der i Forening med hans Venners Bønner, da desuden hans Vrede allerede var noget kjølnet, og Fornuften igjen havde vundet sine Rettigheder over ham — endelig formaaede ham til at nedlægge Vaabnene og igjen udsone sig med sin Fader. Med et sikkert Leidebrev fra Staden München, udfærdiget med Hertug Ernsts Samtykke, vendte han nu tilbage til sin Faders Hof. Øiensynlig rørt modtog Oldingen ham, bad ham at glemme den ham tilføiede Kummer, og i Forening med ham at befordre Baierns Vel.

Saaledes var da den gode Forstaaelse mellem Fader og Søn igjen tilveiebragt. Men om end Stormen, som Agnes grusomme Mord havde opvakt i Albrechts Sjel, nogenlunde havde lagt sig, blev hendes Minde ham stedse helligt og uforglemmeligt. Endnu længe vedvarede den mørke, melankolske Stemning, hvori han var nedsunken, og hverken Jagten eller andre Adspredelser, hvortil hans Fader med Flid opfordrede ham, og hvortil han daglig gav ham Leilighed, formaaede at bortskræmme den. Ofte sneg han sig bort fra glade Selskaber, og begav sig til et afsidesliggende, eensomt Sted, hvor han gav sine Taarer frit Løb. For at give den fromme, uskyldige Lidende et offentligt Beviis paa sin Agtelse, stiftede han til hendes Ære en Aarsdag og en daglig Messe hos Carmeliterne i Straubing om Mandagen efter den hellige

Niklas Fest i Aaret 1435. Ogsaa hans Fader befalede, hvad enten det nu var af Anger over det begangne Mord, eller for at gjenvinde Sønnens tabte Kjærlighed, at der skulde opbygges et Capel over Agnes Grav, og anordnede deri ligeledes en Aarsdag og en daglig Messe for hende.

Denne Handling udsonede Prindsen fuldkommen igjen med hans Fader, og saameget villigere føiede han sig derfor ogsaa efter hans Ønske, at see ham formælet med Prindsesse Anna af Brunsvig. Paa St. Leonhards Fest i Aaret 1436 holdtes Bilageret i München med stor Pragt og Høitidelighed; men med al Skjønhed og Elskværdighed, og med saa mange andre qvindelige Fortrin, som Anna efter Historieskrivernes Vidnesbyrd skal have besiddet, var det hende dog ei muligt at vinde sin Gemals Kjærlighed. Vel behandlede han hende med al den Agtelse, der tilkom hendes Rang og personlige Egenskaber, viste sig overalt mild og skaanende imod hende, havde endog ti Børn med hende; men at elske hende formaaede han ikke; thi Agnes besad hans første Kjærlighed, og beholdt den indtil hans Livs sidste Stund. Aldrig udslettedes Mindet om hende af hans Hjerte. Endnu tolv Aar efter hendes Mord, paa hendes Fødselsdag, fornyede han Stiftelsen af hendes Aarsdag og den daglige Messe, kaldte hende i dette Document "hæderlige Kone," og lod sætte hende en prægtig Gravsteen af Marmor. Ovenpaa den var Agnes Billede fremstillet i Legemsstørrelse. Hendes med et Slør omhyllede Hoved hvilede paa en Pude. Livet omgav en med Hermelin bebræmmet Fyrstekappe, og ved hendes Fødder befandt sig en Hund og en Fiirbeen, Sindbilleder paa ægteskabelig Troskab og huuslig Selskabelighed. Denne Steen findes ikke mere, og er af Hertug Albrecht den Tredie bleven erstattet

ved en anden, som i Aaret 1785, foranlediget af Videnskabernes Academie i München, under stor Modsigelse af Geistligheden, blev optagen fra sit Sted ved Alteret, hvor den laae fladt paa Jorden, og opreist og fastgjort ved Capellets Muur. Agnes Been lod Albrecht igjen opgrave og bringe til det af hende byggede Capel i Straubing, som hun selv havde udseet til sit Hvilested.

Fem og tyve Aar overlevede Albrecht sin Agnes. Han døde om Fredagen efter Askeonsdag i Aaret 1460. Hans Been bleve bisatte i Kirken til det af ham selv stiftede prægtige Benedictiner-Abbedie paa Bjerget Andechs. Keed af det urolige Liv, sygelig og plaget af Podagra, tilbragte han sine sidste Aar blot bedende i Eensomhed, og drev sin religiøse Iver saa vidt, at han selv under Maaltidet lod sig forelæse aandelige Bøger. Dog sin Agnes forglemte han derfor aldrig, og den glade Udsigt til at gjenfinde hende paa hiin Side Graven gjorde ham Dødskampen let.

Jacob den Tredie, ogsaa kaldet Ridder Sanct Georg.

Født 1688, † 1766.

Kong Jacob den Anden af England havde opbragt den største Deel af sine Undersaatter imod sig, deels ved den liden Agtelse, som han viste mod Nationens Rettigheder og Forfatningens Grundlove, deels ved sin fanatiske Iver for paany at indsætte den catholske Religion og Kirke i deres gamle Rettigheder og Forhold.

Ledet og ansporet af sin Gemalinde og Jesuiterne, bestræbte han sig for at indføre en fuldkommen vilkaarlig Regjering, og ved denne igjen Catholicismen og det jesuitiske Præsteherredømme. Saavel i England som i Skotland besatte han de ledige Embeder i Kirken, ved Domstolene, i Civiladministrationen, i Armeen og Marinen, med Catholiker, tvertimod Testakten. Det catholske Præsteskab indrømmedes Kirker og Landeiendomme. Man søgte at bemægtige sig Læreembederne ved Universiteterne for dem. Kongen sendte en Gesandt til Paven, og en pavelig Nuntius kom til London, hvor man, ligeledes tvertimod Forfatningen, modtog ham i denne Qvalitet og med de største Æresbeviisninger.

Hofmændenes Smigrerie og de catholske Geistliges Tilskyndelser bestyrkede Kongen, deels i de Forestillinger, at han havde Ret til at gjøre Alt, hvad han fandt for godt, deels i Bestræbelsen for, om muligt, fuldkommen at undertrykke Protestantismen. Franske Flygtninge, som i Hobetal kom til England og bleve meget vel mod=

tagne ved Hoffet, bidroge ligeledes deres til at styrke Kongen i disse Grundsætninger og Hensigter.

Hvo som yttrede sig herimod, kunde, uden Hensyn til Embede og Stand, vente en haard Straf. Mange anseete lærde Mænd bleve berøvede deres Embeder. Syv Erkebisper og Biskopper, blandt disse Erkebispen af Canterbury, Rigets Primas, bleve satte i Tower, og en agtet Skribent, der havde udgivet Keiser Julians, Apostatens, Levnet, og nogle andre paa Tidsomstændighederne hentydende Skrifter, offentligt kagstrøgen.

Alt dette mishagede høilig den engelske Nation, og vakte saavel mundtlige som skriftlige Besværinger. Havde Kongen ladet det blive herved, vilde det sandsynligviis heller ikke være kommet videre. Men til sin Ulykke lod han sig af Præsterne, der omgave ham, og af sit eget Hang til Despotie og Fanatisme forlede til endog at forbinde Grusomhed med hine egenraadige og voldsomme Handlinger. Hvor han fandt Modstand imod sine Hensigter, anvendte han alle Forholdsregler, som bleve brugte af andre geistlige og verdslige Despoter i lignende Tilfælde, hvis nærmere Fremstilling vi her ikke ville gjentage, da Forholdenes Oversigt ei udkræver det.

For at give sine Forholdsregler endnu mere Eftertryk, drog han irlandske og skotske Tropper sammen i Nærheden af London, og lod dem her ligge i Leir. Vistnok formerede han derved den Skræk og Frygt, som hans despotiske Fremfærd allerede havde opvakt, men ogsaa tillige Misfornøielsen og Oprørsaanden, der allerede, skjøndt endnu i Stilhed, var bleven almindelig udbredt og meget virksom.

Selv Catholiker, ja endog catholske Præster — der som saadanne maatte billige Kongens Hensigt — misbilligede dog hans Adfærd, og raadede ham til mere mode-

rate Forholdsregler. Lord Peter, Broder til Pâter Peter, Kongens Skriftefader, Minister og fornemste Raadgiver, afslog en Lordlieutenants Post i sin Provinds, fordi Rigets Love ei tillode ham at modtage den. Men derimod stormede Jesuiterne og de Nyomvendte desto heftigere ind paa Kongen, og oprørte især deleshed den store Hob af Nationen daglig mere imod sig og ham.

Virkelig var menig Mands Afsky mod Pavedómmet lige saa heftig, som dens Forbittrelse over Kongens Despotie og de ham beherskende Præsters Forfølgelses- og Omvendelsesaand. Da Lordmayoren af London gav et stort Gjestebud til Ære for den nys ankomne pavelige Nuntius, og Bisskoppen af Durham ligeledes var indbuden dertil, vægrede hans Kudsk sig haardnakket ved at kjøre ham derhen. Lignende Optrin forefaldt hyppigen, og røbede den Forbittrelse, som Undertrykkelse og Secthad overalt frembringe, men især deleshed maatte bevirke hos en Nation, blandt hvilken selv den Ringeste og meest Uvidende idetmindste i Almindelighed vidste, at han besad Rettigheder, som ingen Konge torde røve ham, og som udgjorde hans Stolthed.

Under den almindelige og saa dybt rodfæstede Misfornøielse havde Protestanterne hidtil endnu havt den Trøst, at Kongen ingen Søn havde, at han allerede var til Aarene og hans Gemalinde sygelig, og at det altsaa ikke var sandsynligt, at der endnu skulde komme nogen Prinds. Hans to Døttre af første Ægteskab, som da bestege Thronen efter ham, vare opdragne i den protestantiske Religion, og vare den saa standhaftigt hengivne, at alle Kongens hidtil anvendte Bestræbelser, for at bevæge dem til at forlade den, havde været frugtesløse.

Men nu udbredte sig (1687) paa eengang det Rygte, at Dronningen var frugtsommelig. De catholske Præster

fortalte det triumpherende overalt, som et Beviis paa Himmelens særdeles Naade. Det var, sagde de, en Virkning af Madonnas Forbøn i Loretto; og i Følge denne vilde Dronningen ogsaa bringe en Søn til Verden.

Saa stor og lydelig de catholske Præsters, Hofmændenes og alle Papisters Glæde og Jubel var over denne Begivenhed, lige saa stor var Protestanternes Skræk og den Mistanke og Frygt, som forenede sig dermed.

I flere Aar havde Dronningen været meget sygelig; i fem til sex Aar havde hun ikke født noget Barn. Catholikerne selv havde hidindtil tvivlet om, at hun var frugtbar, og derfor, som man forsikker, ønsket hendes Død. Hermed forbandt sig hiint Sagn om den hellige Jomfrues Undervirkning og den bestemte Bebudelse af en Prinds; og saaledes behøvedes der vel kun endnu Protestanternes Had og Afsky mod Papisterne, isærdeleshed de papistiske Præster, for at frembringe den Mistanke: at man havde et Bedragerie fore, og at hele Dronningens Svangerskab var opdigtet.

Denne Mistanke udbredte sig hurtig gjennem alle Stænder. Den store Hob behøvede intet videre, end denne Formodning, for at tage den for Vished. Den mere Underrettede vidste at anføre Exempler paa, at slige Kunstgreb allerede tidligere vare forsøgte. Man erindrede om Dronning Marie, og udspredte Flyveskrifter, i hvilke Historien om denne Dronnings foregivne falske Svangerskab igjen blev bragt i friskt Minde.

Disse Rygter bleve ikke ubekjendte for Hoffet og selv for Dronningen. Men man værdigede dem ingen Opmærksomhed; idetmindste gjorde man aldeles Intet, for at gjendrive og undertrykke dem. Dronningen skal

have yttret, hun vilde ikke gjøre sig Umage for at overbevise Mennesker, som vare tilbøielige til at tiltroe hende et saadant Bedragerie.

Under hele Svangerskabet var Dronningen, endnu mere end tilforn, blot omgiven af papistiske Personer. Hverken Prindsesse Anna — Kongens Datter og siden Dronning — eller nogen anden protestantisk Dame tillod man paa en sandselig Maade at overbevise sig om Dronningens Svangerskab. Efter et gammelt Ceremoniel maatte, naar Dronningen stod op, den fornemste Dame, som befandt sig i hendes Sovekammer, række hende Chemisen. Prindsesse Anna befandt sig flere Gange under Dronningens Svangerskab i hendes Sovekammer, for at forrette denne Tjeneste, og ved samme Leilighed forskaffe sig Visshed om Dronningen Tilstand. Men sandsynligviis fordi denne mærkede det og det var hende imod, undgik hun hende omhyggeligt, og forblev, hvergang Prindsessen var i Værelset, i sin Seng, indtil hun igjen havde bortfjernet sig. Heller ikke nogen anden protestantisk Dame erholdt denne eller anden Leilighed til at overbevise sig om Dronningens foregivne Tilstand.

Saa let dette kan forklares af hendes naturlige Blufærdighed, eller hendes Modbydelighed for Prindsessen og Protestanterne, maaskee ogsaa af Frygten for et — bestemt eller ubestemt tænkt — Anslag mod Gjenstanden for hendes Forhaabninger; blev det dog af den engang opvakte Mistanke blot betragtet som et vigtigt Beviis for det forudsatte Bedragerie. Man samlede endnu mange andre Jagttagelser, og fandt i Dronningens og hendes nærmeste Omgivelses Adfærd en forsætlig Fordølgelse og et hemmelighedsfuldt Væsen. Derved blev den Mistanke, som sandsynligviis ene havde frembragt hiin Adfærd, vedligeholdt og forstærket, og Forventningen bestan-

dig mere spændt hen imod den Tid, da Dronningens Nedkomst ventedes.

Dette Tidspunkt indtraf den 10de Juni 1688, om Morgenen imellem 9 og 10. Kanonernes Torden fra Tower forkyndte Publicum hendes Nedkomst, og en kongelig Proclamation kundgjorde det, at det var en Søn, hvormed Himmelen havde lyksaliggjort den kongelige Familie.

Catholikerne modtoge dette Budskab med det meest levende Udtryk af Glæde. Soldaterne i Leiren ved London smausede og jublede. Fra alle Kongerigets Stæder indkom Lykønskningsadresser til Hoffet. Prindsen af Oranien og hans Gemalinde, saavelsom alle fremmede Magter, forenede deres Lykønskninger med dem, som bleve aflagte i Nationens Navn. Paven oversendte indviede Svøb, og paatog sig, tilligemed Enkedronningen — en Infantinde af Portugal og ivrig Catholikinde — at være Fadder. Det nyfødte Barn erholdt Navnet Jacob Franz Edvard og Titelen Prinds af Wales.

Imidlertid snege Bestyrtelse og Harme om imellem Protestanterne, og opsøgte ængstelig Alt, for nu at forvandle Mistanken om Dronningens Svangerskab til Vished om, at det blot var en foregjøglet Nedkomst.

Et sundt Barns Tilværelse maatte nu selv gjelde for et Beviis paa, at Dronningen ikke havde bragt noget Barn til Verden. Mundligt og skriftligt udbredte man de opsporede, foregivne Beviser for denne Forudsætning. Flere anseete Personer og Skribenter have i den følgende Tid laant deres Autoritet dertil, for ved den at erstatte, hvad deres Beviser selv maatte mangle i Gyldighed.

I kort Tid var det en almindelig Tro blandt Protestanterne, at Prindsen, som Dronningen skulde have født, var et understukket Barn. Dette foranledigede

endnu bagefter Undersøgelser angaaende Dronningens Frugtsommelighed.

Een Deel erklærede den bestandig ligefrem for et Bedragerie, og førte Beviset deels af de allerede ovenfor anførte Jagttagelser om Dronningens Adfærd, deels af nogle andre Bemærkninger af lignende og for enhver Fordomsfri fuldkommen utilstrækkelig Beviiskraft.

En anden Deel, og det rigtignok den ulige større og agtværdigere, indrømmede vel nu, at Dronningen virkelig havde været frugtsommelig, men paastod, at hun, allerede i den sjette Maaned af sit Svangerskab, den 16de April, Dagen efter Paaske, havde havt en for tidlig Nedkomst. Efter denne Tilintetgjørelse af hendes Forhaabninger — paastod man videre — havde man begyndt det Bedragerie, hvorfor man beskyldte hende, og som man søgte at bevise ved en Mængde Angivelser.

Alt, hvad man imidlertid, under Titel af Beviisgrunde, ogsaa fremfører for disse Angivelser, kan kun tilfredsstille dem, der allerede forud ere sindede at lade sig overbevise af dem. Den Fordomsfrie seer i Alt ikkun Sagn og Formodningsgrunde.

En Læge skal være kaldet, fordi Dronningen vilde abortere; denne Læge skal siden efter have sagt til en Ven: der havde hos Dronningen yttret sig alle de Tilfælde, som pleie at indtræde ved en for tidlig Nedkomst. Grevinden af Clarendon, en protestantisk Dame, skal ved sin uanmeldte Indtrædelse i Dronningens Værelse have fundet hende liggende i Sengen, og flere Gange have hørt det smertelige Udraab af hende: "Alt er forbi!" Ogsaa skal hun, af en anden, med Dronningen fortrolig, catholsk Dame temmelig fortrædeligt være complimenteret ud af Værelset, og af en afsendt Kammerfrue være anmodet om, ei at

fortælle noget videre af det, hun havde seet og hørt. Heraf, slutter man nu, er det soleklart, at Dronningen paa denne Dag virkelig har aborteret, og at altsaa hendes videre Svangerskab kun har været forstilt.

Af ikke meget bedre Grund og Beviiskraft er det, som anføres for Bedrageriet ved hendes Nedkomst. Henimod den Tid, siger man, da efter den foreløbige Angivelse Dronningens Nedkomst skulde indtræffe, nødte Dronningen Prindsesse Anna — hvem man, naar hun havde været hjemme, ikke vel havde kunnet forbyde at overvære Dronningens Nedkomst — imod hendes egen Villie og flere Lægers Raad at reise til Bath. Og da den Efterretning indløb, at Prindsessen vilde komme tidligere tilbage, end hun i Begyndelsen havde bestemt, traf Dronningen strax Anstalter til sin Nedkomst, der virkelig indtraf tidligere, end man forhen bestandig havde angivet.

Forløsningen skedte netop paa en Tid, da den protestantiske Hofdame var i Kirken. Der befandt sig derfor ikkun catholske Damer og Opvarterinder ved Nedkomsten. Dronningens sædvanlige Fødselshjelper var ikke kaldet, og da han alligevel efter hendes Nedkomst, uden at være kaldet, indfandt sig, for, som det tilforn var skeet, at give hende Medicin til Melkens Standsning, blev det ham sagt, at man ikke behøvede ham.

Herrerne, som vare tilstede ved Nedkomsten, maatte opholde sig i den fjerneste Deel af Værelset. Det var ikke Erkebisperne og Biskopperne, de fremmede Gesandter — men et Antal, af Kongen selv udvalgte, catholske Pairs og Medlemmer af det geheime Conseil.

Sengegardinerne bleve holdte tæt sammen. Dronningen hørte man kun eengang skrige, Barnet slet ikke. Det blev strax efter sin Fødsel bragt ind i et Sideværelse, hvis Dør var bagved Dronningens Seng. Kongen

yttrede ingen stor Glæde over den Efterretning, at det var en Søn; og under Paaskud af, at Barnet først skulde vaskes, fik han det lige saa lidet at see, som de øvrige Herrer.

Man seer ved første Øiekast, hvor let Alt dette kan forklares ganske anderledes, end det blev udlagt af Kongens og Dronningens Fiender, og endnu bliver. Naar man engang havde antaget den Grundsætning ved Hoffet, ei at agte paa Protestanternes Mistanke, saa kan alt det Øvrige, ogsaa ved en virkelig Nedkomst, forklares ganske naturligt af hendes Forkjærlighed for Catholikerne, af hendes Bluferdighed og hendes Lethed til at føde, som hun allerede havde viist i de foregaaende lignende Tilfælde.

Hvad der endvidere fremføres, er af endnu ringere Gehalt, og fordetmeste øst af anonyme Flyveskrifter, som hyppigt udkom ved denne Leilighed, tildeels i Form af Pasqviller.

Man lod sig iøvrigt ikke nøie med at beskylde Kongen og Dronningen for et enkelt Bedragerie af denne Art; men man lod et andet og et tredie Barn blive understukket, og først det tredie beholde Livet og repræsentere Prindsen af Wales Person. Man undlod ikke, nøie at angive disse Børns Herkomst, og saaledes at uddanne en fuldkommen Roman med alle detaillerede Omstændigheder.

Ved rolig Oversigt af det Hele fremlyser nu idetmindste saa meget, at der aldeles ikke er tilveiebragt noget egentligt historisk Beviis for den daværende Prinds af Wales Uægthed; men at man vistnok kan bebreide Hoffet Uforsigtighed. Sikkerlig var det ikke klogt handlet, istedetfor omhyggeligen at tilintetgjøre en Mistanke, hvorom det var underrettet, tilsyneladende med Flid at nære og forøge den, eller at behandle den med stolt Foragt. Kon-

gen og Dronningen maatte bøde for denne Uforsigtighed og Hovmod med Tabet af deres Krone; thi Overbeviisningen eller Foregivendet om dette Bedragerie havde en meget stor, om ikke den største Deel i Revolutionen, som kort derpaa indtraf.

Protestanterne sluttede sig bestandig talrigere og nærmere til Prindsen af Oranien; og Prindsen af Wales var endnu ikke et halvt Aar gammel, da Hiin, opfordret af den største Deel af Nationen, landede i England og fortrængte sin Svigerfader og Svoger fra Thronen.

Først da Gjæringen var meget kjendelig, og Explosionen nær og uundgaaelig, blev Jacob, efter kortsynede Despoters Viis, opmærksom paa dens Aarsager. Han nedlod sig nu til ogsaa at vise Opmærksomhed mod Mistanken angaaende hans Søns Fødsel, ja endog paa følgende lovformelige Maade at føre et Beviis for dens Ægthed.

Den 22de October, altsaa paa en Tid, da man ventede Prindsen af Oranien og hans Flaade med den første gunstige Vind, og dette var Kongen selv bekjendt, sammenkaldte han en overordentlig Geheimeraads-Forsamling, hvortil ogsaa Lordmayoren og Aldermændene i London bleve indkaldte.

For denne Forhandling bevidnede, paa hans Forlangende, foruden Enkedronningen, tre og tyve Damer og Kammerfruer, iligemaade elleve høie Hof- og Statsbetjente, tre Læger og en Apotheker, at de havde været tilstede ved Prindsen af Wales Fødsel; Gjordemoderen og nogle af Dronningens qvindelige Betjente endog, at de virkelig havde seet ham blive født.

Kongen tilbød sig herpaa, saafremt det skulde findes fornødent, ogsaa at lade Dronningen kalde, hvilket dog Forsamlingens Medlemmer høflig frabade sig. Vidner-

ves Udsagn blev derpaa, ikke blot her, men ogsaa nogle Aar senere af Cancelliet, ført til Protokols og edelig bekræftet.

Denne Forholdsregel blev imidlertid, som man havde kunnet vente, nu uden al Virkning. Thi havde end Omstændighederne endnu været mindre ugunstige, end de vare, saa tabte de dog al Beviiskraft hos Protestanterne allerede derved, at det var lutter Catholiker, som vidnede her, og følgelig alle bleve anseete som indviede i Complottet. Denne hele Actus blev derfor betragtet som et nyt Forsøg paa at bedrage Publicum; den Tro, som skulde omstødes, blev derved befæstet og Forbittrelsen formeret.

De sammensvorne engelske Adelsmænd, der kaldte Prindsen af Oranien til England, anførte dette foregivne Bedragerie som et afgjort Factum og en Hovedbevæggrund til deres Opfordring; og ligesaa Prindsen af Oranien, ved sin Landing i England, for sit Foretagende.

Læseren vente ikke her en Fortælling af Begivenhederne i denne mærkværdige og selsomme Revolution. Vi anføre blot, at Kong Jacob i Begyndelsen, ved Efterretningen om sin Svigersøns Landing, fattede den Beslutning at gaae ham imøde, men snart tabte al Samling og blev et Offer for sin Mangel paa Aandsnærværelse.

Da han første Gang, i den omtalte Hensigt, forlod London, tog hans Gemalinde med sin Søn, paa hans Forlangende, sin Bolig i Tower, der blev besat med 4000 Mand irlandske Tropper. Men da Prindsen af Oranien nærmede sig Hovedstaden, fandt man hende, endog under denne Bedækning, ikke mere sikker her. Ført af en fransk Emigrant, ved Navn Lausun, forlod Dronningen med sin Søn og to Opvarterinder om Mid-

nat Tower tilfods, og begav sig til et Huus, som tilhørte en Bekjendter af hendes Ledsager. Her besteg hun en Postchaise, og forlod London i muligste Stilhed, for at flygte til Frankrig.

Underveis traf endnu nogle Franskmænd og andre af Dronningens Fortrolige sammen med hende. Under Titel af en italiensk Dame af Adel, der forlod England paa Grund af Urolighederne, kom hun lykkelig og uden at blive anholdt gjennem en Deel af Prindsen af Oraniens Armee og Flaade og over Canalen, uagtet hun af Storm og Modvind opholdtes tre Dage paa denne Fart. Den 21de December landede hun med sin Søn og sit Følge i Calais, og skrev strax til Ludvig den Fjortende, for at bede om hans Beskyttelse, især deleshed for hendes umyndige Søn.

Jacob den Anden ankom til Frankrig kort efter sin Gemalinde. Ludvig den Fjortende modtog den flygtede Kongefamilie med mange udvortes Beviser paa Agtelse og Deeltagelse, og førte den selv til St. Germain, hvor det kongelige Slot blev anviist den til Beboelse.

Flere udvandrede Familier, især deleshed af den skotske Adel, samlede sig her omkring den undvegne og derpaa afsatte Konge, og dannede en talrig Hofstat. Der blev vedligeholdt en bestandig Forbindelse med Huset Stuarts tilbageblevne Tilhængere, fornemmelig i Skotland og Irland. Kongen gjorde adskillige Forsøg paa, ved deres Hjelp at erholde den tabte Throne igjen. Det blev ogsaa eengang bragt i Forslag, at sende Prindsen af Wales, dengang endnu et spædt Barn, til Irland, for derved endnu mere at opflamme det stuartske Huses Tilhængere. Dog opgav man dette ved nærmere Overveielse; formodentlig fordi man fandt, at Virkningen

deraf vilde være meget usikker, men Faren for det eneste Skud af den stuartske Stamme saameget større.

I Aaret 1692, det samme Aar, hvori Kongen — efter Udbruddet af Krigen mellem Frankrig og England — foretog et nyt Forsøg paa at gjøre sine endnu stedse prætenderede Rettigheder gjeldende, vakte Dronningen nyt Haab om at formere sine Efterkommere. Paa hendes Forlangende sendte Kongen en Opfordring til alle Englands Pairs, at indfinde sig ved hendes Nedkomst, paa det at der ikke igjen skulde udspredes falske Rygter i denne Henseende.

Men rigtignok blev denne Forholdsregel nu anvendt for sildigt. Ingen af de Tilsagte indfandt sig; Dronningen havde altsaa ikke nødig at gjøre Vold paa sin Blufærdighed. Hun blev lykkelig forløst med en Datter, hvis Integritet Ingen drog i Tvivl. Ved denne Fødsel blev idetmindste Dronningens Evne til at føde sunde Børn til Verden bekræftet, og saaledes ogsaa mangen Vantro bevæget til at troe paa Prindsen af Wales Ægthed.

Uagtet ved Freden til Rysvik, i Aaret 1697, ethvert Haab om Gjenerholdelsen af den forskjertsede Throne syntes for stedse at være tilintetgjort for Jacob og hans Søn, blev dog den Sidste fra sin tidligste Barndom gjort fortrolig med sin Families Prætensioner, opdragen aldeles som en Arving til det storbrittanniske Rige, og behandlet som en Saadan af sine Forældre og dem, der omgave ham.

De Misligheder, som i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede paany opstode mellem England og Frankrig, oplivede ogsaa igjen den fordrevne Kongefamilies Forhaabninger. Jacob den Anden døde vel endnu før den nye Krigs Udbrud (1701); men de Regler, som han paa Sottesengen skriftlig overgav Sønnen som sin

sidste Villie, bevise, at han tog det sikkre Haab med sig i Graven, at hiin vilde erholde sin Faders Throne igjen. Man tør antage, at dette Haab ikke forstærkedes lidet ved det høitidelige Løfte, som Ludvig den Fjortende gav ham ved sit Afskedsbesøg kort før hans Død, at han vilde erkjende hans Søn for Konge af Storbrittannien; det maatte saameget mere bestyrkes, som det ei var ham ubekjendt, hvor nær Krigen allerede var sit nye Udbrud.

Publicum forbausedes over, at Ludvig havde givet dette Løfte; men endnu mere over, at han saa punktligt og formeligt opfyldte det.

Paa den fjerde Dag efter Jacob den Andens Død (den 20de September 1701) begav han sig til St. Germain, og erklærede, at han erkjendte den forhen saakaldte Prinds af Wales for Konge af England, Skotland og Irland. Prindsen gjorde derpaa, som Kong Jacob, sit Gjengjeldelsesbesøg hos Kongen af Frankrig, Dauphin og hans Sønner, og blev allevegne modtagen og behandlet som Konge.

Under de sædvanlige Ceremonier blev hans Thronbestigelse offentligt proclameret. Efter den afdøde Konges testamentariske Bestemmelse erklærede Enkedronningen sig som Formynderinde og Regentinde, og alle Personer ved Hoffet aflagde Troskabseden.

For at gjøre denne Hyldingsacts Høitidelighed fuldstændig, foretog den nye Konge ogsaa nogle Standsophøielser ved sit Hof. Greven af Perth tildeelte han den hertugelige Værdighed, og Greven af Midleton, en skotsk Pair — der tillige blev udnævnt til Seglbevarer — erholdt en Pairs Værdighed af England, under Navn af en Greve af Monmouth.

Efter Kongen af Frankrigs Exempel erkjendte Kongen af Spanien, Philip den Femte, Paven og

Hertugerne af Modena og Parma ligeledes den nye Konge af Storbrittannien offentligt i denne Qvalitet. —

Nogle ivrige og dristige Tilhængere af Huset Stuart vovede, forklædte som Herolder, at ride om paa Londons Gader, og — skjøndt kun med sagte Stemme — at oplæse en Proclamation af den nye Modkonge. Men saasnart man mærkede deres Hensigt, bleve de forfulgte og nogle af dem grebne.

Neppe formaaede man at beskytte dem imod Pøbelens Raserie. Næsten hele Nationen deelte Kong Wilhelm den Tredies heftige Uvillie over Kongen af Frankrigs Forhold. Mange, der hidtil endnu stedse troede sig bundne til Jacob den Anden ved den Eed, som de havde svoret ham, hældede nu til den regjerende Konge.

I Skotland vedbleve Jacobiterne vel endnu at være meget talrige, og vovede her dristigere Skridt. De opsloge i Edinburg Jacobs Proclamation paa det offentlige Torv. Men dette havde heller ikke her nogen Følger. Regjeringen lod dem rive ned og opbrænde af Bøddelen, og Alt blev roligt.

Det engelske Parlament erklærede Prindsen skyldig i Landsforræderie, og stadfæstede hans allerede declarerede Udelukkelse fra Thronen. Englændernes Forbittrelse over Ludvig den Fjortendes Forhold lettede meget Kong Wilhelms Hensigt at bekrige Frankrig; og i Krigserklæringen udgjorde Jacobs Anerkjendelse en Hovedgrund.

Det engelske Parlaments Erklæring foranledigede Kongen af Frankrig til at gjentage sin offentlige Forsikkring, at han erkjendte Jacob den Tredie som Konge og aldrig vilde forlade ham. Da Krigens Gang (i 1706) aftvang den stolte Ludvig den Beslutning,

at gjøre Forslag til Fred, gjentog han ved et Besøg, som han alene af den Grund aflagde i St. Germain, Jacob og hans Familie det samme Løfte, selv i det Tilfælde, at han vilde slutte Fred.

Men det Tidspunkt var, som bekjendt, endnu meget fjernt, da denne Velgjerning skulde blive de stridende Magters Undersaatter til Deel; Faren, som ogsaa disse gjentagne høitidelige Løfter, ved en ellers antagelig Fred, sandsynligviis ikke vilde have afvendt fra Prætendenten, blev derfor ogsaa bestandig lige saa fjern.

Derimod vedligeholdt Krigen hans og hans Moders Haab om at erholde Thronen igjen bestandig meget levende; saa lidet Skin af Sandsynlighed der efter Krigens hidtil havte Gang ogsaa viste sig hertil, og saa lidet der end fra det franske Hofs Side var foretaget, hvoraf dette Haab havde kunnet erholde nogen Næring.

De udvandrede Skotter, som opholdt sig ved Jacobs Hof, sparede vistnok fra Krigens Begyndelse ingen Umage, for at vinde Ludvig den Fjortende og hans Ministre for et Foretagende paa Skotland, hvoraf de lovede sig og dem det heldigste og meest afgjørende Udfald. Men ved det franske Hof syntes man kun at fæste liden Tro til deres Forsikkringer; ogsaa fandt Ludvig den Fjortende det, som det synes, langt mere passende til sine politiske Hensigter, at beholde den af ham skabte Konge af England i sin Magt, end at hjelpe ham til Besiddelsen af det Rige, hvoraf han kaldte ham Konge. Han kunde da, saa ofte han fandt for godt, bruge ham som Bussemand, for at holde den virkelige Konge af England i Urolighed og Frygt. Thi det var ham langt mere om at gjøre, stedse at lade Denne befrygte en Revolution, end at bevirke en saadan til Hiins Fordeel.

Ikke destomindre fornyede Jacobs saakaldte Ministre, saasnart Krigens Fortsættelse var besluttet (1707), ogsaa deres Bestræbelser, for at bevæge Kong Ludvig til et Foretagende paa Skotland. Dette Kongerige, der hidindtil havde udgjort en Stat for sig selv, og kun havde havt Konge tilfælles med England, var paa denne Tid bleven forbunden med det sidste saaledes, at begge kun skulde udgjøre eet Rige.

Denne Forholdsregel havde i Skotland vakt stor Utilfredshed hos alle Stænder. Almindeligt erkjendte man deri, hvad det virkelig ogsaa var, Skotlands Underkastelse under Englands Herredømme. Man ønskede Befrielsen fra dette Aag og en egen Konge. Antallet af Prætendentens Tilhængere formerede sig. Dispositionen til Oprør var der virkelig, og temmelig almindeligt; og det syntes unægteligt, at Prætendentens Ankomst, som Alle ønskede, vilde blive Løsenet til et almindeligt Oprør.

Under disse Omstændigheder fandt da de gjentagne Forslag af Hoffet i St. Germain ogsaa noget mere Indgang ved Hoffet i Versailles. Man ansaae nu her et Angreb paa Skotland for et Middel til at gjøre Fienden en Diversion, hvorved hans Fremskridt paa det faste Land kunde standses. Paa den formelige Ansøgning, som Jacobs Ministre i den skotske Nations Navn nu overrakte Kongen af Frankrig: at han vilde gjengive dem deres retmæssige Konge, blev det nu først besluttet at sende en paalidelig Person til Skotland, for paa Stedet selv at prøve de udvandrede Skotters Angivelse i Henseende til Skotternes Disposition og de Hjelpemidler, som de frembøde til dette Foretagende, og træffe de nødvendige Forberedelser til deres hensigtsmæssige Tilveiebringelse og Afbenyttelse.

Denne Affending, en Oberst Hookes, havde røgtet sit Ærinde paa en Maade, som vel kunde befordre Ludvig den Fjortendes egentlige Diemed, men ikke Jacob den Tredies Ønsker og Forhaabninger. Blandt den høie Adel i Skotland havde der dannet sig to Partier, af hvilke det ene havde Hertugen af Hamilton, det andet Hertugen af Athole til sit Overhoved. Den Første meente det, som det syntes, ærligt med Skotlands Befrielse fra det engelske Aag og med Gjenoprettelsen af Adelens aristokratiske Magt i dette Rige. Han var dertil en moderatsindet, veltænkende Mand, der vidste at tilsidesætte sine egne Hensigter for det Almindelige, og ikke var tilbøielig til at sætte Fædrelandets Rolighed paa Spil for et blot Vovestykke. Den Sidste ledede mere af egoistiske Hensyn; han var ærgjerrig, lidenskabelig og hevngjerrig. Han troede sig fornærmet af det Partie, som var det herskende ved det engelske Hof, og søgte tillige at erhverve sig en Monks Navnkundighed, idet han tragtede efter at skaffe sin fornærmede Stolthed en Fyldestgjørelse.

Enhver af disse Partiehøvdinge havde sine Forbindelser ved Hoffet i St. Germain. Greven af Midleton var en erklæret og virksom Tilhænger af Hertugen af Hamilton, og just af denne Grund forbandt Hertugen af Perth, som her ved Hoffet ledede Modpartiet, sig med Hertugen af Athole.

Hertugen af Perth havde ved Præsterne, hvis Yndest han, meer end hans Modstander, havde vidst at erhverve sig, en større Indflydelse ved Hoffet i Versailles; og saaledes erholdt han tillige en afgjørende Indflydelse paa Oberst Hookes Instructioner.

Ifølge disse henvendte Gesandten sig, saasnart han kom til Skotland, til Hertugen af Athole, og røg=

tede kun til ham sit Ærinde officielt. Til Hertugen af Hamilton havde han vel ogsaa Breve med; men han overleverede ham dem hverken personligt, ei heller indlod han sig paa nogensomhelst Maade med ham og hans Tilhængere. Derved bevirkedes nu naturligviis en fuldkommen Kulde mellem begge Partier; og man tilintetgjorde strax i Begyndelsen et Foretagende, hvis lykkelige Udfald kun kunde fremmes ved en nøie Forening af Villie og Kræfter.

Hertugen af Hamilton unddrog vel derfor endnu ikke ganske den offentlige Sag ..n Hjelp. Han vedligeholdt en Correspondence med Greven af Midleton, hvori de samme Gjenstande forhandledes, som angik Hookes Sendelse. Men da Partieaanden var lige saa virksom ved Hoffet i St. Germain som i Skotland, og Midleton her allevegne blev overfløiet af sin Modstander, havde Hertugen af Hamiltons Yttringer og fornyede Forslag heller ingen Nytte, og bevirkede kun en forhøiet Misfornøielse paa hans Side og den Beslutning, efterhaanden at trække sig tilbage.

Imidlertid havde Hookes, efter en Fuldmagt og Instruction, som den franske Minister Marquis de Torcy havde medgivet ham, sluttet en Overeenskomst med det Partie, til hvilket han havde henvendt sig, angaaende det, som Skotterne kunde og vilde levere af Skibe, Tropper og Ammunition, og angaaende det, som Frankrig skulde afgive til dette Foretagende, og var derpaa vendt tilbage til Frankrig. Saavel Løfterne som Fordringerne, der her bleve gjorte, stemmede ingenlunde overeens med de forhen omtalte Yttringer af Hertugen af Hamilton; men bleve dog i Paris antagne for de rigtige, efterdi Løfterne her vare meget større og Fordringerne langt mindre, end i Hertugens Breve.

Man besluttede nu i det franske Cabinet, saa hurtigt som muligt at foretage Expeditionen til Skotland, og meddeelte Paven denne Beslutning, der da ogsaa gav sit Samtykke og et anseeligt Pengebidrag dertil. — Ifølge den første Bestemmelse, skulde denne Expedition allerede foretages i Aaret 1707. Imidlertid forhaledes den indtil det næste Foraar.

Rygtet herom udbredte sig til England, deels fra Frankrig, deels fra Skotland; og desuagtet blev der hverken i England eller Skotland truffet de ringeste Foranstaltninger i den Anledning. Fæstningerne vare forfaldne og lidet besatte. I Skotland befandt sig neppe 2500 Mand Tropper, paa hvis Troskab man ikke engang kunde gjøre synderlig Regning, og som manglede alle Krigsfornødenheder.

Mange Politici faldt derved paa den Formodning, at Dronningen af England havde til Hensigt at overgive sin Broder Land og Throne, og at det Hele allerede var aftalt med hende. Bedre Underrettede vidste rigtignok, at hiin Forsømmelighed ikke havde anden Grund, end Partieaanden og Cabalerne, der ogsaa vare virksomme i det engelske Ministerium, og det udelukkende Hensyn til egne Fordele.

Men just derved bleve Prætendentens og hans Families Forhaabninger endnu mere oplivede, og tillige udbredte over Skotlands Grændser. Skotterne, som omgave Kong Jacob, havde anvendt Alt, for at opfylde hans ungdommelige Phantasie med Billeder om Hæderen og det upaatvivlig lykkelige Udfald af dette Foretagende. Henimod Marts (1708) vare Udrustningerne tilendebragte, og man havde truffet alle Anstalter til Prindsens Afreise.

Indtil disse Udrustninger vare fuldendte, behandlede man dem ved det franske Hof som en Hemmelighed, og søgte at skjule deres egentlige Øiemed under allehaande Angivelser, der rigtignok kun fandt liden Tiltro. Nu blev der saavel i Frankrig som ved de udenlandske Hoffer afgivet officielle Erklæringer desangaaende.

Ved Prindsens Afreise behandlede Kongen Alt med den største Formalitet og Høitidelighed, ligesom om han drog hen for at tage et Rige i Besiddelse, hvortil han havde almindelig erkjendte Rettigheder, og hvor der ikke var den ringeste Vanskelighed at overvinde.

Prindserne og Prindsesserne af det kongelige Huus aflagde ham deres høitidelige Lykønskninger; ligesom om han allerede havde taget det Land i Besiddelse, for hvis Skyld han gik under Seil. Ludvig besøgte ham selv Dagen før hans Afreise, modtog hans Tak for den ham skjenkede Beskyttelse og Underholdning, og gav ham sin faderlige Velsignelse. Tillige forærede han ham en kostbar Kaarde, med den Erindring, at bruge den for sin retfærdige Sag, og engang mindes, at det var en fransk Kaarde.

Ikke mindre formelig og høitidelig var den unge Lykkeridders Afsked fra sin Moder og Søster. Den Første overgav ham sine Sparepenge, en Sum af 40,000 Louisd'or og en ikke meget ringere Skat af Juveler, som hun havde frelst, da hun flygtede fra England. Hans sextenaarige Søster formanede ham meget pathetisk til at seire eller døe! Den 8de Marts 1708 tiltraadte han derpaa, ledsaget af Greven af Midleton og nogle Hoffolk, sin Reise til Dünkirchen, hvor Ridder Forbin ventede ham, beredt til at afseile med hele Expeditionen.

Flaaden, som han forefandt her, bestod af 9 Orlogsskibe, 14 Fregatter, 25 Kapere og 56 Transportskibe.

Henved 7000 Mand Landingstropper, med den nødvendige Ammunition, skulde optages og sættes over af dem. De vare forsynede med ziirlige Faner, som havde betydningsfulde og fromme Inscriptioner. Den for Kongen bestemte Fane havde følgende Devise: Dieu et mon Droit. En anden denne: Nil desperandum Christo duce et auspicio; en tredie: Cui venti et mare obediunt, impera Domine, et fac tranquillitatem.

Desuden fandtes et rigt og fuldstændigt Udstyr for Kongen. Skjønne Telte, en kostbar Sølvservice, Uniformer til en Livvagt, der skulde hverves, Livreer for Domestikerne ved den Hofstat, der skulde dannes.

Efter sin Ankomst ved Hæren førte den unge Konge det ominøse Navn Ridder Sanct Georg, hvilket efter Nogle Paven, efter Andre Kongen af Frankrig ved denne Leilighed havde tillagt ham.

Uagtet der i Forveien var givet bestemte Befalinger, at gaae i Søen strax efter hans Ankomst, blev dog dette ved nogle tilfældige Omstændigheder betydeligt forhalet. Samme Dag, paa hvilken Ridder Sanct Georg indtraf i Dünkirchen, havde der viist sig et Antal fiendtlige Skibe paa Høiden af Mardik. Ridder Forbin troede nu først at maatte aflægge Kongen Beretning derom og indhente Forholdsordrer. Kort derpaa viste sig hos Prindsen Symptomer af en Sygdom, som hans Livlæge erklærede for Begyndelsen til Kopperne. Ogsaa dette blev berettet til Versailles og tillige Lægens Dom hosføiet, efter hvilken Indskibningen under disse Omstændigheder vilde sætte hans Liv i den største Fare.

Men enten holdt Ludvig den Fjortende denne Efterretning for opdigtet, og den foregivne Sygdom maaskee for en Virkning af Angest for Søen eller af barnagtig Frygtsomhed, eller Expeditionen var ham mere

magtpaaliggende, end Dens Liv, for hvem den blev foretagen, nok, der kom Befaling tilbage til Admiralen, at han skulde gaae under Seil med sin Flaade og Prindsen, da Kongen havde erholdt sikker Efterretning om, at det ikke var saa farligt med hans Upasselighed, som Lægen havde gjort det.

Indskibningen gik nu for sig. Men en ugunstig Vind nødte Flaaden til igjen at gaae for Anker langs Kysten imellem Nieuport og Ostende. Først nogle Dage efter, da Vinden havde forandret sig, stak den i Søen (den 19de Marts), og ankom den 23de om Aftenen i Mundingen af Floden ved Edinburg.

Flaaden, som man havde seet ved Mardik, havde været en forenet engelsk og hollandsk, der havde havt til Hensigt at forhindre Forbins Eskadre fra at seile ud. Ved Farens Nærmelse var man nemlig i England bleven vakt af sin Slummer, og havde nu med lige saa stor Virksomhed truffet Anstalter til at afværge den, som man forhen havde været ligegyldig ved Tilberedelserne. I den største Hurtighed havde man udrustet en Flaade af 52 Krigsskibe og betroet dens Anførsel til en erfaren Sømand, Admiral Sir Georg Byng. Man foranstaltede Tropper sammendragne, og Parlamentet udsatte en Priis af 100,000 Pund Sterling paa Prætendentens Hoved, — hvilket Navn Prindsen ved denne Leilighed havde erholdt ved en Tale af Dronningen i Parlamentet, i hvilken han for første Gang officielt blev kaldet saaledes.

I Skotland herskede imidlertid, som man let kan tænke, den meest spændte Forventning. Kort førend den franske Expedition afseilede fra Dünkirchen, var et Sendebud afgaaet derfra til Skotland, for at forkynde Ridderens Ankomst, der vilde bekjæmpe og overvinde Despotismens og Undertrykkelsens Lindorm.

Nogen Tid tilforn havde Hertugen af Hamilton og flere af hans Venner bortfjernet sig fra Skotland, og Alle, der hørte til hans Partie, besluttede nu rolig at oppebie, hvad der vilde skee. Det andet Partie traf adskillige Foranstaltninger; Mange ilede bevæbnede til Kysten; dog kom det ikke til nogen fælles kraftig Forholdsregel.

Derimod viste Anføreren for de kongelige Tropper, Greven af Leven, den største Aandsnærværelse og Virksomhed. Han vidste at bruge sine faa Hjelpemidler med saa megen Klogskab, og at gjøre det saa troværdigt, at større og tilstrækkeligere vare ganske nær, at Mange, selv af det til Opstanden forberedte Partie bleve tvivlraadige, og besluttede idetmindste at oppebie de franske Hielpetroppers Landing og deres Fremskridt.

Efterretningen om, at Ridder Forbins Flaade var ankommen paa Edinburgs Rhed, og de aftalte Tegn, som bleve givne af denne, formerede Spændingen, men ogsaa Ubestemtheden. Grev Leven rykkede nu ud med sin lille Hær, og forblev i en kjek Holdning, beredt til at modtage Fienden.

I Edinburg blev Roligheden uforstyrret. Dette var deels Følgen af de hensigtsmæssige og kjekke Forholdsregler, som Magistraten i Forbindelse med Geheimeraadet havde taget, deels af Efterretningen om, at den store engelske Flaade var i Nærheden.

Da de paa den franske Flaade givne aftalte Tegn bleve ubesvarede, vovede Anførerne heller ikke strax at foretage Landgangen. Dagen gik hen, og i et Krigsraad om Aftenen, angaaende hvad der skulde foretages den næste Dag, geraadede Admiralen og Troppernes General

i en heftig Strid. — Ridder St. Georg havde ingen Stemme i denne Strid, der fortsattes næsten hele Natten.

Imidlertid var Admiral Byng gaaet for Anker ganske nær ved den franske Flaade, uden at vide noget om dette Naboskab. Først ved Vagtens Tegn og ved et Kanonskud blev han underrettet derom, og traf nu strax Anstalter til i Dagbrækningen at angribe den franske Flaade.

Men paa denne erfarede man ogsaa lige saa tilfældigt hans Ankomst, og medens man endnu stredes med den største Heftighed, om man skulde gjøre Landgang, eller ei, blev der givet Befaling til at lette Anker, for at undgaae det forestaaende Angreb af den overlegne fiendtlige Flaade.

Saasnart Admiral Byng den følgende Dag havde bemærket, at hans Modstander var borte, lavede han sig til at forfølge ham med al Anstrengelse. Forbin seilede i Begyndelsen, langs med Kysten af Fife og Angus, Nord paa, for at opsøge et Landingssted. Men da han saae sig forfulgt, vendte han sig hurtigt, og søgte at komme tilbage til Frankrig.

Gunstige Vinde og de franske Skibes bedre Beskaffenhed lettede hans Flugt. Paa eet Skib nær, som med flere hundrede Mand Tropper og nogle af Prætendentens Kostbarheder faldt i den forfølgende Fiendes Hænder, ankom hele Flaaden og Mandskabet (den 7de April) i god Behold, men med uforrettet Sag, tilbage til Dünkirchens Havn.

Dette Foretagendes slette Udfald vakte saameget mere Sensation hos Publikum i Frankrig, som man havde havt almindelig og fast Tro til, at det skulde lykkes. Ved Hoffet i Versailles syntes man ikke at bryde sig meget derom; maaskee fordi man virkelig, idetmindste

for en Deel, havde opnaaet det Øiemed, som man egentlig havde havt dermed. Anførerne bleve meget naadigt modtagne af Kongen. Generalen over Landingstropperne, Grev de Grace, erholdt Marschalstaven, der var lovet ham i det Tilfælde, at han udførte sit Hverv godt.

Ridder St. Georg blev nu, lige saa villieløs, som han havde bivaanet Expeditionen til Skotland, bestemt til at begive sig til Hertugen af Burgunds Armee, for under ham, som Frivillig, at bivaane Feldttoget i Nederlandene. Ogsaa i de to følgende Aar (1709, 1710) tog han Deel i denne Hærs Foretagender og Hændelser, og aflagde her, efter Feldtherrernes, især deleshed Marschallen af Bouflers officielle Vidnesbyrd, mange Beviser paa personlig Tapperhed.

Hans Stilling syntes imidlertid at blive mere og mere betænkelig, jo gjenstridigere Lykken modsatte sig de franske Hæres Anstrengelser. Ludvig den Fjortende blev derved bevæget til Aar for Aar at gjøre fordeelagtigere Forslag til Fred; og stedse var det en af de første Betingelser, som de Allierede forelagde ham, at han skulde anerkjende Dronning Anna og den protestantiske Succession i England, bortfjerne Prætendenten af sine Stater, og unddrage ham sin Beskyttelse og Bistand.

Vel erholdt Denne hver Gang af Ludvig den Fjortende den Forsikkring, at han aldrig vilde forlade ham; men selv, uagtet hans Ungdom og Uerfarenhed, kunde han dog vel ikke indbilde sig, at han kunde bygge meget paa disse Løfter. I ethvert Tilfælde — maatte han forudsee — indskrænkede Opfyldelsen deraf sig til en Pengeunderstøttelse, som han endnu desuden vilde blive nødt til at kjøbe med Frasigelsen af alle sine Forhaabninger.

Men den samme Forandring af Forholdene ved det engelske Hof, der fra Aaret 1710 aabnede en nærmere Udsigt til Fred, syntes ogsaa at bebude Prindsen en fuldkommen og lykkelig Forandring i hans Stilling og Forventninger. Blandt det Partie, der nu kom til Roret, vare nogle af de betydeligste Mænd Huset Stuart ikke uhengivne. Hos Dronningen var, efter hendes Børns Død, og efterat Haabet om igjen at faae nogen var forsvundet, den ved Herskesyge og Moderkjærlighed undertrykkede Deeltagelse i Broderens Skjebne paany opvaagnet. Man forsikkrer, og vil i Haandskrifter, som skulle være opbevarede i Jesuitercollegiet i Paris *), have fundet Beviis for, at Dronningen allerede havde givet sin Fader det bestemte Løfte, at nedlægge Regjeringen, saasnart Omstændighederne tillode det, og overgive den til sin Broder, der var erkjendt af hende som Saadan.

Herpaa har hun nu vel aldrig tænkt for Alvor. Men at kunne tilvende ham Successionen blev bestandig mere hendes Ønske og alvorlige Hensigt. Hun underholdt en hemmelig Brevvexling med ham, hvori hun meer end een Gang tilkjendegav ham sin Hensigt, og meddeelte ham sine Raad i den Anledning.

Da Fredsunderhandlingerne mellem Frankrig og England i Aaret 1711 dreves alvorligere end hidtil, og Tidspunctet til Afgjørelsen af Ridder St. Georgs Skjebne syntes at nærme sig, blev ogsaa denne Gjenstand endnu alvorligere behandlet i hans Brevvexling med Søsteren. Dronningen opfordrede ham indstændigt til at gaae over til den engelske Kirke, da dette, ifølge Nationens

---

*) Det Nærmere herom finder man hos Dalrympel og Macpherson.

Imidlertid døde Dronning Anna (1714), uden at have fundet det gunstige Tidspunkt til at grunde hans og sine egne Forhaabninger. Det store og mægtige Whigpartie, der havde sluttet sig til Huset Hannover, traadte nu pludselig frem igjen, og sikkrede Churfyrst Georg Thronen.

Men tillige erholdt rigtignok den nye Konge ved sin Thronbestigelse et stærkt og meget virksomt Modpartie i Whigernes Modstandere. De fleste Tilhængere af den forrige Administration bleve forfulgte. Dette gav Anledning til, at Jacobiternes Partie i England erholdt en meget betydelig og virksom Forstærkning i en stor Deel af Toryerne.

Begge anvendte deres Forbindelser og Indflydelse, for at ophidse Folket imod den nye Regent og den nye Administration. I London viste sig oprørske Bevægelser, der udbredte sig herfra til de fjernere Provindser.

I Straffordshire og forskjellige andre Dele af Riget gik de over til en formelig Opstand; Ophævelsen af Habeas Corpus-Acten og andre Foranstaltninger, som Ministeriet traf derimod, formerede Misfornøielsen ogsaa blandt de høiere Stænder, og forskaffede Prætendenten, selv iblandt disse, et større Antal af Tilhængere i England, end han nogensinde havde havt her.

Man aabnede og underholdt en Brevvexling med ham. Den gamle Hengivenhed imod ham yttrede sig endnu almindeligere og virksommere. Blot en rask og kraftig Beslutning og en middelmaadig Understøttelse syntes nu at udkræves fra Prætendentens Side, for at see hans saa længe nærede Fordringer og Ønsker realiserede ved en almindelig Opstand i England og Skotland.

Og selv til en saadan Understøttelse viste sig, som det syntes, en nær Udsigt ved de nye Misligheder, der

vare opkomne mellem Ludvig den Fjortende og Georg den Første. Freden til Utrecht forpligtede Kongen af Frankrig til at ødelægge Fæstningsværkerne og Havnen ved Dünkirchen. Ludvig lod grave en endnu fordeelagtigere ved Mardik. Dette foranledigede Besværinger af Kongen af England, som dog vare uden Nytte. Der paafulgte vel intet Brud, men dog en Tilbøielighed hos Ludvig den Fjortende til hemmelig at understøtte Prætendenten. Han lod udbetale ham en Sum Penge til en Flaades Udrustning, og vilde maaskee have gjort mere, dersom ikke Døden havde berøvet ham Evnen dertil (1715).

Dette Dødsfald var for Prætendenten den første Ulykke, som kunde møde ham i dette Tidspunkt og under disse Omstændigheder. Det havde, som man veed, en Forandring af Forhold og politiske Systemer til Følge, hvorved hans Forhaabninger og Foretagender bleve meget nedslaaede og vanskeliggjorte.

Lige Interesse bragte Kongerne af England og Frankrig nærmere til hinanden. Istedetfor at understøtte Prætendentens Foretagende, søgte Hertugen af Orleans tvertimod at forhindre det. Han gav Kongen af England Efterretning derom, og opholdt Prætendenten fra den ene Dag til den anden ved ubestemte Svar paa hans Ansøgninger.

Imidlertid havde denne søgt at bevise sine Rettigheder til den engelske Throne ved et Skrift, der gjorde et stærkt Indtryk paa de misfornøiede Gemytter i England og Skotland, og forøgede Gjæringerne. I Spidsen for 300 bevæbnede Vasaller udraabte Greven af Mar i Castel-Town ham til Konge (den 6te September 1715), og undertegnede derpaa, med et betydeligt Antal af sine Venner, en Forbindelsesact. Han udstædte fremdeles,

under Titel af Kong Jacob den Ottendes Generallieutenant, en Opfordring til Folket, at gribe til Vaaben, da han var i Begreb med at komme til Skotland for deres retmæssige Konge, for at befrie dem fra deres Undertrykkere.

I Høiskotland sammenbragte flere af de mægtigste og anseeligste Adelsmænd betydelige Hærskarer paa deres Godser. Vaaben og Penge haabede man at faae af Prætendenten. Oprøret udbredte sig hurtigt næsten over hele Skotland og en stor Deel af England, og det havde aldeles Udseende af, at Prætendenten blot behøvede at vise sig, for at sætte Kong Georg i den Nødvendighed, igjen at maatte overlade ham den Throne, som han neppe havde taget i Besiddelse.

Uagtet man itide havde underrettet ham om hans Anliggenders gunstige Stilling, forhaledes dog hans Afreise, da han endnu bestandig gjorde sig Haab om Understøttelse af Frankrig og andre Magter. Han havde henvendt sig til de fleste europæiske Hoffer, og virkelig erholdt Løfter og Pengebidrag af nogle, navnlig af Spanien og Paven.

Den 28de October var han, paa en Jagttour forsvunden fra Bar le Duc, og man vidste i flere Uger ikke, hvor han opholdt sig. Siden erfarede man, at han hemmelig havde begivet sig til St. Germain, hvor hans Moder endnu levede, for desto bedre at kunne drive paa sine Underhandlinger med det franske Hof i Nærheden. Hertugen af Orleans dilatoriske Svar og hans egen Ubestemthed opholdt ham her indtil Aarets Slutning, uagtet han vidste, med hvilken Længsel hans Tilhængere i Skotland saae hans Ankomst imøde.

I dette Tidsrum affendte han to Fregatter med Vaaben til Skotland. Han selv tiltraadte da omsider,

kun ledsaget af faa Personer, paa et lidet hyret Fartøi, den længe forhalede Reise, og landede (den 2den Januar 1716) ved Petershead ved Montroß, efter en Seilads af ni Dage.

Ved hans Ankomst havde Sagernes Stilling i Skotland allerede forandret sig meget til hans Skade. De kongelige Tropper, som hurtigt vare afsendte, havde vundet adskillige meget vigtige Fordele over Rebellerne: De havde bemægtiget sig flere Pladser, og gjort et betydeligt Antal af Prætendentens Tilhængere tilfange.

Mange anseete Personer, der vare mistænkte for at holde med Prætendenten, bleve arresterede i England og Skotland. Denne Raskhed og Energie, hvormed Regjeringen gik tilværks, afskrækkede Andre, der havde opsat deres offentlige Deeltagelse til Prindsens Ankomst, fra at erklære sig for ham. I de vestlige Dele af Skotland stræbte den forbundne Adels Emissarier forgjeves at bevirke en Folkeopstand.

Prætendenten fandt sig derfor meget ubehageligt overrasket, da han ved sin Ankomst blev underrettet om Tingenes sande Stilling. Han gjorde Greven af Mar og hans Ledsagere, der vare komne til Fetterosse, for at lykønske ham, Bebreidelser, fordi man havde skuffet ham ved langt fordeelagtigere Efterretninger, men erholdt af Disse den Bebreidelse tilbage, at han var udebleven for længe, og ingenlunde opfyldte det, som han havde lovet.

Man indsaae endelig paa begge Sider, at en saadan Trætte ikke kunde forbedre noget, og begyndte nu at raadslaae om, hvad der efter Omstændighederne endnu var at gjøre. Resultatet deraf vare adskillige Proclamationer i Kong Jacob den Ottendes Navn, hvori hans Ankomst blev forkyndt og en Takkefest derfor ansat, en almindelig Amnestie lovet, Rigsstænderne sammenkaldte

og alle Vaabendygtige opfordrede til at forsamle sig under hans Faner.

Prætendenten begav sig derpaa, ledsaget af Greven af Mar, til Scone, udnævnte et Geheimeraadscollegium, og ansatte den 23de Januar til sin Kroning. Nogle Adresser, hvori man lykønskede ham til hans Ankomst, indløb vel til ham; men Lykken selv fjernede sig hurtigt og aldeles fra ham. En betydelig Forstærkning af kongelige Tropper ankom til Skotland under Hertugen af Argyles Anførsel, og en endnu større Troppeafdeling ventedes. Oprørerne saae sig snart ængstede fra alle Sider, og saa meget mere ude af Stand til at gjøre en kraftig og varig Modstand, som de manglede Vaaben, Penge og alle Krigsfornødenheder, og deres Anførere vare uenige.

Greven af Mar, som stod i Spidsen for det hele Foretagende, var en anmassende, heftig og talentløs Mand. Han vilde ikke tage imod Raad af Nogen, og desuagtet var han ei istand til at raade sig selv tilbørligt. Anførerne gjorde han sig til Fjender, og paa de lavere Folkeclasser forstod han ei at virke. Prætendenten havde han bragt til at troe, at hans Fremgang kun var afhængig af ham, og at han ei med Sikkerhed kunde betroe sig til nogen Anden, end ham. De anseeligste og mægtigste Adelsmænd af hans Partie saae sig derfor behandlede af ham med bydende Overmod og af Prætendenten med Kulde og Skjødesløshed. Af Ærgrelse og Skinsyge herover bortfjernede flere af de betydeligste sig. Greven af Seaford forlod Hæren og tog henved 5000 Mand med, som han havde sammenbragt paa sine store Besiddelser i Høilandene. Marquien af Huntley, der commanderede 2000 Mand, vægrede sig ved paa Greven af Mar's Befaling at forene sig med Hovedarmeen.

Den kongelige Armee under Hertugen af Argyle trængte, uden at finde nogen Modstand, rask frem imod Montroß, hvor Prætendenten opholdt sig, og bevirkede hos ham den Beslutning, at opgive sit næsten allerede fuldkommen mislykkede Foretagende, for at frelse sig.

Han forsamlede derfor de anseeligste Personer af sit Partie, og holdt en Tale til dem, hvori han tilkjendegav dem sit Forsæt. Det blev aftalt, at Tropperne, som vare hos ham — omtrent 12 til 1300 Mand — henimod Aften skulde komme sammen udenfor hans Bolig; som han foregav, for at følge ham til Aberdeen, medens han hemmelig vilde bortfjerne sig gjennem en Bagdør og begive sig til en liden fransk Jagt fra St. Malo, der paa et sikkert Sted i Nærheden laae beredt til at afseile.

Denne Plan blev lykkeligt udført. Greven af Mar og tolv eller femten af de Anseeligste af hans Partie ledsagede ham. Nogle andre, der vilde følge ham, fore vild om Natten, og maatte blive tilbage. De forbausede og misfornøiede Krigere erklærede Prætendenten i et efterladt Brev, at han desværre saae sig nødt til at forlade dem, for at bringe sin Person i Sikkerhed, da den Understøttelse, som fremmede Magter havde lovet ham, ikke indfandt sig, og hans Venner forgjeves udtømte deres Kræfter. Han formanede dem til heller ikke at vove mere for ham, men bringe deres Anliggender paa Fode igjen, saa godt de kunde.

Skibet, hvorpaa han flygtede, gik strax efter hans Ankomst under Seil, og førte ham gjennem mangehaande Farer, hvormed Storme, Bølger og fjendtlige Skibe bestandig omgave ham, efter sex Dages Seilads lykkelig til den franske Kyst, hvor han (den 21de Februar) landede mellem Calais og Gravesand.

Hans Tilhængere i Skotland adspredte sig, men undgik, idetmindste de mere udmærkede og betydelige af dem, derved ingenlunde den forfølgende Hevn. Talrige Henrettelser og Fængslinger endte dette Foretagende, der var lige saa ulykkeligt for Prætendentens Tilhængere, som det var frugtesløst for ham selv.

Hos Skotterne havde han ved dette ulykkelige Udfald, men endnu mere ved sin Adfærd under sit Ophold iblandt dem, tabt overmaade meget. Spot opvakte hans Adfærd i Stændernes Forsamling og ved andre offentlige Leiligheder, hvor han, for at vække Deeltagelse, havde beklaget sin Skjebne og udgydet Taarer. Saadanne Taarer, meente de, anstode vel en Qvinde, men ikke en Mand, en Ridder, en Konge, der stod op i Spidsen for en betydelig Magt, for at forsvare sine Rettigheder.

Hans lange Udeblivelse og det store Fortrin, som han under sit Ophold gav Greven af Mar, blev ligeledes gjort ham til Bebreidelse. Protestanterne fandt ogsaa snart hans bigotte Hengivenhed for den catholske Religions Former meget anstødelig. Vistnok drev han det heri særdeles vidt, og vilde f. Ex., naar han spiiste hos en Presbyterianer med Presbyterianere, ikke taale, at man forrettede Bordbønnen overeensstemmende med deres Ritus; hvilket da, som man kan tænke, maatte gjøre et meget slemt Indtryk paa denne Sect, der hadede Catholicismen. Man sluttede deraf til Intolerance og Forfølgelsesaand, hvoraf man, naar han kom til Regjeringen, befrygtede samme Fremgangsmaade, som hans Fader havde brugt. Det var naturligt, at Tilbøieligheden til at hjelpe ham paa Thronen derved betydeligt maatte formindskes, hos Tilhængerne af dette Partie — det talrigste i Skotland.

Ved dette Foretagende og dets slette Udfald var Prætendentens Stilling lige saa meget forværret i hans øvrige Forhold. Kongen af England forlangte i Frankrig og Lothringen, at man ikke mere maatte tilstæde ham noget Ophold her, fordi han kun anvendte det til at stifte Uroligheder i hans Stater.

I sit hidtilværende Opholdssted torde han derfor efter sin Tilbagekomst kun endnu opholde sig saa længe, som der udkræve des, for at gjøre de nødvendige Anordninger til hans Effecters Transport. I St. Germain, hos hans Moder, var det ham ikke tilladt at opholde sig længere. Da efter den Tids Forhold ingen anden Stat lovede ham noget sikkert og varigt Tilflugtssted, blev der ham intet Andet tilbage, end at kaste sig i Pavens Arme. Han begav sig først til Avignon, hvor han ankom i Begyndelsen af April 1716 med et talrigt Følge af skotske Udvandrede.

Paa den herværende pavelige Legats Forespørgsel gav Paven ham Anviisning til ikke blot at tilstaae Prætendenten Ophold og Beskyttelse, men ogsaa at give ham enhver Art af Understøttelse. Ridder St. Georg tog altsaa sin Bolig her, og indgik selskabelige Forbindelser med Naboadelen, der i Begyndelsen syntes at love ham et ganske behageligt Liv. Men snart opvakte hans egen Adfærd, og endnu mere hans Ledsageres, stor Misfornøielse. Greven af Mar vilde her fortsætte den Rolle, som han havde spillet i Skotland, og foranledigede derved Stridigheder og Cabaler, der snart udbredte sig, endogsaa udenfor Prætendentens Hofstat.

Hans og flere andre Skotters Anmasselser, Hovmod og raae Sæder, gave Legaten ved det pavelige Hof i Avignon Anledning til Besværinger, og forstemte tillige de øvrige selskabelige Forhold. Derfor vare næsten Alle

ret glade, da der indløb Efterretning om, at Prætendenten maatte forlade Avignon og begive sig til Italien.

Ogsaa Avignon fandt Kongen af England endnu at være et altfor nært Opholdssted for Ridderen og hans Følge, da de bestandig vedligeholdt Forbindelser i England og Skotland, og benyttede enhver Leilighed til paany at forstyrre Roligheden. Han anmodede derfor instændigt Hertug Regenten i Frankrig om at bevirke hans Bortfjernelse.

Regenten, som dengang var i Begreb med at indgaae den nøieste Forbindelse med England, bød meget beredvillig Hænderne dertil. Vanskelighederne, som den pavelige Nuntius, Jesuiterne og Paven selv gjorde, blevt snart hævede ved Hertug Regentens og hans Allieredes uophørlige og indstændige Opfordringer. I de første Dage af Aaret 1717 ankom Abbé Cordona, som pavelig Deputeret, til Avignon, og overbragte Prætendenten den faderlige Anmodning om strax at forlade Avignon og begive sig til Italien.

Efterat den Deputerede havde betalt den Gjeld, som han og hans Følge havde gjort, begav Prætendenten sig paa Reisen med hele Følget (den 6te Februar), ledsaget af den pavelige Legat og flere anseete Personer af den franske Adel.

I Grenoble lod Hertugen af Savoyen ham ved Marquis de Cavaillas ønske velkommen og indbyde til Turin. Han ankom her den 24de Februar, under Titel af en Marquis de Cavalne, og blev modtaget og beværtet paa det Ærefuldeste. Ceremoniellet, som man iagttog imod ham, var det samme, som pleiede at finde Sted ved Besøg af kongelige Personer. De Klager, som den storbrittanniske Minister førte derover, mødte man med det Svar, at man behandlede ham som

en Prinds af kongelig Byrd, hvorimod Ingen kunde indvende Noget.

En pavelig Deputeret, som havde modtaget ham paa Italiens Grændse, ledsagede ham ogsaa paa den øvrige Reise, for at sørge for hans Fornødenheder. Allevegne blev han modtagen med lige Agtelse og behandlet med lige ærefuld Udmærkelse. Paa Grændsen af de pavelige Stater ventede til hans Modtagelse en pavelig Nepot, der ledsagede ham over Bologna til Bezzaro, en lille Stad i Hertugdømmet Urbino, hvor han ankom den 15de Mai 1717.

Det havde foranlediget mange Raadslagninger ved det pavelige Hof, hvorledes man skulde modtage og behandle ham. Det var blevet besluttet, for det første at lade ham opholde sig her paa dette lille, men behagelige Sted. Paven sendte ham en betydelig Pengesum og en Æresvagt af 100 Corser derhen, hvilke erholdt den udtrykkeligste Befaling, nøie at iagttage alle Personer, der gik ind og ud hos Prætendenten, og omhyggeligt at udspørge Ubekjendte.

Til hans Underholdning bestemte Paven kort derpaa den Sum af 15,000 Daler maanedlig, hvortil hos Prætendenten endnu kom Tilskud fra Frankrig og Spanien, saa at han var istand til at underholde sig og sin Hofstat, meer end 60 Personer, paa en anstændig Maade.

Saasnart han var befriet fra en Sygelighed, som man erklærede for en Sindssvaghed, lavede han sig til at gjøre en Reise til Loretto og herfra — skjøndt incognito — til Rom, som han foregav, for at bivaane Christi Legems Fest. Man kom herover i nogen Forlegenhed ved det pavelige Hof; thi uagtet han her endnu erkjendtes for Konge af Storbrittannien, syntes dog Bestemmelsen af det Ceremoniel, som man skulde iagttage imod

ham, at være underkastet nogle Vanskeligheder. I en Congregation, som holdtes ene i den Anledning, blev besluttet, at man fuldkommen skulde behandle ham som en incognito reisende Konge.

Paa Ankomstens Dag blev Cardinal Gualtieri, som førte Titel af en Protector af England, sendt ham nogle Mile imøde, for at tage imod ham og indbyde ham til sit Pallads. Dørrene bleve holdte lukkede, og det strengeste Incognito iagttaget.

Deputerede fra Paven og Cardinalcollegiet, alle Cardinaler og den største Deel af den romerske høie Adel indfandt sig imidlertid endnu samme Aften, for at bevise ham deres Ærbødighed. Den følgende Dag saae han Processionen ved Christi Legems Fest, og viste derved, til den romerske Pøbels store Opbyggelse, en særdeles Devotion, udgjød endog, som man forsikrer, Andagtstaarer, som her frembragte ganske andre Virkninger, end de, han forhen græd i Skotland i den forsamlede Adels Nærværelse.

Den følgende Dag sendte Paven ham ved meer end hundrede Dragere allehaande Forfriskninger, og gav ham samme Dags Aften en hemmelig Audients i sit Pallads. To Nepoter afhentede ham i en pavelig Stadsvogn. Ved Døren, som fører ud i Haven, modtog den pavelige Overhofmester ham, og førte ham, ledsaget af 40 Prælater, til Audientsværelset. Ved hans Indtrædelse gjorde Paven en Bevægelse, som om han vilde staae op og gaae ham imøde. Men førend han endnu kom saa vidt, nedkastede Prætendenten sig for ham, og kyssede hans Fødder og Hænder. Paven omfavnede ham derpaa nogle Gange, og lod ham tage Plads paa en Paradestol, der befandt sig et Trin lavere ved Siden af ham. Følget bortfjernede sig derpaa, og Hans Hellighed og

Prætendenten forbleve vel to Timer alene sammen; hvorpaa den Sidste begav sig tilbage igjen under det samme Ceremoniel.

De følgende Dage tilbragte Prætendenten med at besee Roms Mærkværdigheder og Helligdomme, og at modtage gjentagne Besøg af Cardinalerne og andre Personer af første Rang. Overalt blev han behandlet som Konge; adskillige Cardinaler gave prægtige Feste, og saavel disse som Paven gjorde ham kostbare Foræringer. Hos den Sidste havde han endnu flere fortrolige Audientser, og bivaanede ligeledes et hemmeligt Consistorium, hvori han erholdt sin Plads ved Pavens Side.

Imedens saaledes Prætendentens Besøg i Rom efterhaanden forlængede sig til et varigt Ophold, fortsatte adskillige af hans Tilhængere, blandt disse fornemmelig Hertugen af Ormond, deres Bestræbelser, for at bane ham en ny Vei til Besiddelsen af den Throne, hvoraf han endnu bestandig førte Titelen. Den spanske Premierminister Cardinal Alberoni's store Planer, og det krigerske Forhold, som deraf var opstaaet imellem Spanien og Storbrittannien, syntes (1718) at aabne dem nogen Udsigt dertil, som de ei lode ubenyttet.

Hertugen af Ormond begav sig til Spanien, og aftalte med Cardinalen en Angrebsplan paa Skotland og Irland, hvori man ogsaa igjen tildeelte Prætendenten hans Rolle.

I Corogne blev til dette Øiemed udrustet en Eskadre, og i Cadix en anden. Hertugen af Ormond havde indgaaet nye Forbindelser i Skotland og Irland. Da Alt var i Beredskab, erholdt Prætendenten ved Hertugen af Ormond Efterretning derom, og tillige en Opfordring til saa snart som muligt at komme til Spanien. Ridder St. Georg tøvede ikke med at følge den.

Han afreiste den 8de Februar 1719, ledsaget af Grev Mar, fra Rom, hvor man var ret glad ved paa denne Maade at blive ham qvit, og derfor af Hjertens Grund ønskede ham Lykke til det nye Eventyr, som han nu vilde bestaae.

Paven gjorde ham ved hans Afreise endnu en Foræring af 800,000 Pund, og gav ham en Anviisning til af de ledige Kirkegodsers Indtægter i Spanien daglig at hæve hundrede Pistoler til sin Underholdning.

Medens han begav sig til Nettino, for at gaae ombord paa et spansk Krigsskib, som ventede ham ikke langt derfra, fortsatte adskillige af hans Hoffolk Reisen tillands over Bologna og Mailand, og udbredte med Forsæt det Rygte, at Prætendenten befandt sig iblandt dem. Dette havde til Følge, at to af dem, hos hvem man havde villet bemærke en særdeles hemmelighedsfuld Adfærd, bleve anholdte i Voghera af den østertigske Besætning, og nu det Rygte almindelig udbredte sig, at man havde taget Prætendenten tilfange og bragt ham til Mailand.

Selv Gouverneuren af Mailand troede at have gjort denne Fangst, og meldte det til den engelske Gesandt i Genua, som hurtig aflagde Beretning derom til sit Hof. Den engelske Gesandt i Paris, Lord Stairs, erholdt ligeledes en officiel Efterretning derom, og anmeldte det ogsaa for sit Hof. Den engelske Minister, Lord Stanhope, overbragte Kongen den vigtige og glædelige Efterretning (den 7de Marts) i Skuespilhuset, hvorfra den saameget hurtigere udbredte sig blandt Publicum og over hele Europa.

Imidlertid var Ridder St. Georg lykkeligt seilet igjennem de engelske Skibe, og landet (den 8de Marts) i Roses i Spanien, Dagen efter den, paa hvilken

Kongen af England havde erholdt Efterretningen om hans Fængsling. Herfra fortsatte han, efter erholdt Indbydelse, sin Reise til Madrid, og holdt sit høitidelige Indtog der med megen Pragt og i en kongelig Stadsvogn (den 26de Marts).

Hans Modtagelse ved Hoffet var den ærefuldeste, som kunde blive en virkelig Konge til Deel. Man førte ham derpaa til Palladset Buen-Retiro, der nærmest var bestemt til hans Opholdssted og indrettet paa det pragtfuldeste.

Kongen, Dronningen, Prindsen af Asturien, Cardinal Alberoni og den hele Hofstat aflagde ham her deres Besøg den følgende Dag. Af Kongen erholdt han en prægtig Sølvservice og en betydelig Pengesum, af Dronningen en kostbar Diamant til Foræring. Under sit Ophold i Buen-Retiro spiste han hver Dag med den kongelige Familie, og blev overhovedet behandlet fuldkommen saaledes, som hans Fader under sit Ophold i Frankrig, var bleven behandlet af Hoffet i Versailles.

Den 3die April forlod han Buen-Retiro, for at begive sig til Valladolid og der tage sit varige Opholdsted. Men under Paaskud af, at han i Lugo befandt sig nærmere Søekysten, og herfra kunde afseile saa meget hurtigere, lod man ham kort efter ombytte hiint Opholdsted med dette.

Endnu stedse behandlede man ham med den samme store Udmærkelse, foreslog ham ogsaa et Giftermaal, og beilede for ham til Prindsesse Maria Clementia Sobieska, en Sønnedatter af Kong Johan Sobiesky af Polen.

Allerede før hans Ankomst til Spanien var den omtalte Expedition, og med den Hertugen af Ormond og flere anseelige Udvandrede, afgaaet til sin Bestemmelse

(den 2den Marts). Saa tillidsfuld man ogsaa lovede sig en stor og afgjørende Virkning deraf, havde den dog ingen gunstigere Skjebne, end ældre lignende Foretagender. Den største Deel blev adsplittet af en Storm, og nødt til at vende tilbage til Cadix, for der at søge et Tilflugtsted.

Kun to Fregatter landede paa Kysten af Nordskotland, og satte nogle hundrede Mand Tropper i Land. Uagtet et Manifest og andre Bestræbelser, lykkedes det dog ikke Anførerne at bevirke en almindelig Opstand. Den lille Skare af nogle tusinde Mand, som deres Venner førte til dem, blev snart overvældet og adspredt af de kongelige Tropper, og de selv nødte til i største Hast igjen at indskibe sig, for at undgaae Fangenskab.

Da den spanske Minister ved Følgerne af dette mislykkede Foretagende blev sat ud af Stand til at forsøge et nyt, bekymrede han sig nu heller ikke videre om Prætendenten. Denne levede i Lugo i en Art Fangenskab, nedsank i Foragt og Forglemmelse, og maatte tilsidst endog prise sig lykkelig ved, at man tillod ham hemmelig at undvige fra Spanien. Skjult i en Matrosklædning, forlod han som en ubeskyttet Flygtning det Land, hvor han faa Maaneder tilforn var bleven modtagen som Konge. Den 25de August landede han i Livorno, og begav sig herfra igjen til de pavelige Stater, hvor han alene kunde finde Tilflugt, Beskyttelse og et varigt Opholdsted.

Med Enden paa dette uheldige Eventyr ender ogsaa den interessantere Deel af hans Levnetshistorie. Det øvrige deraf taber sig forstørstedelen i Privatlivets ubemærkede Stilhed, hvorfor ogsaa kun lidet deraf endnu fortjener at udhæves.

Kort efter sin Tilbagekomst holdt han sin Formæling med den omtalte polske Prindsesse. Det pavelige

Hof sikkrede ham paany en Pension af 160,000 Scudi; ogsaa erholdt han bestandig anseelige Understøttelser af Frankrig og Spanien.

Uagtet disse betydelige Indkomster satte ham istand til at leve paa en til hans Herkomst svarende Fod, kunde han rigtignok ikke dølge for sig selv, at han dog altid kun levede af Almisse, og at hans Subsistents, med al sin Glands, dog var fornedrende og selv precair for en Kongesøn og Konge. Saameget mindre kan man derfor undres over, om Rolighed og Resignation ikke strax bleve ham til Deel i den Grad, som han behøvede dem, for at glemme sine præsumtive Fordringer og Forhaabninger om Thronen. Ogsaa bleve disse ustridig vedvarende nærede og vedligeholdte af hans Tilhængere saavel omkring hans Person som i Spanien. Ved Disse, der naturligviis lede mere under Landflygtighedens Besværlighed end han, blev vel ogsaa fornemmelig, efter Georg den Førstes Død (1727), fremvirket den Beslutning hos ham, endnu engang at prøve sin Lykke.

Fra Bologna, hvor han dengang opholdt sig, meldte han Paven sin Beslutning, og bad om hans Samtykke, tilligemed et Forskud af 100,000 romerske Dalere. Det første erholdt han strax og uden Vanskelighed, men af det sidste kun Fjerdedelen i rede Penge og Resten i Velsignelser og fromme Ønsker af Paven og Cardinalerne. Han afreiste derpaa i Juli samme Aar til Genua, for derfra at begive sig til England.

Mangehaande Rygter udbredte sig derpaa angaaende hans Reise og videre Forholdsregler; nøiagtige og authentiske Forholdsregler ere ikke blevne bekjendte. I England havde Georg den Anden uden Hindring besteget Thronen; ogsaa sidenefter var Roligheden vedbleven uforstyrret. Jacobiterne bleve iagttagne af Regjeringen med

den største Opmærksomhed, og derved afskrækkede fra ethvert Foretagende. Der tildrog sig intet Mærkværdigere, end at et Fruentimmer, der i Frankrig var gaaet over til den catholske Religion og for kort siden var vendt tilbage til England, blev arresteret, fordi hun havde brugt nogle Ytringer til Personer, der gjeldte for hemmelige Tilhængere af Prætendenten, hvoraf man sluttede, at hun af Prætendenten var forsynet med hemmelige Commissioner. Da der imidlertid ved Undersøgelsen ikke fremkom noget Nærmere og Paalideligt, havde Sagen heller ingen videre Følger. Fruentimmeret erholdt ogsaa, imod Caution, sin Frihed igjen.

Prætendenten gjenfinde vi sidenefter i Albano, hvor han tog sit sædvanlige Ophold og fra nu af levede roligt. Hans Biographies Interesse gaaer nu over paa hans ældste Søn. Om Ridder St. Georg bliver intet videre tilbage at bemærke, end at han nød pavelig Beskyttelse og Underholdning til sin Død, der indtraf den 1ste Januar 1766 i hans 79de Aar.

Ifølge sin Characteer og sine Aandskræfter syntes denne Prinds ingenlunde at være bestemt til den ualmindelige Rolle, som Skjebnen lod ham spille. Han var vel temmelig dannet, talte flere Sprog, havde ogsaa erhvervet sig nogle Kundskaber i Mathematiken, fornemmelig i Fortificationen og Søevæsenet; men hans Forstand var af Naturen meget middelmaadig, og endog kun middelmaadigt uddannet.

Energie og kraftig Villie manglede ham aldeles. Han var let at lede, og erstattede Mangelen paa Fasthed og Beslutning ved den Egensindighed, der hos svage Characterer sædvanlig træder i den egentlige Villies og Krafts Sted.

De hyppige Taarer, som han ved saa mange Leiligheder udgjød, vidne om hans Gemyts qvindagtige Blødhed, og indeholdt den eneste Kunst, som han besad til at vinde Menneskene, men hvis Anvendelse, som man veed, fordetmeste havde den modsatte Virkning. —

Hans Efterkommere vare to Sønner, der overlevede ham. Den ældste, Carl Edvard, arvede hans Fordringer, men ogsaa hans uheldige Skjebne. Paa ham er det, at Titelen Prætendent gik over. Den anden, Henrik Benedict, blev bestemt til den geistlige Stand, og var bekjendt under Navnet Cardinalen af York.

Jordskjælvet i Lissabon.

1755.

Portugal blev den 1ste November i Aaret 1755 rystet ved et af hine Ulykkestilfælde, mod hvilke Mennesket ikke finder noget Redningsmiddel i sin Klogskab. Et frygteligt Jordskjælv nedstyrtede paa denne Dags Morgen, Alle Helgens Dag, paa hvilken Inqvisitionen sædvanlig lod sine Offere opbrænde, og da alle Kirker vare fulde af Mennesker, i syv Minuter to Trediedele af Lissabon i Fordærvelsens Afgrund, og begravede Tusinder af dens Beboere under Templernes, Palladsernes og Husenes Ruiner. Ogsaa andre Stæder i Kongeriget, fornemmelig Braga og Coimbra, fornam Jordskjælvets Stød, og Setuval eller St. Ubes, der er saa vigtig ved sin Salthandel, blev næsten aldeles ødelagt, ikke blot af Jordskjælvet, men ogsaa af den over al Forestilling opbrusende Sø. Imidlertid var dog Ødelæggelsen allerstørst i Hovedstaden. Et eneste Øieblik saae en Mængde af dens Huse, Palladserne og næsten alle Kirker og offentlige Bygninger forsvinde.

Iblandt alle Ulykker, der kunne ramme et Land, var denne uden Tvivl den frygteligste og tillige den meest overraskende. Aldrig saae man vel en skjønnere Morgen, end just paa denne første November, der anrettede en saa rædsom Ødelæggelse. Solen skinnede i sin fulde Pragt, hele Himmelen var fuldkommen klar og reen, og ingen bemærkede endog blot det ringeste Tegn, eller en Advar-

sel om den forestaaende Begivenhed, der forvandlede Portugals engang saa blomstrende, rige og stolte Hovedstad til en Fordærvelsens og Ødelæggelsens Skueplads. I den ulykkelige Formiddagsstund fra Kl. 9 til 10, da Jorden zittrede, var ogsaa Ødelæggelsen forstørstedelen fuldbragt, og neppe levnedes der nogle Øieblikke, for at undløbe den almindelige Fordærvelse. Elendigheden var udbredt overalt, den hele Stad var en uhyre Gruushob; Fyrstens, Kirkens og Folkets Rigdomme havde alle een og samme Skjebne, og Jorden optog atter i sit Skjød de Metaller, som Gjerrigheden havde udrevet deraf.

En af de første Bygninger, der styrtede sammen ved Jordskjælvets Udbrud, var Inqvisitionshuset, Santa Casa. Ikke bedre gik det Kongens Pallads, og det var en Lykke, at den kongelige Familie just befandt sig i Belem, et rigt Kloster, hvor den undertiden boer. Den spanske Gesandt, Greven af Perelada, blev ihjelslagen af sit Palladses Port, idet han vilde frelse sig. Det prægtige Jesuitercollegium begravede under sine Ruiner alle deri værende Medlemmer af Selskabet. Paa det offentlige Torv Roscio, bleve frugtsommelige Koner under Tummelen overfaldne af Fødselsſmerterne, og fødte for Alles Øine. Præster og Munke løbe omkring med Crucifixet i Haanden, og tilraabte uden Ophør de Saarede og Halvqvalte: "Verdens Ende er kommen!" Jammeren overgik al Beskrivelse. Her tonede et dumpt Angestskrig frem af de sammenstyrtede Hvælvinger, hist sloge Luerne op over Ruinerne, og fortærede hvad Jordskjælvet endnu havde skaanet. Oldinge, Koner, Børn og Syge, der endnu laae paa deres Leie, bleve qvalte, uden at man kunde komme dem til Hjelp; eller bleve knuste, tildækkede med Gruus, og saaledes fordømte til det rædsomste Endeligt, Hungersdøden. Skræk, Forbirring, ængstelig

Løben hid og did, Jammerskrig, Bønner om Hjelp og Redning forøgede det Skrækkelige i denne Scene og Elendighedens Storhed. De Dræbtes Tal udgjorde 30 til 40,000. At Jordskjælvet just indtraf paa en Festdag og i en Time, da de nedstyrtende Kirker vare fulde af Mennesker, befordrede Manges Undergang, der maaskee ellers vare blevne frelste.

Men det var ikke Jorden alene, der skulde ødelægge Lissabon; snart udbrød ogsaa Ild paa mange Steder, en Følge af Skorsteensilden i de omstyrtede Huse. Da der Ingen var til at slukke, udbredte Luerne sig saa længe de fandt Næring. Og, som om de mægtigste Naturkræfter havde forenet sig til den ulykkelige Stads Fordærvelse, — ogsaa Havet steg tredsindstyve Fod høiere end ved den høieste Flod, bortrev mange smaae Huse, og fordærvede Varerne i Toldhusene og Magazinerne ved Tago. For at gjøre Ulykken fuldstændig, bleve Eiendomme, som den ødelæggende Natur og Ilden havde skaanet, et Rov for Menneskers Ondskab. Thi der fandtes Ryggesløse nok, som benyttede den almindelige Forvirring til deres egen Fordeel; og følesløse mod Andres Lidelser plyndrede hvor de kunde.

Al Subordination var forsvunden i disse skrækkelige Timer. Kongen lod den Befaling udgaae, at Folk ikke maatte forlade Byen; men de svarede Soldaterne, at de ikke mere havde nogen Konge. Formedelst den overhaandtagende Ild, og Frygten for at Krudttaarnene skulde geraade i Brand, tænkte man paa at lade Staden bombardere og sløife. Tilstanden, hvori Byen befandt sig, var overhovedet saa beklagelig, at man tvivlede om Muligheden af nogensinde at sætte den i dens forrige Stand. Den pavelige Nuntius i Lissabon daterede medrette sit Brev til

sin Collega i Madrid: Dalla terra, dove Lisbona fu ɔ: fra den Plads, hvor Lissabon har staaet.

Med den første Dags Rædsler var dog Faren endnu ikke forbi, men Trangen til Hjelp desto større og mangfoldigere. Hvo der kunde frelse sig, var flygtet ud af Staden, for at søge Sikkerhed paa en nærliggende Høi. Her leirede Mennesker sig i Tusindtal af begge Kjøn, af alle Stænder og Forhold i den selsomste Blanding imellem hverandre. Det var den fuldkomneste Ligheds, men ogsaa den høieste Forvirrings, Hjelpeløsheds og Usædeligheds Tilstand. Hver Dag medførte nye Rædsler, og dog omhyllede hver Nat ny Skjændsel og Afskyelighed. En Mængde Matroser, Soldater, Negre og Misdædere, der i Tusindviis vare slupne ud af de sprængte Fængsler, udbredte sig i den ødelagte Stad, gravede under Gruset, trængte ind i de endnu ubeskadigede Huse, røvede, skjændede, myrdede og begik de umenneskeligste Forbrydelser. Der udkrævedes den største Omhyggelighed og en overordentlig Klogskab, for blot nogenlunde igjen at tilveiebringe den offentlige Sikkerhed. En Mængde Galger bleve opførte, og enhver Mistænkelig, der har brændte Penge hos sig, eller gravede under Gruset, blev uden Omstændigheder hængt.

Jordskjælvet var ikke forbi med den første Dag, eiheller vare med Jordskjælvet Naturens Rædsler endte. Flere Maaneder gjentoges Jordrystelserne i Mellemrum af faa Dage, og tildeels med den voldsomste Heftighed. Tago svulmede op, og trængte med vild Brusen ud over sine Bredder. Havet syntes oprørt. Bølgerne opslugte Skibene og overstrømmede Landet i en Strækning af flere Mile. En vedholdende Regn forfulgte de Ulykkelige ogsaa paa Høiene, hvor de vare flygtede hen for Jordskjælvets, Luernes og Bølgernes Raserie. Fugtighed, Forkjølelse, Sygdom og Hunger bragte her, uagtet al anvendt

Omhyggelighed, utallige Mennesker Døden, der hidtil endnu havde fristet deres usle Liv mod Jordskjælvets Voldsomhed.

Kong Joseph, bedøvet ved den almindelige Elendighed, tilbragte den første Nat efter Jordskjælvet i en Karet paa Marken, og derpaa under et Telt, savnende næsten enhver Beqvemmelighed. Han besad hverken Indsigt eller Kraft til at skaffe Raad og Hjelp i den almindelige Forvirring; men hans Minister Pombal udviste her en sjelden Indsigt og Aandsnærværelse. Uden at bekymre sig om sit Huus og sin Families Skjebne, havde han forladt det strax ved Jordskjælvets første skrækkelige Stød, for at yde den almindelige Nød og Fare sin hjelpende Omhu. Skjøndt hans Bolig, uagtet den almindelige Ødelæggelse rundt omkring, var forbleven uskadt, betraadte han den dog ikke flere Dage i Råd. Midt under Ødelæggelsens Chaos, boende Dag og Nat i en Reisevogn, frelste han ved sine vise Foranstaltninger Lissabon fra dens totale Undergang. Han alene modsatte sig de Forsagte, der aldeles vilde forlade Lissabon, med det samme Mod, hvormed fordum Camillus holdt de fortvivlede Romere tilbage paa det ødelagte Roms Ruiner. Han lod Staden omgive med Tropper, der dreve de Flygtende tilbage og tvang den rovgjerrige Pøbel til Orden. Han sørgede for de Levendes Underholdning og Bolig, lod de Saarede drage frem af Gruset, de Døde begrave og de ødelæggende Flammer standse. Paa hans Befaling maatte de Provindser, som Naturens Oprør havde skaanet, staae de Ulykkelige bi. Han lod forfærdige Planer til at opbygge Staden paa en regelmæssigere og beqvemmere Maade, og gjorde med beundringsværdig Opoffrelse Alt, hvad der kunde standse den almindelige Elendighed.

Imidlertid talte Medlidenhedens og Menneskekjærlighedens Stemme i andre Lande høit til de ulykkelige Portugiseres Bedste. Mange Privatpersoner, og selv store Magter, bestræbte sig for at yde dem Hjelp. Politiken veeg for Menneskeligheden, og de Magter, om hvilke man kunde formode, at de vare ugunstig sindede mod Portugal, vare de første til at hjelpe. Englænderne gjorde Kongen en Foræring af Korn, Træ, Salt, Kjød, Meel og Riis, af henved hundredtusinde Pund Sterlings Værdie. Staden Hamborg sendte Kongen nogle Skibsladninger Trævarer, Bjelker og Brædder af udsøgt Godhed; og for de i Lissabon boende Hamborgere ankom et Skib ladet med Kjød, Seildug, Senge, uldne Strømper, Toug o. s. v., hvilke den hamborgske Consul besørgede uddeelte. Men der forløb rigtignok mange Aar, førend Nøden blev standset. Ved Pombals Virksomhed steg vel Lissabon efterhaanden prægtigere frem af sine Ruiner; men selv i vore Dage seer man dog endnu mange Spor af den rædsomme Ødelæggelse.

Englænderen Braddock, der formedelst en Proces opholdt sig i Lissabon, da Jordskjælvet udbrød, har bekjendtgjort en Fortælling om hvad han derved saae og erfarede, der fortjener at bringes til almindeligere Kundskab. Hvo skulde ei være begjerlig efter at høre, hvad et Øienvidne beretter om en saa overordentlig Begivenhed? Han fortæller i det Væsentlige Følgende.

Det var om Morgenen paa denne ulykkelige Dag, imellem Klokken 9 og 10, som jeg sad paa mit Værelse og just havde fuldendt et Brev, da Papirerne og Bordet, ved hvilket jeg sad, begyndte at zittre med en sagte

Bevægelse. Jeg blev høilig forundret herover, da, saavidt jeg kunde mærke, ingen Vind rørte sig. Idet jeg overveiede, hvoraf dette kunde komme, men ikke havde den fjerneste Ahnelse om den sande Aarsag, begyndte hele Huset at ryste fra Grunden af. Jeg troede i Begyndelsen, at denne Bevægelse foraarsagedes af Karetter, der sædvanlig paa denne Tid kjørte fra Belem til Slottet. Men da jeg lyttede opmærksommere til, bemærkede jeg, at den hidrørte fra et usædvanlig frygteligt Bulder under Jorden, der lignede et fjernt og huult Tordenbrag. Alt dette skedte i mindre end en Minut, og med Skræk faldt jeg paa den Tanke, at denne Larm kunde være Forløber for et Jordskjælv. Pludselig kastede jeg Pennen, sprang op fra mit Sæde, og var et Øieblik raadvild, om jeg skulde forblive i Værelset eller løbe ud paa Gaden, da Faren syntes lige stor paa begge Steder. I dette Øieblik følte jeg mig næsten bedøvet af en frygtelig Bragen, som om alle Stadens Bygninger paa eengang vare styrtede sammen. Huset, hvori jeg befandt mig, blev rystet med en saadan Magt, at de øverste Etager strax styrtede ned, og uagtet mit Værelse, som var i første Etage, dengang endnu ikke havde samme Skjæbne, blev dog Alt saaledes kastet omkuld, at jeg havde Møie med at holde mig paa Benene. Jeg kunde nu ikke vente andet end at blive knuust, da Væggene paa den frygteligste Maade vaklede frem og tilbage, og fik Revner paa adskillige Steder; Enderne af de fleste Tverbjelker brøde frem af Loftet, og Stene væltede ned fra de revnede Mure. For at forøge det Skrækkelige i denne Scene, blev Himlen i et Øieblik saa mørk, at jeg ikke mere kunde skjelne nogen Gjenstand; det var virkelig et føleligt ægyptisk Mørke, der udentvivl blev frembragt ved de uhyre Støv- og Kalkskyer, som den heftige Rystelse havde opvakt. Ti Minu-

ter var jeg i en Tilstand som om jeg skulde qvæles, formodentlig en Følge af Svovldunsterne, der udbredte sig.

Saasnart Mørket begyndte at svinde, og Rystelsens Voldsomhed syntes at have lagt sig saa temmelig, var den første Gjenstand, jeg opdagede i Værelset, en Kone, der ganske bestøvet, bleg og skjælvende sad paa Gulvet med et Barn paa Armen. Jeg spurgte hende, hvorledes hun var kommen herhid? men hendes Bestyrtelse var saa stor, at hun ikke kunde svare mig. Formodentlig havde hun ved de første Stød af Jordskjælvet forladt sit Huus, og var flygtet ind i mit, da de nedstyrtende Stene bragte hende i den største Fare. Her var ikke Tid til mange Spørgsmaale. Da den arme Kone var kommen til nogen Bevidsthed, spurgte hun mig, om jeg ikke troede, at Verdens Ende var nær? Paa samme Tid klagede den Ulykkelige over en brændende Tørst, og bad mig om en Drik Vand. Jeg gik ind i mit Kabinet; men da jeg fandt Vandkarret sønderknuust, sagde jeg til hende, at hun nu ikke skulde tænke paa at slukke sin Tørst, men kun at frelse sit Liv, da Huset allerede styrtede sammen over vore Hoveder, og ufeilbarligen vilde begrave os, naar der kom endnu et Stød.

Da det her gjaldt om ikke at tøve, ilede jeg med Konen ved Armen ned ad Trappen til Enden af Gaden, der aabner sig ud mod Tago. Men paa denne Side var Veien næsten aldeles spærret lige til anden Etage ved Ruinerne af de sammenstyrtede Huse. Jeg vendte mig derfor imod den anden Ende af Gaden, der førte til Hovedgaden (den sædvanlige Passage til Slottet). Efterat jeg her, ikke uden egen Livsfare, havde hjulpet Konen over en uhyre Dynge Gruus og Ruiner, og vi allerede vare ganske nær ved Hovedgaden, ankom vi til et Sted, hvor jeg ikke godt kunde krybe over uden at bruge baade Hæn=

der og Fødder. Idet nu Konen blev faa Skridt tilbage efter mig, nedstyrtede fra en vaklende Muur en uhyre Steen, der knuste hende tilligemed hendes Barn. Et saa skrækkeligt Syn vilde til enhver anden Tid have gjennemboret mit Hjerte, men Angesten for selv at friste samme Skjebne, og de mange lignende Syn, der trindt omkring frembøde sig for mine Øine, bedøvede mig formeget, til at jeg blot et Øieblik havde kunnet ophølde mig ved denne enkelte Gjenstand.

Der laae nu et langt snævert Stræde for mig, hvis fire eller fem Etager høie, gamle Huse forstørstedelen enten allerede vare sammenstyrtede eller endnu bestandig styrtede ned og ved hvert Skridt truede de Forbillende med uundgaaelig Død. En Mængde Mennesker laae døde for mig, eller saa lemlæstede og saarede, at de ikke kunde røre sig. Da jeg ikke mere saae nogen Redning for mig, var det mit høieste Ønske, at en pludselig Død vilde bortrive mig. Imidlertid overvældedes jeg dog ikke saameget af de Skrækkebilleder, jeg saae omkring mig, at de skulde have gjort mig aldeles modløs. Jeg arbeidede mig frem saa hurtigt som muligt, dog med den yderste Forsigtighed; og efterat jeg saaledes omsider havde tilbagelagt denne skrækkelige Vei, befandt jeg mig uskadt paa den store aabne Plads foran St. Paulskirken, der nogle Minuter tilforn var styrtet sammen og havde dræbt en stor Deel af den meget talrige Forsamling. Her stod jeg en Tidlang og overlagde, hvad jeg skulde gjøre. Da jeg ikke troede mig sikker paa dette Sted, fattede jeg den Beslutning, at klattre over Ruinerne af Kirkens vestlige Ende og ile til Bredden af Floden, for i Tilfælde af et andet Stød at være saa langt borte fra de vaklende Huse som muligt. Ikke uden Vanskelighed naaede jeg dette Maal.

Jeg fandt her en uhyre Hob Mennesker af begge Kjøn, af alle Classer og Stænder. Grever og Adelsmænd, Patriarkalkirkens fornemste Chorherrer i deres Purpurkaaber og Livkjoler, Præster, som vare flygtede fra Alteret i deres Messesærker, fornemme Fruentimmer, halv paaklædte og tildeels barfodede, vare blandede imellem den laveste Pøbel. Alle disse Mennesker, som den fælleds Fare havde samlet her, laae paa Knæ og bade, alle med Dødsskrækken malet paa deres Ansigter. De sloge sig for Brystet og raabte uophørlig: "Misericordia meu Dios! (Herre, forbarm dig over mig.)" En gammel ærværdig Præst løb i sin Messesærk og Chordragt bestandig frem og tilbage imellem Folket, formanede det til Bod, og søgte at indgyde det Trøst. Med en Strøm af Taarer tilraabte han de Forsamlede, at Gud var i høieste Grad fortørnet over deres Synder; men naar de anraabte den hellige Jomfru Maria, vilde hun bede om Naade for dem. Alt strømmede hen til ham, man bad om hans Velsignelse, og priste sig lykkelig, naar man blot kom ham nær nok, til at berøre Sømmen af hans Klædning. Den angestfulde Mængdes Taarer, Sukke og Klager vilde have smeltet det haardeste Hjerte.

Et andet Stød, næsten lige saa heftigt som det første, afbrød pludselig den almindelige Andagt, og nedstyrtede fuldkommen de Bygninger, der vel endnu stode, men havde lidt meget. Bestyrtelsen blev nu saa almindelig, at man ganske tydeligt en lang Strækning borte kunde høre Jammerskriget og Misericordiaraabet fra Spidsen af St. Catharinahøien, hvor ogsaa en Mængde Mennesker var flygtet hen. Paa samme Tid hørte vi den derværende Kirke styrte sammen, hvorved ogsaa mange Mennesker bleve dræbte paa Stedet, og andre bleve dødelig saarede. —

En ny Skræk og et nyt Angestskriig paafulgte pludselig i denne Ødelæggelsens og Jammerens Stund. "Havet bryder ind, vi ere alle Dødsens!" raabte utallige Stemmer. Da jeg vendte mig imod Floden, som her næsten er fire engelske Mile bred, saae jeg den hæve sig og svulme op, hvilket var saa meget mere uforklarligt, som ikke en Vind rørte sig. Pludselig bemærkede vi i nogen Afstand en stor Vandmasse, der taarnede sig som et Bjerg; skummende og brusende nærmede den sig, og styrtede med en saadan Voldsomhed mod Bredden, at vi ilede bort af alle Kræfter, for at frelse vort Liv. Mange bleve virkelig bortskyllede, og de øvrige stode i Vand til høit op paa Livet, skjøndt de vare temmelig langt borte fra Floden. Jeg slap med Nød og Neppe derfra med Livet, og vilde sikkert ogsaa være omkommen, dersom jeg ikke havde holdt mig fast ved en stor tung Bjelke, der laae paa Jorden, saalænge indtil Vandet vendte tilbage til sit Leie, hvilket skedte næsten i samme Øieblik og med lige Heftighed.

Da nu Havet truede med lige saa stor Fare som Jorden, ilede jeg tilbage til Pladsen foran St. Paulskirken. Her stod jeg en Tidlang dryppende af Vand, og betragtede Skibene, der tumledes omkring og kastedes frem og tilbage, ligesom i den heftigste Storm. Nogle havde sønderrevet deres Ankertoug, og bleve drevne over til den anden Bred af Tago; andre bleve med utrolig Hurtighed dreiede om i en Hvirvel; adskillige store Baade kastedes omkuld, — og Alt dette uden ringeste Vind. Paa samme Tid blev den skjønne nye Kay, der med umaadelig Bekostning var opført af uhyre Marmor, aldeles opslugt med alle derpaa værende Mennesker. Ogsaa en Mængde Baade og smaa Fartøier, der laae for Anker ved den, alle fulde af Mennesker, som her troede at finde Frelse, bleve fortærede som i en Malstrøm, og kom ikke mere tilsyn.

En Skipper, der laae for Anker nogle hundrede Skridt fra Kayen, og havde været Tilskuer ved den hele Catastrophe, fortalte mig, at han havde seet Staden ved det andet Stød vakle frem og tilbage, ligesom Havet, naar Vinden begynder at reise sig. Jordens Rystelse havde, selv under Floden, været saa heftig, at den havde opkastet et stort Anker fra Grunden. Strax efter denne overordentlige Rystelse havde Floden paa eengang hævet sig tyve Fod, og var i Øieblikket falden igjen. Paa samme Tid havde han seet Kayen synke med den hele Menneskestimmel, og alle Baade og Fartøier ved den bleve dragne ned i Svælget, der, som han formodede, strax maatte have lukket sig over dem, da der sidenefter ikke havde været det ringeste Spor af Skibsvrag eller Liig at finde.

Et andet selsomt Phænomen fortalte en Ven mig, der havde et Huus og nogle Viinkjeldere paa den anden Side af Floden. Efterat først Vaaningshuset var blevet frygteligt rystet, saa at hele Familien løb ud, faldt i Øieblikket et uhyre stort Klippestykke ned ved det; derpaa hævede Floden sig, men sank strax igjen, og nu saae man paa adskillige nærliggende Marker mangfoldige smaae Revner, af hvilke en Mængde fiint hvidt Sand, ligesom en Vandstraale, sprøitede op til en forfærdelig Høide. Jordens Indvolde maae have været i den heftigste Bevægelse, for at kunne frembringe slige Virkninger.

Jeg havde endnu ikke staaet længe paa St. Paulspladsen, førend jeg fornam det tredie Stød, der var noget mindre heftigt end de to første. Alligevel styrtede Havet igjen ind, og trak sig tilbage med samme Hurtighed. Jeg stod i Vand til Knæerne, uagtet jeg havde begivet mig til en liden Ophøining i nogen Afstand fra Floden, og dens Magt blev brudt ved Ruinerne af nogle mellemliggende Huse. Vandet traadte ud med en saadan Vold=

somhed, at nogle Fartøier, der laae for Anker paa syv Favnes Dybde, kom til at ligge ganske paa det Tørre. Floden vedblev paa denne Maade afvexlende at trænge ind og trække sig tilbage med en saadan Magt, at man med Rette befrygtede, at Lissabon nu skulde friste den samme Skjebne der nogle Aar tilforn havde truffet Lima*). Uden Tvivl vilde idetmindste de lavtliggende Dele af Staden være blevne aldeles ødelagte, dersom ikke Bølgernes Magt var bleven noget brudt ved Baiens Krumninger.

En Skipper, der ankom til Lissabon strax efter den 1ste November, forsikkrede mig, at han 40 Sømile fra Land havde følt Rystelsen saa heftig, at han havde troet at være stødt paa en Klippe, indtil han havde kastet Loddet ud og ikke havde fundet Grund. Den hele Sag havde været ham aldeles uforklarlig, indtil det sørgelige Syn af den ødelagte Stad ikke længer havde ladet ham blive i Tvivl om Aarsagen.

Jeg befandt mig nu i en saadan Stilling, at jeg ikke vidste, hvor jeg skulde vende mig hen. Blev jeg hvor jeg var, da stod jeg Fare for at blive bortskyllet af Havet; fjernede jeg mig længere fra Bredden, da truede Husene mig med den visse Undergang. Endelig besluttede jeg at gaae til Mynten, en lav og meget fast Bygning,

---

*) Lima, Hovedstaden i Kongeriget Peru i Sydamerika, anlagt af Franz Pizarro Aar 1535, hævede sig snart til en høi Flor, og tællede i 1692 henved 52,627 Indvaanere. Den 28de October 1746 ødelagde et skrækkeligt Jordskjælv i faa Timer hele Staden; 14 Kirker og nogle tusinde Huse laae i Ruiner, alle paa Rheden liggende Skibe med deres umaadelige Skatte bleve tilintetgjorte, og Havnen næsten aldeles ødelagt. Havet rasede overhovedet med en Magt, hvis Lige man aldrig havde seet.

der, paa nogle mod Flodsiden beliggende Værelser nær, ikke havde lidt synderlig Skade. Soldaterne, som her havde Vagt, vare alle løbne bort, undtagen den commanderende Officeer, en Adelsmands Søn paa 18–19 Aar, som jeg fandt staaende for Døren. Da Jorden endnu bestandig rystede, og Pladsen, hvorpaa vi stode, var meget farlig, bortfjernede vi os lidet. Jeg indlod mig i Samtale med Officeren, og da jeg yttrede ham min Forundring over, at han alene havde havt Mod til at blive paa sin Post, gav han mig til Svar: "Om jeg end vidste, at Jorden vilde aabne sig og opsluge mig, kunde det dog aldrig falde mig ind at forlade min Post." Denne Ynglings Mod maatte man tilskrive, at Mynten, hvori der paa den Tid fandtes over to Millioner rede Penge, undgik at blive plyndret.

Jeg skulde denne Dag have spiist til Middag hos en Ven, som boede i et meget høit Huus midt i Byen, og just derved maatte befinde sig i stor Fare. Efterat jeg havde underholdt mig i nogle Timer med Officeren, drev Nysgjerrighed og Deeltagelse mig til at see efter, hvorledes det var gaaet min Ven. Da det vilde have været Dumdristighed at vove mig tilbage ad det snævre Stræde, gjennem hvilket jeg saa lykkelig var undkommen, besluttede jeg at søge en Vei langs med Floden over St. Paulspladsens Ruiner, efterdi Vandet nu syntes at være temmelig roligt. Herfra gik jeg ikke uden Fare til den store Plads foran det irske Kloster Corpo Santo, der var nedstyrtet og havde begravet en Mængde Mennesker. Andre stode hensunkne i Smerte paa Pladsen, og stirrede paa Ruinerne. Herfra tog jeg min Vei til det Stræde, der fører til Slottet; men Gjennemgangen var sperret ved Ruinerne af Operahuset, en af de fasteste og prægtigste Bygninger af sit Slags i Europa, der først for kort siden

var bleven opført med uhyre Bekostning. En anden Vei, ad hvilken jeg ønskede at komme til den store Slotsplads, var ligeledes tilspærret af Gruusdynger. Alle Slottets Gemakker, som den kongelige Familie pleiede at beboe, laae i Ruiner, og det hele Kongehuus vilde være blevet Dødens Offer, dersom det havde været tilstede. Af Patriarkalkirken i Nærheden af Slottet var Taget og endeel af de forreste Mure nedstyrtede, og Murene af Hofcapellet, en af de prægtigste Bygninger i den nyere Architectur, vare, uagtet deres Tykkelse og Fasthed, saa sønderrevne, at adskillige store Stene væltede ned, og Alt syntes at være revet ud af sine Fuger. Hele den store Slotsplads var fuld af Kareter, Chaiser, Bærestole, Heste og Muulæsler, der vare forladte saavel af deres Kudske og Drivere som af Eierne selv.

Adelen, de ansete Borgere og Geistlige, der ved Jordskjælvets Begyndelse havde biwaanet Gudstjenesten, flygtede i største Hast hvorhen Frygten drev dem, og overlode de talrige Alteres prægtige Apparater til den Første den Bedste, som vilde bemægtige sig dem. Høilig at beklage vare de arme Dyr, der syntes at føle deres haarde Skjebne. Nogle faa af dem vare dræbte, andre saarede; men den større Deel, som ikke havde taget nogen Skade, blev given til Priis for Hungersdøden.

En lang, steil og snever Gade førte mig endelig til min Vens Bolig. De nye Rædselsscener, jeg her stødte paa, overgaae al Beskrivelse. Jeg hørte ikke andet end Jamren, Stønnen og Kallen; ikke et Menneske traf jeg, der jo enten begræd sine nærmeste Paarørendes og sine dyrebareste Venners Død, eller jamrede over Tabet af sin Eiendom; jeg kunde neppe gjøre et Skridt, uden at træde paa Døde eller Døende; paa flere Steder laae Kareter med deres Herrer, Heste og Kudske, næsten sønderknuste;

her Mødre med deres Børn paa Armene, hist rigtklædte Damer, Præster, Munke, galante Herrer, Professionister, deels i samme Tilstand, deels kjæmpende med Døden. Paa Nogle var Rygraden, paa Andre Hofterne og Laarene brækkede; Andre havde uhyre Stene liggende paa Brystet, Andre laae begravne under Gruset, anraabte forgjeves de Forbigaaende om Hjelp, og bleve overladte til en langsom, marterfuld Død.

Endelig naaede jeg min Vens Bolig — ak, den var sammenstyrtet tilligemed de tilstødende Bygninger! Vemodig forlod jeg denne Ødelæggelsens Skueplads, og fandt omsider et usselt Ly i et offentligt Huus, en Fjerdingvei fra Staden. Her lever jeg med en Mængde af mine Landsmænd og mange Portugisere i de ynkeligste Omstændigheder. Vi ligge næsten altid paa den blotte Jord; endnu er jeg ikke kommen under Tag, og har næsten Intet, hvormed jeg kan beskytte mig imod den raae Natteluft, der nu er meget skarp og gjennemtrængende. —

Man kunde fylde et heelt Bind med de Rædsels- og Jammerscener, hvorpaa denne sørgelige første November var saa frugtbar. Neppe begyndte det at mørknes, førend et andet Skuespil fremstillede sig, ikke mindre frygteligt, end de allerede beskrevne.

Den hele Bye stod i Flammer, der oplyste Egnen rundtomkring saa meget, at jeg uden Møie havde kunnet læse derved. Uden Overdrivelse kan man sige, at Byen stod i lys Lue hundrede forskjellige Steder paa eengang, og saaledes brændte den sex Dage i Rad, uden at Ilden ophørte, eller man gjorde det ringeste Forsøg paa at standse den. Den fortærede lidt efter lidt Alt, hvad Jordskjælvet endnu havde skaanet, og Folk vare saa nedslagne og fulde af Skræk, at kun Faa havde Mod at vove sig til Ilden, for endnu at redde noget af deres Eiendom. En-

hver stirrede med ufravendte Blikke ind i Luerne, og stod hensunken i stum Græmmelse, som kun afbrødes ved Qvindernes og Børnenes Hylen og Skrigen, der anraabte Helgene og Engle om Hjelp, saa ofte Jorden begyndte at bæve. Der forløb nemlig i mange Dage og Nætter intet Qvarteer, hvori man jo sporede meer eller mindre heftige Rystelser. Saavidt jeg kunde erfare, hidrørte den skrækkelige Ild ikke fra Luers Udbrud af Jorden, som Nogle have paastaaet, men fra tre andre Aarsager, der, da de alle traf sammen paa een Tid, ganske naturligt forklare den uhyre Ødelæggelse, som de anrettede. Da Alle Helgens Dag, en stor Fest hos Portugiserne, indtraf paa den første November, var ethvert Alter i alle Kirker og Capeller (nogle af dem have over tyve) som sædvanlig oplyst med en Mængde Voxlys og Lamper. Disse stak naturligviis Gardinerne og det ved Stødet nedstyrtende Træ i Brand, der snart udbredte sig til Nabohusene; og da den her forenede sig med Ilden i Kjøkkenerne, tiltog den ødelæggende Flamme saameget, at den let havde kunnet fortære den hele Stad, om end ingen anden Aarsag havde medvirket dertil, især deleshed da der ikke var Nogen, som arbeidede mod Ilden.

En Bande forhærdede Forbrydere, der ved Murenes Nedstyrtning vare flygtede ud af Fængslerne, hvor de holdtes i Forvaring, viste sig meget virksomme med at sætte Ild paa alle de Bygninger, der maaskee endnu vilde have undgaaet den almindelige Ødelæggelse. Uden Tvivl søgte de derved at forøge Skrækken og Forvirringen, for paa denne Maade at have desto bedre Leilighed til Plyndring. Men det var overflødigt at gjøre sig denne Uleilighed, da de vist ogsaa uden denne havde kunnet drive deres Haandtering. Hele Staden var nemlig endnu før Nattens Begyndelse saa forladt, at maaskee neppe en

Sjel blev der tilbage, undtagen disse afskyelige Niddinger og Andre af samme Slags. Imidlertid bleve dog fire og tredive af dem grebne og strax henrettede. Een af dem bekjendte under Galgen, at han med egen Haand havde stukket det kongelige Slot i Brand; ja Afskummet gjörde sig endog til af sin Gjerning, og sagde endnu i sit sidste Aandedrag: han havde haabet at opbrænde hele den kongelige Familie.

Alt hvad Stort og Kostbart der var i Staden blev ødelagt ved Ilden paa den ene eller den anden Maade. Skaden lader sig ikke taxere; men at den maa have været umaadelig stor, bliver klart af nogle faa Angivelser.

Alle de kostbare Tapeter, Malerier, Guld- og Sølvkar, Juveler, Møbler og andre Kostbarheder i det kongelige Slot, der beløb sig til mange Millioner, tilligemed de rige Dragter og prægtige Ornater i den tilstødende Patriarkalkirke, hvor Gudstjenesten forrettes med ikke ringere Pomp end i Pavens eget Capel; alle Skattene i Palladset Braganza, hvor Kronjuvelerne og Taffelservicen, der vare af uskatteerlig Værdie, tilligemed en Mængde af de prægtigste med Guld og Sølv gjennemvirkede Tapeter og Gardiner af Fløiel og Damask bleve opbevarede; alle de kostbare Varer og Speecerier i de ostindiske Vareoplag under Slottet, der tilhørte de forskjellige Nationers Kjøbmænd; i det ligeoverfor staaende Toldhuus, saavelsom i Kjøbmændenes egne Huse og i de utallige Kramboder, bleve aldeles fortærede af Luerne, eller paa anden Maade tabte; selv de faa Sager, der undgik de første Luer, fandt ingen Sikkerhed paa de offentlige Torve, hvor man havde bragt dem hen, idet de enten geraadede i Brand ved de fra alle Kanter nedflyvende Gnister, eller bleve tabte i Forvirringen, hvori Alt dengang befandt sig, eller stjaalne af hine

afskyelige Forbrydere, der gjorde sig den almindelige Ulykke dobbelt til Nytte.

I Henseende til Bygningerne har man bemærket, at de fastede, overhovedet taget, først styrtede ned. Iblandt disse befandt sig, foruden de allerede anførte, Kornhusene paa Korntorvet, det store kongelige Hospital i Rocieu, det saakaldte Misericordiahospital til Underholdning for fattige forældreløse Pigebørn, der forstørstedelen omkom, den skjønne St. Domingokirke tilligemed Klosteret og det store Bibliothek, den store Karmeliterkirke, hvilende paa tvende Rader hvide Marmorsøiler, med det undervirkende Billede af den hellige Maria fra Bjerget Karmel, der dog ikke kunde frelse sit Yndlingstempel fra Undergang. Aldeles ødelagt og tilintetgjort var den gamle Cathedralkirke, en Bygning af overordentlig Tykkelse, og den prægtige Augustinerkirke, der af Kjendere holdtes for et af de skjønneste architectoniske Værker i Europa, hvor man opbevarede Ligene af Kong Johan og forskjellige andre Personer af den kongelige Familie, hvis Monumenter vare ødelagte ved Kuppelens Nedstyrtning. Ogsaa Citadellet, hvori Archiverne og Documenterne bevaredes, saavelsom Inqvisitionsfængslet og Fængslet Limorina, et Pallads for de mauriske Konger, hvori den høieste Jurisdiction til Undersøgelse af Criminalforbrydelser havde sit Sæde, — bleve indviede til Fordærvelsen. Men det er umuligt at nævne al den Skade, der anrettedes paa Bygninger. For at sige Alt med eet Ord, bemærker jeg blot, at alle Sognekirker, alle Munke- og Nonneklostre, Palladser og offentlige Bygninger, tilligemed en utallig Mængde private Huse enten bleve nedstyrtede eller satte i en saa jammerlig Forfatning, at man ikke uden Fare kunde vove sig forbi dem. Og nu den Mængde Mennesker, som ved denne Leilighed kom af

Dage! Hvor stort var ei Antallet af dem, der bleve knuste i deres egne Huse! Da enhver Etage beboedes af en egen Familie, befandt der sig i nogle ikke mindre end fyrgetyve Personer, som enten i Dieblikket fandt Døden, eller bleve ihjelslagne paa Gaderne af de nedstyrtende Stene. Men endnu langt større maa Antallet af dem have været, der omkom i Kirkerne og Klosterne, da det første Stød netop skedte under Høimessen, og næsten Alt havde forsamlet sig der til Andagtsøvelse.

I det store Franciskanerkloster, hvori der befandt sig næsten tre hundrede Munke, der just sang i Chor, nedstyrtede Taget og paa samme Tid et høit Gallerie over Døren, ligeoverfor Høialteret, og begravede alle disse Munke, undtagen atten i det høieste, tilligemed den store talrige Forsamling. I St. Claras Kloster havde hundrede og halvtredsindstyve Nonner med deres Opvarterinder, og i Calvarieklostret ved Landeveien til Belem de fleste Nonner, der befandt sig i Choret, tilligemed en stor Deel af den i Kirken værende Forsamling, en lignende Skjebne. Det engelske Nonnekloster styrtede ligeledes ned; men jeg har ikke erfaret, hvo der omkom derved. I Treenighedsklostret derimod mistede, som man troværdigen har forsikkret mig, over femten hundrede Mennesker Livet. I alle andre Kirker og Capeller stod de Dræbtes Tal i Forhold til Bygningens Størrelse. I Fængslet Limorina bleve ved Murenes pludselige Nedstyrtning henved 400 Fanger knuste; men der undkom ogsaa mange af de værste Skjelmer, for at anrette endnu mere Ulykke.

Det hele Antal af dræbte Mennesker, de iberegnede, som brændte op, eller siden bleve knuste ved Gravning under Gruset, beregner man, efter det ringeste Overslag, til meer end tredsindstyve tusinde. Om den øvrige Skade, der ikke lader sig beregne, kan man gjøre sig nogen Fore=

skilling, naar man betænker, at den hele store og rige Stad nu ikke er andet end en uhyre Gruushob, og at Rige og Fattige nu ere hinanden fuldkommen lige. Nogle tusinde Familier, der endnu Dagen tilforn levede i Velstand, ere nu adspredte paa Markerne, maae savne enhver Livets Beqvemmelighed, og kunne ikke finde Nogen, der formaaer at hjelpe dem.

Under saadanne almene Sørgescener synes nogle enkelte Personers Skjebne næsten for ubetydelig til at fortjene særdeles Opmærksomhed; jeg indskrænker mig derfor til blot at anføre et Par Tilfælde med nogle Personer, som jeg kjendte. En Engländerinde ilede ved Jordskjelvets Begyndelse i Selskab med sin Mand, som hun fulgte i nogen Frastand, ud af sit Huus. Men hun blev begravet under Ruinerne af en Bygning, der pludselig styrtede ned; og da hendes Ægtefælle saae sig om efter hende, var intet Spor mere af hende at finde. Han maatte altsaa lade hende blive tilbage under Gruset; thi det ringeste Forsøg paa at finde hende vilde høist sandsynligen have kostet ham selv Livet. — En rig Portugiser, der boede atten Mile fra Lissabon, drev hans ulykkelige Stjerne just Aftenen før den uheldsvangre Dag til Residentsen, for at tage Deel i nogle Forlystelser. Men han forlod ikke mere det Huus, hvori han sov; thi endnu førend han var paaklædt, blev han knust af det og begravet under dets Ruiner. Endnu sørgeligere var en ung engelsk Kjøbmands Skjebne, der just gik forbi en Sognekirkes Dør i det Øieblik, da det første Stød skedte. Begge hans Been bleve knuste af en stor nedfaldende Steen. I denne skrækkelige Tilstand laae han en Tidlang, og anraabte forgjeves de zittrende Forbiilende om Hjelp. En medlidende Portugiser, der rørtes ved hans Skrig, tog ham endelig paa sine Skuldre, og bar ham

ind i Kirken, da han ansaae dette Sted for sikkrere, end den aabne Gade. Men i samme Øieblik tilspærrede det andet Stød Døren, og da Kirken kort efter stod i Brand, maatte den Ulykkelige, tilligemed hans ædelmodige Hjelper og mange Andre, som havde troet her at finde nogen Beskyttelse, blive et Rov for de dræbende Luer.

Som tilforladelig kan jeg stadfæste en Begivenhed, hvilken man maatte betvivle, dersom ikke troværdige Mænds Vidnesbyrd vare Borgen derfor. En i Lissabon boende hamborgsk Kjøbmand, ved Navn Burmeister, erholdt af sin Compagnon i Hamborg et Brev, hvori Denne bad ham at lade et stort Qvantum Hør og andre Varer af høi Værdie bringe til fjernere Vareoplag i forskjellige Dele af Staden. Som Aarsag dertil angav han, at han fjorten Nætter i Rad havde drømt, at hele Lissabon stod i Brand. Dette Raad blev ulykkeligviis ikke fulgt, hvorfor det hele Magazin med saamange andre gik tilgrunde.

Nogle Dage, efterat den første Bestyrtelse var forbi, vovede jeg mig ad den sikkreste Vei, som jeg kunde opdage, ind i Staden, for at see, om det ikke var muligt at bringe Eet eller Andet ud af min forrige Bolig. Men Ruinerne havde ved den sidste Ildebrand formeret sig saa betydeligt, at jeg imellem Gruus- og Steenbjergene, der overalt hævede sig, ikke engang kunde finde Gaden, hvori jeg havde boet. Efter nogle Dages Forløb gjorde jeg et nyt Forsøg, der dog ikke var meget lykkeligere. Jeg havde taget nogle Lastdragere med, der vare meget bevandrede i denne Egn af Staden og kjendte Beliggenheden af ethvert Huus. Ved deres Hjelp opdagede jeg vel Stedet, hvor jeg havde boet, men overbeviste mig tillige om, at det, ei at tale om Farerne ved et saadant Foretagende, ikke engang vilde lønne Omkostningerne at lade grave efter

paa dette Sted. Da der desuden endnu opsteg Røg fra Ruinerne, maatte jeg deraf nødvendig slutte, at just det, som jeg satte meest Priis paa, nemlig mine Manuscripter og Bøger, uden Redning maatte være fortærede af Luerne.

Begge Gange, da jeg vilde forsøge denne frugtesløse Eftergravning, opsteg en saa utaalelig Stank af de mange Liig rundt omkring mig, at jeg nær var falden i Afmagt. Efter det andet Forsøg blev jeg overfalden af en Feber, som jeg vel lykkelig undertvang, men hvoraf jeg dog lærte den Forsigtighed i Fremtiden, at jeg vogtede mig for at gaae forbi visse Steder, hvor Stanken var saa gjennemtrængende, at man maatte befrygte en Epidemie. En af mine Bekjendtere sagde mig, at han, da han nogle Dage efter Jordskjelvet var i Staden, havde seet adskillige døde Legemer ligge paa Gaden, deels skrækkelig mishandlede (efter hans Mening af Hunde), deels halv opbrændte, deels ganske stegte. Talrigst vare Ligene paa de aabne Pladser udenfor Kirkerne, hvor de laae pakkede paa hverandre i store Hobe. Man har nu i nogle Dage været beskjæftiget med at tage Ligene op og bære dem til de nærliggende Marker; men den langt større Deel ligger endnu under Gruset, og det vilde for Stankens Skyld være farligt at skaffe dem bort, om det end virkelig kunde udføres.

Dette er den tilforladelige, skjøndt ufuldkomne Beretning om denne frygtelige Begivenhed, der har gjort et altfor dybt Indtryk paa min Sjel, til at det nogensinde kunde udslettes. Jeg har mistet alle mine rede Penge, og ikke frelst andre Klæder end dem, jeg har paa Kroppen; men Intet smerter mig meer, end det uoprettelige Tab af mine Bøger og Papirer. Hvad der forøger min nærværende Nød, er, at de Venner, af hvem jeg i ethvert andet Tilfælde kunde have ventet Hjelp, nu befinde sig i samme Omstændigheder som jeg selv. Imidlertid er jeg

langt fra at fortvivle; jeg takker med rørt Hjerte den Algode, som bevarede mig under Farer, hvori saa mange Tusinde omkom. Det samme gode Forsyn vil sikkert ogsaa i Fremtiden beskytte mig, og vise mig Midler og Veie til at arbeide mig ud af denne Labyrinth. Da imidlertid Alt nu befinder sig i saa stor Uorden og Forvirring, at Retfærdighedens Forvaltning staaer stille, og det ikke er sandsynligt, at der i rum Tid vil kunne drives nogen Forretning, har jeg isinde, med den første gode Leilighed, der frembyder sig, at vende tilbage til England.

Zaragozas Beleiringer.

1808 og 1809.

Faa Begivenheder have i den Grad vakt Nationernes Beundring, som Zaragozas tvende Beleiringer. Spaniens Historie frembyder flere slige Heltescener. Sagunt og Numantia gik op i Flammer, Xativas Borgere lode sig begrave under deres Stads Ruiner, og Barcelona viiste ved sit Forsvar mod Bervick, at Spaniernes Standhaftighed trodser Alt. Men i Spidsen for alle Stæder, som Historien for deres heltemodige Tapperhed, deres høihjertede Opofrelse omtaler med Ærefrygt, staaer det stolte Zaragoza, hvis Indvaanere, besjælede af hine gamle Numantineres Aand, ved mageløse Anstrengelser og et ubetvingeligt Mod have reist sig et udødeligt Minde hos Efterkommerne.

Det var i Aaret 1808 at en af de blodigste Krige, Historiens Annaler omtale, tog sin Begyndelse. Madrid var besat af en fransk Armee under Joachim Murat. Spaniens Konge, Carl den Fjerde, opholdt sig hos Napoleon i Bayonne. Overalt brændte Oprørsflammen, og kloge Franskmænd *) forudsaae en blodig

*) Man veed, hvormeget Talleyrand, denne skarpseende Statsmand, var imod Napoleons Planer med Hensyn til Spanien. "C'est injuste," skal han have sagt, "c'est atroce, et qui plus est, c'est bête, ɔ: det er uretfærdigt, det er grusomt, og hvad mere er, det er dumt." Men Napoleon

Kamp. Spaniernes Nationalstolthed var saaret paa det smerteligste ved hiin berygtede Scene i Bayonne, hvor Kong Carl skiændigen bortgav sin Krone og sit Folk. Ophidset af en altformaaende Geistlighed, der saae sin Undergang i Møde under fransk Scepter, viiste Nationen i Ord og Handlinger sin dybe Afskye for fransk Regiering. Den stolte Aragonier, som hundrede Aar i Forveien med Løvemod havde kiæmpet mod en fransk Prinds, vilde ei heller denne Gang bøie sig under Aaget. Aragonierens stærke Aand udviklede sig i denne Kamp, og med sit Blod beseglede han Spaniens Befrielse. Paa intet Sted fandt Napoleons Hære saa rasende en Modstand, som for Zaragoza *).

---

var døv for alle hans Forestillinger og maatte for sildigt fortryde ikke at have fulgt hans Raad.

*) Zaragoza, Hovedstaden i Aragonien, ligger paa en frugtbar Slette paa den høire Bredde af Ebro. Omegnen er bedækket med Kratskove, Olivenskove og Viinbjerge. Dalen er flad til omtrent 1200 Skridt fra Staden, da den hæver sig i Høie, der ende sig i en, Staden dominerende, Bjergslette, det saakaldte Monte Torrero. Her fandtes Magazinerne og Værkstæderne for den aragonske Canal, som fra Tudela er ledet hertil uden Sluser i en Strækning af 11 Mile, og er et Værk af Don Raimond Pignatelli. Nedenfor Zaragoza udflyder Huerba sig i Ebro. Den har en dyb Seng, men kun lidet Vand. Nord fra flyder V. for Staden Bækken Gallegos til Ebro. Paa den venstre Ebrobredde ligger i en lav, sumpig Egn Forstaden med usle Huse og henved 2000 Indvaanere. En smuk Steenbro forbinder Staden med Forstaden. Zaragoza var i Oldtiden en romersk Colonie, der hed Cæsarea Augusta, hvoraf det nuværende Navn siden dannedes. I Middelalderen blev det Hovedstaden i

Her kommanderede som øverste Civil- og Militairbefalingsmand Don Jorge Juan Guillermi, Generalcapitain i Aragonien, en gammel Soldat, en erfaren Artillerieofficeer, men svag af Carakter, raadvild under kritiske Omstændigheder og intet mindre end duelig til at staae frem som Overhoved for et Folk, der vilde byde Frankrigs seiervante Hære og talentfulde Generaler Spidsen. De gamle Magistratspersoner, der som Raadgivere stode ved hans Side, manglede den Ild, der fordres til dristige Foretagender. Den der befalede i Madrid var efter deres Mening ogsaa Aragoniens retmæssige Beherskker, og de adløde ligesaa samvittighedsfuldt Josephs,

---

et af de mange Kongeriger, som oprettedes af Araberne paa den pyrenæiske Halvøe. Den Gang var Staden mindre, men befæstet. Med Undtagelse af nogle Taarne af huggede Stene i Gaderne ved El Cosso, der er Hovedgaden i Zaragoza, findes ingen Levninger fra den arabiske Periode. Slottet Aljaferia (V. for Staden), hvis Navn er arabisk, er opført af de christelige Konger paa samme Sted, hvor under Arabernes Herredømme stod et stort Slot. Aljaferia brugtes til Artilleriedepot og Militairfængsel; men ofte bleve ogsaa Statsfanger satte i Forvaring her. For Accisens-Skyld er Zaragoza omgivet med en 12 Fod høi og 8½ Fod tyk Muur af brændte Stene, og Murene af mange Huse ere blevne optagne i Omfatningen. Husene i Staden vare før Beleiringen for største Delen paa 2 Etager, men af massiv Bygningsmaade. I Staden findes en prægtig Domkirke (Nuestra Sennora del Pilar) og før Beleiringen henved 40 Klostre, foruden nogle i Forstaden og uden for Staden. Alle disse havde stærke Mure, og vare derfor under Beleiringen at betragte som ligesaa mange Smaafæstninger. Stadens Folkemængde under Beleiringen beløb sig, foruden det Militaire, til henved 50,000.

som Carls og Ferdinands Befalinger: Formen var ikke forandret; Kongen havde kun skiftet Navn. Men at Nationens Ære paa det dybeste var krænket ved Josephs Thronbestigelse, følte de ligesaa lidt som Guillermi. Af ham kunde Folket intet vente; tvertimod havde han i Sinde at afvæbne det og underkaste sig Franskmændene. Men denne Plan mislykkedes. Ophidsede af en vis Tio Jorge og Tio Marin*) stormede en Mængde Bønder fra Sognene Magdalena og St Paulus den 24de Maji Kl. 8 om Morgenen til Generalcapitainens Bolig, afvæbnede hans Vagt og trængte under det uophørlige Raab: "Ned med Murat! leve Ferdinand den Syvende! Skaf os Vaaben!" ind i hans Værelser. De forlangte at undersøge Tøihuset, da de paastode, at man havde solgt deraf til Franskmændene. Guillermi søgte at giøre dem det Urimelige i deres Paastand begribeligt; dog omsonst. Han beraabte sig paa sin Alder, paa sine i Fædrelandets Tjeneste erholdte Saar; men alt var forgjæves. Man førte ham som Fange til Slottet Aljaferia, udnævnte Generallieutenant Mori, forhen Næstkommanderende i Zaragoza, til Overbefalingsmand, opbrød Tøihuset og bemægtigede sig de derværende Vaaben. En almindelig Forfølgelse opstod mod Franskmændene i Staden, dog skaante man deres Liv; men de indsluttedes i Citadellet og bragtes, efterat den første Beleiring var endt, til Tortosa. Saa lykkelige vare ikke deres Landsmænd i Valencia; de bleve alle uden Forskiel myrdede af de forbittrede Spanier.

*) Tio betyder Onkel. Det er en Benævnelse man i Spanien i Fortrolighed betjener sig af til alle Personer af modnere Alder, som hører til den lavere Almue og som ikke tituleres Senuor. Det svarer altsaa til vort Fader.

Mori var en Italiener, og som Udlænding havde han ikke Folkets fulde Tillid. Naar det raabte: "Ned med Guillermi! leve Mori!" føiede det tillige til: "Men hvis du ikke opfylder din Skyldighed, saa hedder det: Ned med Mori!" *)

*) At Folket ikke vilde have ladet det blive ved en tom Trudsel, bevise flere blodige Scener, som forefaldt i Stæderne, hvor Indvaanerne myrdede Øvrigheds-personerne, naar de mistænkte dem for at være fransksindede. Solano, Marquis del Socorro, Generalcapitain i Andalusien og Gouverneur i Cadiz, en Discipel af Moreau, var forhadt af Folket, fordi han omgikkes venskabelig med den franske Admiral Rosilly, der kommanderede de ved Cadiz liggende franske Orlogsskibe. Folket samlede sig den 29de Maji og fordrede Vaaben. Solano traadte frem paa Balkonen, men søgte forgiæves at stille Folket tilfreds. En Deputation kom ind i Palladset, og Solano jog den ene af dem en Kugle giennem Hovedet. Nu kiendte Folkets Raserie ingen Grændser. Portene sprængtes, og Solano slæbtes ud paa Gaden. Han forbandede Folket, svor at vilde døe Napoleons Sag hengiven, og endte ogsaa strax derpaa Livet ved et Kolbeslag. Hans Liig blev paa det skrækkeligste mishandlet. I Valencia blev Generalcapitainen Don Michael Saavedra myrdet den 27de Maji, i Sevilla Greven af Aquila, en bekjendt Tilhænger af Franskmændene, i Granada General Trurillo. Gouverneuren i Badajoz, Grev de la Torre del Fermo slæbtes ud af sit Pallads og myrdedes ved Bispens Side. Kommandanten i Valladolid, Don Miguel Ceballos, havde samme Skjæbne. For at redde ham havde General Cuesta ladet ham sætte i Fængsel; men Pøbelen opbrød Portene og huggede ham ned i hans Kones og Børns Paasyn. Lignende Scener forefaldt i Cuença, Carthagena, St.

Guillermis Skiebne gjorde Mori forsigtig. Han indsaae, at Palafox *), som opholdt sig paa sit Lands-

---

Jaën; St. Lucar de Barmada og andre Steder. Den, der mistænktes, var Dødsens. Saaledes udtalte sig den almindelige fanatiske Forbittrelse imod Franskmændene. En Franskmands Mord priiste Munkene som en Gud behagelig Handling, der forskaffede Morderen en evig Aflad.

*) Joseph Palafox (læses Palafos) var den yngste af 3 Brødre af en af de fornemste og ældste Familier i Aragonien. Han var ansat som Brigadeer ved Livvagten og blev efter Revolutionen i Aranjuez tilligemed Marquis de Castellas udnævnt til at bevogte Fredsfyrsten (Manuel Godoy), der sad fangen i Aranjuez. Siden ledsagede han Ferdinand den Syvende, hvem han var personlig hengiven, til Bayonne. Da Ferdinand maatte frasige sig sin Krone, flygtede Palafox, forklædt som Bonde, til sit Landsted Alfranca, ¼ Miil fra Zaragoza. Rygtet gik, at han havde det Ærinde at arbeide paa, at der blev erklæret Frankrig Krig, men at han igien ved Don Evaristo Perez de Castro havde faaet andre Ordrer. I Alfranca levede han meget indgetogen tilligemed sin Broder Marquien af Lazan og sin Ven Oberst Butron. Da udbredte det Rygte sig, at Ferdinand den Syvende var undvegen af fransk Fangenskab og opholdt sig forklædt paa Palafox's Slot. Dette saavelsom den Gunst Palafox havde staaet i hos Ferdinand, hans fornemme Fødsel, hans Popularitet og politiske Grundsætninger gjorde Generalcapitain Guillermi ængstelig, og han befalede ham, at forlade Aragonien. Men Guillermis Fald gav Tingene en anden Vending, og Alles Øine vare nu hæftede paa Palafox. Han var kun 28 Aar da han kaldtes i Spidsen for Aragonierne, og hvorvel han længe havde tjent i den spanske Livgarde,

gods uden for Zaragoza og havde megen Popularitet, vilde være ham til stor Nytte i hans öbrige Stilling, og indböd ham derfor skriftligen, at komme til Zaragoza. Samme Dag dette Brev indtraf i Alfranca, Palafox's Opholdssted, havde et halvhundrede Bönder under Tio Jorges Anförsel været der, for med Magt at bringe ham til Staden. Palafox forblev urokkelig; men da han fik Moris Brev, lod han sig bevæge og begav sig til Zaragoza.

Her var den provisoriske Regiering i stor Forlegenhed. I Madrid havde man, i Fölge Napoleons og Carl den Fjerdes Udnævnelse, erkjendt Murat for Rigets Generallieutenant. Hvilke Forholdsregler skulde nu Generalcapitainen i Aragonien fölge? underkastede han sig Regieringen i Madrid svævede hans Liv i Fare; fulgte han den offentlige Stemning, blev han erklæret for Rebel mod den nye Konge. Mori sammenkaldte derfor en Junta af de anseeligste Mænd i Staden, men den turde, ligesaa lidt som hans Raader, yttre nogen bestemt Mening.

Palafox's Ankomst hjalp dem ud af deres Forlegenhed. Næste Dag vilde han möde i Raadet. Hans Plads var ikke bestemt, og derover opstode nogle Betæn=

---

var den egentlige Krigstjeneste ham dog ubekjendt. Han havde tilbragt sit Liv i Madrids Adspredelser, hvor han ved sin prægtige og moderne Levemaade havde tiltrukket sig Alles Opmærksomhed. Da Spanien reiste sig mod Napoleon vaklede Adelen, og det Ubestemte i dens Handlemaade gjorde Borgere og Bönder mistænksomme imod den. De faa Adelsmænd derimod, som strax traadte paa Folkets Side og handlede i dets Aand, bleve dets Afguder; og blandt disse faa var Zaragozas mandige Forsvarer.

keligheder!! — Men Palafox kom ikke ene; en stor Mængde Mennesker ledsagede ham. Han traadte ind i Salen, satte sig uden videre paa høire Side af Mori, bad, at man vilde befrie ham fra Folkets Overhæng, og erklærede, at hans Liv og Formue stod rede til Kongens og Fædrelandets Tjeneste. Raadet iagttog en dyb Taushed. Pludselig stødte Folket Dørene op og forlangte Palafox til Generalcapitain. Forsamlingen var raadvild. Da opbrødes Dørene anden Gang, Folket strømmede ind og dets Trudsler bevægede Mori til den Erklæring: "at hvis hans Tjeneste ikke meer var gavnlig, var han beredt til at nedlægge Commandoen" —— Han fik ikke udtalt; de gientagne Raab: "leve Palafox! leve vor Generalcapitain! Endelig have vi En, der kan anføre os!" overdøvede hans Ord.

Fra dette Øieblik forsvandt alt Anarchie. Orden og Rolighed vendte tilbage, og den blindeste Lydighed traadte i Stedet for den største Tøileløshed. Palafox forstod at sætte sig i Respect hos Folket og holdt streng Disciplin. Hele Aragonien erkiendte ham i sin Værdighed, og ved en utrættelig Iver søgte han at fortjene Nationens Tiltroe og opfylde de Forventninger, den gjorde sig om ham. Vistnok hørte der et høit Mod til at træde i Spidsen for et Folk, der manglede næsten alt til sit Forsvar og hvilket der ventede saa mangen blodig Kamp; men Helten frygter intet uden Vanære! og hans Landsmænds ubegrændsede Tiltroe, hele Europas Beundring! hvilke mægtige Drivfjedre!

Napoleons Politik havde blottet Spanien for regulaire Tropper, og Kiærnen af dets Armee var deels i Portugal, deels ved Østersøen. I Zaragoza, hvis Garnison til andre Tider bestod af tvende Regimenter, fandtes kun 20 Kanonerer og 40 Bjergjægere, de saa-

kaldte Miquelets (et Slags Gensdarmer til Fods). Sexten slette Kanoner vare alt, hvad Tøihuset kunde levere, og man havde ikke Haab om at kunne forskaffe sig flere, da de nærmeste Fæstninger Pampelona og Barcelona vare i Franskmændenes Hænder. Man samlede alle de fra Tøihuset røvede Geværer, man tog alle Jagtflinter i Brug og smedede Piker. Krud fik man fra Møllerne i Villa Filiccha. Alt hvad der behøvedes til en Armees Udrustning maatte anskaffes, og dog var Aragonien, ved sit Naboeskab med Frankrig, og Zaragoza, som et vigtigt Militairpunkt og Centrum for denne kraftige Modstand, først udsat for Fjendens Angreb. Zaragozas Indvaanere lode sig ikke afskrække ved disse Vanskeligheder; meget meer tiltog Enthusiasmen Dag for Dag. Under Palafox skabende Haand fremstode snart Regimenter, og med en Iver, der lignede Carthageniensernes, da Romerne laae for deres Porte, smedede Aragonierne Vaaben og beredte sig til Kampen paa Liv og Død.

Palafox lod udgaae en Opfordring til alle afskedigede Officerer, at indstille sig i Zaragoza og medvirke til Aragoniernes Organisation. Nu oprettedes flere Corpser under den gamle Benævnelse Tercios, og blandt disse udmærkede sig Studenternes, som kommanderedes af Baron de Versage, en Franskmand, forhenværende Capitain i den vallonske Garde. I dette Corps, ligesaa berømt for sin Tapperhed som sin Subordination, gjorde den som Anfører for Guerillas i Castilien og Navarra siden saa berømte General Mina sin første Krigstjeneste. Fra Pampelona og Madrid kom dagligen Overløbere fra de i den franske Hær indlemmede spanske Regimenter. De ved Militairskolen i Alcala tjenstgjørende Ingenieurofficerer begave sig til Zaragoza, og en stor Deel spanske Officerer forføiede sig hemmelig fra Ma-

drid og forenede sig med de kjække Aragonier. Paa dem var alle Spaniers Blik henvendt. Deres heltemodige Exempel forøgede Enthusiasmen og vakte de andres Stolthed og Kappelyst.

Modig kastede nu Palafox Handsken til Frankrigs mægtige Keiser og udstædte den 31te Maj en truende Proclamation, hvori han erklærede, at den franske Keiser, alle Medlemmer af hans Familie, enhver fransk General og Officeer personlig skulde staae til Ansvar for Ferdinands, hans Broders og Onkels Sikkerhed; at ingen Franskmand, som gjorde sig skyldig i nogen Voldsomhed, skulde have Pardon; at alt, hvad der var skeet og vilde skee i Bayonne skulde ansees for lovstridigt og ugyldigt o. s. v. Med fyrig Begeistring opmuntrede han sine Landsmænd til at blive deres Helteforsæt troe og til det yderste at kjæmpe for Fædrelandets Befrielse*).

*) Følgende Apostrophe, som er en Deel af denne heftige Proclamation, viser hvorledes den lidenskabelige Spanier udtrykker sig: "Hispaniens Folkeslag! Op! "Op! til Vaaben! Krigsraab og vilde Skrig lyde "fra Øst til Vest, fra det sydlige til det nordlige "Hav! Borgere! griber i Klokkerne og lader deres "Hylen gjenlyde. Antænder i Eders uplettede Hjer"ter hiin gamle Helteaand, der fordum hævede Eder "til Skræk for Undertrykkere og tilintetgjorde Roms "seirende Legioner. Catalonien, Cantabrien og det "gamle Numantia opfordre vi! Erindrer Eder Spa"nier, Slagene mod Sarazenerne og Normannerne! "Erindrer Eder de Jernkjæder og Lænker I fordum "sprængte i Havnen ved Marseille! Erindrer Eder, "hvorledes I bortførte Johan den Anden blandt "en Skare af 30,000 Franskmænd! Erindrer Eder, "ædle Spanier, Catalonieren Aldara, som med "sin Heltehaand bragte Frankrigs Konge, Frants

Første Beleiring.

Fra den 15de Junii til den 14de August 1808.

Rygtet herom satte strax franske Tropper i Bevægelse, og førend Palafox's Magt endnu var tilstrækkelig til Aragoniens Forsvar trak den franske General Lefevre Desnouettes fra Pampelona over Tudela mod Zaragoza. Hans Hær bestod af 8000 Mand Infanterie og 900 Mand Cavallerie. 500 aragonske Skarpskytter*) vare detascherte til Tudela, for, i Forening med denne Stads Indvaanere, at forbyde Franskmændene Overgangen over Ebro. Lefevre satte sin Hær over i Baade, anfaldt Spanierne med fældet Bajonet og sprængte dem fra hverandre. Dagen efter stødte han ved Maillen paa Palafox, som ventede ham med 10,000 Mand Infanterie, 200 Dragoner og 8 slet forspændte Kanoner. Franskmændene angrebe med Hidsighed, Spanierne forsvarede sig kjækt, men maatte efter en kort, men blodig Fægtning, og Tabet af 5 Kanoner trække sig tilbage til Alagon, hvor Franskmændene endnu maatte udholde en Fægtning, førend de kunde gaae over Floden Xalon.

"den Første, i vort Fangenskab. Elige Fortidens Bedrifter skulle lyse for Nutiden! Frygter "altsaa ikke vore Fjenders Mængde! — — I Præster raaber Hævn, Hævn over dem, som sønderknuse "vore Altere! I Haandværksmænd smedder Vaaben "og gjennemleder Jorden efter Jern! I Mødre "nægter Eders Børn i lang Tid Eders Bryster, "for at de maae føle, hvilken Ulykke der venter "dem som Mænd! — — I Skovens Dyr herud, "herud af Eders Huler, Skove og Kløster og anfalder tillige med os de franske Bødler!" — —

*) Franske Beretninger ansætte Spaniernes Styrke her til det overdrevne Antal af 20,000 Mand.

Nu vaiede de franske Ørne for Portene af Zaragoza, og Lefevre Desnouettes, der vilde benytte sig af den Forvirring, de tabte Fægtninger og den franske Armees Nærværelse udbredte imellem Borgerne, besluttede, at tage Zaragoza ved et rask Angreb. Den 16de Junii trængte et fransk Detaschement ind i Staden til Santa Engracia Gaden; men de Anstalter, man her havde gjort til at forsvare sig, foruroligede den franske General. Han frygtede, at man vilde lokke ham dybere ind i Staden, for at omringe ham paa alle Kanter, og da han indsaae, hvor ødelæggende denne Kamp vilde blive for hans Tropper, trak han sig igjen ud af Staden og tog en Stilling, hvor Fjendens Kanoner ei kunde naae ham. Havde han med hele sin Magt angrebet Staden, vilde han maaskee kunne have bemægtiget sig den; men den svage Kraft, han anvendte, den Frygt, han viiste for Borgernes Modstand, hævede disses Selvfølelse og grundfæstede den Beslutning hos dem, at forsvare sig til det yderste.

Nu arbeidede Alle paa Stadens Befæstning, Høie og Lave, Unge og Gamle, Mænd og Qvinder. Portene besattes med Kanoner, Batterier af Sandsække opkastedes, overalt i Murene anbragtes Skydehuller, og ved den Enthusiasme, hvormed disse Arbeider dreves, var Staden inden 24 Timer sikkret for et Overfald. Ingenieuroberst San-Genis og hans Officerer ordnede og styrede alle disse Forsvarsanstalter.

Samme Dag Franskmændene foretog deres første Angreb paa Staden, marscherede Palafox med nogle Tropper igjennem Forstaden. I hans Følge var hans Broder, hans Adjudant Butron, Pater Basilio, Ingenieurlieutenant Vielloan, Tio Jorge og Capitain Obispo, foruden nogle Andre. Han drog

langs med Ebro, passerede denne Flod ved Pina og forenede sig ved Belchita med Baron de Versage, der fra Calatayud var ankommen hertil med henved 4000 Mand. Med de Tropper, Palafox havde bragt med sig, og med Landmilitsen fra Omegnen udgjorde hans Stridsstyrke omtrent 7000 Mand Infanterie, 100 Mand Cavallerie og 4 Kanoner. Med dette Corps vilde han ile Zaragoza til Undsætning.

I Almunia mynstrede han sin Hær og marscherede derpaa til Epila. Hans Officerer stolede ikke paa Tropperne, og vare af den Mening, at man burde undgaae enhver Fægtning og trække sig til Valencia. Palafox forudsaae sin Armees Opløsning og søgte at forekomme den. Han samlede Tropperne, opmuntrede dem til Troskab mod deres Fødeland, og erklærede sig tillige villig til at give enhver, som ønskede det, sin Afsked. Ikke en eneste forlod ham.

Lefevre Desnouettes, hvem den spanske Hærs slette Organisation ikke var ubekjendt, affendte et Corps paa 4 à 5000 Mand imod den. Ingenieurcapitain Don Julio Albano, der med 20 Dragoner var sendt paa en Recognoscering, faldt uheldigviis i Hænderne paa de Franske. Palafox blev derfor angrebet af det franske Corps, uden at være belavet paa dets Modtagelse. Det var den 23de Junii om Aftenen Kl. 9 *).

---

*) Franskmændenes Beretning om denne Fægtning er høist overdreven. De angive Spaniernes Tab til 3000 Døde og 30 Kanoner, deres eget til neppe 100 Mand. Følgende er den spanske Beretning om denne Fægtning. Den er ikke heller fri for Overdrivelse:

"Den kommanderende General i Arragonien erfarede den 23de Julii Kl. 6 om Aftenen, at nogle franske Colonner trak paa Alagonveien til Epila.

Spanierne fægtede i den meest forvirrede Uorden, og enhver Bataillon stillede sig, hvor den kunde komme til. Flere af de spanske Regimenter sloges som fortvivlede, især Regimentet Ferdinand den Syvende, der under Oberst Casaux's Commando i 7 Timer udholdt hele den fiendtlige Ild. Palafox maatte retirere til Calatayud, hvor hans adspredte Tropper lidt efter lidt

---

Efterat han ved udsendte Patrouiller havde overbeviist sig derom, lod han Tropperne rykke ud og marscherede i Spidsen for dem mod Fienden. Intet Skud maatte løsnes før man var Fienden ganske nær, og derfor begyndte Ilden, nagtet Nattens Mørke, først Kl. 9½. Ubeskriveligt er det Mod, hvormed de Linietropper, som vare tilstede der, i 11 Timer udholdt Fiendens Ild, uden at tabe et Fodbred Terrain. Artilleriet virkede med Kraft paa de fiendtlige Linier og fortjente den høieste Roes. De Frivillige fra Aragonien og Dragonerne have gjort Underværker af Tapperhed; og hvis de bevæbnede Bønder bedre havde forstaaet at omgaaes med Geværet for at forsvare Høiene og holde sig paa dem, vilde den franske Armee have lidt et totalt Nederlag. Deres Tab er imidlertid meget betydeligt, og endskjøndt vort er meget ringe, er det dog smerteligt, fordi det var brave Spanier, som faldt. Ved Siden af den Overstkommanderende bleve 2 Officerer haardt saarede. Han forbeholder sig offentligen at bekjendtgjøre Navnene paa de Officerer og Corpser, som have kjæmpet saa tappert. I Gaar bleve Breve fra Bayonne til General Lefevre opsnappede. De franske Generaler, som kommandere i Pampelona og Tudela, skrive til Lefevre, at de ikke vove at gaae uden for Stadens Porte, og at de franske Hære maae gaae til Grunde i Spanien, hvis ikke Skræk og Forræderie, som det ikke mangler paa, reddede dem."

samlede sig igjen. Det havde været hans Plan at mod-sætte sig Franskmændene i aaben Mark, men da han ind-saae Umuligheden deri med saa uøvede Tropper, trak han sig i to Colonner under hans og hans Broder Francisco Palafox's Commando tilbage til Zaragoza, hvor han igjen ankom 16 Dage efterat han var marscheret ud af Staden.

Franskmændene søgte nu at indskrænke Aragonierne til Staden alene, og i den Hensigt at bemægtige sig alle de Punkter uden for Zaragoza, som vare besatte af dem. Beleiringsartillerie havde de faaet fra Pampelona og Bayonne ved Hjelp af den aragonske Kanal. De sloge nu ved St. Lambert en Bro over Ebro, for ogsaa at kunne beherske den venstre Ebrobredde og fuldkommen indslutte Staden, hvilket dog ikke vilde lykkes dem. Paa den venstre Ebrobredde ødelagde de alle de Møller, som forsynede Staden med Meel, hvorfor Palafox lod paa flere Steder i Staden anlægge Møller, der dreves ved Heste.

Den første Yderpost, Franskmændene angrebe, var Klosteret St. Joseph, beliggende paa den høire Bredde af Huerba. Det forsvaredes af aragonske Bønder. 400 Polakker stormede det, men sloges første Gang tilbage. Andet Angreb var heldigere; de bemægtigede sig det og nedsablede Alt. Nu stormede Polakkerne Capuzinerklosteret, og først efter en rasende Kamp, der fra Kirken fortsattes igjennem alle Gange og Celler, og viiste Franskmændene hvad de kunde vente sig, om de endog trængte ind i Byen, bleve de Herrer over en rygende Ruin. Monte Torrero var besat af henved 1200 Borgere fra Zaragoza, men dets Afstand fra Staden gjorde Understøttelse vanskelig. Da de derfor bleve angrebne af en overlegen Magt, trak de sig efter en

fort Fægtning tilbage og overlode Fienden dette Punkt, der dominerede Staden. Folkets hele Forbittrelse traf den Officéer, der kommanderede paa Monte Torrero. Forgjæves forestilte man det Fiendens Overmagt, hans Troppers Mangel paa Disciplin og hans Pligt at redde saa mange Borgere fra Død eller Fangenskab. Folkeraseriet fordrede et Offer; den Ulykkelige stilledes for en Standret og blev skudt.

Den franske General vilde nu forfølge de vundne Fordele og sætte sig i Besiddelse af Portillo- og Carmelportene. Batteriet foran førstnævnte Port var kun 5 Alen tykt og omgivet med en ikke bredere Grav. General Mori kommanderede her, og under ham Capitain Don Juan Gregorio og Artillerielieutenant Don Antonio Pinnairo, to kjække og duelige Officerer. Angrebet var rasende og Polakkerne, som altid bleve satte i Spidsen, kom lige til Brystværnet, men fandt næsten alle deres Død. Ved Carmelporten fægtede Franskmændene ikke med mere Held, og deres Hidsighed maatte bukke under for Spaniernes Standhaftighed. En her anbragt Fladermine gjorde god Virkning. Disse uheldige Fægtninger kostede Franskmændene mange Folk og bevirkede kun hos Spanierne en større Tiltroe til deres egen Kraft.

Disse feilslagne Forsøg bestemte Lefevre Desnouettes til at gaae den langsommere men sikkrere Vei, regelmæssigen at angribe Staden. Batterier opkastedes, og Angrebet rettedes mod Slottet Aljaferia og Klosteret Santa Engracia. Aragonierne foruroligede imidlertid Franskmændene paa alle mulige Maader. De tætte Olivenskove, som man i Førstningen forglemte at kappe og under hvis Skjul de franske Tirailleurs nærmede sig Murene paa 40 Skridt, dækkede Franskmændenes

Operationer. Bønderne kastede sig ligeledes herind, og dagligen forefaldt her de blodigste Skarmydsler, medens man om Natten fældede de Træer, som vare Murene nærmest. Ved denne lille Krig med de rasende Bønderhobe forstyrredes de Franske meget i deres Skandsearbeider.

Paa denne Tid rykkede det spanske Linieregiment Estremadura, omtrent 800 Mand stærkt, ind i Staden. Det bestod af gamle Soldater og kommanderedes af Oberst Solano. De Beleirede troede sig ved denne Forstærkning istand til at vinde det vigtige Punkt Monte Torrero tilbage. 2000 Mand, anførte af Oberst Viana, der i sit 60 Aar endnu ganske havde en Ynglings Fyrighed, droge ud af Staden. De fægtede som Helte, men deres brave Chef blev fældet af en polsk Lancier, og de maatte trække sig tilbage.

Den 2den August, paa hvilken en Forstærkning af 2000 spanske Gardere og Frivillige fra Aragonien rykkede med nogle Kanoner ind i Staden, var ikke desto mindre en sørgelig Dag for dens Indvaanere; thi deres store Krudmagazin i Cosso sprang i Luften. Paa samme Tid bemægtigede Franskmændene sig Krudmøllerne i Villa Feliccha, efterat Baron de Versage, der med et Corps ilede fra Calatayud til deres Forsvar, var slagen tilbage. I denne kritiske Forfatning lod Palafox Munkene, under Opsyn af erfarne Mænd, forfærdige Krud. Alt Svovl, som fandtes i Staden blev lagt under Beslag. Jorden i Gaderne blev omhyggeligen udvasket, for at man kunde forskaffe sig Salpeter, og af Hampestilke, som i denne Deel af Spanien naae en overordentlig Størrelse, gjorde man Kul. Paa denne Maade fik man et ordentligt Krudmanufactur bragt istand, der dagligen leverede 13 Castilianske Arrober *).

*) En Arrobe er omtrent 28 Pund dansk Vægt.

Den 3die August aabnede Franskmændene deres Batterier, og en frygtelig Kanonade begyndte. Ilden spillede især mod Klosteret Santa Engracia, Slottet Aljaferia og Portillo-Portens Sandsækkebatterie, der under General Moris Kommando forsvarede sig kjækt. Flere Gange blev det nedskudt og altid opreist igjen midt under Fjendens ødelæggende Ild. Her var det at et Fruentimmer udførte en Heltegjerning, der neppe har sin Lige i Historien. Augustina Zaragoza, en smuk 22 Aars Kone af den lavere Folkeklasse, bragte Viin og Brød til dem, der kjæmpede ved Porten, og kom til Batteriet, just i det Øieblik den franske Ild havde fældet alle dem, som stode der. Iblandt disse var hendes Mand. Borgere og Soldater vare tvivlraadige, om de igjen skulde bemande Kanonerne. Augustina seer deres Vaklen; over Døde og Saarede styrter hun frem, river Lunten af Haanden paa en Død og affyrer en 26pundiger. Derpaa springer hun op paa Kanonen og raaber: "Her er min Plads! Levende forlader jeg den ikke!"*) Henrevne af Begeistring styrte nu Spanierne op paa Batteriet og give en levende Ild paa Fjenden.

Den 4de August tordnede de franske Batterier frygteligt mod det Qvarteer af Staden, som efter det derværende herlige Kloster kaldes Santa Engracia. Det var om Natten Kl. 1, Borgerne vare høist udmattede, og man ventede mindst et Angreb paa denne Kant. Faa

*) Hun holdt ogsaa troligt sit Ord. Under hele Beleiringen blev hun paa den Post, hun selv havde anviist sig. Palafox skjænkede hende en Æresmedaille og udsatte hende en Pension paa Livstid. Senere Reisende omtale hende. Hun har Titel af Capitain, gaaer for det meste med en Trøie med Epauletter og bærer Sabel.

Øieblikke behøvedes kun for at nedstyrte de svage Leermure, som omgave det, og denne store Bygning stod i Flamme. Breschen var practicabel, og Stormen begyndte i Dagbrækningen. Polakkerne styrtede frem igjennem Breschen, men Bønderne kastede sig ind i Klosteret, og medens Murene vaklede, og Tagene styrtede sammen, forsvarede de sig med Fortvivlelsens Mod. Endelig maatte de vige for Overmagten, og Staden var aaben for Franskmændene.

Flere Colonner trængte nu ind i Zaragoza, og over Ruiner og Liig banede de modige Polakker sig Vei til Gaden Santa Engracia, hvor de bemægtigede sig flere Huse og satte sig fast. Her faldt General Moridem i Hænderne.

Imellem Spanierne herskede den største Forvirring, og man vidste ikke hvo der kommanderede og hvo der adlød. Enhver, der havde samlet en Flok Bønder eller Soldater om sig, tog den Post og forsvarede det Sted, der syntes ham vigtigst. Men for den, der saaledes paatog sig Commandoen, var det ikke nok at have Mod. Vee ham, hvis hans Ordrer ikke havde heldige Følger eller de mishagede Folket; det Ord: "Forræderie!" bragte ham Døden.

Polakkerne trængte imidlertid til Enden af Gaden Santa Engracia, der støder op til Cosso og hvis Hjørnebygninger ere paa venstre Haand Franciscanerklosteret, paa høire Haand det almindelige Sygehuus. Herfra vilde de bane sig Vei til Ebrobroen, men istedetfor at følge Gaden St. Gil, der fører derhen, kom de ind i Gaden Arco di Cineja, der er meget bugtet og ved Enden af hvilken ligger det nye Taarn. Denne Feiltagelse kostede Blod, og de bleve kastede tilbage til Franciscanerklosteret, som Spanierne selv tændte i Brand. Herfra udbredte Ilden sig til det ligeover for liggende

Sygehuus, og her frembøde sig de gyseligste Scener. Man saae, hvorledes de Syge og Saarede, for at undgaae Luerne, styrtede sig ud af Vinduerne paa de franske Bajonetter; hvorledes de Affindige, hvis Værelser bleve aabnede, sang, dandsede og declamerede midt iblandt disse Jammerscener. Alt, hvad der undgik Luerne og de rasende Soldaters Sabler, blev bragt til Monte Torrero. Dog under disse Afskyeligheder glemte ikke de franske Officerer den Omhue, enhver brav Kriger skylder den Ulykkelige, og de hjelpeløse Nonner og de stakkels Vanvittige bleve behandlede med den største Skaansel og fik alle de Beqvemmeligheder, som Omstændighederne tillode.

Den Mangel paa Mandstugt, som herskede imellem Polakkerne, var til Aragoniernes Fordeel. For at plyndre eller begaae andre Udsvævelser trængte de uden Orden ind i Husene, og faldt her næsten værgeløse i Hænderne paa Aragonierne, som hverken gave eller toge Pardon. Kampen havde allerede fra begge Sider antaget en frygtelig Caracter. Da var det, at den franske General opfordrede Zaragoza til Overgivelse i følgende laconiske Skrivelse: Quartel general Santa Engracia — la capitulation (Hovedqvarteer Santa Engracia — Capitulation); men fik af Palafox det ligesaa laconiske Svar: Quartel general Zaragoza — guërra al cuchillo *) — Palafox.

Dette kraftige Afslag svarede til den Aand, der besjælede hele den haardnakkede Kamp. Nu begyndte den frygtelige Huuskrig, mod hvilken Alt, hvad der hidtil var forefaldet, var saa godt som intet. Fransk-

*) "Krig paa Kniven," et Vaaben, som Spanierne for det meste betjener sig af Mand mod Mand og som er frygteligt i en Fortvivlets Haand.

mændene havde sat sig fast i den sydlige Side af Cosso, Aragonierne vare i Besiddelse af den nordlige. Disse forsvarede deres Stilling med sandt Heltemod og opkastede Batterier ved Enden af Gaderne, faa Skridt fra de franske Batterier, der lode Kartæscher hagle ned over Spanierne. Dette Mellemrum blev snart opfyldt med Døde, der enten bleve styrtede ud af Vinduerne i de Huse, hvori de vare blevne dræbte, eller havde faaet Banesaar af de franske Kanoner. Med megen Grund kunde man i denne hede Aarstid vente Pest af denne uhyre Opdyngen af Døde. Palafox sendte derfor Franskmænd i lange Strikker ned imellem de Døde, for at bortskaffe og begrave disse; en Forretning, der ikke fortrød dem, da den var lige nyttig for begge Parter.

Franskmændene besluttede at udbrede sig i Cosso paa Siden af Franciscanerklosteret, og angrebe et Qvarteer efter det andet Huus for Huus. Men Aragonierne lode dem kjøbe ethvert Skridt dyrt, og skaffede de sig ogsaa mere Luft, kostede det dem Strømme af Blod. Det frygtelige Bombardement, som vilde have bragt mangen en Besætning til Fortvivlelse, syntes ikke at ængstige Aragonierne. Præsterne og Munkene opmuntrede deres Landsmænd, ikke alene ved Bønner, men ved deres eget kjække Forhold; Fruentimmerne pleiede de Saarede, og mange fægtede som Amazoner ved Siden af deres Mænd. Grevinde Burita forenede sig med flere Fruentimmer for at pleie de Syge og Saarede og forsyne de Kjæmpende med Viin og Levnetsmidler. Sandfærdige Øienvidner forsikkre, at de ofte have seet denne unge, skjønne Kone rolig opfylde denne sig selv paalagde Pligt midt under den heftigste Kugle- og Bomberegn, og ingen Forestilling om den Fare, hun udsatte sig for, gjorde det mindste Indtryk paa hende. I det hele viiste Qvinderne

i Zaragoza et Mod, der ikke kunde andet end begeistre Mændene. Selv Børn saae man paa de farligste Steder uden Frygt bringe deres Forældre eller Bekjendter Patroner, Forfriskninger og andre Fornødenheder. Det var vanskeligt at gjøre dem Faren begribelig; Tabet af Qvinder og Børn var derfor meget betydeligt.

Huuskrigen gik kun langsomt frem, thi Franskmændene anlagde ingen Miner, hvorfor Fordelen altid blev paa de Beleiredes Side. Natten var især den Tid paa hvilken de heftigste Anfald skete, og under dens Skjul sank mangen Franskmand for Spaniernes Hævn. Kampen begyndte for det meste ved Batterierne og gik siden over i Husene.

Da Franskmændene den 5te August med Fyrighed fornyede Kampen, begyndte Aragonierne at mangle Munition. Det eneste Raab den tappre Palafox da hørte, i det han red imellem Folket, var, at hvis der var Mangel paa Krud og Kugler, vare alle beredte til at angribe Fjenden med deres Knive og før lade sig begrave under Stadens Ruiner, end at overgive sig. I denne frygtelig ængstellige Tidspunkt traf ganske uventet en Transport af Levnetsmidler og Munition, eskorteret af 3000 Schweizere og aragonske Frivillige under Anførsel af Francisco Palafox, Generalcapitainens Broder, ind i Staden.

Dette opflammede igjen Modet, og Enthusiasmen steg til det Høieste, da Palafox, efter et holdt Krigsraad, udstædte hiin evig erindringsværdige Parolbefaling: "at de Dele af Staden, som Aragonierne havde inde, "skulde forsvares med samme Standhaftighed, man hidtil "havde udviist. Skulde Fjenden tilsidst faae Overhaand, "skulde Folket trække sig tilbage over Ebrobroen, afskjære "den og forsvare Forstaden paa Liv og Død."

Aldrig er nogen Befaling optagen med meer Bifald; thi den talte i Folkets Aand, og denne blev sig selv liig til Enden. I elleve Dage vedvarede den blodige Kamp fra Gade til Gade, fra Huus til Huus, fra Værelse til Værelse, og Frankrigs gamle seiervante Tropper maatte vige her for en rasende Pøbel og bleve tilsidst indskrænkede til en ottende Deel af Staden. Sikkerlig vilde ogsaa General Verdiers (Næstkommanderende efter Lefevre) Korps ganske være blevet oprevet, hvis denne mordiske Beleiring skulde have været fortsat. Thi fra den 4de til den 14de August var det ikke istand til at erobre meer end 4 Huse paa venstre Side af Franciscanerklosteret, og et eneste, ligeover for Skatkammeret, kostede det 6 Dages blodig Kamp. Saamange Dage har i nyere Tider mangen en stærk Fæstning ikke behøvet for at overgive sig*).

Medens Aragonierne saaledes paa Zaragozas Ruiner frareve Frankrigs gamle Krigere Seierskrandsen, havde deres Landsmænd i de øvrige Dele af Halvøen ikke været rolige Tilskuere. Napoleons Hære havde udbredt sig til alle Sider i Spanien, som han allerede ansaae

*) Som en frappant Modsætning til Zaragoza staaer Magdeburg, saavelsom flere preusiske Fæstninger, der i Aaret 1806 kappedes om at aabne deres Porte for Franskmændene. Særdeles mærkværdigt bliver det altid, at see en stærk Fæstning som Magdeburg, der talte 800 Kanoner og 22,820 Mand, overgive sig uden at løsne et Skud til en neppe 12000 Mand stærk Fjende, som var blottet for alt Beleiringsskyts. Commandanten, der sluttede denne for de preusiske Vaaben saa vanærende Capitulation, var General Kleist, som havde tjent under Frederik den 2den. Det stærke Küstrin blev med 2700 Mand og 90 Kanoner ligesaa skjændigen overgivet af Oberst Ingersleben.

for undertvunget. "Et Land, der beherskes af Munke," vare hans Ord, "er let at undertvinge." Hvor lidet kjendte han dengang den spanske Munk! Denne Ligegyldighed for sin Fjende var Aarsag i, at han overalt brugte utilstrækkelig Magt og viiste derved Folket, hvad det var istand til. Spanien maatte bedækkes med Soldater, hvis det skulde undertvinges og holdes i Lydighed; og nu indtraf en Begivenhed, der var sørgelig for enhver fransk Kriger og tilbagekaldte Scenen ved Blindheim i hans Erindring.

I Spidsen for 3 Divisioner var General Dupont i Slutningen af Mai brudt op fra Madrid for at dæmpe Urolighederne i Sydspanien, især i Andalusien. I Begyndelsen af Junii passerede han det øde Sierra Morena og naaede Andujar. Nu først erfarede han, at han ikke fik med nogle enkelte Oprørshobe at gjøre, men med et heelt forbittret Folk. Ved Cordova havde et betydeligt Korps Insurgenter samlet sig. Det maatte adsplittes. Den 6te Junii stødte han sammen med Spanierne ved Alcolea. De forsvarede Broen, som førte over Guadalquivir; men den blev forceret med fældet Bajonet, og Spanierne trak sig tilbage til Cordova. Duponts Opfordring til Staden blev besvaret med Kanonskud. Nu blev der skudt Bresche, Franskmændene stormede, henved 500 Spaniere fandt Døden, og Staden plyndredes i 3 Dage paa det skrækkeligste. Spanierne fnøse, og Munkene lovede den Fritagelse for Skjærsilden og alle Paradisets Glæder, der fældede 3 Franskmænd. Fra alle Kanter strømmede Tropper til Castannos Faner, som vaiede ved Carmona. Henved 30,000 Spanier stode her færdige til at hævne Voldsomhederne i Cordova. Sierra Morena besattes og Franskmændene angrebes fra tre Sider. I

tre Dage kjæmpede Napoleons Soldater med Fortvivlelsens Mod mod en overlegen Fjende, men Hunger og Sygdom rasede imellem dem. Modet svandt med Kraften og efter et Tab af 3000 Mand maatte den uforsigtige Dupont, imellem Stæderne Baylen og Andigar, overgive sig med 11,000 Mand, Resten af hans Armee *).

Denne for de franske Vaaben saa ydmygende Begivenhed havde de skadeligste Følger for Napoleon. Modet og Haabet steg hos Spanierne til det høieste og i de Provindser, som vare bragte til Rolighed, udbrød

*) "De fordeelagtige Begivenheder," hed det i Moniteuren, "med hvilke Kongens Ankomst i Madrid traf sammen, spaaede en hurtig Ende paa de spanske Anliggender, da General Dupont, efter en Række af Begivenheder, som vi ikke kunne beskrive, fordi de maae blive Gjenstanden for Undersøgelser, Beretninger og Forhør, begik den tredobbelte Feil, ikke aleneste at lade sig afskjære Communicationen med Madrid, men ogsaa, hvad der var endnu værre, at lade sig skille fra to Trediedele af sin Magt, som blev 6 Mile borte fra hans Communicationslinie, og endelig at indlade sig i Slag den 19de Junii kun med en Trediedeel af sin Armee, i en ufordeelagtig Stilling og efter en forceret Marsch, uden at den havde havt Tid at udhvile sig. — Der gives faa Exempler paa et Forhold, der strider saa ganske imod alle Krigens Grundsætninger. Denne General, som ikke forstod at anføre sin Armee, viiste siden efter endnu mindre borgerligt Mod og Duelighed i Underhandlingerne. Som Sabinus Tilurius blev han ved et Slags Sværmerie reven sin Undergang i Møde og lod sig skuffe ved en anden Ambiorix's Rænker og Forsikkringer; men de romerske Soldater vare lykkeligere end vore; de døde alle med Vaaben i Hænderne."

Oprørsflammen igjen med fordobblet Raserie. Joseph Napoleon maatte efter 11 Dages Regjering forlade Madrid og begive sig til Burgos, hvorfra han forlagde sit Hovedqvarteer til Vittoria. Valencia havde med Kjækhed modstaaet Franskmændene, og fra denne Provinds ilede Saint Marcs og Versages Corpser Zaragoza til Undsætning. Frygt for at blive indsluttet af disse bestemte den franske General til at hæve Beleiringen; men den sidste Nat tordnede de franske Batterier til Afsked saa frygteligt, at Ilden udbrød paa flere Steder i Staden. Efterat have kastet alt deres svære Skyts og Munition i den aragonske Kanal, trak de franske Colonner, til Aragoniernes store Forundring, om Morgenen tidlig den 15de August over Sletten og toge Veien til Pampelona. Palafox drog ud af Staden og forfulgte dem til Navarra med et Korps Aragonier og Valencianer, hvilke just vare ankomne til Zaragoza.

Hele Aragonien jublede, og den Tanke, at en aaben Stad og udisciplinerede Hobe havde kunnet modstaae og bekjæmpe de Soldater, der havde bragt de stærkeste Fæstninger til at falde og Preussens og Østerrigs øvede Hære til at skjælve, gave Aragoniernes Stolthed et nyt Sving. Præster og Munke tilskreve Guds Moder af Pilar alle disse lykkelige Hændelser, og Folket tilbad hende som deres Skytsaand. Kunde det være andet, end at Mennesker, hvis saarede Nationalstolthed styredes af en brændende Religiøsitet, maatte udføre Handlinger, der satte Verden i Forbauselse.

Da nu Staden saaledes lykkeligen var befriet, foretog man sig at feire den store Christi Legems Fest, hvis Helligholdelse den 16de Junii Beleiringen havde forhindret. Festen var glimrende, hele Folket

drukkent af Glæde, og overalt hørte man det Raab: "Leve Vor Guds Moder af Pilar og General Palafox!" —

Saaledes endtes Zaragozas første Beleiring, der vilde have staaet som den eneste i sit Slags i den nyere Historie, hvis ei en anden endnu frygteligere var paafulgt.

Vi gaae nu over til denne, der med et uheldigt Udfald for Aragonierne dog dybt har indpræget i enhver Spaniers Hjerte, hvad et Folk formaaer, naar den faste Villie lader det foretrække Undergang for Underkastelse. Som hiin Helteskare i Thermopylæ fordum med sit Blod beseglede Grækenlands Frihed, i det dens høihjertede Opoffrelse tilraabte Grækerne at leve frie eller døe som de; saaledes sank Zaragozas stolte Indvaanere, overmandede ei undertvungne, under Ruinerne af deres Boliger. Spaniens Frihedskamp mod Napoleon vil til alle Tider udgjøre en af Historiens glimrende Epocher, og Zaragozas Kjæmpefald dens meest lysende Punkt.

Aragoniernes mageløse Standhaftighed havde vakt den høieste Enthusiasme hos de øvrige Spanier, og paa hele Halvøen var Løsenet Frihed eller Død. Overalt bleve Franskmændene forjagne. Frugterne af et heelt Felttog vare tabte. Fra alle Kanter af Landet strømmede store Hobe sammen, der brændte af Begjerlighed efter at maale sig med Napoleons Soldater og besjæledes af det Haab at overvinde dem. Franskmændene havde imidlertid samlet sig ved Ebro og trodsede bag denne Flod de talrigere men udisciplinerede spanske Korpser. Den første Act af det store Sørgespil var endt med Tab for Frankrig, der havde mistet tre af sine skjønneste Divisioner. Napoleon indsaae, at Spaniens Erobring, kunde den end lykkes, vilde koste Strømme af Blod; men hans

Caracter lod ham ikke træde tilbage fra et engang begyndt Foretagende, hvilke Hindringer der end optaarnede sig imod det. Spanien skulde styrtes med et bedøvende Slag; det skulde skjules af Troppemasser, og Spanierne skulde underkaste sig eller udryddes. Overalt i Frankrig og i de med Frankrig forbundne Stater lød Krigsraabet. Rhinforbundets Hære marscherede igjennem Frankrig, stege over Pyrenæerne og samledes ved Ebro, for at begynde den blodige Kamp. Napoleon selv stillede sig i Spidsen for denne frygtelige Hær, ved hvilken Frankrigs største militaire Genier kommanderede. Sine Soldater vidste han at bibringe en Begeistring, der lovede det heldigste Udfald*). Saaret Nationalstolthed og vild Fa=

*) Efter en glimrende Revue over Avantgarden af den store Hær, som skulde marschere til Spanien, tiltalte Napoleon den saaledes:

"Soldater! efterat I havde triumpheret ved "Donaus og Weichsels Bredder, droge I i Iilmarscher "igjennem Tydskland! Jeg lader Eder ogsaa drage "igjennem Frankrig, uden at tillade Eder et Øjebliks "Hvile! Soldater! jeg trænger til Eder! Leopar= "dens afskyelige Nærværelse besudler Spaniens og "Portugals Fastland. Lad den flygte, bortskrækket ved "Synet af Eder. Lader os bære vore triumpherende "Ørne til Herkules's Støtter. Ogsaa der have vi "Fornærmelser at hævne! Soldater! I have over= "gaaet den nyere Tids Armeer i Hæder; men have "I ogsaa opnaaet den Hæder, som de romerske Ar= "meer, der i eet Felttog seirede ved Euphrat, i Il= "lyrien og ved Tajo? En langvarig Fred, en varig "Lykke vil være Lønnen for Eders Anstrængelser. "En sand Franskmand kan ikke, tør ikke hvile, før "Havene ere aabnede og befriede. Soldater! Alt "hvad I have gjort og endnu ville gjøre for det "franske Folks Lykke og min Hæder vil evig være "indgravet i mit Hjerte!"

natisme brændte i Spaniernes Hjerter; saaret Krigerhæder og Mindet om deres Seiervindinger ansporede de franske Soldater. Den 4de November 1808 steg Napoleon over Pyrenæerne og tog sit Hovedqvarteer i Tolosa, hvorfra det forlagdes til Vittoria.

Nogle Træfninger som kort før Napoleons Ankomst havde fundet Sted med Spanierne og vare endte med betydeligt Tab for dem, vare kun Forspillet til det store almindelige Angreb paa den over 200,000 Mand stærke spanske Hær. Sex Dage efter Napoleons Ankomst paa spansk Grund leveredes Slaget ved Burgos, hvor den høire Fløi af den spanske Nordarmee under Cuesta blev slagen af Marschal Soult. Samme Skjæbne havde den venstre Fløi under Blake og Romana Dagen derpaa ved Espinosa. Marschallerne Lefevre og Victor vandt en decisiv Seier, og Blake flygtede med Levningerne af Hæren til Asturiens Bjerge. Endnu var den 45,000 Mand stærke spanske Centralarmee tilbage, hvis høire Fløi kommanderedes af Palafox, Centrum af Penas og venstre Fløi af Castannos. Den 23de November angrebe Marschallerne Lannes, Moncey og Victor den ved Tudela, og efter en blodig Kamp blev den adsplittet og forfulgt til alle Sider. Havde Marschal Ney været istand til den 23de at indtræffe i Agreda, vilde intet af denne Hær have undgaaet Seierherrerne, og Franskmændene havde ikke havt nødigt at bekjæmpe Levningerne af den paa Zaragozas Ruiner.

De glimrende Forhaabninger, Spanierne havde gjort sig af denne Hær vare pludselig tilintetgjorde ved disse tre Nederlag. Deres Angrebsplaner vare kuldkastede af Napoleon, og de maatte igjen indskrænke sig til et Defensiv-System. Følgerne af Slaget ved Tudela

vare sørgelige for Aragonien, der igjen oversvømmedes af Fjender. Zaragoza, som Middelpunktet for Aragoniernes Modstand, kunde vente en endnu blodigere Kamp, og Palafox, der lig Themistokles efter den marathonske Seier, forudsaae at det heldige Udfald af den første Beleiring kun var Forspillet til en alvorligere Kamp, havde beredt sig til at kunne udholde den med Ære. Napoleon, denne skarpseende Taktiker, der kjendte Vigtigheden af Zaragozas Besiddelse, havde siden sin Ankomst til Spanien sysselsat sig med Forberedelserne til dets Erobring. I Bayonne og Pampelona var samlet et frygteligt Beleiringsskyts; tre Armeecorpser, vel ikke talrige, men af de udsøgteste Tropper, skulde angribe Staden, og Overkommandoen over Beleiringshæren var overdraget til en af Frankrigs største Feltherrer, Lannes, Hertug af Montebello.

I Zaragoza havde man imidlertid gjort Alt, hvad Tid og Omstændigheder tillode til Stadens Forsvar. Skjøndt den første Beleiring var bleven ophævet den 15de August, havde man dog ikke begyndt paa Stadens Befæstning før den 1ste September. Det øvrige af August Maaned var gaaet bort med Folkeforlystelser og Forberedelser til de følgende Arbeider.

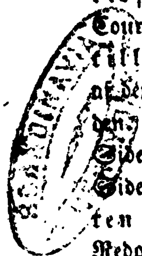
Det var ikke i Palafox's Plan at oppebie Fjenden bag Murene af Zaragoza. Vi have seet ham møde Franskmændene i aaben Mark; men det ulykkelige Slag ved Tudela nødte ham til at underkaste Zaragoza en haardnakket Beleirings Rædsler. Mange have dadlet ham, fordi han ved at befæste Zaragoza tillige har udsat den for den paafulgte Ødelæggelse; men da Indvaanerne havde fattet den urokkelige Beslutning, at forsvare sig til det yderste, fulgte han kun den offentlige Villie og sikkrede tillige Staden i sidste Tilfælde Ret til at capitulere. Den første Beleiring havde viist hvilken Fordeel Borgerne

bag deres Huse havde over deres Fjende og hvilke uhyre Anstrængelser og Tab Angrebet paa disse havde til Følge. Hvor meget meer ødelæggende for ham vilde da ikke Angrebet blive, efterat alle de senere Forsvarsanstalter vare bragte istand. Desuden kunde Staden have Haab om at undsættes af de fremrykkende Engellændere, med hvem de adsplittede spanske Tropper havde forenet sig. Man stolede ogsaa paa Vinteren, som almindelig er meget regnfuld og derfor vilde være Franskmændene til stor Hindring i deres Operationer. Men saavel det ene som det andet Haab glippede. Engellænderne maatte over Hals og Hoved trække sig tilbage for de franske Hære, og Vinteren blev saa tør og mild, at ikke alene de Franske ikke standsedes i deres Skandsearbeider, men at Pesten endog med Voldsomhed kunde rase imellem den store Menneskemasse, som fandtes indenfor Zaragozas Mure.

Med den 1ste September begynder Stadens Befæstning, ved hvilken man kun kunde gjøre Regning paa Arbeidere over 35 Aar, da alle Ynglinge vare efterhaanden blevne afsendte til Hæren ved Ebro.

Den Plan at udvide Forsvarslinien til den aragonske Canal (som gaaer langs med Stadens sydlige Side) og ved Huerba paa den ene og en lang Forskandsning paa den anden Side sætte den i Forbindelse med Ebro, maatte opgives, deels af Mangel paa Artillerie, deels af Frygt for at de uøvede Tropper ikke skulde kunne udholde Fjendens Angreb i saa udstrakt en Linie. Man indskrænkede sig derfor til at befæste Staden selv og anlægge en lille Skandse paa Monte Torrero, ved hvilken tvende Brohoveder mod Madrid og Muela bleve dækkede. Da Tiden ikke tillod at reise en ordentlig Vold om saa stor en

Stad, beholdt man den gamle Muur, som omgav Staden. Paa flere Steder blev den gjort stærkere og overalt forsynet med Skydehuller. Men denne lange Befæstning frembød kun uhyre Courtiner uden Flanker. Disse maatte tilveiebringes. Det store Kloster St. Joseph, beliggende paa den høire Bredde af Huerba, ikke langt fra dens Udløb i Ebro, blev, som det meest fremspringende Punkt paa denne Side, omskabt til en lille Fæstning. Fra Klosteret Santa Engracia til Treenighedsklosteret blev kun trukken en Grav paa 20 Fod i Breden og 15 i Dybden, da Muren her danner en Spidsvinkel, og man paa dette Sted ikke frygtede for noget alvorligt Angreb. Treenighedsklosteret blev overalt forsynet med Skydehuller. Courtinen imellem Treenighedsklosteret og Portillo Porten var 750 Skridt lang og paa Midten af den blev derfor anlangt et Rundbatterie, der flankerede den. Slottet Aljaferia, som ligger paa den høire Side af Portillo Porten, dækkede den vestlige Side af Staden fra Portillo til Sancho Porten ved Ebro. Forstaden blev forsvaret af flere Redouter, og ved Enden af enhver Gade opkastet et Batterie. Inde i Staden vare ligeledes anbragte en Mængde Forskandsninger, og ved Enden af alle de Gader, som vendte mod Murene, vare anbragte Batterier og Grave. Alle Porte og Døre i Husene og Vinduerne i første Stokværk mod Gaden vare tilmurede, og overalt var der udhugget Skydehuller. Enhver Række af Huse udgjorde altsaa en Muur, som maatte gjennembrydes, førend de Angribende kunde komme i Haandgemæng med Forsvarerne. Imellem Husene indbyrdes, hvis Værelser for største Delen vare hvælvede, vare anbragte Gjennemgange i alle Etager, og enhver saadan Fiirkant af Huse

var saaledes at betragte som en isoleret Fæstning. Derfor de uhyre Anstrengelser, som Franskmændene, efterat være trængte ind i Staden, maatte anvende. Overalt maatte Minerne giøre Bresche, førend Angrebet kunde begynde. Alle Huse paa 2000 Skridt nær Staden bleve nedrevne, og de store Olivenskove, der under første Beleiring havde tjent Fienden til Skiul, bleve forstørstedelen omhuggede.

Ved Oberst San Genis og hans 13 Ingenieurofficerers utrættelige Iver bleve disse uhyre Arbeider istandbragte i kort Tid og med ringe Kraft. Havde Tiden og flere Hjelpemidler været ham til Tjeneste, vilde hans Værk have faaet mere Fuldkommenhed, og Stadens Erobring maaskee bleven et vanskeligt Problem for Frankrigs Feldtherrer. Ingen Stad kan som Zaragoza være stolt af, med saa svag en Befæstning, at have udholdt en 60 Dagers Beleiring, efter Løbegravenes Aabning, og et 40 Dages uafbrudt Bombardement. En General Lacostes, Dedons og Oberst Rogniats*) udmærkede Indsigter i Ingenieur- og Artillerievidenskaben syntes at strande paa Spaniernes mageløse Modstand. Feltherrer som Lannes, Moncey, Mortier og Junot, i Spidsen for Europas bedste Tropper, følte sig for svage til at overvinde dem. De maatte sprænge deres Fiender i Luften, eller overlade til Pesten at ødelægge dem.

Det i Zaragoza værende Artillerie beløb sig i det hele til 160 Stykker, for største Delen 8 og 12pundiger. Kun sexten vare 16pundiger, hvilke de Franske ved den første Beleirings Ophævelse havde kastet i den aragonske

*) Denne berømte Ingenieur udgav siden en Beskrivelse over denne Beleiring, som er oversat paa Dansk af Generallieutenant Oxholm.

Canal, og som Spanierne havde draget op. Kuglerne, som under Beleiringen bleve brugte, vare for det meeste franske, som ligeledes vare hentede fra Canalen. Sand- og Uldsække havde man i Mængde. Skandsekurve derimod manglede man, men disse erstattedes ved de Kurve, man betjente sig af i Viinhøsten.

Stadens Besætning var bestemt til 15,000 Mand under 35 Aar; men Slaget ved Tudela havde til Følge, at en stor Deel af de flygtende Soldater, især fra Valencia og Murcia, søgte til Zaragoza. Her ankom ogsaa de fleste Saarede, og Lazaretterne bleve opfyldte, førend en Fiende endnu havde viist sig for Murene. De ankomne Soldater bleve fordeelte i flere Corpser, som tilsammen udgjorde henved 30,000 Mand under Palafox's Overkommando. Under ham kommanderede Generalerne St. Marc og Versage, begge Franskmænd; Generalmajorerne Amoros, O'Neil og Budley, og Brigadererne Perin og Renovales m. fl.

Artilleriecorpset, under General Vilalvas Kommando, var 1500 Mand stærkt, Cavalleriet, som anførtes af Oberst Butron, beløb sig til 2000 Mand. Af Arbeidsfolkene ved den aragonske Canal havde man oprettet et Sappeurcorps paa 800 Mand. Ebro forsvaredes af nogle Kanonbaade, som vare besatte med Officerer og Matroser fra Carthagena. Proviant havde man ingen Mangel paa, og Magazinerne vare tilstrækkeligen forsynede*). Statskassen var riig og fik desuden saa

---

*) I Magazinerne fandtes Korn, Erter, Viin, Brændeviin, Olie og Stokfisk for en Armee paa 15,000 Mand i 6 Maaneder. Saltet Kiød var der Mangel paa, og det færske Kiød blev kun brugt i Lazaretterne. Men foruden disse offentlige Oplag havde

betydelig en Tilvæxt ved de fra Tudelaslaget reddede Krigskasser, at der endog ved Capitulationen fandtes betydelige Summer tilovers.

For at forebygge de Ulykker, der under en Beleiring kunde følge af Krudtaarnenes Sprængning og som man havde havt Prøver paa under den første Beleiring, besluttede man, da Zaragoza havde store Oplag af Salpeter, dagligen at forfærdige det fornødne Krud. Munkene paatoge sig dette Arbeide, og forsynede Staden under hele Beleiringen med det fornødne Amunition.

Som Generalcapitain forenede Palafox den øverste civile og militaire Magt; men enkelte Mænd havde en betydelig Indflydelse hos ham, formedelst den Credit, de stode i hos Folket, af hvilket Palafox, under mange Omstændigheder, var temmelig afhængig. Saadanne vare Pater Basilio, Obersterne Butron og Cannedo, Mossen-Sas, Sognepræst til St. Gil, Limonadehandleren i Cosso, Pater de la Consolation, Tio Marin og Tio Jorge, hvilken sidste aldrig forlod Generalcapitainens Pallads. Alle disse kraftige Anstalter til Stadens Forsvar forhøiede Enthusiasmen blandt dens Beboere. Deres Fæstningsværker syntes dem uindtagelige, og de saae Franskmændenes Ankomst imøde med Foragt. Deres Tiltro til Guds Moder af Pilar *) og deres Generalcapitain var ube-

---

enhver Borger forsynet sig selv med Fødemidler for længere Tid, og i Klosterne fandtes ogsaa store Oplag.

*) Dette miraknløse Mariabillede (nuestra Sennora del Pilar) staaer i Collegialkirken i et prægtigt Capel, der hviler paa Jaspissøiler og er udsiret paa det rigeste. En stor Mængde Guld- og Sølvlamper brænde Nat og Dag, og det stærke Skin, der for-

grændset, og mærkeligt er det, at ikke en eneste Zaragozaner forlod Staden, da Fienden nærmede sig. Tvertimod strømmede henved 15,000 Bønder til Staden, for, ligesom under første Beleiring, at dele Farer med dens tappre Indvaanere. Denne Menneskevrimmel var en af de vigtigste Aarsager til Pestens voldsomme Udbrud mellem Stadens Forsvarere.

Imedens Aragonierne saaledes gjorde alt, for at deres Hovedstad kunde trodse Franskmændene, havde disse paa deres Side ikke anvendt mindre Anstrengelse for denne Gang at bringe Zaragoza til at falde. Dedon, Chef for Beleiringsartilleriet, havde samlet 60 svære Kanoner i Pampelona. Derfra vare de saavelsom Kuglerne bragte til Tudela og siden transporterede ved Hjelp af den aragonske Canal til Zaragoza. Lacoste, Chef for Ingenieurcorpset, lod forfærdige 100,000 Sandsække og 4000 Skandsekurve og tilveiebragte Værktøi til 20,000

øges ved de mange Ædelstene og andre Kostbarheder, som findes her, foraarsager, at Øiet ikke kan udholde denne stærke Glands og neppe bemærke Billedet. Paa dette Sted, fortælle Munkene, har man opreist det første Alter for Guds Moder, hvorfor ogsaa Zaragoza staaer under hendes særdeles Beskyttelse. Aldrig har noget Billede gjort saamange Mirakler, og Folkets Tiltro til dets Understøttelse var urokkelig. Vee den, det vovede at yttre Tvivl om dets Bistand og raade til Overgivelse, ham ventede Galgen. En Commission af 6 Munke styrede disse Henrettelser, og Pater Basilio stod i Spidsen for den. Han var saa frygtelig, at selv Palafox hemmelig erkiendte hans Magt og udnævnte ham til en af sine Raadgivere.

Mand. Beleiringshæren, som nærmede sig Zaragoza, var 31,000 Mand stærk, og ved den fandtes 6 Compagnier Artillerister, 8 Compagnier Sappeurer, 3 Compagnier Mineurer og 40 Ingenieurofficerer. Tilberedelserne vare overordentlige, men istedetfor at nedslaae Modet hos Spanierne, voxte derved kun deres Stolthed og Selvfølelse.

Anden Beleiring.

(Fra den 21de December 1808 til 21de Februar 1809.)

Den 20de December ankom det tredie Armeecorps, 14,000 Mand stærkt, under Moncey, Hertug af Castiglione, og det femte, 17,000 Mand stærkt, under Mortier, Hertug af Treviso, for Zaragoza, hiint paa høire, dette paa venstre Side af Ebro. Zaragoza blev nu paa alle Sider omringet af Fiender; men den egentlige Beleiring kunde ikke begynde, førend man havde bemægtiget sig Monte Torrero. Her stod den spanske General St. Marc med henved 6000 Mand. Franskmændene opkastede et Batterie, som beherskede Monte Torrero, og den 21de December om Morgenen begyndte Ilden at spille. En Granat, der sprængte en Krudkarre i Luften, bragte Forvirring imellem Spanierne, og da en fransk Colonne satte over Canalen og faldt Spanierne i Ryggen, maatte disse i største Hast trække sig tilbage til Staden. Hvorvel man aldrig havde troet at kunne beholde Monte Torrero, og kun havde besat det for at forhale Beleiringen, vilde St. Marc neppe, sin Tapperhed uagtet, uden Palafox's

kraftige Understøttelse, have undgaaet den Skiæbne, der under den første Beleiring traf den ulykkelige Officeer, som var saa uheldig at blive fordreven herfra.

Nogle voldsomme Angreb, Franskmændene den 22de gjorde paa de spanske Forskandsninger, kostede dem 500 af deres Soldater, som opofredes til ingen Nytte. Den kommanderende Marschal besluttede derfor at opsætte al Angreb indtil den første Parallel var færdig. Med 2000 Mand blev den aabnet, omtrent 500 Skridt fra Klosteret St. Joseph, og udstrakte sig til den venstre Bredde af Huerba. Paa samme Tid aabnedes en Parallel mod Slottet Aljaferia.

Saavidt vare Franskmændene komne den 30te December. Da oversendte Hertugen af Conegliano General Palafox en Opfordring omtrent saaledes lydende:

General!

"Det tredie Corps indslutter Zaragoza paa den høire Ebrobredde, det femte, som kommanderes af Marschal Hertugen af Treviso under min Overbefaling, har fuldendt Indsluttelsen paa venstre Side. Madrid har capituleret, og Keiseren marscherer i Spidsen for en talrig Armee for at forjage Engellænderne og underkaste sig de øvrige Provindser. Det vilde være mig smerteligt, at maatte udsætte en riig, mægtig Stad og et ved sin Tapperhed agtværdigt Folk for en Beleirings Gyseligheder."

Han foreslog ham derfor en Capitulation, hvori han, foruden flere Fordele, tilsikkrede enhver sin Eiendom, og lovede at bære Agtelse for Religionen.

"Har Madrid capituleret," var Palafox's Svar, "da er det solgt. Mine Fæstningsværker ere endnu urørte. Og bleve de endog ødelagde, ville Zaragozas

Indvaanere og Garnison før lade sig begrave under Stadens Ruiner end overgive sig."

Han endte sin Skrivelse med Complimenter over Hertugens menneskekiærlige Tilbud.

Dette bestemte Afslag havde Marschallen ventet, og de franske Beleiringsværker fortsattes derfor med Iver. Hovedangrebet rettedes mod Klosteret St. Joseph, hvis Besiddelse var meget vigtigt for Spanierne, da det sikkrede deres Udfald i Marken. For om muligt at ødelægge de franske Værker, der saa truende reiste sig mod dette Punkt, skedte den 31te December, under en levende Kanonild fra de spanske Forskandsninger, et almindeligt Udfald paa hele Linien, men Spanierne bleve med Tab drevne tilbage. Et Udfald den 2den Januar var ikke saa uheldigt, og Kanonerne paa 2 franske Batterier bleve fornaglede; men Franskmændenes heftige Ild nødte Spanierne at søge til Staden igien. De Franskes Operationer fortsattes nu med en mageløs Anstrengelse mod St. Joseph og Santa Engracia og begunstigedes af de mørke Nætter, og den tykke Taage, der aldrig fortrak før henimod Middag. Spaniernes Ild fortsattes imidlertid meget levende, men uden Sikkerhed. Dog mistede Franskmændene daglig henved 30 Mand, som fældedes i Parallelerne af den Hagel Stene og Granater, som Spanierne kastede af deres Mørsere. Stor Afbræk lede dog Spanierne ved de franske Skarpskytter, som stode i anden Parallele, og igiennem Spaniernes Skydehuller fældede deres Artillerister. De maatte derfor maskere deres Skydehuller med Uldsække, hvorved de skadede Rigtigheden af deres Skud.

Den 9de Januar om Aftenen stode 32 svære Ildsvælg færdige at spille mod St. Joseph, og den 10de om Morgenen Kl. 7 begyndte en frygtelig Kanonild mod

Klosteret og Brohovedet ved Huerba. Spaniernes Batterier forsvarede sig kiækt, men manglede den Kraft som de franske, og bleve inden Aften bragte til Taushed. Et rasende Udfald om Natten mod de franske Ricochetbatterier blev ved et uventet Flankeangreb slaget tilbage, og Franskmændenes Ild vedblev til den 11te, da Breschen i St. Joseph var practicabel. Kl. 4 om Eftermiddagen begyndte Stormen. 3 til 4000 Spaniere forsvarede denne Formuur for Zaragoza med det Raserie, som characteriserer denne Beleiring. Endeel af Regimentet Valencia under Oberst Don Arzu gjorde Underværker af Tapperhed, men den franske Ingenieurcapitain Daguenet finder en Træbro, som Spanierne havde forglemt at afkaste, og over denne trænger han med Voltigeurerne ind i Fortet. Paa samme Tid forceres Breschen, og den kiække Arzu bliver med 100 Mand gjort til Fange. Franskmændene vare nu Herrer over St. Joseph, men Broskandsen havde Spanierne endnu i Besiddelse, og fra denne og et Batterie bag Stadsmuren bleve de Franske ideligen beskudte. For at bringe dette til Taushed, og siden skyde Bresche i Stadsmuren, lod General Dedon 2 Breschebatterier opkaste i den tredie Parallel.

Spanierne kunde forudsee, at Staden snart vilde aabnes for Fienden, efterat han var kommen i Besiddelse af St. Joseph. Man gjorde derfor flere Anstalter til hans Modtagelse i Gaderne, og tilveiebragte en nøiere Forbindelse imellem Husene. Men imedens man saaledes sikkrede sig mod en synlig Fiende, som man haabede at modstaae, myrdede allerede en langt frygteligere og ubetvingelig de ulykkelige Zaragozanere. Den store Menneskemasse, der var forsamlet i Zaragoza, og af Fiendens Bomber og Kugler indkneben paa en endnu mindre Plet, avlede smitsomme Sygdomme, og en dødelig Feber rasede

allerede imellem Spanierne, førend endnu en Franskmand havde seet den anden Side af deres Mure. I otte Dage havde Bombardementet uafbrudt vedvaret, og de hvælvede Kjældere vare et Tilflugtssted for Koner og Børn, der her, indsluttede Dag og Nat i et snevert Rum, indaandede en Luft, som havde dræbende Virkninger. Imellem Qvinderne og Børnene begyndte derfor Døden først at rase, og mangen en Familiefader hentede sig Døden hos dem, for hvem han kjæmpede saa trofast.

Franskmændene tilberedte nu alt til at skyde Bresche paa Stadsmuren, og forlængede i den Hensigt den tredie Parallele Vest for Santa Engracia. Brohovedet var endnu i Spaniernes Hænder; men den 15de om Morgenen begyndte et Haubitsbatterie at spille imod det, og om Aftenen blev det taget med Storm. Saaledes vare nu Franskmændene komne et Skridt nærmere, og da en heftig Ild den 17de demonterede det Batterie bag Stadsmuren, som beskjød St. Joseph-Klosteret, kunde Franskmændene uden Modstand skride til Stadsmurens Ødelæggelse. Flere Batterier med svære Kanoner reiste sig, og 50 Ildsvælg stode færdige til at nedstyrte Zaragozas Mure. Et Batterie paa 4 Mørsere gjorde Spanierne stor Skade. Den modige Don Mariano Galindo styrtede med 100 Mand løs paa det, for at fornagle Skytset, men de fleste af hans Folk bleve nedhuggede og han selv fangen. Ligesaa uheldige vare de Forsøg, man med nogle Kanonbaade paa Ebro gjorde imod Parallelen ved Slottet Aljaferia. Et Flankebatterie nødte dem til at trække sig tilbage.

Medens Franskmændene saaledes med voldsomme Anstrengelser maatte nærme sig Maalet, truedes de paa alle Kanter af store Bondercorpser, som havde samlet sig for at undsætte Zaragoza. Francisco Palafox

havde ved Beleiringens Begyndelse forladt Zaragoza, og var i en stormfuld Nat seilet ned af Ebro til Alcaniz. Her samlede han en Mængde Bønder, der gjorde Franskmændene stor Afbræk, i det de afskare Beleiringshæren al Tilførsel. Mangelen i den franske Hær blev derfor meget stor, og Soldaterne bleve ofte satte paa halv Ranzon af Brød og manglede ganske Kjød. De Corpser, som bleve detascherede for at adsprede disse Bønder, formindskede Hæren til 22,000 Mand, og mod dem stode 50,000 rasende Spanier, som troede sig uovervindelige bag deres Mure, og hvis Mod forøgedes ved Synet af Vagtilden hos de Bønderhobe, der havde samlet sig paa Bjergene i Ryggen paa Franskmændene, og ved de Rygter*) Palafox lod udsprede om de spanske Vaabens glimrende Fremgang. Vel havde General Vathier adsplittet et Corps af 5000 Bønder ved Belchité, men det var en Hydra man havde at kjæmpe imod, og nye talrigere Hobe brøde frem fra Bjergene. Paa den venstre Ebrobredde blev Franskmændenes Stilling især kritisk. Francisco Palafox og Marquis Lazan, begge Generalcapitainens Brødre, lode udgaae Opfordringer til alle Kanter, og alt, hvad der kunde føre Værge, strømmede til deres Faner. Saaledes samledes snart en Hær af 20,000 Mand, som bestod af stærke, haardføre Mennesker, der ved Snighandelen i Pyrenæerne vare blevne vante til at føre Vaaben og taale Besværligheder, og som fnyste af Had og Hevngjerrighed mod Franskmændene.

---

*) Slige Rygter vare: f. Ex. at St. Cyrs Corps var ødelagt af Reding; at Marquis Lazan var rykket ind i Frankrig med en stor Hær; at Napoleon var slagen total af Blake og Romana, havde mistet 20,000 Mand og var afskaaren fra Frankrig; at Marschallerne Berthier og Ney vare faldne o. s. v.

Men den 22de December ankom Marschal Lannes, Hertug af Montebello, til den franske Leir, for at overtage Commandoen over det 3die og 5te Armeecorps. Tilstanden forandrede sig snart, og hans Kraft og faste Villie gav Hæren nye Styrke. Marschal Mortier, som stod ved Calatayud med Divisionen Suchet, fik Ordre at begive sig over paa den venstre Ebrobredde og ryddeliggjøre den for Fiender. 10,000 Mand, hvoriblandt vare nogle Regimenter Linietropper, stode under Francisco Palafox's Anførsel, ved Nostra Sennora del Vagallon. Mortier lod dem angribe med fældt Bajonet, og efter et Tab af 1000 Mand og 4 Kanoner flygtede Spanierne og forfulgtes til alle Sider af det franske Cavallerie. En anden Hob paa 2 til 3000 Mand blev adsplittet af Gatier, og da franske Corpser derpaa detascheredes mod Huesca, Saranena og Pina, blev hele den fiendtlige Hær adspredt. Det blev nu overdraget General Suchet under Beleiringen at holde Marken og angribe alle de fiendtlige Streifpartier, som viiste sig og som kunde tilføie Beleiringshæren Skade, ved at opsnappe dens Transporter af Levnetsmidler eller andre Fornødenheder.

Uagtet den kritiske Forfatning Beleiringshæren havde befunden sig i, vare dens Arbeider dog rykkede frem med Kjæmpeskridt, og den 26de var alt færdigt til at skyde Bresche og storme. Til Huerbafloden, som har meget steile Bredder, havde man anlagt to Nedstigninger, og over den havde man bygget tvende Broer, der hvilede paa Træbukke, og vare paa Siderne forsynede med Skulderværn af Skandsekurve og Faschiner. Den 26de om Morgenen tidlig begyndte de franske Batterier en frygtelig Ild mod Ringmuren, og Spaniernes Artillerie bragtes snart til at tie. Ilden fortsattes med Heftighed

den 27de, og paa tre Steder vare nu Brescherne practicable, ved Santa Engracia, bag ved St. Joseph og lige for Oliemøllen, der laae tæt uden for Muren, og som Franskmændene Natten til den 26de havde sat sig i Besiddelse af.

Hele Armeen griber nu til Vaaben, og Stormen begynder ved Middagstid. Stormklokken i det nye Taarn lyder og bebuder Borgerne at Krigen begynder mod dem. Alle Huse i Nærheden af de angrebne Steder besættes. Den franske Colonne, som angriber Breschen bag Oliemøllen, modtages med en Hagel af Kugler og Granater og maa efter et betydeligt Tab trække sig tilbage, men besætter dog Breschen. Heldigere vare Franskmændene ved Breschen bag St. Joseph, som de forcere og hvorfra de udbrede sig i Husene til Høire og Venstre. Breschen i Santa Engracia blev stormet af det første Weichselregiment, og Klosteret taget. Derfra trængte Franskmændene ind i det tilstødende Kloster Del Calzas, hvorfra de nu kunde bestryge den lange Courtine imellem Santa Engracia og Huerbabroen. Spanierne nødes til at forlade den, men sprænge i Forveien 6 Fladerminer, som dog ingen Virkning gjøre. En kort Tid forsvare de endnu et Hjørnehuus ved Enden af Courtinen, men de franske Kanoner nøde dem til at rømme det. I dette Øieblik trænger Trancheevagten med Hidsighed frem mod den af Fjenden forladte Muur, besætter Hjørnehuset og udbreder sig til Venstre mod Carmeliterporten og derfra til et Capucinerkloster, som udgjorde en Deel af Ringmuren. Men nu begynder en rasende Ild fra alle Husene i Nærheden af Muren. Forgjæves søge Franskmændene Skjul bag de nedfaldne Mure. Døden naaer dem overalt. De kunne ikke udholde Spaniernes Ild længer og maae under en Hagel af Kugler

trække sig tilbage til Carmeliterporten. Allerede ere Spanierne i Begreb med at besætte Klosteret, da to franske Bataillоner, detascherede af General Morlot, ankomme tidlig nok for at sætte sig i Besiddelse af det. Man besluttede nu at holde sig her, og General Lacoste gjorde alle Anstalter til dette vigtige Punkts Forsvar.

Disse heftige Angreb havde vel sat Franskmændene i Besiddelse af en Deel af Ringmuren og aabnet Staden for dem, men deres Tab havde ogsaa været meget betydeligt, og de beklagede især en ung haabefuld Ingenieurofficeer, der fandt Døden paa Breschen. Spanierne tabte vel færre Folk, men de leed et smerteligt Tab, da en fransk Kugle den følgende Dag fældte den brave Oberst San Genis*) paa Batteriet Palafox, og dette Tab kunde ikke erstattes ved at hans Modstander, den talentfulde franske Ingenieurgeneral Lacoste, tre Dage efter havde samme Skjæbne. I San Genis Sted traadte Don Cayetano Zappino.

De franske Generaler indsaae, at Stormangreb mod en Fjende, der var sindet at vente Døden bag sine Mure, vilde være ødelæggende for deres Tropper, og frugtesløse Angreb kun svække Modet hos dem. De besluttede derfor at gaae langsomt frem, men med Sikkerhed og Kraft. Spaniernes Tilstand begyndte at blive sørgelig. Bombardementet havde varet i 3 Uger, og Pesten rasede allerede saaledes imellem Indvaanerne, at den dagligen bortrev 3 til 400 Mennesker. Hospitalerne vare fulde, og den slette Luft og Mangel paa Lægemidler

*) Oberst San Genis var dengang 43 Aar og havde tjent fra sit 18de Aar. Han havde taget Deel i Felttoget i Catalonien og siden været Lærer ved Krigsskolerne i Zamora og Alcala.

foraarsagede efter kort Tids Forløb Koldbrand, og det mindste Saar førte som oftest Døden med sig. Mængden af Liig tiltog bestandig, og man manglede tilsidst Plads til de Dødes Begravelse. Ligene henlagdes i store Hobe foran Kirkerne, og gyseligt var det at skue, naar nedfaldende Bomber adsplittede disse Hobe, og de blodige Lemmer spredtes til alle Kanter. Og disse Skrækscener uagtet, som hvert Øieblik fremstillede sig for Indvaanerne, forblev deres Standhaftighed urokket. Hertugen af Montebello sendte en Parlamentair til Palafox og opfordrede ham til Overgivelse, da alt Haab om Undsætning for Staden var frugtesløst og Franskmændene overalt i Spanien havde Overhaand. Forgjæves. Aragoniernes Standhaftighed gik til Yderlighed. Alt, hvad Ærens strengeste Love bøde, var opfyldt. Flere Steder havde Fjenden allerede sat sig fast inden for Murene; allerede arbeidedes paa Miner til at sprænge Husene; de fiendtlige Bomber og Kugler naaede alle Punkter af Staden, og hvad disse forskaanede, ødelagde den rædsomme Pest; ikke det svageste Haab om Undsætning opstod endog hos den meest Phantastiske, og dog bleve Zaragozas Indvaanere ubøielige*). Kjæmpe til det Yderste og begraves under Stadens Ruiner var det almene Løsen, og røbede nogen Borger Frygt eller i fjerneste Henfrende nævnede Overgivelse var Strikken ham vis. Dagligen saae man slige Ulykkelige fylde Galgerne, som vare oprettede paa Torvene og i Cosso.

*) I det 1801 publicerte Reglement for det spanske Ingenieurcorps hedder det: "Naar Fjenden har sat sig fast paa Breschen, men Gouverneuren troer at kunne overskride Grændserne for et ærefuldt Forsvar og ophøie dette til et heroisk, da skal han kunne gjøre Fordring paa vor kongelige Erkjendtlighed."

Franskmændene havde, som ovenfor er sagt, bemægtiget sig Capucinerklosteret, og General Lacoste, der havde alle Ingenieurofficererne nødige ved Hovedangrebet, opgav den falske Attake mod Slottet Aljaferia. Capucinerklosteret befæstedes med Sandsække, og en Communication anlagdes til Hjørnehuset ved Huerbabroen. Herved bleve de Herrer over hele Muren imellem disse tvende Punkter.

De søgte nu at udbrede sig videre og sætte sig fast i flere Huse; men deres fyrige Angreb bleve af Spanierne udholdte med et urokkeligt Mod, og først efter to Dages Kamp bemægtigede de sig to smaa Huse paa et Stokværk i Nærheden af Puerta Quemada Gaden. Men disse Smaahuse kunde ikke forskaffe dem noget fast Støttepunkt. Klosterne maatte de bemægtige sig, for at kunne komme til Ende med Stadens Erobring. I sex Dage havde den franske Ild spillet mod Klosterne St. Augustin og St. Monica, som ligge paa den østlige Side af Staden ved Ringmuren, og endelig vare Brescherne practicable; men en Hagel af Granater og Flintekugler og en Mængde nedgravede Bomber styrtede de stormende Colonner til Jorden og nødte de Franske til at holde inde med Angrebet.

I Nærheden af Santa Engracia sprængtes det første Huus i Luften. Efter en haardnakket Kamp havde de franske Sappeurer endelig sat sig i Besiddelse af et Værelse i første Etage; men Spanierne forsvarede sig endnu i Kjælderne og paa Lofterne, og da de ikke kunde drives ud, lagde Sappeurerne 200 Pund Krud i Værelset og tændte an. Huset styrtede sammen, og Franskmændene benyttede den øieblikkelige Skræk til at sætte sig fast i dette Qvarteer. Et Huus, der endnu adskilte dem fra Gaden Puerta Quemada, blev angrebet med Raserie, og ved

Hjelp af en Petarde trængte Franskmændene ind i Kjøkkenet. Men nu huggede Spanierne Huller paa Muren fra Spisesalen og i Loftet, vedligeholdt igjennem disse en uafbrudt Ild paa Fjenderne og kastede Haubitsgranater ned igjennem Skorstenen. Et længere Ophold her vilde have kostet enhver Franskmand Livet. Deres Bestræbelser at trænge ned i Kjælderne og her lægge Krud vare frugtesløse, og de maatte lade Spanierne i Besiddelse af dette Huus.

Paa samme Tid stormede man paany Klosteret St. Monica og satte sig endelig fast i Breschen. Spanierne arbeidede paa en Mine fra St. Augustin til dette Kloster for at sprænge det; men Franskmændene mærkede det, contraminerede dem og styrtede, i samme Øieblik deres Mine var ladet, deres Gallerie ned bag ved dem. Franskmændene vedbleve deres engang begyndte Minearbeider. Flere Huse i Nærheden af Santa Engracia sprængtes; men Spanierne vare allerede blevne vante til disse frygtelige Explosioner, lode sig ei fordrive fra Ruinerne og gjorde det ved en uafbrudt Musketild næsten umuligt for de franske Soldater at sætte sig fast paa dem.

Den 31te Januar forsøgte Spanierne at erobre Capucinerklosteret tilbage, efterat de fra Aljaferia havde skudt Bresche paa den venstre Face af det. En Colonne Frivillige, i hvis Spidse man saae en rasende Munk, der i den ene Haand svang en Sabel, i den anden et Crucifix, styrtede løs paa Breschen; men da den franske Ild gjorde ethvert Angreb her umuligt, stormede den mod Porten til Klosterkirken og sønderhuggede den med Øxer. En Forskandsning inde i Kirken og de Granater, som Franskmændene i Hobetal kastede ned fra Klokketaarnet imellem Spanierne, nødte disse til, efter et betydeligt Tab, at trække sig tilbage. Flere Qvinder

vare med ved dette Angreb, og trodsende de franske Kugler og Granater saae man disse Amazoner forsyne Spanierne med Patroner, opmuntre dem til Tapperhed og selv tage virksom Deel i Kampen.

"De Beleiredes Anstrengelser," siger et Øienvidne*), "havde naaet sin høieste Spidse; Erobringen af ethvert Huus udfordrede en Storm, og disse Enthusiaster, ophidsede ved den dobbelte Springfjeder, Frihed og Religion, forsvarede sig ikke alene fra Huus til Huus, men fra Stokværk til Stokværk, fra Kammer til Kammer. De satte al deres Tillid til Miraklerne af Nuestra Sennora del Pilar, for hvilken hele Aragonien nærer en særdeles Agtelse. Deres Munke løbe omkring i Gaderne med Sablen uden paa Ordensdragten, opmuntrede nogle til Strid eller tvang andre til Arbeide ved Batterier og Værker. De lagde selv Haand derpaa, gjorde Patroner og fabrikerte Krud. Endog Qvinderne vare ikke frie for at bære Vaaben. Der findes en Proclamation fra Palafox, hvori han opfordrer dem til at vise de gamle Amazoners Tapperhed og Krigslyst. Mange af disse Hun-Krigere erholdt militaire Belønninger, og man saae mange velklædte Fruentimmere betynge deres svage Arme med Musketten, gaae frem i Kampen og opmuntre Officererne ved Exempler paa krigersk Mod og maaskee ved Løfter om søde Løn."

Et raskt Angreb den 1ste Februar satte Franskmændene i Besiddelse af Klosteret St. Monica, efterat de i Forveien havde ladet en Mine springe; men da de uforsigtigen trængte frem igjennem Gaden Quemada lige til Cosso, bleve de af de sig igjen samlende Spanier drevne

*) Den forhen omtalte Baron Rogniat, nu Generallieutenant ved Ingenieurerne.

tilbage med betydeligt Tab. I fire Huse alene fandt man over 80 Døde. Paa samme Tid lode Franskmændene to Miner springe paa begge Sider af Santa Engracia, og tvende Colonner Polakker beordredes til Storm. Den spanske Oberst Fleury modtager dem med saa frygtelig en Musketild at disse modige Soldater standse. General Lacoste kaster sig i Spidsen for dem, men et dræbende Skud fælder ham *), og berøver Frankrig en af sine talentfuldeste Ingenieurer. Denne elskede Generals Død gjorde Soldaterne rasende, og Breschen forceres; men de franske Soldater maatte opbyde hele deres Standhaftighed for at beholde disse Ruiner. Næste Dag angrebe Polakkerne de Huse, som de Dagen i Forveien havde været i Besiddelse af, men vare blevne fordrevne fra; men kun tvende bleve erobrede efter 9 Timers rasende Kamp.

De stærktladede Miner sprængte ei alene Bresche, men forvandlede Husene til store Gruushobe, der ikke ydede de franske Soldater mindste Beskyttelse mod Spaniernes Kugler. Man søgte derfor nøie at beregne Minernes Virkning, for ved Hjelp af dem at kunne trænge frem, og tillige drage Fordeel af de Brystværn, de tilbageblevne Mure dannede. Man besluttede ogsaa at Minerne skulde i Særdeleshed anvendes mod Klosterne, der vare de farligste Punkter for Franskmændene og forsvaredes med Løvemod.

Spanierne følte de skrækkelige Virkninger af dette System og tabte efterhaanden meer og meer Terrain; men nu blev ogsaa ethvert Huus, der ikke længer kunde forsvares, tændt i Brand. De massive Huse vare vanskelige at antænde, men de brændte desto længer, og at tænke

*) Hans Plads besatte Hertugen af Montebello med den duelige Oberst Rogniat.

paa at slukke, var umuligt for Franskmændene, da de spanske Kugler forhindrede dem deri. Disse Forholdsregler vare Franskmændene til stor Hindring; deres Fremtrængen standsedes ofte for flere Dage, og Spanierne vandt Tid til at opføre alle de Forskandsninger, som lode sig bringe istand bag Murene.

Besiddelsen af den store Fattigskole ved Enden af Gaden Monica var Franskmændene for vigtig til at de ikke skulde anvende alt for at kunne sætte sig fast der. Men de nærmeste Huse vare stukne i Brand, og bag ved Flammerne stode Spanier og fældede dem, der vilde slukke. Polakkerne, som ved enhver Leilighed viste en sjelden Uforsagthed, stormede tvende Gange disse Huse, men maatte vige. Vel bemægtigede de sig et Huus ved Enden af Cosso, men nogle spanske Kanoner, som vare opstillede ligeover for det, joge dem igjen ud derfra. Franskmændene besluttede derfor at sprænge Fattigskolen, og da Spanierne ikke tidlig nok bemærkede det til at kunne contraminere dem, saae de sig nødt til at tænde denne store Bygning i Brand, for saaledes for nogen Tid at forhindre Fienden fra at tage den i Besiddelse.

Heldigere vare de Franske i Attaken mod Nonneklosteret Jerusalem. Vel brændte Husene rundt omkring Klosteret, men Voltigeurerne og Sappeurerne af det 115de Regiment styrtede igjennem Flammen og ind i Klosteret, førend Spanierne kunde forskandse sig der. Alt blev nedhugget, og Franskmændene satte sig i Besiddelse af Bygningen.

Tvende Miner, anbragte under Franciscanerklosteret og Hospitalet og ladede hver med 1500 Pund Krud, antændtes; men Breschen i Franciscanerklosteret var ikke practicabel; Hospitalet derimod blev stormet og taget.

Mangel paa Tropper tillod ei den franske Feltherre at aabne et nyt Angreb paa Staden, hvilket med Fordeel kunde have været iværksat fra Carmeliterporten. Divisionen Morlot, 5000 Mand stærk, blokerede den vestlige Side af Staden. Den 8000 Mand stærke Division Gazan stod paa den venstre Ebrobredde, og Divisionen Suchet holdt under hele Beleiringen Marken, for at observere de spanske Corpser, der kunde gjøre et Forsøg paa Stadens Undsætning. Til Attaken i Staden, til de uhyre Arbeider, den udfordrede, til at besætte de erobrede Punkter, havde man altsaa kun Divisionerne Meusnier og Grandjean, hvis Styrke tilsammen beløb sig til 9000 Mand; og kun Halvdelen af disse Tropper fægtede afvexlende. Dagligen tabtes mange Folk, og den bestandige Kamp, de ofte forfeilede Angreb, de mange uforudseete Hindringer, som Spaniernes heroiske Standhaftighed lagde dem i Veien begyndte tilsidst at kjølne Modet hos Soldaterne.

"Ved Angrebet i Centrum," siger Don Manuel Cavallero, der var iblandt Zaragozas Forsvarere*), "vedblev man at slaaes fra Værelse til Værelse. Enhver Dør, enhver Trappe blev forsvaret. Fra Stokværk til Stokværk nedkastede man Bomber eller rullede Haubitzgranater mod hverandre, som, naar de sprang, ligesaavel sønderknuste dem, af hvem de vare antændte, som dem, mod hvem de vare rettede. Tilsidst stak man Husene i Brand og sloges under en Hagel af Kartæscher fra to ved Enden af Cosso opstillede Kanoner og midt imellem Luerne, som fortærede de Saarede og Dræbte. Jo mere Terrain

*) Han var Oberstlieutenant ved Ingenieurcorpset og har udgivet en interessant Beskrivelse over disse tvende mærkværdige Beleiringer.

man tabte, med desmeer Raserie forsvarede man, hvad man havde tilbage. Et Værelse var en vigtig Post, og enhver Officeer troede at skylde sin Ære, at forsvare det mindste Bret eller Muurstykke."

Siden den blodige Fægtning den 21de December var der ikke skeet noget Angreb paa de spanske Forskandsninger paa den venstre Ebrobredde. General Lacoste havde indseet Vigtigheden af Forstadens Besiddelse og altid raadet til at angribe den. Men General Gazan, som blokerede den, havde ingen Ordre til at tage Deel i Beleiringsarbeiderne, og hans Division forblev derfor en lang Tid i Uvirksomhed. Hertugen af Montebellos Ankomst hævede denne, og efterat Løbegravene vare aabnede Natten imellem den 31te Januar og 1ste Februar droges Paralleler og opkastedes Batterier. Den 7de Februar begyndte 20 Kanoner at beskyde Jesuiterklosteret, en stor Bygning Øst for Forstaden ved Barcelonaveien. Efter to Timers Forløb styrtede Murene ind, Franskmændene stormede og bemægtigede sig Klosteret. Men da de franske Voltigeurer altfor hidsige forfulgte Spanierne og søgte tilligemed Flygtningerne at trænge ind i Forstaden, bleve de modtagne med en saa mordisk Musketild, at over hundrede af disse modige Soldater fandt Døden. De Øvrige maatte trække sig tilbage, men satte sig fast i Klosteret.

Kampen i Centrum fortsattes imidlertid med det samme Raserie som hidtil, og den frygtelige Huuskrig antog hver Dag en blodigere Caracter. "I dette Slags Krig," siger Rogniat, "beroede Modstandens Grad fornemmelig paa Energien hos den fiendtlige Officeer, man havde imod sig, og man maatte dræbe disse Halsstarrige for at overvinde dem."

Franskmændene havde endelig faaet en Mine istand under Franciscanerklosteret, der allerede i første Beleiring var afbrændt. De fiendtlige Mineurer arbeidede dem i Møde for at nedstyrte deres Gallerier; men den franske Oberst Breuille lod i Hast Ovnen lade med 300 Pund Krud, og Explosionen var frygtelig. 16 spanske Soldater og nogle Officerer sprængtes i Luften, og en stor Deel af Bygningen styrtede sammen. Franskmændene trængte igjennem Breschen ind i Klosterkirken, men Oberst Fleury styrtede med nogle Bønder fra Klostertaget ind i Kirketaarnet, og kastede herfra saa uhyre en Mængde Granater ned paa de i Kirken værende franske Soldater, at disse maatte rømme den. Men næste Dag blev Klosteret igjen angrebet, og med hvilket Raserie det forsvaredes, sees deraf, at Spanierne mistede 40 Mand og 3 Officerer og Franskmændene endnu flere, hvoriblandt vare 3 Ingenieurcapitainer. Spanierne forsvarede sig tilsidst i to Capeller, og lode sig først med Bajonetten jage ud af dem. Nu vare de Franske i fuldkommen Besiddelse af Klosteret, og Klokketaarnet blev besat med franske Tiraileurs, der herfra ganske kunde beherske Cosso og fælde alt, hvad der lod sig see.

Besiddelsen af dette Kloster satte Franskmændene istand til at bemægtige sig nogle Huse i Cosso. Man begyndte paa 2 Minegange, for at gaae frem under Cosso, som paa dette Sted er 90 Skridt bred, og anbringe Minerne under Universitetet. Sprængningen skulde skee samtidig med Angrebet paa Forstaden, for saaledes at sysselsætte Spanierne paa to Steder. Disse forsvarede imidlertid enhver Gruushob med et Mod, som intet kunde rokke. "Vore Tropper," hedder det hos Rogniat, "begyndte at blive uvillige over saa mange stedse fornyede Hindringer; de vare udmattede, og alle disse blodige

Kampe, saa at sige Mand mod Mand, hvori vi hver Dag tabte vore Officerer, vore Sappeurer, Mineurer og tappreste Soldater, uden at gjøre nogen mærkelig Fremgang, gjorde Armeen mismodig. Har man nogensinde seet (saaledes talte man i Leiren) en Armee paa 20,000 Mand beleire en paa 50,000. Neppe have vi indtaget en fjerde Deel af Staden og vi ere allerede afkræftede. Man maae oppebie Forstærkning, ellers gaae vi alle til Grunde, og disse forbandede Ruiner ville blive vor Grav, inden vi have betvunget de sidste af disse Fanatikere i deres sidste Smuthul. Marschallen stræbte at gjenoplive Armeens Aand: han forestillede Officererne, at Fienden tabte mange flere Folk end vi i dette Slags Krig; at hans Kræfter vare udtømte ved de første Huses haardnakkede Forsvar; at han ikke meget længer vilde kunne gjøre den samme Modstand; hvis disse rasende Mennesker absolut vilde fornye Exemplet af Numantia og begrave sig under Stadens Ruiner, vilde vore Bomber, vore Miner i Forening med Sygdomme, snart dræbe den sidste af dem. Virkelig døde hver Dag en stor Mængde. De Huse og Gaarde vi indtoge, vare fyldte med Liig og det syntes, at vi kun sloges om en Kirkegaard."

"Pesten," saaledes klager Cavallero, "forøgede hver Dag sine Ødelæggelser, og havde grebet ligesaa heftigt om sig imellem Soldaterne som imellem Borgerne. Døden naaede de Syge ikke alene i Husene, men endog paa Gaden, og endog de Huse, som Fienden erobrede, vare opfyldte med saadanne Elendige, der heller vilde vente Døden her, end forlade dem for noget længer borte at ende et utaaleligt Liv. Mangelen paa Mennesker var saa stor, at Garnisonen i de Barmhjertiges Kloster, ved Portillo- og Sancho-Portene, neppe tilstrækkelig til at afløse de Vagter, som vare nødvendige til at forebygge et

Overfald, dagligen maatte forstærke de angrebne Punkter; og denne Mennestemangel tog saaledes til, at hine tre Poster kun endnu vare besatte med Syge, som man i Feberens Mellemrum rev ud af deres Senge, for at de, indhyllede i Dækkener og siddende paa Bænke, kunde forrette Tjenesten, hvilket de ofte gjorde med klapprende Tænder. Don Juan Media Villa, Capitain ved den 2den Bataillon i Zaragoza, havde den ubehagelige Forretning at bestemme hvo der endnu var brugbar til Tjeneste og forrettede dette forhadte og i enhver Henseende besværlige Embede med saa megen Iver, at han blev et Offer for den almindelige Smitte."

Franskmændene havde ladet Minerne under Universitetet springe, men de vare for korte, og hvorvel ladede hver med 500 Pund Krud gjorde de dog ingen Bresche. To Colonner skulde storme. Den ene af disse, som bestod af Polakker, styrtede ud paa Cosso og nærmede sig Universitetsbygningen. Spanierne lode dem komme sig nær og modtoge dem derpaa med saa heftig en Ild, at 40 Polakker fandt Døden. Fra den 13de til den 17de Februar arbeidede de Franske igjen paa to Miner under Universitetet. Disse bleve nøiere beregnede, fyldte hver med 1500 Pund Krud, og antændte den 18de. To uhyre Brescher fremkom, og Franskmændene bemægtigede sig Bygningen med Bajonetten. Herved bleve Spanierne nødte til at forlade deres Travers paa Cosso. Omtrent paa samme Tid havde Franskmændene søgt at erobre det sidste Huus, Spanierne havde i Besiddelse ved Porten del Sol (paa den østlige Side af Staden ved Ebro), et vigtigt Punkt, hvorfra Cosso kunde bestryges. Man begyndte paa en Mine, men Spanierne contraminerede og forhindrede dette Arbeide. Man rettede nu en 12pundiger mod Huset. Der blev en Bresche, som fire

Gange stormedes; men Franskmændenes Tapperhed kunde ikke fortrænge Spanierne fra disse Gruusdynger, og Forsøget maatte opgives.

"Man har Umage," siger Spanieren Manuel Cavallero i sin Beretning om denne mageløse Beleiring, "med at gjøre sig et Begreb om de Scener, som disse sidste Kampe frembøde. Ved Skinnet af Luer, som skilte dem fra deres tappre Fiender og tillige fortærede Levningerne af deres ulykkelige Landsmænd, saae man gufe udtærede Skikkelser, der midt imellem Ruiner og gloende Kul viiste sig virksomme i at tilbagedrive Franskmændenes rasende Angrb, medens andre bag ved dem søgte at skaffe nye Hindringer for deres Stads Ødelæggere, hvis ligesaa høihjertede Standhaftighed udmattede Spaniernes Udholdenhed og tilsidst rystede deres Mod. Og ved alt dette tænkte ingen paa Capitulation. I Krigsraadet kjendte man den Overstcommanderendes urokkelige Beslutning, og alle Militairpersoner syntes opflammede af Oberst San Genis Aand, han, som under den første Beleiring saa ofte havde sagt: "Man kalde mig ikke naar Talen er om Capitulation, fordi jeg aldrig kan være af den Mening, at man ikke skulde kunne forsvare sig længer."

Imellem Augustinerklösteret og Porten del Sol laae en Gruppe af Smaahuse, som paa den ene Side var dækket af en gammel Ringmuur, der flankeredes af runde Taarne. De franske Mineurer ladede en Minegang under Gaden Arcadas og sprængte en stor Bresche i dette Qvarteer. I et Stormangreb bemægtige Franskmændene sig hele den høire Side af denne Række Huse. Men nu begyndte en rasende Kamp. Besiddelsen af disse Huse sikkrede Spanierne Communicationen med den botaniske Hauge, og de gjorde derfor alt for

at vinde dem tilbage. Det lykkedes dem ogsaa at jage Franskmændene ud, men disse angrebe nu anden Gang med fordobblet Styrke og holdt sig fast her. Den spanske Ild fra venstre Side generte imidlertid de franske Soldater, og de øvrige Huse bleve nu ogsaa angrebne. Et Taarn uden Udgang, fuldt af Spanier, standsede deres Fremtrængen. Med en Petarde*) sprængtes en Aabning paa det, og man rullede Bomber ind i de Værelser, Spanierne havde besat. En af disse Bomber nedstyrtede, da den sprang, alle Hvælvinger lige ned til Kjælderne, og nu lode de raske Polakker sig fire ned af Toug, for at komme i Haandgemæng med Spanierne. Disse forsvarede sig med alt det Raserie, som var denne Beleiring egen, og ansporedes af den modige Ingenieuroberst Quiroga. Kampen om dette Taarn varede over fem Timer.

Mineangrebene og den blodige Kamp fra Huus til Huus fortsattes imidlertid i Centrum. I et af disse vare Franskmændene i Besiddelse af det underste, Spanierne af det øverste Stokværk. Pludselig styrtede en Deel af dette Huus, der allerede var rystet af Minerne, sammen, og saavel Franskmænd som Spanier bleve begravede under Gruusdyngerne.

Franskmændene havde med mageløse Anstrengelser tilsidst bemægtiget sig den sydlige Side af Cosso og søgte paa flere Steder at trænge over den. Men Spanierne contraminerede tre franske Miner, der vare anlagde imod den nordlige Side af Cosso. Den første blev forstyrret af dem, den anden maatte de Franske antænde før Tiden, og den gjorde ingen Virkning. I den tredie stødte de spanske og franske Mineurer sammen, og her begyndte en

*) Et Beleiringsredskab, som fyldes med Krud og fastgjøres i Mure og Porte for at sprænge dem.

rasende underjordisk Kamp med Sabel og Bajonet, hvori Forbittrelsen var uden Lige. Franskmændene maatte selv ødelægge den. Disse feilslagne Forsøg opflammede kun endnu meer de Franske, og man begyndte nu paa engang paa sex Miner under Cosso. Disse skulde antændes paa en og samme Tid, og de franske Ingenieurofficerer lovede sig de heldigste Virkninger af denne frygtelige Explosion.

Den 18de Februar var for Zaragozanerne en sørgelig Dag; thi Forstaden, hvor General Manso commanderede, faldt i de Franskes Hænder. Denne Samling af usle Huse, omgiven af en elendig Jordvold, blev af Franskmændene værdiget den samme Opmærksomhed, som om det havde været en stærk Fæstning. Thi syv Ugers Erfaring havde lært de franske Feltherrer, at ethvert Huus var en Fæstning, naar det forsvaredes af Aragonier. Man havde derfor aabnet Løbegravene, draget Paralleler og oprettet flere Batterier, og den 18de om Morgenen Kl. 7 begyndte 50 Kanoner til høire og venstre af Jesuiterklosteret at tordne saa frygteligt mod St. Lazarusklostret, som ligger ved Ebro, at der Kl. 2 var en uhyre Bresche. Paa samme Tid beskjødes Ebrobroen uafladelig, for at der ikke skulde sendes Forstærkning fra Staden til Forstaden. Den kjække Baron de Versage, der vilde ile den til Hjelp, blev midt paa Broen bortreven af en fransk Kanonkugle.

Denne mordiske Hagel af Kanonkugler, som styrtede ned over St. Lazarusklosteret, bragte de modigste Spanier til at studse, og de bleve nødte til at forlade Batterierne, hvor de snart stode blottede, og nedskjødes til ingen Nytte. Marschal Lannes benyttede dette kostbare Øieblik; Divisionen Gazan commanderedes til Storm, og efter kort Tids Forløb vare Franskmændene i Besiddelse af Klosteret og de Huse, som laae ved Ebro-

broen. Herved blev Retiraden til Staden Spanierne afskaaren, og de saae sig omringede paa alle Sider. Ved Franskmændenes Angreb vare Spanierne blevne adskilte i to Colonner. Den ene, 300 Mand stærk, slaaer sig med Raserie igjennem sine talrige Fiender, og styrter under en Hagel af Kanon- og Musketkugler over Broen til Staden; den anden, som bestod af 1500 Mand, besluttede ligeledes at slaae sig igjennem Fienderne og søge Marken. Til den Ende drog den langs med Ebros Bredder. Allerede vare flere Hindringer lykkeligen overvundne, da det franske Cavallerie indhenter den. Omringede paa alle Kanter, angrebne af Infanterie og Cavallerie, maatte disse kjække Soldater, der ganske vare blottede for Ammunition og udmattede af en langvarig Beleirings Elendigheder, strække Gevær og overgive sig paa Naade og Unaade.

Ved Forstadens Erobring blev det nu ogsaa Franskmændene muligt, at angribe Zaragoza fra den nordre Side, den eneste, der hidtil havde været nogenlunde sikker, og i hvilken Deel af Staden Spanierne derfor havde deres fleste Oplag.

Opmuntrede ved den heldige Fremgang paa den venstre Ebrobredde, angrebe de Franske den 19de Trinitariernes Kloster, gjorde Bresche med en Petarde, og bemægtigede sig det. Paa samme Tid lod man en Mine, ladet med 1600 Pund Krud, springe under det store Taarn, hvorved 50 spanske Soldater og to Oberster begravedes under Ruinerne. De sex Minegallerier, som vare ledede under Cosso, vare færdige den 20de Februar. Ovnene bleve ladede hver med 3000 Pund Krud, og næste Morgen skulde de sprænges, ved hvilken frygtelig Explosion man haabede at give Spaniernes Standhaftighed Naadestødet. Men Kl. 4 om Eftermiddagen kom Ordre

til alle Batterier at holde op med Skydningen; Zaragoza underhandlede om Capitulation, og Enden nærmede sig paa denne for Spanier og Franskmænd lige gyselige Beleiring.

Zaragozas Forfatning paa denne Tid var rædselsfuld. Staden var en Samling af Ruiner, hvor halvnøgne, udtærede Skikkelser, der bare Pesten i deres Legemer, ventede Døden; alt Haab om Undsætning var forsvundet; Zaragozas Forsvarere vare hensmeltede til 2000, og Fiendens Stridsstyrke var forøget med det Corps, som havde været detascheret mod Francisco Palafox; en Trediedeel af Muren og en Fjerdedeel af Staden var i Franskmændenes Hænder, sex uhyre Miner, ladede med 18,000 Pund Krud, truede at forvandle det øvrige af Zaragoza til en eneste Gruushob; Pesten forbrede dagligen sine Offere, og for de Syge vare der hverken Hospitaler eller Lægemidler: ved den uforsagteste Modstand kunde man ikke have Haab om at forsvare Staden længere end i tre Dage; i Forstaden stode 50 Kanoner langs med den venstre Ebrobredde færdige til at beskyde Staden fra den nordre Side; og uagtet alle disse Skrækbilleder, vare dog mange imod en Capitulation. Dette Ord var dem en Afskye, og Zaragozas Ruiner vilde de skulde være deres Gravsteder.

Palafox havde allerede i fire Uger været syg, og hans Svaghed tiltog mod Enden af Beleiringen i den Grad, at han følte sig aldeles uskikket til at forestaae Gouverneurembedet. Han kjendte Stadens gyselige Forfatning, og han saae dens totale Undergang imøde ved et længere Forsvar. Natten imellem den 18de og 19de overdrog han derfor Overbefalingen til en Junta, hvis Præ=

fident blev Don Pedro Maria Ric*), der havde været Præsident i den høieste Ret i Aragonien.

Juntaen, der bestod af 34 Personer, samledes Kl. 1 om Natten. Stadens elendige Forfatning lod den intet Haab om Frelse, og den indsaae Nødvendigheden af en Capitulation. Den følte imidlertid, at det var dens Pligt at søge at bevare Staden for Ferdinand den Syvende, saalænge der endnu vare Forsvarsmidler tilrede. Alle Cheferne for Tropperne bleve derfor opfordrede til at afgive deres Erklæring, om Forsvar længer var muligt. Deres Svar vare kun lidet trøstelige. Generalen for Infanteriet indgav en Liste paa 2822 Mand, der endnu vare istand til at bære Vaaben. Cavalleriegeneralen underrettede Juntaen om, at der kun vare 62 brugbare Heste tilovers. Chefen for Artilleriet fandt en Capitulation høist nødvendig, da der næsten intet Krud fandtes meer. Ingenieurobersten Rapport lød ligesaa sørgelig og alle Chefer raadede Juntaen paa det Alvorligste til Capitulation, da Stadens Forsvar længer var moralsk umuligt. Da nu tillige Saint Marc, der under Beleiringen ved sit uforfærdede Mod og militaire Indsigter havde vundet Alles Agtelse, efter Opfordring af Juntaen, hvis Medlem han var, ligeledes erklærede sig imod et længere For-

*) Af denne Pedro Maria Ric har man en interessant Beretning om Zaragozas Capitulation, som findes indrykket i No. 28, 29 og 30 af det spanske Ugeblad Semanario patriotico. Sevilla. August. 1809. Den er oversat paa Tydsk og findes i Nachrichten über die heltemüthige Vertheidigung von Zaragoza in den Jahren 1808 und 1809, Berlin 1816. Rics Beretninger, som i flere Henseender afvige fra Cavalleros, ere for det meste afbenyttede her.

svar, besluttede Juntaen at underhandle om Capitulation. Man underrettede Palafox herom, og bad ham sende en Parlamentair til Hertugen af Montebello, for at forlange en 3 Dages Vaabenstilstand *). Den 19de om Aftenen afsendte ogsaa Generalen sin Adjutant Caseillas til Hertugen, og erklærede sig villig til at capitulere paa de Vilkaar, Hertugen engang havde tilbudt ham: at han nemlig forlangte en 3 Dages Vaabenstilstand, for under den at kunne udsende nogle Officerer, der skulde forhøre sig om den spanske Armees Tilstand, og ifølge deres Beretninger afslutte Capitulationen; tillige forlangte Palafox som en Betingelse, at Garnisonen skulde marschere ud med fuld Bevæbning samt en Deel bedækte Vogne og have Tilladelse til at forene sig med den spanske Armee. Disse, med Hensyn til Zaragozas Forfatning overdrevne, Fordringer bleve med Foragt forkastede af Hertugen.

Adjutanten blev atter sendt til ham med en Skrivelse, hvori Palafox gjorde ham opmærksom paa, at dette Forslag jo var udsprunget fra ham selv og brugt af de Franske ved flere Fæstninger i Portugal. Lannes svarede herpaa med en Hagel af Bomber, Granater og Kugler og Stormangreb paa flere Punkter. Klokken i det nye Taarn lød og kaldte Borgerne til Kamp; men at Zaragozas Fald stundede til, saaes tydelig, da kun 17 Borgere adløde en Opfordring, der før havde samlet dem i tusindeviis paa de Steder, hvor der blev stormet. Aldrig

*) Efter den spanske Oberst Cavalleros Beretning skal Palafox uopfordret have afsendt denne Parlamentair, og, da hans Fordringer bleve afslagne, have overdraget Overkommandoen til Saint Marc. Men denne følte sig som Fremmed for svag til at styre Gemytterne, og nedlagde derfor sin Magt i Hænderne paa en Junta.

havde Rapporterne fra de kommanderende Officerer været saa sørgelig som paa denne Dag. Juntaen sendte derfor igjen en Parlamentair til Hertugen af Montebello, og forlangte en 24 Timers Vaabenstilstand, medens den paa samme Tid paalagde Sognepræsterne at underrette Indvaanerne om Tingenes sørgelige Stilling og udforske deres Tanker med Hensyn til en Capitulation.

Kort derpaa indfandt sig en fransk Officeer hos Præsidenten, og fordrede i Hertugen af Montebellos Navn, at Juntaen inden to Timer skulde indfinde sig hos ham. Mange af dens Medlemmer vare ikke tilstede; men da Tiden ei tillod Præsidenten at oppebie alle Medlemmers Ankomst, saa begav han sig med de tilstedeværende, blandt hvilke vare Brigadeer Don Manuel de la Pena og Pater Basilio, til Hertugen. Paa Veien blev skudt efter dem fra et fransk Batterie. Præsidenten besværede sig meget alvorligt herover, og erklærede, at Juntaen ikke gik et Skridt videre, hvis den ei kunde være overbeviist om, at Franskmændene vilde respectere Folkeretten. En af Hertugens Adjutanter, der havde underrettet Juntaen om, at Hertugen ikke var at finde i Forstaden, men ventede dem i det hvide Huus ved Monte Torrero, gik i Forveien for at sørge for Juntaens Sikkerhed, og gav en Infanteriecolonne Ordre til at ledsage den til Hertugen.

"Vi fandt Hertugen," saaledes fortæller Ric i sin Beretning om Zaragozas Capitulation, "omgiven af Generaler, Officerer og andre Personer. Han modtog Juntaen med en paafaldende Alvorlighed. Efter de første gjensidige Høflighedsbeviser gik han nogle Gange op og ned i Stuen og behandlede den med en stor Ligegyldighed, ja endog med et Slags Foragt, indtil han endelig vendte sig mod mig som Præsident og begyndte at tage afsted med megen Haardhed mod Zaragoza. Staden, sagde han,

fortjente ikke den mindste Overbærelse, fornemmelig fordi den saa lidt havde brydt sig om hvad han i sin tidligere Opfordring havde tilbudt den. Jeg faldt ham i Talen, i det jeg sagde, at han uden Nytte udgjød sin Hidsighed over Juntaen, der først Dagen i Forveien havde begyndt sine Forsamlinger, og ikke kunde svare for hvad der var skeet før den Tid. Jeg beviiste ham, at det vilde have været en Daarskab, hvorfor Marschallen selv vilde have anseet det, hvis Juntaen havde villet tænke paa en Capitulation, uden at være overbeviist om at den var nødvendig; men at den, efterat have underrettet sig om Tingenes Stilling, og med Hensyn til den Capitulation, som han tillagde saa megen Værd, havde indledet en Capitulation, og at dette havde foranlediget det Brev fra Generalcapitainen, hvorover han havde forarget sig saa meget. Derpaa var der blevet ham tilstillet et andet Brev, for at sætte de Grunde fra hverandre, hvorfor man forlangte en Vaabenstilstand paa 3 Dage og Affendelsen af Officerer, som skulde overbevise sig om Spaniens Forfatning; og da Juntaen intet Svar havde faaet herpaa, saa var der bleven sendt en anden Parlamentair, for at foreslaae en Vaabenstilstand paa 24 Timer, hvilken Tid var nødvendig for at erfare Folkets Villie, hvorpaa det her fremfor alt kom an. Zaragoza, som havde udmærket sig saameget i Maaden at forsvare sig paa, skulde ogsaa udmærke sig ved Maaden den capitulerede paa, og saa mange Fæstninger, Franskmændene end havde erobret, vilde de ikke have fundet saamegen Redelighed og Oprigtighed som her. I Overeensstemmelse med disse Grundsætninger, maatte jeg nu ogsaa erklære ham, at jeg hverken var forsynet med Fuldmagt eller Instruxer, ja ikke engang bestemt kjendte Folkets Villie; men at jeg troede, at dette vilde

antage Capitulationen, naar den var fornuftig og overeensstemmende med den heroiske Aand, hvormed Staden havde forsvaret sig."

"Denne Erklæring syntes at afvæbne Hertugens Heftighed. Han holdt op med at skjælde, og sagde, at man vilde skaane Koner og Børn, og at Underhandlingerne dermed vare endte. Jeg svarede ham, at de ikke engang vare begyndte; thi det var saameget som at overgive sig paa Naade og Unaade, og det var langt fra at Zaragoza vilde det; hvis Marschallen urokkelig vedblev denne Paastand, saa maatte han fortsætte sine Angreb, jeg og mine Ledsagere vilde vende tilbage til Staden og vedblive at forsvare os; endnu havde vi Vaaben, Munition og Arme, og da Udfaldet af en Krig er saamange Omvexlinger underkastet, saa maatte Enden lære, hvem Seieren blev til Deel. Marschallen lod derpaa sin Secretair kalde, og dicterede ham Indledningen og nogle Artikler af Capitulationen. Efterat jeg havde læst dem, foreslog jeg, at der til den første skulde tilføies, at Garnisonen kunde drage yd med al militair Honneur, og paa den Maade som Infanteriegeneralen, der var fulgt med mig, bestemte. Lannes vægrede sig ved at affatte Artiklen anderledes, men han gav sit Æresord paa, at Garnisonen ikke alene skulde faae Lov at drage ud med al militair Honneur, men at ogsaa Officererne skulde beholde deres Equipage og Soldaterne deres Tornystre. Jeg foreslog ham derpaa Artiklen, der angik Religionen og Lovene, som blev antagen, dog ikke i den Fuldstændighed, som var min Hensigt, nemlig med Hensyn til Aragoniens Privilegier. Ligeledes gjorde jeg den Fordring, at der i en Artikel skulde tilstaaes vor General Don Joseph Palafox Frihed til at begive sig med sin Generalstab hvorhen han fandt for godt.

Marschallen svarede mig, at en enkelt Person aldrig var Gjenstanden for en Capitulation, men at han gav sit Æresord paa, at General Palafox kunde begive sig, hvorhen han vilde, til Maillen, Tudela .... Jeg sagde, at disse Steder ikke vilde staae ham an, da de vare besatte af franske Tropper, hvis Nærværelse ikke kunde være ham behagelig, derimod havde jeg hørt, at han ønskede at begive sig til Majorka; og Marschallen gav sit Æresord paa, at han kunde begive sig hvorhen han vilde. Ligeledes lovede han ved sit Æresord mig og alle dem Pas, som vilde forlade Zarageza for Epidemiens Skyld, i det han tilføiede, at det ikke var fornødent at gjøre en Capitulationspunct deraf, som jeg foreslog, i det jeg saavel i mit, som i alle deres Navn, der tænkte som jeg, med Hensyn til Tilladelse at forlade Staden, ønskede Sikkerhed derom."

"Medens man skrev to Exempkarer af Capitulationen, viiste Marschallen os paa en Plan over Zaragoza de Dele, som vare bestemte til at sprænges i Luften næste Nat, i hvilken Hensigt man allerede havde bragt 44,000 Pund Krud derhen. Desforuden, sagde han, vilde Staden uafladelig blive beskudt af 30 Mørsere og 70 Kanoner, som man just i dette Øieblik opstillede i Forstaden. Derpaa forandrede han Samtalen, fortalte om den Lykke, som hans Keiser og dennes Broder Joseph udbredte omkring dem, og forelæste os den sidstes Tale, som han havde holdt til Svar paa Biskoppen af Murcias. Paa det hvad han desuden fortalte os om Franskmændenes Erobringer og Seire kunde vi intet svare; thi da Beleiringen havde vedvaret saalænge og saa heftig, saa vidste vi intet af alt hvad der var passeret udenfor Staden. Han hentede tillige en Mængde Papirer, der forekom os at være

franske Aviser, men ingen af Juntaen lagde Mærke dertil."

"Efterat Capitulationen var undertegnet i Duplikat, vendte jeg med mine Embedsbrødre tilbage og tog et Exemplar med mig, for at forelægge Juntaen det, som ogsaa antog Capitulationen, ratificerede og undertegnede den, da den havde overbeviist sig om at Indvaanerne billigede det."

"Juntaen overdrog mig at anholde hos Marschallen om Tilføielsen af nogle Capitulationsartikler, som fornemmelig angik, at der i bestemte Udtryk maatte tilføies, at Garnisonen kunde drage ud med militair Honneur, som det allerede ved hans Æresord var blevet os lovet. Juntaen ønskede dette skriftligt tilføiet, fordi kun det, der var skrevet, kunde bekjendtgjøres offentlig og trykkes. Desuden forlangte den, at de Indvaanere, som havde været nødte til at gribe til Vaaben og indtræde i de provisorisk oprettede Regimenter, ikke skulde tranporteres til Frankrig, fordi de ikke vare virkelige Soldater, og deres Unddragelse fra Haandværkerne og Agerdyrkningen vilde være meget skadelig. Og endelig blev der paa Geistlighedens Forlangende bedet om en Tilsikkring, at de Indkomster, som tilkom dem af Statsfonden, igjen maatte blive dem udbetalte, hvilket forekom Juntaen meget billigt, da der ellers ikke blev noget tilovers for Geistligheden uden dens sædvanlige Accidentser. Men neppe havde jeg i den meest humane Tone begyndt at tale om denne Gjenstand, før Marschal Lannes blev yderst opbragt, rev mig Papiret af Haanden og kastede det i Ilden. En af hans Generaler syntes at ville gjøre hans Overilelse god igjen, bukkede sig og tog Papiret ud af Ilden. Lannes fordrede uden videre, at Staden øiebliklig skulde overgive sig, og jeg

vendte tillige med de øvrige Medlemmer af Juntaen tilbage til Staden, efterat vi havde udbedet os den ratificerede Capitulation tilstillet, som ogsaa blev os overleveret." Saavidt Ric.

Medens Juntaen underhandlede om Capitulation havde der herskt megen Gjæring imellem Borgerne. Nogle vilde aldeles intet høre om Capitulation, og mange Militairpersoner vare ogsaa af den Mening, at man burde forsvare sig længer. Men de fleste og meest anseete af Borgerne og næsten alle Linietropperne forlangte at capitulere. Det Partie, som var for et længer Forsvar, pønsede allerede paa at bemægtige sig alt Artilleriet og Munitionen og tvinge de andre til at deeltage i Stadens Forsvar. Men Brigaderen Don Juan Marco del Pon besluttede at gjøre en Ende paa disse oprørske Bevægelser, og i Forening med de Officerer, som kommanderede i Barmhjertighedsklosteret og ved Sanchoporten, tog han saadanne Forholdsregler, at Roligheden vedligeholdtes, og de, som vare imod en Capitulation, kom til Eftertanke og underkastede sig Juntaens Bestemmelser.

Den 21de Februar ved Middagstid drog Resten af Zaragozas heltemodige Forsvarere, 12,000 i Tallet, ud af Portilloporten. Sygdom og Elendighed havde saaledes angrebet disse Ulykkelige, at de lignede Skygger og neppe kunde bære deres Vaaben til det Sted, hvor de skulde nedlægge dem. Over en Ottendedeel af dem vare anstukne af Epidemien og døde kort efter. Franskmændene besatte nu de øvrige Dele af Staden.

Capitulationsartiklerne bleve, efter Cavalleros Beretning, paa det nøieste overholdte af Hertugen af

Montebello, og de Nordener fortegnede, som de franske Soldater tillede sig Dagen efter Capitulationen, bare Franskmændene Agtelse for Stadens kjække Forhold, og de franske Officerer viiste de spanske den Opmærksomhed, som den Tappre føler for den Tappre. Hvad General Palafox angik, da glemte Lannes det Løfte, han med Hensyn til denne Patriot havde givet Juntaen, og Palafox blev bragt til Frankrig.

En saadan Ende tog denne evig mærkværdige Beleiring. I 52 Dage havde Løbegravene været aabnede imod Staden; 29 Dage havde de Franske brugt for at trænge ind i den, og i 23 Dage havde den rædsomme Huuskrig varet, under hvilken der, foruden de utallige andre Mordredskaber, af Franskmændene var forbrugt henved 50,000 Pund Krud til Minerne. I 42 Dage havde de franske Batterier kastet 16,000 Bomber ind i Staden. Næsten 100,000 Spanier vare sammenpressede indenfor Zaragozas Mure, hvor der ellers kun levede det halve Antal. Derfor rasede ogsaa snart en frygtelig Epidemie imellem dem, og Antallet af Døde under Beleiringen beløb sig i de 52 Dage til 54,000, hvoriblandt taltes 500 Officerer. Rogniat angiver de Franskes Tab kun til 3000 Mand? men iblandt dem var den talentfulde Ingenieurgeneral Lacoste.

Efter den høieste Anstrengelse følger altid Affræftelse, og i Saragoza, hvor den menneskelige Kraft havde viist sig i sin fulde Styrke, herskede nogle Dage efter Capitulationen en Stilhed, som om alt Levende var uddødt. De Indvaanere, Beleiringen havde sparet, flygtede med Rædsel fra dette forpestede Sted for at undgaae Døden, der i de første 10 Dage efter Stadens Overgivelse bortrev over tusinde Zaragozanere, som vare blevne tilbage her.

De franske Officerer forbøde paa det strengeste deres Tropper at gaae ind i Staden, "saa at selv Zaragozas Liig," siger Cavallero, "endnu indskjød sine frygtelige Erobrere Agtelse."

Ligesom Zaragoza ved sit heroiske Forsvar i moralsk Henseende havde saa vigtig en Indvirkning paa Krigens Førelse, saaledes var denne Beleiring ogsaa i politisk Henseende en af de mærkeligste Begivenheder med Hensyn til sine Følger. Da Napoleon med Lynets Hurtighed trængte frem og adsplittede de spanske Hære, syntes hele Halvøen snart at ville være i hans Hænder; men da var det at Zaragoza ved sit mageløse Forsvar i tre Maaneder standsede en seierrig Armee paa dens Bane, medens den engelske General Moore, ved at rykke frem mod Salamanca, tvang de franske Hære til at vende sig mod Nord, istedetfor at rykke videre frem mod Syd. Hele den sydlige Deel af Spanien blev saaledes fri for Franskmændene, og her kunde derfor samles en Magt, som kunde byde Napoleons Armeecorpser Spidsen. Keiseren maatte kort derefter selv forlade Spanien og begive sig til Donau for at møde Østerrigerne, og i de Franskes Operationer sporedes nu ei meer den Energie, som ved Begyndelsen af Felttoget. Hvad vilde der være blevet af Spanien, hvis de talrige franske Hære kunde have udbredt sig til alle Kanter, og vare blevne Herrer over Fæstningerne og Søekysterne? Det truende Uveir, der i Begyndelsen af 1809 [illegible]de over Spanien, fordeeltes, Zaragoza var den Afleder, som traf Lynet til sig, og fra dens rygende Ruiner fremblomstrede Spaniens Befrielse. "Zaragoza! (saaledes ender Semanario patriotico sin Fremstilling af denne hæderfulde Beleiring) Navn, som er agtet og elsket af alle Ædle og alle Folkeslag! Du Exempel for alle Spaniens

Stæder! Under dine Ruiner, under dine af Bomber nedstyrtede, af Mines sprængte Huse, i dine med fransk Blod mættede Gader, paa dine Kirkegaarde, hvor der hvile ligesaa mange Helte som Liig; der og ikke i de døde, maaskee overdrevne, Fortællinger om Sparta, Athen og Rom maa fra nu af søges Frihedens hellige Ild, hvorved Fødelandskjerlighedens Flamme maa næres, og hvor Verden for Eftertiden kan finde Exempler paa sand Opofrelse, sand Standhaftighed og Høihjertethed!"

